

Sigmund Freud Psikanaliz Üzerine

ISBN 975-468-007-8

Türkçesi: A. Avni Öneş
Yayımlayan: Say Yayınları 7. basım: 1994
Kapak: Derman Över
Baskı: Engin Matbaası Cilt: Yedigün Ciltevi
Genel Dağıtım: SAY DAĞITIM LTD. ŞTİ.
Ankara Caddesi No: 54 Sirkeci İSTANBUL
Tel: 512 21 58 - 528 17 54 Fax: 512 50 80

İÇİNDEKİLER

Freud Deyince	7
Önsöz.....	17
I. Bölüm	
Dug Bilimin Yeniden Gözden Geçirilmesi.....	21
II. Bölüm	
Düş ve Gizlilik-> ...	47
III. Bölüm	
Psşik Kişiliğın Değişik Dayatmaları	76
IV. Bölüm	
Bunaltı ve İçgüdüsel Yaşam	101
V. Bölüm	
Kadınlık	133
VI. Bölüm	
Aydınlatmalar Uygulamalar Yönelmeler	159
VII. Bölüm	
Bir Evren Anlayışı Üzerine	183

FREUD DEYİNCE...

Psikanalizin kurucusu Sigmund FREUD, yaşam öyküsünü ve çalışmalarını 1925 yılında Leipzig'de «Şimdiki Tıp: Otobiyografiler» dizisinde yayınlamıştır. Elbette ondan sonra da çalışmalarını sürdürmüş, fakat Hitler Almanya'sının 1938'de Avusturya'yı işgal etmesi üzerine, Naziler'den kaçan dünyaca ünlü birçok bilgin ve fikir adamı gibi, o da Viyana'dan ayrılarak İngiltere'ye geçmiş ve 1939'da Londra'da ölmüştür.

Freud, yaşam öyküsüne, «Yaşamım ve Psikanaliz»'de «6 Mayıs 1856'da Freiberg'de doğdum...» diyerek başlar. Ailesini, babasının maddi durumunu, çocukluğunu, ilk öğrenim yıllarını anlatır: Babası onun meslek seçimini kendi gönül eğilimine bırakmıştır. Genç Freud ise, hekimliğe ve hekimin toplum içindeki durumuna karşı bir heves duymamaktadır: Doktor olduktan sonra bile bu duygusu değişmemiştir. O, yalnız insan ilişkilerini konu alan bilimleri «öğrenme susamışlığı» ile tutuşmaktadır. Hareket noktası bu olmuştur.

O zaman moda olan, evrensel şeylerin anlaşılmasını olağanüstü bir açıklıkla verecek gibi görünen Darwin kuramı, kendisini kuvvetle çekmektedir.

Sonunda, liseyi bitirdiği zaman, bir konferansta dinlediği, Goethe'nin «Doğa üzerine denemesi, ona Tıp Fakültesi'ne yazılma kararını verdirtmiştir.

Önce birtakım düş kırıklıklarına uğramıştır. Bunların birincisi, Yahudi olduğu için, kendisini başka öğrenciler arasında «aşağı» hissetmesi gereğidir. İkincisi: İlk üniversite yıllarında, aşırı gençlik çabasıyla bilimin her dalına atılmak istemişse de doğal verilerinin —kendi deyimıyla— «özelliği ve darlığı», başarı kazanmasını engellemiştir. Sonunda Ernest Brücke'nin Fizyoloji Laboratuvarı'na girmiş, orada dört yıl çalışmıştır. 1882'de hocasının öğüdüne uyarak kuramsal çalışmalardan vazgeçip Viyana'da Büyük Hastane'-de stajyer doktor olarak çalışmaya başlamıştır.

Hastanenin Beyin Anatomisi Enstitüsü'nde incelemeler yaptı. Fakat beyin anatomisinin, pratik bakımdan, fizyolojiden daha ileri bir adım olmadığını fark ederek, kendini, sinir hastalıklarının incelenmesine verdi. Bu rahatsızlık, o zamanlar bir uzmanlık dalı sayılmayarak iç hastalıklarının çeşitli bölümlerinden biri olarak kabul ediliyordu. Freud ise onu tıbbın bambaşka bir alan olarak düşünüyor ve bu konu üzerinde kendisini kendisinin yetiştirmesi gerektiğini kavriyordu.

O sıralarda Paris'teki ünlü doktor Charcot'nun adı, sinir hastalıkları konusu üzerinde büyük bir otorite olarak parlamaktaydı. Freud, öğretimini onun yanında ilerletmek için, Paris'e gitme fırsatını elde etti. Freud, «Yaşamım ve Psikanaliz»in birinci bölümünde Paris'teki çalışmalarını, Charcot ile yaptığı sıkı işbirliğini, sinir hastalıklarının, özellikle İsteri'nin tedavisinde ipnotizmanın uygulanmasını öğrenişini, Viyana'ya döndükten sonra, kendisinin de aynı yöntemi kullanmasını anlatır. İsteri'nin yalnız kadınlara özgü bir hastalık olmadığını, erkeklerde de bulunduğunu tezini Tabipler Birliği'nde açıklamasının nasıl alaycı bir tepkiyle karşılandığını söyler.

Freud, organik sinir hastalıklarının tedavisiyle uğraşmaktan vazgeçti, işin ruh yönünü ele aldı. Bunda önceleri ipnoz uykusunu kullanırken telkin ve serbest çağrışım, içe tıkılan istekleri ve duyguları, hastaya açıklamakla daha iyi sonuçlara vardığını gördü. Sonra Fransa'ya, Nancy'ye giderek Doktor Bernheim ile çalışmalar yaptı. Dönüşünde Doktor Breuer'le başlamış olduğu çalışmalarını sürdürdü. Birlikte «İsteri Üzerine İncelemeler» yayımladı. Fakat, önceleri pek iyi anlaştıkları Breuer ile aralarında zamanla görüş ayrılıkları başladı. Freud hastalığın oluşumunun bilinçsiz yasaklamalardan ve içtetimlerden ileri geldiği anlayışını öne sürdü. Ona göre, nevrozlar Ben ile libid" arasındaki uzlaşmazlıkların sonucudur. Breuer ise bu alanda daha ileri gitmekten çekiniyordu.

Daha önce, 1891'de Freud'ün, beyin felçleri üzerine yapmış olduğu çalışmaların bir ürünü olarak küçük bir kitabı çıkmıştı: «Afaziler Anlayışı Üzerine». «Şimdi benim için bilimsel araştırmanın, yaşamımın baş ilgi konusu olduğunu izlemek ve göstermek gerekiyor,» diyen Freud, «Yaşamım ve Psikanalizin ikinci bölümüne şöyle başlar:

«Açıklamamı tamamlarken, daha başlangıçta ipnoza, ip-notik telkinden başka bir görev de yaptırmış olduğunu itiraf etmem gerekiyor. Onu, hastanın ruhunu hastalığının tarihine. onun doğuşuna bağıntılı olarak araştırmak için kullanıyordum; hasta bu tarihi ve doğuşu, uyanık hâlde çok zaman hiç mi hiç, ya da pek eksik bir şekilde bana bildirebiliyordu. Uyguladığım ipnotizma tekniği bana emreden ya da yasaklayan basit telkinden daha etkili gibi görünmekle kalmıyor; telkinin tekdüzeli yöntemiyle iyileştirmeye çalıştığı olayın kaynağına bağlı bir şeyi öğrenmeye hakkı olan hekimin bilme susuzluğunu da doyuruyordu.

Söz konusu uygulama yöntemine başlayışım şöyle olmuştu: Daha Brücke'nin laboratuvarındayken, Doktor Joseph Breuer ile tanışmıştım; o Viyana'nın en parlak pratisyen hekimlerinden biri olduğu gibi bilimsel bir geçmişe de sahipti. Solunum fizyolojisi ve denge organı üzerine kalıcı bir değer taşıyan birçok yapıtı vardı. Üstün zekâlı bir insandı, benden on dört yaş büyüktü; ilişkilerimiz pek çabuk içtenlik kazandı. Bulduğum güç yaşama koşulları içinde dostum ve desteğim oldu. Bütün bilimsel ilgilerimizi birlikte ortaya koymaya alıştık; elbette, bu ilişkide, kazançlı çıkan bendim. Ne var ki sonradan psikanalizi geliştirip ortaya koymam, onun dostluğuna mal oldu bana. Bu bedeli ödemek benim için kolay olmadı; ama bu, kaçınılmazdı.

Breuer daha Paris'e gitmeden önce, 1880'den 1882'ye kadar özel bir yöntemle tedavi etmiş olduğu bir isteri olgusu üzerindeki gözlemlerini bildirmişti, bu onun isteri semptomlarının çıkış nedenleri ve anlamı üzerine derin görüşler edinmesini sağlamıştı. Yani Breuer'in bu çalışması, Janet'-nin çalışmalarının henüz geleceğe değgin olduğu bir zamanda gerçekleşmişti. Breuer sık sık bana, hastasının hikâyesinden parçalar okudu; ben de, nevrozun anlaşılmasında henüz böyle bir adım atmamış olduğum izlenimini edindim. Parise gittiğimde, bu sonuçları Charcot'ya anlatmaya karar verdim, öyle de, yaptım. Fakat üstat daha ilk araştırmalardan başlayarak, bu konuya hiçbir ilgi göstermedi. Ben de bir daha aynı konuya dönmedim, kendim de artık bu işle uğraşmadım. Viyana'ya dönünce, dikkatimi yeniden Breuer'in gözlemi üzerine çevirdim ve ondan bu gözlemler konusunda daha ayrıntılı bilgiler aldım." »

Freud böylece, Breuer'le yaptığı çalışmalarını ve sonra aralarında beliren görüş ayrılıklarını özetledikten sonra, kendi kendine girmiş olduğu bu çetin yolda yeni kanılara nasıl vardığını, psikanaliz adıyla kurduğu bilimin temellerini nasıl attığını, ruh hastalıklarının oluşumu ve tedavisi anlayışına nasıl bambaşka bir yöntem getirdiğini anlatır. İlk olarak bilinçsizlik ve içetıkma kavramını ortaya atmıştı. İnsanın ruhunun derinliklerinden libido denilen zorlayıcı bir güç çıkarmıştı. Cinsellik'e önemli rolü vermişti. İşte Freud'un yadırganması, hatta hor görülmesi, genellikle de yanlış anlaşılması, bu oluştan başlar. Kendilerini Freud'le birlikte (Derinlik Psikolojisi) vermiş olan çalışma arkadaşlarından kimileri de bu yüzden ondan ayrılmış, ona karşı duruma bile geçmişlerdir.

«Yaşamım ve Psikanaliz» aslında Freud'un özel yaşadığı değil, bilimsel çalışmalarının ve tartışmalarının anlatışıdır. İnsan düşüncesi için yepyeni bir çığır açan bu yenilmez savaşçının birçok direnmelerle karşılaşması olağandır. Fakat o, yolundan hiçbir zaman sapmadığı gibi, daha da ileri gitmiş, uzun süren yaşamı boyunca, insan ruhunun en karanlık noktalarına ışık serpen devrim yaratıcı yapıtlarını gittikçe daha derine inen yeni buluşlarıyla güçlendirerek yayımlamaktan geri kalmamıştır. Durmak, dinlenmek bilmeyen bu bilim savaşçısının çalışmalarını, zihin gelişmesinin ve düşüncelerinin başlıca dönüm noktalarını, biraz da özel yaşamının önemli olaylarını yılların dizini içinde, özetleyici bir tablo hâlinde veriyoruz:

1856 6 Mayıs. Moravia'nın Freiberg kentinde doğumu. 1860 Ailesinin Viyana'ya yerleşmesi. 1865 Freud, Gymnasium'a (orta dereceli okula) giriyor. 1873 Tıp öğrencisi olarak Viyana Üniversitesi'ne giriyor.

1876-82 Viyana Fizyoloji Enstitüsü'nde Dr. Brücke'yle çalışmalar. 1877 İlk yayınları : Anatomi ve fizyoloji üzerine yazılar.

1881 Tıp Doktoru diplomasını alıyor.

1882 Martha Bernays ile nişanlanıyor.

1882-85 Viyana'nın Büyük Hastanesinde beyin anatomisi üzerine çalışmaları : Birçok yazılarının yayımlanması.

1884-87 Kokainin klinikte kullanılması üzerine araştırmalar.

1885 Nöropatoloji'ye, Privatdozent (Özel doçent: Üniversite okutmanı) olarak atanıyor.

1885 (Ekim) - 1886 (Şubat) Paris'te Salpêtrier Hastanesinde Charcot ile sinir hastalıkları üzerine incelemeler yapıyor. İsteri ve ipnoz ile ilk kez ilgileniyor.

1886 Martha Bernays ile evlenmesi. Viyana'da özel pratisyen hekim olarak çalışmaya başlıyor.

1886-1893 Nöroloji üzerinde, özellikle Viyana'da. Kossowitz Enstitüsünde çocukların beyin felçleri üzerinde çalışmalarını sürdürerek birçok yazılar yayınlıyor. Gittikçe, nörolojiden çok psikopatolojiye ilgi duymaya başlıyor.

1887 İlk çocuğu Mathilde doğuyor.

1887-1901 Berlin'de, Wilhelm Fliess ile dostluk kuruyor ve mektuplaşıyor. Freud'un bu dönemde ona yazmış olduğu mektuplar ölümünden sonra, 1950'de yayınlanmıştır. Görüşlerinin gelişmesi üzerine bol ışık serpmektedirler.

1887 Tedavi uygulamalarında ipnotik telkini kullanmaya başlıyor.

1888 İsteri'nin katartik tedavisi için, Breuer ile birlikte ipnoz'u kullanmaya başlıyor. Gitgide, ipnoz'u bir yana bırakarak serbest çağrışımlardan yararlanıyor.

- 1889 Bernheim'in telkin tekniğini incelemek için, Nancy'ye onu ziyarete gidiyor.
- 1889 Büyük oğlu Martin doğuyor.
- 1891 Afaziler üzerine monografi. İkinci oğlunun doğumu. (Oliver).
- 1892 En küçük oğlunun doğumu. (Ernst).
- 1893-98 İsteri ,saplantılar ve bunaltı üzerine araştırmalar ve kısa yayınlar. Breuer ile birlikte yazılmış olan İsteri Üzerine İncelemeler'in yayınlanması: İsteri olguları ve onların Freud tarafından kendi tekniğince anlatılması.
- 1893-96 Freud ile Breuer arasında gittikçe artan görüş ayrılığı. Freud, yasaklama ve içetıkma olgusunu ve nev-roz'un, ben (ego) ile libido arasındaki uzlaşmazlıktan doğduğu anlayışım öne sürüyor.
- 1895 Bilimsel Bir Psikoloji İçin Tasarfm yayınlanmadı. Freud'ün en küçük çocuğunun (Anna'nvı) doğumu.
- 1897 Freud'ün kendi kendini analizi. Bu onu travma kuramını bırakmaya ve çocuk cinselliğini ve Oidipos karmaşasını tanımaya götürüyor.
- 1900 Günlük Yaşamın Psikopatolojisi. Düşler üzerine yazmış olduğu kitabıyla birlikte yayınlanmış olan bu yapıt, Fre-' ud'ün yalnız patolojik hallere değil normal zihin yaşamına da uygulanan kuramlarının bütünüdür.
- 1902 «Olağanüstü Profesör» olarak atanması.
- 1905 Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme. Bunda ilk kez. içgüdünün gelişmesinin insanda çocukluktan başlayarak olgunluk çağına dek aldığı yol çizilmektedir.
- 1906 Jung, psikanalizciler arasına katılıyor.
- 1908 Psikanalizcilerin ilk uluslararası toplantısı. (Salzburg'-da).
- 1909 Freud ile Jung konferans için A.B.D.'ne çağırılıyorlar.
- 1910 «Narsisizm» kuramının ilk çıkışı.
- 1911 Adler ayrılıyor.
- 1911-15 Psikanaliz tekniği üzerine yayınlar. Psikanalitik kuramların psişik olgulara uygulanması.
- 1913-14 Totem ve Tabu: Psikanalizin Antropolojik oluşlara uygulanması.
- 1914 Jung ayrılıyor.
- 1914 Psiko-Analitik Hareketin Tarihçesi Üzerine: Adler ve Jung üzerine bir polemik bölümü ile.
- 1915 Temel kuramsal sorunlar üzerine «metapsikolojik» on iki yazıhk bir dizi. Bunların ancak beşi kalmıştır.
- 1915-17 Psikanalize Giriş. Birinci Dünya Savaşı Sırasında Freud'ün görüşlerinin durumunun geniş bir genel görünümünü veren konferanslar.
- 1919 Narsisizm kuramının savaş nevrozlarına uygulanması.
- 1920 İkinci kızının ölümü.
- 1920 Haz İlkesinin Ötesi «Yineleme Zorlanması» anlayışının ve «Ölüm İçgüdüsü» kuramının ilk açıklanması.
- 1921 Kolektif Psikoloji ve Ben'in Analizi. «Ben üzerine sistemli bir analiz çalışmasının başlangıçları.
- 1923 Ben ve «O Şey = Su: Bilincin «O şey» (Almanca Es), Ben(ego), üst-ben (super-ego)'ya bölünerek çalışmasının ve yapısının gözden geçirilmiş açıklanması.
- 1925 Kadının cinsel gelişmesi üzerine yeniden gözden geçirilmiş görüşler.
- 1926 Bir Kuruntunun Geleceği: Din üzerine bir tartışma. 1930 Uygarlık Ve Rahatsızlıkları. Freud, Frankfurt kentinin «Goethe Armağanını alıyor. 1933 Hitler, Almanya'da iktidara geçiyor, Freud'ün kitapları Berlin'de, kamu önünde yakılıyor.
- 1934-38 Musa ve Tektanncük: Bu, Freud'ün sağlığında yayınlanmış olan son yapıtıdır,
- 1936 Doğumunun sekseninci yıldönümü. İngiltere'nin Royal Society Muhabir Üyeliği'ne seçilişi.
- 1938 Hitler'in, Avusturya'yı işgal edişi. Freud, Viyana'dan ayrılarak Londra"ya gidiyor.
- 1938 Bir Psikanaliz Taslağı: Psikanalizin bitmemiş, fakat derin bir açıklanışıdır.
- 1939 23 Eylül. Londra'da ölümü.

ÖNSÖZ

«Psikanaliz üzerine ilk Konferansların 1915 -1916 ve 1917 - 1918 ktş smestresi kurlannda psikiyatri kliniğinin bir anj'isinde, bütün fakültelerden gelmiş olan öğrenciler önünde verilmiştir. Konferansların ilk bölümü hazırlanmadan verilmiş, sonra hemen kaleme alınmıştır. Bir yüz Salzburg'da kalışım süresince düzenlenmiş olan ikinci bölüm ise sonra, o yılın kişinde aynen yinelenmiştir. O ağda belleğim hâlâ bir fonograf sadakatindeydi.

Gelgelelim, bu yeni konferanslar asla konferans olarak verilmiş değillerdir. Bu arada yaşım, beni üniversitedeki, aslında pek sıkı olmayan, fakat birkaç kur yapmamı gerektiren grevlerimden alıkoyacak denli ilerledi. Üstelik cerrahi bir mdhale, topluluk karşısında konuşmamı olanaksız kıldı. Eğer bu okuyacağınız konferanslarda ben kendimi dinleyiciler karşısına koyuyorsam, bu imgelemimin bir oyunun'dan başka şey değildir: Belki bu hayal konumu derinleştirerek okuyucuyu hesaba katmayı unutmama yardım eder.

Bu yeni konefranslar hiç de birincilerinin yerini almayı hedef tutmamaktadır; onlardan da asla ayramazlar. Bağımsız bir bütün oluşturmadıkları gibi, kimi okuyucuları tek başlarına ilgilendirme yeteneğine de sahip değillerdir. ncekileri tamamlamakta, sürdürmekte ve onlara oranla u gruba blnebilmektedirler. Birinci grupta daha on beş y önce işlenmiş ve şimdi yeniden elden geirilmif, bilgilerimizin derinleşmesi, görüşlerimizin değişikliklere uğraması sonucunda bugün başka bir işık altında sunulmaları, yani eleştirici düzeltmelerden geçirilmeleri gereken temalar sıralanmaktadır. Öbür iki grup, ilk konferanslar zamanında henüz var olmayan şeyleri ya da özel bir bölüm ayrılmayacak kadar az önem taşıyan konuları kapsamaktadır. Bu yeni konferanslardan kimileri kaçınılmaz, fakat hiç de esef edilmeyecek bir biçimde, her iki grubun karakterlerini birleştirmektedir.

Öncekiler gibi, bu yeni konferanslar da, yeniden bir şey ğretmeyeceği meslekten analizcilere hitap etmemektedirler. Genç bilimin özelliklerine, başarılarına karşı yararlı —henüz llnce— bir ilgi duymuş olan —yle umuyoruz— büyük, kültürlü kimseler kategorisine ayrılmıştır.

Bu kez, benim başlıca kaygım dış görünüşlere hiç bir şey feda etmemek ve psikanalizi basit, tamamlanmış, bitirilmif bir bilim olarak sunmaktan kaçınmak olmuştur. Ne sorunların üstünü örtmek, ne boşluklarını ve belirsizliklerini saklamak için çalıştım. Başka hiçbir bilim alanında insan böyle bir alçak gönüllülükle övünmek gereğini duymaz; aslında bu doğal bir şeydir ve kamu, bilgin yönünden başka türlüsünü de beklemez. Bir astronomi kitabının hiçbir okuyucusu, ötesinde bilgimizin karanlıklar içinde yittiği sınırlar kendisine gösterilince, düş kırıklığına uğradığını ya da kendini bilimin üstünde duymayı aklına getirmez. Psikolojide ise, bu pek başka türlü olur. Burada bilimsel araştırma konusunda insanın yeteneksizliği bütün ge-nişliğiyle görülür. Psikolojiden, bilginin bir ilerlemesi istenmez de sanki tatminler beklenir. zmlenmemiş her sorun, her belirsizlik onun bir kusuru olarak yüzüne vurulur. İnsanlığın ruhsallık bilimini gerçekten seven biri. bu haksızlıktan payını almak zorundadır.

Viyana, yaz, 1932

Sigmuna FREUD

BİRİNCİ BÖLÜM DÜŞ BİLİMİN YENİDEN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ

BAYANLAR, BAYLAR, on beş yıldan çok süren bir aradan sonra, tekrar benimle, bu geçmiş olan zamanın psikanalize getirmiş olduğu yeni ve belki de en iyi şeyleri görüşmeye çağırılmış bulunuyorsunuz; birçok nedenlerden, ilk önce dikkatinizi düş biliminin durumuna doğru yöneltmenin haklı ve doğru olacağı sanıyorum. Psikanaliz tarihinde özel bir yeri olan bu bilim, kesin bir dönemi belirtir: Analiz. Bu bilim onun yardımıyla ruh tedavisi yöntemi sırasından derinlikler psikolojisine geçmemiş midir? Genç bilim düşlerden daha özgün, daha dikkat çekici hiçbir öğreti vermemiştir dahası hiçbir öğreti onunla kıyaslanamaz. O halk inanışları ve gizemcilik ülkesinden kazanılmış bilinmeyen bir toprak parçasıdır. Ona getirdiği anlatım biçimlerinin yeniliği bir schibboletth (*) rolü oynamıştır ki, bunun kullanılması kimin psikanalizin sırlarını öğrenmeye yatkın olduğunu, kimin onu anlayamayacağını kesinlikle belirtmiştir. Bilinmeyen nevroz gösterilerinin henüz sağlanmamış olan yardımını karıştırdığı o zor dönemde, düşler benim için güvenilir bir destek sunmuşlardır. Belirsiz bilgilerimin doğruluğundan kimi zaman kuşkulandığım oluyordu, fakat bulanık, çılgınca bir düşü doğru, anlaşılır psikik bir gidişe çevirmeyi başarıncaya, kanılarımın yerinde olduğunu kabul ediyordum. Böylece, bir yandan, bütünüyle düşler biliminin haline göre psikanalizin bu aradaki evrimini izlemek, öte yandan busun anlaşılmasına ve değerlendirilmesine gelince, kamu zihninde elde edebileceği kazançlardan gerçekleştirmiş olduklarını kanıtlamak bizim içki özellikle ilgi çekici bir iş oluyordu. Size önceden bildireyim, bu iki nokta üzerinde hayal kırıklığına uğrayacaksınız. İçinde, 1913"ten beri. bilimimizin kesin çalışmalarının bulunduğu «La Revue International de la Psychanalyse (Medicâle)»in sayfalarını birlikte çevirelim. İlk ciltlerde hep bol bol verilen ve düşler biliminin çeşitli noktaları üzerindeki incelemeleri içine alan bir «Düşlerin Yorumlanması» bölümü bulacaksınız; fakat daha ilerlerseniz, bu çalışmaların daha da az olduğunu ve sonunda, eskiden sürekli çıkan bu bölümün büsbütün ortadan kalkmış olduğunu görürsünüz. Analizciler, artık bize öğretecekleri hiçbir şey yokmuş gibi, düşler bilimi son sözünü söylemiş gibi davranmaktadırlar. Fakat bizi, bizim sırrımızı doğrudan doğruya bilmeyenler, konukseverliğimizden dolayı minnettar bile görürsünüz, bizim ateşimizde kendi küçük aşlarını pişirmekte olan bütün o psikiyatrların, psikoterapistlerin, bilimin ve yazının ilgi çekici bulgularını kendilerine mal etmek iste- (*) Mihenk taşı

yen o sözde bilginlerin ve büyük halk çoğunluğunun bu bilimden ne öğrenmiş olduklarını sorarsanız, karşılığı pek az doyurucu olur. Başka birçokları arasında, bütün düşlerin cinsel olduğu gibi bizim asla tutmadığımız kimi formüller ün kazanmıştır. Asıl önemli olan ise, otuz yıldır genel bi-liççe öylesine yabana atılmış görünmektedir. Örneğin, düşün görünen içeriği ile gizli düşünceleri arasında yapılması gereken temel ayırma ve düşün arzuları gerçekleştirici işlevi ile kabus arasındaki çelişmezlik kavramı, buna katılmış olan çağrışımları ve özellikle düşün hazırlanması süresinin onun esas olduğu olgusunu vermediğinde yorumlamanın olanaksızlaştıkları, sonra benden açıklama ya da düşün niteliği üzerine bilgiler vermem ricasında buldukları bir yığın mektup aldıktan sonra böyle konuşmakta haklıyım. Onlar Düşler Bilimi kitabım okuduklarını ileri sürüyorlar ve her satırda bilimimizin anlaşılmadığını açığa vuruyorlar. Bu bizi yine, tümüyle düş sorununu işlemekten alakoyamaz. Anımsayacaksınız, son kez, bütün bir dizi konferans o zamana dek açıklanmamış bir psikik olayı anlamaya nasıl erişildiğini göstermeye ayrılmıştı. Öyleyse, bir kimsenin analizi sırasında, örneğin, hastalarımın biri düşlerinden birini bize anlatırken analizle tedaviye bağlı, her şeyi bize açmak zorunda bulunduğundan doğru söylediğini kabul ederiz. Çünkü düş bir gizin açığa vurulması, ama eksik terimlerle açığa vurulmasıdır. Ne toplumsal bir gösteri, ne de anlaşılma yoludur. Aslında, hastanın kendisi de fazlasını bilmediğinden bize ne söylemek istediğini kavramayı her zaman başaramayız. İştah burada çabuk bir karar almamız gerekir: Ya analizi olmayan hekimlerin ileri sürdükleri gibi, düş görenin kötü uyuduğunun; beyninin bölgelerinin aynı keredede dinlenmediğinin, içlerinden kimilerinin

çalmayı sürdürme isteğinde olduklarının ama bunu pek eksik ttr biçimde yapabildi-ğinin belirtisidir. Gerçekten öyleyse, bir gece rahatsızlığının psişik bakımdan değersiz ürünüyle daha uzun zaman uğraşmazsak iyi ederiz. Zira incelemelerden hangi yararlı sonucu çıkarmayı umabiliriz. Ya da... Fakat bu ikinci tutumu biz ilk bakışta kabul etmedik mi?

Şunu açığa vurmamız ki, o anlaşılmaz düşün bile değer ve anlam dolu psişik bir eylem olması gerektiğini ve başka her sır söyleme gibi onu analizde kullanabileceğimizi keyfimizce hesaba katmış, istemiş bulunuyoruz. Yalnız deney bize haklı olup olmadığımızı gösterecektir. Düşü değerli bir anlatıma çevirmeyi başarma gücü bize verilmiş olsun, elbette yeni şey öğrenme, olguları tanımayı becerme umudunu kazanırız. Bu olmazsa anlaşılmaz kalırız.

İşte şimdi işimizin güçlüklere, tamamının bilmeceleriyle karşı karşıya bulunuyoruz. Düşü normal sır söyleme haline nasıl çevireceğiz? Hastanın bir bölüm şeyi açığa vurmalarının bizim için olduğu gibi onun için de anlaşılmaz bir biçim altında yapıldığını nasıl açıklayacağız?

Görüyorsunuz ki bayanlar, baylar, bu kez genetik değil dogmatik bir açıklama yoluna gidiyorum, tik önce iki yeni kavram, iki yeni adlandırma kurarak düş sorunu karşısındaki durumumuzu düzenleyeceğiz. Sözlük anlamındaki düş'e biz düş'ün metni, görülen düş ve sanki onun arkasında aradığımız şeye de gizli düş düşünceleri diyeceğiz. İşte bu andan başlayarak işimiz ancak şu olacaktır: Görülen düş'ü gizli düşe çevirmek ve düş görenin psişizmi üzerinde tersine bir oluşumun nasıl olabileceğini açıklamak, ilk çalışmalar pratik dizidendir, düşün yorumlanması'na katılmakta ve bir teknik üzerine eğilmektedir; ikincisi kuramsal dizidendir ve düşün yorumlanma'srra açıklamaya yaraması gerekmektedir, demek ki yalnızca bir kuramdır. Düşün yorumlanması tekniği ile oluşumu kuramı, her ikisi de tepeden tırnağa kurulmuş olmalıdır.

Peki, şimdi işe nereden başlayacağız? Düşün yorumlan' ması tekniğinden gibime geliyor; konu daha yumuşaktır ve sizde daha canlı bir izlenim bırakacaktır.

Hastanın bize, açıklamamız gereken bir düş anlatmış olduğunu varsayalım. O anlatırken düşüncelerimizi söylemekten kaçınarak kendisini sessizce dinledik. Sonra ne yapacağız? Görülen düş ile olabildiğince az uğraşmaya karar veririz. Görülen düş bizi büsbütün de ilgisiz bırakmayan her türlü karakteri göstermektedir kuşkusuz. Bu ya açıkça düzenlenmiş bir şiir tarzında, birbiriyle tutarlı bir biçimdedir ya da karışık, anlaşılmaz, hemen hemen sayıklamaya benzer bir durumdur. İçine saçma sapan öğeler ya da ince nükteler olabilir. Düş gören, onu açık ve seçik ya da puslu ve karışık bulur; sunduğu şey, beynin belirgin algıları yoğunluğunda ya da belirsiz bir buğu gibi olabilir ve en değişik karakterler kimi zaman aynı düş içinde ve birçok yere dağılmış olarak bulunabilir; en son olarak düş, ya ilgisizlikten başka bir şey uyandırmama ya da en sevinçli veya en acıklı heyecanlara eşlik etme niteliğine sahip olur.

Görülen düşteki sonsuz çeşitliliği bir hiç için ele aldığımızı sanmayınız. Tersine, biz onu, yorumlamamızı kolaylaştıracak sayısız öğeleri toplamak için tutuyoruz. Fakat bu an için onu, üzerine bir daha dönmek üzere bir yana bırakacağız; ana yola, bizi düşün yorumlanmasına götüren yola gireceğiz. Yani, düş göreni, onu dahi, görülen düşün doğurduğu izlenimi önemsememeye, dikkatini düşün içindeki türlü öğeler üzerine yöneltmeye ve bu parçaların doğurdukları çağrışımları kendilerini gösterdikçe, bize bildirmeye çağırıyoruz.

Burada «itiraflar» ve âf salar» dan yararlanmak için genel olarak kullanılan yöntemden ayrılan özel bir teknik yok mudur? Elbette bu usulün henüz sözünü etmediğimiz birtakım varsayımları maskeleydiğini anlarsınız. Her neyse, sürdürelim... Hasta gördüğü düşün parçalarını hangi sırayla gözden geçirmelidir? Önümüze birçok yollar çıkmaktadır: Düşün öyküsünde görünmüş olduğu biçimiyle kronolojik sırayı izleyebiliriz. Bu klasik ve en sağlam yöntemdir denilebilir. Ya düş göreni düşündeki günün tortularını seçmeye çağırırız, çünkü deney bize hemen hemen her düşü çok zaman birkaç anı tortusunun ya da düş günü olmuş bir ya da birçok olaya birkaç anıştırmanın kaymış bulunduğunu göstermiştir. Eğer bu çağrışımı eşleyecek olursak, bazen düşün pek uzak görünüş dünyasıyla hastanın ilk önce düşünün özel biçimdeki netliği, dimağca keskinliği olgularından dolayı kendisine en önemlileri gibi gelen öğelerden söz etmesini söyleyebiliriz. Aslında ona çağrışımlar buldurmanın bu son yolla daha kolay olacağını biliyoruz.

Oysa, işin önemli olan yönü asıl onları elde etmek olduğundan, bu amaca varmak için kullanılan yöntemin pek önemi yoktur. Bu çağrışımları bir kez elde ettik mi, onların bize en değişik gereçleri sağladığını görürüz; o günün, yani düşün görüldüğü günün ve uzun zamandan beri gelişmiş evrelerin, düşüncelerin, lehte ve aleyhte tartışmaların görüş ve soruların anılarıdır bunlar. Hasta kâh çabuk konuşur, kâh bir an duraklar. Verilerden çoğunun, düş öğelerinden biriyle bağlantısı vardır: Azar azar ortaya çıktıkları için bunda hiç de şaşılacak bir şey yoktur. Anla kimi zaman analize tutulan kimsenin önceden şöyle dediği olur: «Aklıma geldiği için bunu söylüyorum!»

Eğer insan dikkatini bu düşünceler yığını üzerine çevirirse, bunların hareket noktası kadar düşün içeriği ile de ortaklaşa başka noktaları olduğunun farkına varmakta gecikmez. Bunlar düşün bütün bölümleri üzerine şaşılabilir bir ışık tutar, onlar arasında bulunan boşlukları doldurur, onların garip yığıntısını anlaşılabilir bir duruma getirir. Onlarla düşün içeriği arasındaki bağlantıyı açıklamayı başarmak gerekir. Bu bağlantı çağrışımların bir özeti, evet, henüz bilinmeyen kurallara göre yapılmış ve öğeleri bir kalabalığın seçilmiş temsilcilerini andıran bir özet gibi görünür. Hiç kuskusuz, tekniğimiz yardımıyla düşün yerini doldurduğu şeyi, psişik değerinin neden ibaret olduğunu öğrenmeyi başarmış, şimdi onu tuhaf özelliklerden, garipliklerden ve karışıklığından soymuşuzdur.

Ama, bunda yanılmamamız! Düşün doğurduğu çağrışımları, gizli düş düşünceleriyle karıştırmamak gerekir; bu düşünceler çağrışımlar içine yarı yarıya katılmış bir durumda bulunurlar. Çağrışımlar bir yandan gizli düşüncelerini biçimlendirmek için bize gerekli olandan daha fazla unsurlar verir ,yani hastanın zekâsının, düş düşüncelerine yaklaşarak ortaya çıkarmak zorunda olduğu bütün gelişmeleri bağlantıları sağlar. Öte yandan çağrışım, düşteki gerçek düşüncelerin eşliğinde duraklamıştır; yaklaştıktan sonra onlara anıştırma ile hafifçe dokunmaktan başka bir şey yapmamıştır. İşte biz burada araya girerek anıştırmaları tamamlıyoruz, gerekli sonuçlar çıkarıyoruz ve analiz edilen kimsenin sadece çağrışımları içinde söylediklerini değerlendiriyoruz. O zaman düş görenin verdiği gereçlerden, anlatmadıklarını anlattıkları içine kaydırarak keyfimize, huyumuza göre düzenliyoruz gibi görünüyoruz. Zaten bizim yöntemimizi soyut bir anlatım aracı olarak kabul etmek ve onaylamak hiç de kolay bir şey değildir. Fakat siz kendiniz bu analizi yapınız ya da yazınımızın bize sundukları arasından iyi seçilmiş bir örnek alınız. O zaman benzer, bir yorumlamanın zorla kendini kabul ettirdiği biçimde kanmış olacaksınız.

Düşlerin yorumlanmasında genel olarak ve özellikle düş görenin çağrışımlarına bağlıysak da, düş öğelerinin karşısında bağımsız davranırız; çünkü buna zorunluyuz. Genel bir kural olarak onlarda çağrışımı bulamayız. Böyle durumlarda oyuna girenlerin her zaman aynı içerikler olduğunu çabuk ayırt etmişizdir. Bunlar sayıca çok değillerdir ve uzun bir deneme bize kaç kez, bunların başka bir şeyin semboller'i olarak kabul edilmeleri gerektiğini göstermiştir. Düşün başka öğelerine oranla onlara değişmez bir anlam verilebilir. Fakat bunun tek tek olması gerekmez.

Genişliği alışmamış olduğumuz özel kurallarla belirlenmiştir. Bu sembollere anlam vermeyi bildiğimizden ve kendisi kullanmış olduğu halde «düş görene değil bize, onu yorumlamak için en ufak çaba göstermeden de önce, düş, bütün açıklığıyla hemen görünebilir; oysa düş gören kendisini bir bilmece karşısında bulmaktadır. Fakat önceki konferanslarımda, sembolizm üzerine, sahip olduğumuz bilgiler üzerine hayli şeyler söylediğimden, bugün yine bu nokta üzerine dönmek gerektiğini duymuyorum.

Bizim düş yorumlama yöntemimiz işte budur. Fakat haklı olarak, bu yöntem «bütün düşleri yorumlamakta kullanılabilir mi?» diye sorulacaktır. «Hayır, ama bu yöntemin değerini kanıtlayacak ve kullanılmasına neden gösterilecek kadar çok sayıda düşü yorumlayabilir» karşılığını vereceğiz. Niçin? Bu soruya da yanıt verirken, önemli bir noktayı düzelteceğiz ve düşün oluşumunun psişik koşullarından söz açmaya gideceğiz. Çünkü yorumlama işi az ya da çok büyük, bazen alçak, bazen aşılmaz (hiç değilse elimizdeki yöntemlerle) kimi zaman da ikisi arası bir direnmeye çarpar.

Çalışma sırasında bu direnmenin Deliriyelerini önemsememek olmaz. Bazen hasta hiç duraksamadan çağrışımlar verir ve hemen o anda ilk ya da ikinci açıklama kendiliğinden ortaya çıkar.

Kimi durumlarda ise, hasta duraklar, kararsızlık gösterir, biz de düşün anlaşılmasına yarayacak verileri elde etmeden, bir düşünceler dizisinin ortaya dökülüşünü dinlemek zorunda kalırız. Bu çağrışımlar zinciri ne denli uzun, ne denli kıvrıntılarla dolu ise, direnme de o denli güçlüdür; hiç değilse öyle olduğuna inanırız, görünüşte de doğrusu budur.

Düşlerin unutulması da bu direncin sonucudur. Çok zaman analize uğrayan kimse, çabalarına karşın, düşlerinin bir tekini bile anımsayamaz. Bununla birlikte, analiz çalışmaları boyunca, analiz dolayısıyla hastayı sıkılmış olan güçlüğü yenmeyi başarabiliriz, unutilan düş o zaman hemen anımsanıverir. Anı şekilde, dikkat çekici başka şeyler de burada yer almaktadırlar. Pek sık olarak, önce unutilmuş olan düş parçası daha sonra anlatılanlara eklenir. Bu olgu, bir unutma girişimi kabul edilmelidir. Söz konusu parçanın en anlamlı parça olduğunu deney gösterince, özel biçimde bir direnmenin, açığa vurmaya baskı yaptığını kabul ederiz.

Ayrıca sık sık şunu da kabul etmişizdir: Düş gören, düşlerinin unutmanın önüne geçmek için uyanır uyanmaz onları yazar; bunun boşuna bir girişim olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü düşün metnini yazarken uğradığı direnme, sonra çağrışımlar üzerine kayar re görülen düşün yorumlanmasını olanaksız kılar. Bu koşullar altında yeni bir direnme artışının bu çağrışımları hemen hemen silip süpürdüğünü, düşün yorumlanmasının başarısızlığa uğradığını görünce şaşkınlık duymayız.

Bu anlattıklarımızdan şu sonucu çıkaracağız: Düşün yorumlanmasına karşı koyan direnmenin aynı şekilde düşün kurulmasında da rol oynaması gerekir. Gerçekten de, kimi düşlerin oluşumu güçlü bir direnmeyle sıkıştırılırken, kimileri için bu direnme daha güçsüz olur. Aslında, aynı düş süresince, direnmenin gücü değişir ve işte bir düşün akışım bozan, onu bulandıran boşluklar, karanlıklar, ilintisizlikler buna bağlanırlar.

İyi ama direnmenin rolü nedir ve bu direnme neye karşı olur? Yanıtı şudur: Direnme, bir çarpışmanın en belli işaretidir. İki ayrı güç birlikte bulunmaktadır, biri öbürünün karşı koymak istediği bir açığa vurma yapmak eğilimindedir.

Görülen düş, sonradan belirlediği şekilde, onları yoğunlaştırarak iki eğilimin bu savaşta kapsadığı bütün kararları içine alny Düşün bir yerinde, açığa vurmaya iten güç üste çıkar, başka bir yerinde karşıt dayatma başarı kazanır; ya bütün açığa vurmaya silip süpürür ya da artık gerçek niteliğinden kuşkulanağımız biçimde değiştirir.

En sık olan durum bu çarpışmanın bir uzlaşma ile bağlanmasıdır. İki güçten birinin yapmak istediği açığa vurma pek iyi gerçekleşmiştir, ama tatlılaşmış, değişmiş, tanınmaz bir duruma gelmiştir. Düş, gizli düş düşüncelerine bağlı olarak oluşmazsa onu bu düşüncelerden ayıran uçurumu aşma miza olanak vermek için yorumlama işi vazgeçilmez biçimde kendini gösterir; bu, aykırı, yasaklayıcı, sınırlayıcı dayatmaların zafer kazanması yüzündendir. Bu dayatmaların varlığı, bize yorumlama sırasında çarpıştığımız direnme ile kendini gösterir. Düşü, ayrık, benzer psikik olaylar bağlı olmayan bir olay gibi kabul ettiğimizden, bu dayatmaları düşün sansürü olarak nitelemişizdir.

Uzun zamandır biliyorsunuz ki, bu sansür yalnız başına uygulanmaz. Ruhsal yaşamımızın baştan başa, yanlış olarak, bilinçsiz içetıkma ve bilinç diye adlandırılmış psikik dayatmalar çarpışmasının egemenliği altında olduğunu, düşün yorumlanmasına direnmenin sansür belirtisinin içetık-madan ileri gelen direnmeden başka bir şey olmadığını bilmez değilsiniz. Söz konusu iki dayatmanın çarpışmasından, kimi koşullarda, düşün kendisi gibi bir uyuşma sonucu olan başka oluşlar doğduğunu da bilirsiniz. Nevrozlar kuramına girişte bütün söylenmiş olanları, benzer uyuşmaların koşullarına ilişkin tüm bildiklerimizi size göstermeye yaramış olan bütün o şeyleri burada yinelememi istemezsiniz.

Düşün patolojik bir ürün, isterik semptomları içine alan bir dizinin ilk terimi, bir saptantı gösterisi, sayıklama biçimde bir düşünce olduğunu, fakat görünür görünmez kaybolması ve olağan yaşayışın koşulları içinde görünmesi ile o hastalık gösterilerinden ayrıldığını anlamışsınızdır. Aristo'nun dediğini yineleyelim:

Düş uykuda ruhsal yaşamın etkinliğini sürdürmesidir. Uyurken, gerçek dışı dünyadan kendimizi ayırıyoruz, böylece psikozun gelişmesi için gerekli koşullar ortaya çıkmış oluyorlar. En ağır akıl hastalıklarının inceden inceye gözden geçirilmesi bu hastalık halini karakterize etmeye daha elverişli özellikler bulduracaktır. Fakat psikozlarda, özneyi gerçekten saptıran iki farklı tarz vardır. Ya, bilinçsiz içetıkma pek güçlü olur ve gerçeğe bağlı bilinci ezer ya da pek çetin, dayanılmaz bir gerçek önünde tehdit edilen «Ben», bilinçsiz dürtünün kollarında isyanla ileri atılır. Düşün zararsız psikozu, dış dünyadan bilinçle istenmiş anlık bir vazgeçştir.

Dünya ile bağlar kurulur kurulmaz kaybolur. Bu yalnız kalış arasında uyanan psikik enerjisinin bölünüp dağılmasında bir değişiklik olur. İçetıkma halindeki tüketimin bir kısmı önlenilebilmiştir ki bu, genel olarak, bilinçsizliği frenlemekte kullanılmış olandır; zira bilinçsizlik görelî özgürlüğünden yararlanmaya çalışırken, hareket etme yolunu kapalı bulur ve sanrılı (hallucinoire) bir doyumla yetinmek zorunda kalır. Bir düş işte o zaman kurulabilir; bir düş sansürünün var olması, uyku sırasında bile hâlâ içetıkmalardan ileri gelen azçok bir direnmenin sürdüğünü gösterir.

Düşün bir görevi, yararlı bir rolü var mıdır? İşte bu soruya karşılık verme zamanı geldi. Uykunun, sağlamak istediği tam direnme, üç değişik yönden tehdit edilmektedir. Bunlar ilk önce ve, raslantıya daha bağlı olarak dışardan gelen uyarılmalar, sonra yok edilmesi olanaksız günlük uğraşlar ve en sonunda kaçınılmaz bir biçimde ortaya çıkmak için fırsat kollayan doyurulmamış, içetıkılmış dürtülerdir, içetıkılmaların geceleri azalması dolayısıyla uykudaki dinginliğin her sefer bir dış ya da iç uyarılma ile, bilinçsiz kışkırtma kaynaklarından biriyle ortak noktaya gelip buluşmasından korkulabilir. Düşün yürüyüşü sayesinde, bu ortaklaşa hareketin ürünü düşe aktarılır. Bu, zararsız bir duyu sapmasıdır ve uykunun sürmesi böylece güvence altına alınır.

Kimi zaman bir bunalma duygusundan oluşan düşün, uyuyanı uyandırdığı da olur; fakat bu olgu, düşün işlemesiyle asla çelişme halinde değildir. Yalnız gözetleyicinin, durumu pek tehlikeli bulunduğu ve buna artık egemen olamayacağını düşündüğünü belirtmek isteyen bir sinyal rolü oynar. Sık sık aynı uyku içinde uyanmayı önleme çabasından olan şu yatıştırıcı düşünceyi zihnimizden geçirmemiş miyizdir? «Fakat sadece düş bu.»

İşte bayanlar, baylar, düş yorumlanmasını, yani amacı, bizi, görünen düşün gizli düşüncelerine götürmek olan yorumlanmayı ele alarak size söylemek istediğim budur. Bu amaca bir kez varıldı mı,

düş genel olarak pratik analiz için bütün ilgisini yitirir; bir düş biçimi altında alman bir sır söylemelere eklenir ve analiz sürer.

Düşün oluşum süreci bize büsbütün yeni, yabancı, önceden bildiklerimizle hiç benzerliği olmayan bir şey gibi görünür. Bu süreç bilinçsizlik sisteminde geçen olaylara ilk kez göz atmamıza olanak vermiş ve onların, bilinçli düşüncelerimizin tanıtabüdüklerinden pek farklı olduklarını göstermiştir. Bunun içindir ki bilinç, onların gerçek dışı ve yanlış olduğu yargısını vermiştir.

Gizli düşüncelerin düşe çevrilmesinde olduğu gibi, nevroz semptomlarının oluşumunda da aynı mekanizmanın —düşüncenin aynı sürecinin demeye cesaret edemiyoruz— işlemiş olduğunu ortaya çıkardığımızda, bu buluşun kapsamı daha da artmıştır.

Şimdi, kaçınılmaz şematik betimlemeye geçelim. Bel-ii bir halde, bir bakışta düş açıklandı mı, görülen düşün yerini almış olan az ya da çok duyusal yüke sahip bütün gizli düşünceleri kucaklayabilmiş olduğunu varsayalım. Düş görenin davranışının, bütün gizli düşünceleriyle aynı karşı karşıyalıkta olmadıklarını gözlemleriz. Bu gözlemin bugün önemi vardır. Çünkü, düş gören, düşteki düşüncelerinden çoğunu tanır ve «teşhis» eder. Bu kez ya da başka bir kez, bu fikre sahip olduğunu ya da olacağını kabul eder. Buna karşılık bir tek düşünce başkaldırır, kendisine yabancı hatta iğrenç görünür. Onu belki de şiddetle itip uzaklaştırır.

Eh, işte, bilinçli ya da önbiinçli düşüncenin parçalarından başka şeyler olmayan öbür fikirlerin pek az önem taşıdıklarının kanıtı bu olacaktır; bu fikirler uyanıklık süresince bal gibi ortaya çıkabilmişlerdir ve zaten gün içinde belki algılanmışlardır. Fakat fikir ya da daha doğrusu atılmış olan heyecan gecenin çocuğudur; uyuyanın bilinçsizliğinin malıdır. İşte bunun içindir ki, düş gören onu yadsımda, atmaktadır.

Geceyin başıboş bırakılması yüzünden, heyecan, herhangi bir biçim altında kendini gösterebilmiştir; nasıl olursa olsun, anlatım bize güçten düşmüş, başkalaşmış, kılık değiştirmiş görünmektedir; düş yorumlaması işi olmadan, onu algılayanlarız. Eğer bu bilinçsiz heyecan kendisini tanınmaz kılmış olan değişik bir kılıkta, sansürün örgüsü altından dışarı kaymayı başarır, o, bunu düşün söz götürmez başka düşünceleriyle kendisini birleştiren bağlantıya borçludur.

Düşün bilinçsiz düşünceleri, uyku sırasında, psikik yaşamda bile elde tutabildikleri gücü bu bağlantıya borçludurlar. Çünkü şu oluş kuşkuşulanılmaz biçimde kendini gösterir: Bu bilinçsiz heyecan, düşün gerçek yaratıcısıdır ve onun hazırlanmasında gerekli enerjiyi sağlar; bütün başka içgüdüsel dürtüler gibi, kendi doyumuna gidebilir ve düşleri yorumlama alışkanlığımız bize bunlardan herbirinin bu doyumunu amaç edinmiş olduğunu öğretmiştir.

Her düşte, dürtücü bir istek gerçekleşmiş gibi görünmelidir. Oysa/psizizm uyku sırasında gerçekten yüz çevirmişe benzediğinden, ilkel mekanizmaya doğru bir geri gitme doğduğundan, bu isteklerin gerçekleşmesinin var olan bir olgu tarzında, hayali bir duygu halinde yaşanmış olduğu sonucunu çıkarır. Bu aynı geri gitme nedeniyle fikirler, uyku süresince görsel tasvirler haline dönmüşlerdir; gizli düşünceler böylece biçimlenmiş ve renklenmiş bulunurlar.

Oluşumun bu bölümü bize, en çok görülen ve en özel karakterlerinden bazılarını açıklar. Yeniden, onun kurulmasını, önce başlangıcını ele alarak inceleyelim! Bunda iki sonuç azar azar ortaya çıkar. En başta, psikik aygıtı, kendi içindeki eski ve ilkel çalışma tarzlarına geri gitmeyi harekete getirmeye bırakma olanağı; ikinci olarak bilinçsizliğin, üzerine ağır bastığı içetıklar tarafından yapılan direnmenin azalması. İşte düş bu son olay sayesinde oluşabilir ve bu olanak dış ve iç kamçılamlar tarafından kullanılır.

Böylece oluşan düş, şimdiden, iki işlevli bir uzlaşmadır: Bir yandan Ben'e uyar, çünkü uykuyu bozmak isteyen kamçılamları yok eder ve öte yandan içetıklı içgüdüsel dürtüye doyum fırsatı sunar; bir isteğin hayalde gerçekleşme biçimi almasına olanak sağlar. Ne de olsa, uyuyan Ben tarafından izin verilen her gidiş, içetıklmanın hep var olan kalıntısının yaptığı sansürün etkisi altındadır. Kendisi basit olmayan bir süreci, benim daha basitçe anlatabilmem olanaksız. Fakat şimdi bana, düşün oluşumunun anlatılmasını sürdürme izni verilecektir.

Bir kez dafa gizli düş düşüncelerine dönelim; onların başlıca ögesi tatlılaşmış, kılık değiştirmiş olarak kendini göstermeye gelen içgüdüsel heyecandır. Raslantıyla var olan uyanmalardan yardım görür ve günün kalıntılarını kullanır. Bütün içgüdüsel dürtüler gibi, bu da eylemlerle kendini doyuma eğilimlidir, fakat hareket etme yeteneği, uykunun fizyolojik koşullarından dolayı yasak olduğundan, bu yoldan dönmek zorunda kaldığını görür ve hayali doyumla yetinir. Gizli düş düşünceleri böylece, duygusal görüntüler yığını ve görünür sahneler biçimini alır: işte o zaman, onda, pek yeni, pek yabancı gibi gelen şey ortaya çıkmış olur.

Bütün anlatım biçimleri, düşüncenin en ince biçimlerini belirtmeye yaramaktadır: Erkek, bağlaçlar, isim ve fiil çekimlerinin değişik halleri, bütün bunlar, bir anlatım yolu noksanlığından dolayı bir yana bırakılır, yalnız düşüncenin hammaddeleri henüz ilkel, gramersin bir dilde olduğu gibi anlatılır. Soyut,

somut temeline getirilir. Bu şekilde kalan şey, kolayca birbiriyle bağlantısız görülebilir. Çok sayıda nesnenin yürüyüşü, bilinçli hale yabancılaşmış sembollerle temsil edilince, bu olgu psikik aygıtta arkaik bir geri gitmeye olduğu kadar sansürün gereklerine de bağlanabilir.

Fakat düşün başka unsurlarınca yapılan bu başka değişiklikler çok daha uzağa itilirler. Aralarında birkaç dokunma noktası veren düşünceler yoğunlaşma ile yeni birlikler kurar ve görünümlere çevrilme işi kaçınılmaz bir tercihle, işlerinden, bu düzeltmenin, bu sıkıştırmanın mümkün olabilecekleri şeyler için yapılır.

Her şey, sanki bir güç bu malzemeyi bir baskı, bir sıkıştırma altına almaya çalışmış gibi geçer.

Yoğunlaşma sonucunda görülen öğelerinden yalnız birinin, düşün gizli öğelerine uyduğu olur; buna karşılık bu düşüncelerin öğelerinden tek birinin yerini düşte birçok görünümler alabilir.

Başka bir olay, bize daha ilginç görünür: Bilinçli düşüncede, yalnızca düşüncenin bir yanlığı ya da bir nükte yapma yolu olarak kabul edilen ağırlık noktasının yer değiştirmesi, aktarılmasıdır bu... Düş düşünceleri tarafından az ya da çok. önemli ilgi uyandırmaya değer sanılır. Düşün oluşumu sırasında gösterilen şeyler duygulardan yoksun olurlar. Duygular sadece erirler; ya başka fikirler üzerine giderler ya da Statü quo içinde kalırlar; ya birtakım değişikliklere uğrarlar ya da sonunda hiç görünmezler. Duygularından soyunmuş olan göstermelerin önemi, düş süresince, düşü görülen hayallere verdiği duygusal güçlerle kendilerini belirtirler; fakat şunu açıklayalım ki ağırlık noktası, anlamlı öğelerden belirsiz öğelere aktarılmıştır: Böylece düşte birinci plana konulmuş olan şey, düş'ün düşüncesinde yalnızca ikinci derecede rol oynamaktadır. Ya da tersine olarak, düş'ün düşüncesindeki öz, artık ara söz şeklinde ve düş boyunca yalnız karanlık bir halde anlatım bulur.

Düşün oluşumunda, bunu, uyuyana bu denli tuhaf ve anlaşılmaz kılan başka bir şey yoktur. Bu her şeyden önce düş'ün gizli düşüncelerinin, düşsel biçim bozulması'na neden olan sansürün etkisi altında uğradığı yer değiştirmedir.

Düş'ün düşünceleri böylece değişince, düş hemen biter. Bununla birlikte oldukça kararsız bir etken araya girer: Bu, düş bilinçle algılandıktan sonra doğan ikinci derecede denilen hazırlanmadır. Bu algının karşısında da, bütün başka algıların karşısında yaptığımız gibi hareket ederiz. Orada bulunan boşlukları doldurmaya, bağlantıları kurmaya çalışırız ve bunu yaparken sık sık koskoca yanlış anlamların kurbanı olma tehlikesini göze alırız. Sanki akla uydurucu denilen bir çalışma, gerçek içeriği ile uygun düşmeyen net bir yüz verir, ama yine de yanılıya düşülebilir ve ancak pek zayıf bir biçimde görünebilir. Bu durumda düş, yarıkları ve çatlaklarıyla olduğu gibi görünmektedir.

Öte yandan, unutmayalım ki, düşün oluşumu her zaman aynı enerjiyle olmaz; çok zaman kimi parçalar düş süresince değişmemiş oldukları gibi göründükleri halde, kimilerinde hayli sınırlandığı olur. O zaman düşle, en ince zekâ işlemlerini gerçekleştirmiş, nokteler yapılmasını, kararlar alınmasını ve sorunların çözülmesini düşünmüş gibi görünür. Oysa bütün bunlar o günün ya da gecenin normal psikik çalışmalarının sonucundan başka bir şey değildir ve düşün değindiği şöyle hiçbir ortak karakteristik görmemize olanak vermez. Düş'ün düşünceleri içinde bile işgüdüsel dürtü ile günün kalıntıları arasında var olan aykırılığı bir kez daha anımsamak da yararsız değildir.

Bu, yani günün kalıntıları ruhsal eylemlerimizin bütün değişikliklerini belirtirken öbürü, düşün oluşumunun gerçek motoru, düzenli olarak isteğin gerçekleşmesine doğru eğilim gösterir.

Bütün bunları daha on beş yıl önce söylemiş olabilirdim. Zaten söylememiş miydim? Şimdi bu son yılların kuramımıza hangi düzeltmeleri getirdiğini ve hangi yeni görüşleri eklediğini göreceğiz.

Burada yeni olarak büyük bir şey bulamayacağımızı size haber vermiştim. Bana kendi kendimi yinelediğim siteminde bulunacağınızdan korkuyorum. Fakat o zamandan beri on beş yıl geçti ve yani yeniden karşı karşıya gelme gücüne sahip olduğumu umuyorum.

Aslında, psikanalizin anlaşılması için öyle temel şeyler. öylesine açık bir önem söz konusudur ki, onları yeniden dinlemekte yarar vardır. On beş yıldan beri de, en ufak bir değişikliğe uğramamış olması, başlı başına ilgi çekici değil midir?

Çağdaş edebiyatta, elbette, size vereceğim büyük sayıda uygunluklar, birtakım örnekler, inceden inceye betimlemeler bulacaksınız. Kimi zaman ben bile, bu söylenmiş olanları yinelemek zorunda kalacağım. Genellikle düşe özgü semboller bilimi ve başka canlandırma yolları söz konusudur.

Biliyorsunuz ki, bu yakınlarda bir Amerikan Üniver-sitesi'nin hekimleri hiçbir deneysel kanıtlanma vermediğini ileri sürerek psikanalizin bilim karakterini yadsımışlardır.

Anı itirazı astronomi için de bal gibi yapabilirlerdi. Çünkü gök cisimleri üzerinde yapılan deneyler özellikle güçtürler. Burada yalnızca gözlem vardır. Ne olursa olsun, Viya-nalı araştırmacılar bizim düş sembollerini bilimimizin kanıtlarını ortaya dökmeye girişmişlerdir. Schrötter adlı bir doktor, daha 1912'de, derin bir ipnotizmaya dalmış kimselere cinsel olayların düşünü görme buyruğu verdiğinde, böylece oluşan düşte cinsel gerecin yerini bizim tanıdığımız sembollerin aldığını saptamıştır. Örneğin, bir kadına, kadın arkadaşlarından biriyle bir cinsel ilişki düşü görmesini emretmiştir. Bu düşte, o

arkadaş, üzerine «yalnız kadınlar için» etiketi yapıştırılmış bir yolcu çantası ile görünmüştür. Betkheim ile Hart-manrim (1924) deneyleri daha da etkileyicidir. Onlar, Kor-sakow hastalığına tutulmuş deliler üzerinde, kendilerine pek kaba cinsel öyküler anlatarak işlem yapmışlar ve bu hastalar dinlediklerini yinelemeye çağrılınca, öykülerin onlarda yaptığı değişiklikleri gözlemlemişlerdir. Organların sembolleri, cinsel ilişkiler bildiklerimizin tıpkısıydılar, birçokları arasında merdiven sembolü bulunuyordu. Bunu düzenleyenler haklı olarak, «bu sembol bilinçli bir bozma isteğiyle gerçekleştirilemezdi,» diyorlar.

Başka bir ilgi çekici deneyler dizisiyle V. Silberer, düşün hazırlanmasının, tam soyut düşüncelerin imgelere dönüştüğü anda, in jlagranti (suç üstü) yakalanabildiklerini göstermiştir, insan yorgun, yarı uykuda olduğu zaman düşünce akımının ucu kaçıyor, o zaman onun yerine yardımcı olan bir görünüm alıyordu.

Bu olayın basit bir örneğini verelim: «Yazılardan birinde yanlış bulunan bir bölümü düzeltmeyi düşünüyorum-» diyor Silberer. Görünüm: «Kendimi bir tahtayı rendelerken görüyorum.» Deneyleri sırasında sık sık yorgunluk halinde, görünümün içeriğinin yeniden düzeltilmesi, zorunlu olarak düşünce tarafından değil, fakat araştırmacının öznel hali —nesnel değil— tarafından kuruluyordu ki, buna Silberer «fonksiyonel olay» demektedir. Bu örnek size bu mekanizmayı hemen hemen anlatacaktır. Deneyici, iki filozofun bir sorunla ilgili fikirlerini koşut hale getirmeye çalışıyor, fakat yorulduğundan, bu fikirlerden biri kafasından kaçıyor; sonunda ise görünüm beliriyor: Kendisini, asık suratlı bir memura bir şey danışırken görüyor. Masanın üzerine eğilmiş olan memur ona hiç bakmıyor bile: sonra çekip gitmesini istemiş gibi bir bakış fırlatıyor. Kuşkusuz, böylece elde edilmiş bir kendi kendini gözlem sonucu görünümünü yapan, deneyin aynı koşullarıdır.

Semboller sorununu henüz bırakmayalım. Onların içinden bazılarını anladığımızı sandık; fakat bizim zihnimizi bulandırmaya devam eden, niçin şu semptomun şu anlamı almış olduğunu açıklayamamaktadır. Böyle bir halde, doğrulamalar her yandan ve daha çok dilcilikten, folklordan, mitolojiden, din törenlerinden gelmelidir. Manto sembolü bize bu türden bir örnek sunar. Bir kadının gördüğü düşte mantonun erkek anlamına geldiğini söyledik. Umarım ki, Th. Reik'ten (1920) en eski bedevi düşün törenlerinde erkeğin. «benden başka kimse seni sarmasın» sözlerini mırıldanarak «aba» denilen özel bir mantoyu nişanlısına giydirdiğini öğrenmekle etkileneceksiniz. Hatta hiç değilse, ikisini size vereceğim bazı semboller bulduk.

Abraham'a (1922) göre örümcek, düşte ananın sembolüdür; şöyle ki, örümcek korkusu ana ile cinsel ilişki korkusu, kadın üreme organları karşısında duyulan ürküntü olarak ifade edilir. Sözümlü edeceğim öbür sembol ise köprüdür; Ferenczi onu 1921-1922'de doğrulamıştır. Önceleri köprü, cinsel ilişki sırasında akraba çifti birleştiren erkeklik organını temsil ediyordu. Bununla birlikte birincisinden çıkma başka anlamlar kazanmıştır. Köprü, dünyamızla (yaşam), öte (henüz doğmamış olma hali, ana karnı) arasındaki geçit olmuştur; çünkü ancak erkeklik organı sayesinde döl kesesi suları oluşur. Fakat insan bir yandan ölümü ana koynuna (suya) bir dönüş olarak kabul ettiğinden köprü ölümüne doğru bir ilerleme anlamı da alır ve bu anlam birinci anlamdan pek farklıdır. Bu yorumlamayla aynı fikirde olarak, erkek olma arzusu önleyemeyen kadfn, sık sık kısa ve karşı kıyıya geçme olanağı vermeyen köprüler görür düşünde...

Görülen düşün içeriğinde sık sık masallardan, efsanelerden, mitlerden öğrenilen bir takım motifleri andıran durumlar ve görünümler bulunurlar. Bu düşlerin yorumlanması, motiflerin ilkel temellerini bulmamıza olanak sağlar. Bu, gereçlerin ilk anlamının yüzyıllar boyunca uğramış olduğu değişiklikleri unutmamıza izin vermiş olsa bile... Yorumlama çalışmaları sanki çok zaman, sözcüğün tam anlamıyla cinsel olarak nitelenmiş maddeyi ortaya çıkarmak içindir. Fakat bu madde, daha sonraki elden geçirmelerde değişik kullanımlar bulmuştur.

Buna benzer geriye dönüşler, sanki bizim niyetimiz ilkel olguya sonradan eklenmiş olan gelişmeleri yadsımak-mış ya da değerden düşürmekmiş gibi, analizci olmayan araştırmacıların yıldırımlarını çekmekten geri kalmıyor. Benzeri araştırmaların ilginçliği kadar verimliliği de doğru görünmekte, plastik sanatta kullanılan bazı konular bize anlatmaya yardım etmektedir.

Böylece, hastalarından birinin düşlerinin kılavuzluk ettiği B.J. Eisler (1919) analiz yoluyla, Praxizele'in Hermes'-ini, küçük bir erkek çocukla oynayan delikanlıyı meydana çıkarabilmiştir. Yine ekleyelim ki, mitolojik temalar düş yorumuyla açıklanabilmiştir. Böylece ünlü labirent masalı bir an üsten doğumun temsili olarak kabul edilebilir; dolambaçlı yollar bağır sak ve Ariane'in ipliği göbek kordonudur. Düş çalışmasının yapıldığı usuller, bu meraklı ve hemen hemen tükenmez konu, bizim için günden güne daha alışılmış hale gelmektedir; birkaç örnek verelim: Kız geniş bir salona giriyor, orada sandalyeye oturmuş bir kimse görüyor. Sonra altı ya da sekiz kişi oluyorlar... Birbirinin tıpkısı kimseler bunlar. Hepsi de babasının hayali. Bu düş, bazı ikinci derecedeki koşullar sayesinde, salonun ana karnını temsil ettiği öğrenilince kolaylıkla açıklanıyor.

Düş pek bilinen bir fantazmayı belirtmektedir; bu, rahim içinde varoluşundan beri, gebelik sırasında ananın vücuduna girdikçe babasına rastlamış olmayı isteyen kızın ku-runlusudur. Baba tarafından girişin, düş sırasında, düş gören kızın kendi kişiliğine yapılmasında düş kırıcı birşey yoktur. Bu zaten özel anlamı olan bir yer değiştirmenin sonucudur. Baba kişinin çoğalması, söz konusu olgunun sadece birçok kez yapılmış olmasını kanıtlamaktadır. Doğrusu biz «sık sık olmayı» (frequence) «birikme» (accumulation) ile anlatarak düşün kendine haksızca büyütülmüş bir yetki tanımadığını bilmek zorundayız. O, sözcüğe ilkel kavramını vermekten başka bir şey yapmamıştır; çünkü «sık sık ol-ma»nın anlamı bugünkü zaman içinde «yineleme»dir; oysa eskiden, «mekân içinde birikme» anlamı taşıyordu. Fakat düşün hazırlanması, meydana geldiği her yerde zaman bağlantılarını mekân bağlantılarına çevirir ve onu, bu son biçimi altında gösterir.

Düş sırasında, bir tiyatro dürbününün tersiyle seyredi-yormuş gibi pek küçük ve pek uzakta iki kişi arasında bir sahne geçtiğini varsayalım. Küçüklük, zamandan uzaklaşma ile eşanlamlıdır ve biz burada uzak geçmişe ilişkin bir sahnenin söz konusu olduğunu/anlarız. Bundan başka, önceki konferanslarımda size, yorumlama için, görülen düşü büsbütün gizli düşüncelere çevirme gücünde olduğumuzu söylediğimi ve örnek gösterdiğimi anımsarsınız. Şimdi bir gecenin bütün düşlerinin, aynı tümün bölümlerini oluşturduğunu biliyorsunuz.

Söz konusu düşlerin düş görene kesintisiz bir biçimde mi, yoksa parçalara bölünerek mi göründüklerini öğrenmek yerinde olur. Çünkü bu hayli önemlidir. Bölünme halinde, parçaların sayısının ne kadar olduğunu bilmek gerekir. Bu sayı çok zaman, gizli düş düşünceleri içinde, düşüncelerin hazırlanmasında ya da uyuyanın yaşamındaki karşıt akımlarda ne kadar merkez noktası varsa o kadardır. Bu karşıt akımların herbiri düşün özel bir parçası içinde anlatım bulur. Çok zaman daha kısa bir düşün arkasından gelen ve ona oranla bir gerçekleştirme gibi olan uzun asıl düş bir koşula bağlıdır. İlk konferanslarımda bunu kamtlayıcı bir örnek bulabilirsiniz. Düş gören tarafından, araya giren ilgisiz fazlalıklar diye kabul edilen bir düş, düş'ün düşüncelerinin ikinci derecede bir evresine karşılık verir. Çift düşler üzerine bir incelemesinde, 1925'te Franz Alexander şunu kanıtlamıştır. Aynı gece boyunca görülen iki düşün, düşe ilişkin çalışmayı ve isteği, birlikte ve iki aşamada gerçekleştirecek biçimde bölüştükleri olur. Her iki düş tek başına bu gerçekleştirmeyi başaramaz.

Düş, belli bir kişi üzerinde yasak bir eylemi yapma isteğini açığa vursun; bu kişi birinci düşle görülür, fakat eylem için yalnızca çekingen bir anıştırmada bulunur. İkinci düşte tersi olacaktır. Eylem apaçık görünecek; fakat kişi tanınmaz, başkasıyla değiştirilmiş, ilgisiz bir duruma girecektir. İşte, bize gerçekten verilen bir kurnazlık izlenimi: Bir «çift düş»ün iki bölümü arasında benzer başka bağlantılar bulunabilir. Bölümlerden birinde cezalanma, öbüründey-se isteğin gerçekleşmesi görünür.

Bu, insanın cezalanmayı kabul etmek koşuluyla yasak eylemi gerçekleştirmek için kendine pekâlâ izin vermesi anlamına gelmiyor mu?

Bu küçük olgular üzerinde dikkatinizi daha çok tutmak istemiyorum, yorumlamayı kullanma biçimini içine alan tartışmalarla da zaman yitirmeyeceğim. Düşün özü ve anlamı ile ilgili ilk fikirlerin hangi değişikliklere uğradıklarını öğrenmek, sizi geciktiriyor sanırım. Benim öğretimim kuşkusuz ki en tartışılan noktası, bütün düşlerin isteklerin gerçekleşmesi olduğu savıdır. Oysa sorun çoktan ortaya atılmış, bir konferansım sırasında tarafımdan aydınlatılmıştır.

Bu bilime yabancı kimseler, yine de, çok sayıda sıkıntı verici düşler olduğu itirazını öne sürmekten vazgeçmiyorlar. Bizse, düşleri istek, sıkıntı, ceza düşleri diye üçe bölerek öğretimizi doğrulayıp destekledik.

Ceza düşleri de aynı şekilde isteklerin gerçekleşmesiyle eşdeğerdedirler. Bununla birlikte, burada doyuma ulaşan içgüdüsel dürtü değildir; ruhsal yaşamın eleştiren, sansür koyan, cezalandu'an dayatmalarıdır. Bize arı bir düş anlatılınca, biz, basit bir zihin işlemi yardımıyla tepki gösterdiği düş ile değiştirdiği düş isteğini ortaya çıkarabiliriz.

Biliyorsunuz, bayanlar, baylar; bize nevrozların anlaşılmasını sağlayan ,düşlerin incelenmesidir. Öyleyse nevroz bilgimizin sonradan bizim düş anlayışımızı değiştirebilmiş olmasına şaşmazsınız. Ruhsal yaşamdaki rolü, eleştirmek ve yasaklamak olan özel dayatmanın varlığını kabul etmek zorunda kaldığımızı göreceksiniz. Bu dayatmaya «benüstü» diyoruz. Düş sansürünün bu direnmenin işi olduğunu kanıtladıktan sonra, düşün oluşumunda benüstü'nün oynadığı rolü inceden inceye gözden geçirmeye gelmiş bulunuyoruz.

Düşün, bir isteğin gerçekleşmesi ve değerliliği kuramının tartışılması, bizi uzağa sürükleyen, ama ne biri, ne öteki kandırıcı bir biçimde çözümlenmiş olan, gerçekten ciddi iki güçlkle karşı karşıya getirir. Birincisi şok'a, savaş sırasında sık sık olduğu gibi ağır bir travmaya uğramış olan bazı kimselerin düşlerinde düzenli olarak bir travma yerleşmiş olmasından ileri gelir.

Düşün işlevi üzerindeki görüşlerimizi belirttikten sonra, bunda bir aykırılık varmış gibi bir görünüm çıkıyor ortaya... Böyle üzücü bir olaya geri dönmekle hangi isteği tatmin edebilecektir. İşte çözümlenmesi güç bir bulmaca!

İkinci güçlüğe gelince, ona hemen hergün analiz çalışmalarında rastlamaktayız; bu zaten birincisi kadar ciddi bir itiraz doğurmamaktadır. Psikanalizin amaçlarından biri de, çocukluğun ilk yıllarını kaplayan amnezi örtüsünü kaldırmak, bilinçli anıya, çocukluğun cinsel yaşamının gösterilerini çağırmasıdır. Oysa, bu ilk cinsel olgular şu acı izlenimle birleşmişlerdir. Korku, yasak duygusu, hayal kırıklığı, ceza. Onların içetikilmiş oldukları kabul edilir; fakat düşün yaşantısında nasıl .öylesine kolayca harekete geçtiklerini, o denli düşsel (onirik) fantazmalara modellik ettikleri az anlaşılır.

Yine niçin, düş çocukça sahneler ve bunlara anıştırmalarla doludur. Hoş olmayan karakterleriyle, düşün belirttiği bir isteğin gerçekleşmesine doğru eğilimi arasında uygunsuzluk yok mudur? Kuşkusuz ki biz, bu güçlükleri pek büyütüyoruz. Çünkü, bu aynı öğelerde, bütün enerjiyi sağlayan, gerçekleşmemiş, kaybolmaz istek dürtüleri birleşmiş olarak bulunurlar. Bu isteklerin kuvvetli dürtmeleri içinde acı veren olayları yüze çıkarmaya eğilim gösterdiği kolayca akla gelebilir. Öte yandan bu gereç yardımıyla hayal kırıklığını olabildiğince değiştirmeye kalkışan düşün hazırlanmasının çabalarını açıkça gösteriyor. Düşlerin her zaman bunaltı doğurdıkları travmatik nevrozlarda bu, başka türlü yürür. Açıkça itiraf edelim ki, bu durumda düş görevini yapamaz. «İstisnainin kuralı bozmadığı atasözüne başvurmak istemiyorum, bu özsözdeki bilgelik bana kuşkulu görünüyor. Bunun birlikte, «müstesna»ran kuralı bozmayacağı belhdir. Ne zaman, inceleme amacıyla tek bir mekanizmaya bağlı bir çark, örneğin düş, tümünden ayrılırsa, böylece onu yöneten yasalar bulunduğu olur. O mekanizma içine yeniden yerleştirildiğinde, bu verilerin çarpmalarıyla kararması ya da etkilenmesi beklenebilir.

Düş, bir isteğin gerçekleşmesidir diyoruz; eğer, sayılıp dökülen son itirazları yine de hesaba katarsanız, düşün bir isteğin gerçekleşmesi girişimi olduğu sonucunu çıkarmamız gerekir. Psişik dinamikmin akımı içindeki her kimse, bunun aynı şey demek olduğunu bilir. Kimi koşullarda düşün isteğini pek eksik biçimde kabul ettiği olur.

Hatta bazen onu red bile eder; bazı travmatizmalarda bilinçsiz bağlanma, düşün işlevinin o bozukluklarından daha daha önemli olarak görülür. Uyuyan düş görmektedir, çünkü içetikmaların geceleyin durması, travmatik itişin kendini göstermesine, kabahat işlemeye gelen travmatik olayın belleğe ait izlerini değiştirmesi gereken düşün hazırlanışının işleyişine olanak tanır. Kimi zaman böyle koşullarda uykudan uyanılabilyhdüş işlevinin olası başarısızlığı korkusuyla uyku bırakılabilir. İşte bunda travmatik nevroz tarafından sunulan aşırı bir durum vardır. Fakat çocukluk olaylarına travmatik karakterlerini vermek ve daha başka koşullarda düşün, işlevinin geçici heyecanlarını bulmakla hayret etmemek de gerekir.

İKİNCİ BOLUM DÜŞ VE GİZLİLİK

BAYANLAR. BAYLAR; bugün, bizi görünüşü göz alıcı bir noktaya götürecek olan dar bir patikaya gireceğiz.

Düşün gizlilikle (occultisme) bağlantıları olduğundan söz etmekle, sizi pek fazla hayrette bırakmayacağımı sanıyorum. Düş çoğu zaman mistik dünyaya açılan bir kapı sayılmıştır ve bugün de çok kimse onu bir gizli şeyler bilgisi olarak görmektedir. Onu bilimsel araştırmaların konusu alan biz dahi, düş ile karanlık olgular arasında bir ya da birçok bağ bulunduğunu yadsımaya çalışmıyoruz. Mistik, gizli şeyler...

Ne anlıyoruz bu sözcüklerden? Bu iyi tanımlanmamış kavramları kesin adlandırmalar altında gruplamayı denememizi beklemeyiniz. Bundan ne anlaşılacak gerekiyorsa, tümünü genel ve karışık şekilde biliyoruz. Bunda, anlaşılacak ve bilimin bizim için kurmuş olduğu sert yasalarla yönetilen dünyadan farklı bir dünya söz konusudur. Gizlilik (gizli şeyler bilgisi) «gökle yer arasında bizim felsefemizin ta-sarlayamayacağı bu şeyler»in gerçek varlığını ileri sürmektedir. İyi ama kendimizi Okul'un dar görüşleri ile bağlı tutmaya metince karar verdik, bize akla sığar kılınacak şeylere inanmaya hazır olduğumuzu bildiriyoruz.

Bilimsel olgular söz konusu olduğu zaman yapmaya alıştığımız gibi bir yöntem kullanacağız. İlk önce sözkonusu olayların kanıtlanabilmiş olup olmadıklarını göreceğiz sonra da, ama yalnızca sonra, gerçeklikleri tartışılmaz biçimde kanıtlanınca onları açıklamaya çalışacağız. İzlenecek bu programın, entelektüel, ruhbilimsel ve tarihsel etkenlerce güçleştirileceğini saklamıyoruz. Durum başka araştırmalardan farklıdır.

Önce entelektüel güçlükleri gözden geçirelim. Bunu size kaba, fakat apaçık bir benzetme ile anlatmayı uygun buluyorum. Toprağın derinliklerinin bileşimini öğrenmeye çalıştığımızı varsayalım. Bu henüz doğru çözümlenmemiş bir sorundur. Dünyanın içinin akkor halinde ağır madenlerden oluşmuş bulunduğunu kabul edelim. Şimdi birinin bize gelip onun karbon gazı ile yüklü sudan bir cins gazozdan oluşmuş bulunduğunu söylediğini düşünelim. Elbette ki bunun pek gerçeğe uymadığını, bizim görüşlerimize aykırı olduğunu bizim madenler varsayımına gitmemizi sağlayan bilimsel dayanak noktasını hiç hesaba katmadığını söyleyeceğiz. Ne de olsa bu yeni sav büsbütün saçma değildir ve hiç direnmeksizin bize karbonatlı su varsayımını kanıtlama usûlü sağlayacak olan herhangi bir kimseyi izleyebiliriz.

Şimdi diyelim ki başka bir kimse, bize dünyanın çekirdeğinin marmelattan oluştuğunu ciddi ciddi bildirsün. Davranışımız o zaman bambaşka olacaktır. Ona marmelatın doğada bulunmadığını, insanların mutfağında yapıldığını söyleriz; ayrıca, şekerlemenin var oluşu bize meyve ağaçlarının ve meyvelerinin varlığını önceden varsaydırır ve dünyanın içinde bitkileriyle, insanların mutfak sanatının bir ürününün nasıl bulunabileceğini anlayamayız. Bu zihinsel itirazlar bizi bu sorun ile ilgilenmemeye götürür ve dünyanın çekirdeğinin gerçekten marmelattan oluşup oluşmadığını araştırma fikrine sahip olmayız. Tam tersine, hangi insan böyle bir fikre sahip olabilir diye kendi kendimize sormaya girişir, belki de, zavallı marmelat kuramı kurucusunu bilimin çıkış noktası üzerinde sorguya çekmeye dek gideriz; o ise son derece üzülerek bizi iddialarını nesnel bir biçimde gözden geçirmeden ve kuşkusuz bilimsel önyargılarla reddetmekle suçlandırır. Fakat bu boşunadır. Önyargıların her zaman mahkûm edilemeyeceğini, bazen doğrulanabileceğini, bizi boşuna bir uğraşmadan kurtardıkları için yararlı kabul edildiklerini sezeriz. Bu önyargılar aslında, iyice kurulmuş kesin yargıların sonuçlarına benzer düşüncelerden başka şeyler değillerdir.

Gizliliğin verilerinden çoğu, üzerimizde, marmelat varsayımındaki gibi etki yapar; işte bunun içindir ki, onlarla, önceden bir incelemeye tutmaksızın reddetme yetkisinin bize verilmiş olduğunu sanırız. Bununla birlikte, sorun görüldüğünden daha karmaşıktır; aslında bu, genel benzetmeler olgusudur. Bunun varsayılan hale uygun olup olmadığı sorulabilir ve hemen onun umursanmayışla reddedilebilecek şekilde seçilmiş olduğu anlaşılır.

Önceden algılanmış olan bazen iyi kurulmuş ve doğrulanmış fikirler yanlış ve zararlı olabilirler; insan bunların kategorilerden birine mi ya da öbürüne mi ait olduğundan a priori olarak habersizdir.. Bu

bilimlerin tarihi, bizi pek ivedice bir mahkûm etmeye karşı uyardıya yarayan örneklerle dolup taşmaktadır. Böylece, uzun zaman atmosfer boşluğundan dünyaya düşen ve şimdi meteorit denilen şeylerin aslında birtakım taşlar olduğu fikri bir çılgınlık olarak kabul edilmiştir. Bunun gibi, deniz hayvanları kabukları bulunan dağlardaki kayaların, bir gün okyanusun dibini meydana getirmiş olduğu olgusu güçlkle kabul edilmiştir.

Bize bilinçaltını tanımayı öğrettiği zaman psikanalizimiz için de öyle olmamış mıdır? Demek ki, analizci olan bizler, yeni verileri reddetmek için entellektüel motifler kullanırken pek ihtiyatlı olmanın özel nedenlerine sahibizdir. İtiraf etmeliyiz ki, bu motif bizi nefreti, kuşkuyu ve kararsızlığı yenmeye götürmemektedir.

Şimdi ikincisine, ruhbilimsel diye nitelemiş olduğum etkene geçelim. Bundan insanın hurafe ile birlikte mucizeye inanmaya genel eğilimi sözkonusudur. Daima, yaşam bize sıkı disiplini altında baş eğdirdikçe, içimizde düşüncenin anlamsızlığına ve tekdüzenliliğine karşı, gerçeğin deneylerinin isteklerine karşı bir direnç duyarız. Çünkü o bizi sayısız haz olanaklarından yoksun bırakır.

Akıl, hiç değilse geçici olarak kendimizi akılsızlığın baştan çıkarmalarına sevinçle kaptırmak için, boyunduruğundan kurtulacağımız bir düşman olur çıkar. Öğrenci sözcüklerle oynamaktan boşlanır; bilgin, birkaç bilimsel kongreden sonra asıl faaliyetini alaya alır; ciddi insan bile nüktelerden zevk duyar.

«Akla, bilime, insanın o üstün kuvvetine» karşı daha ciddi bir düşmanlık kendini gösterme fırsatı bekler; «diplomalı* hekime karşı şarlatanı, üfürükçüyü ortaya çıkaran odur; ^gizlilik» tarafından kabul edilmiş olgular yasaya, karşı gelme olduğu halde, falcılığın, münecimliğinin iddialarını öne geçiren odur; eleştirmeyi uyutan, algıları yanılta, kontrol edilemeyen doğrulamalara ve kanıtlara zorla sahip çıkan odur. İnsanların bu «boş inan»a eğilimini bilen kimse gizlilik edebiyatının verilere sağladığı bütün değerleri elbette yadsır.

Üçüncü itirazı tarihsel olarak nitelemiştım. Bunu yaparken, gizlilik dünyasında, doğrusu, yeni hiçbir şey geçmediği olgusu üzerine dikkati çekiyorum. Orada, eski çağlarda ve eski kitaplarda gösterilmiş olan belirtiler, mucizeler, kehânetler ve görünüşler bulunur.

Gizliliğin bize bugün hâlâ görüldüğünü söylediği olguları doğru diye tutarsak, eski çağ öykülerinin inanılmaya değer olduğunu kabul etmekten bizi hiçbir şey alakoyamaz.

Şimdi, geleneklerin, ulusların kutsal kitaplarının mucize öyküleriyle dolup taşıdığı ve dinlerin gerekli inancı sağlamak için tümüyle bu olağanüstü, harika türden olaylara dayandıklarını anımsatalım. Adı geçen olaylarda dünya üstü güçlerin faaliyetlerinin kanıtlarını bulurlar. İyi ama gizliliğin doğurduğu ilgi ile dinsel şeylere yöneltilen ilgi arasında tıpkılık yok mudur? Çünkü gizliliğin kapalı amaçlarından birinin, bilimsel düşüncenin ilerlemesiyle tehdit edilen dinin yardımına koşmak olduğundan kuşkuluyoruz.

Bu amacı keşfedince, ileri sürülen gizli olayların incelenmesine kendimizi vermeye karşı güvensizliğimizin, direnişimizin arttığını görüyoruz.

Bununla birlikte, sonunda nefretimizi yenmemiz gerekir. Gizlilikle uğraşanların anlattıklarının yanlış mı, yoksa doğru mu olduğunu öğrenmek söz konusudur. Gözlem, besbelli ki, bunu bize gösterecektir. Aslında biz gizliliğin coşkun yandaşlarına karşı pek minnettar olmalıyız. Eski mucizelerin öyküleri soruşturmadan kurtulurlar, onların kontrol edilmez olduklarını düşündüğümüz zaman da. biz yine de hiçbir ciddi reddin mümkün olmadığını söylemek zorunda kalırız. Fakat tanıklık edebilmiş olduğumuz güncel olgular, bizim belirli bir oy sahibi olmamıza olanak tanırlar.

Eskilere benzer mucizelerin günümüzde artık olmadıklarına kendimizi inandırmayı başarısak, hiç değilse onların daha önce gerçekleşmemiş olduklarına itiraz ettiğimizin işitilmesinden artık korkmayız. Biz daha çok başka açıklamalara başvuracağız. Şimdi önceden algılanmış düşüncelerimizi bırakarak gizlilik olaylarının, gözlemlenmesi çalışmalarına katılmaya hazırız.

Ne yazık ki içten niyetlerimiz en elverişsiz koşullarca engellenecektir. Fikrimizi desteklemesi gereken deneyler, bizim duyusal algılarımızı belirsiz kılmaya ve dikkatimizi puslandırmaya yarayan koşullar içinde, yani karanlık ortasında ya da zayıf bir kırmızı ışık altında, uzun ve boşuna bir bekleyişten sonra uygulanmaktadır.

Kuşkuculuğumuzun, eleştirme duygumuzun beklenen olayın doğmasını önlediği bize haber verilir. Böyle kurulan durum bilimsel araştırma koşullarımızın tam bir karikatürüdür.

Gözlemler sözde medyum denilen kendilerine bir takım «duyusal» yetenekler yüklenen, fakat asla başka karakter ya da ruh nitelikleri göstermeyen kimseler üzerinde uygulanır. Onlar eski mucize yaratıcıları gibi bir büyük fikirle, bir ciddi niyetle de hareket etmezler. Tam tersine, gizli güçlerine inanan insanların gözünde bile güvene değer bulunmayan kimseler olarak görünürler; medyumlar arasında çoğunun sahteci çıktığı kabul edilmiştir ve biz, ne olurlarsa ol şunlar, başkalarından da aynı şeyi bekleyebiliriz. Onların deneyleri bir açıkgozlük oyunu ya da hokkabaz numaralan etkisi yapar.

Hiçbir zaman oturumları sırasında ne yararlanılabilir bir olgu yarattıkları, ne de yeni bir enerji kaynağı sundukları görülmüştür. Elbette silindir şapkasından güvercinler çıkaran hokkabazdan, güvercin sevenlerin bir şey kazanması beklenemez.

Kendimi, zihnimden, nesnelliğin gereklerine uymaya istekli olarak gizlilik oturumlarında hazır bulunmaya karar veren bir adamın yerine kolayca koyabilirim; bir an sonra o kabul ettirilmek istenen garip fikirlerden yorulmuş, usanmış olarak, bir şey öğretilmemiş halde eski kanılarına döner. Bu adama, böyle bir davranışın haklı olmadığını ve bazı olayları incelemek isteyen herhangi bir kimsenin önceden onların niteliği ya da görünüşlerinin koşulları üzerine karar vermemesi gerektiği itirazı ileri sürülebilir.

Tersine, bunların üstünde durması, kontrol ve ihtiyat önlemleri alması uygun olur. Bunlar yardımıyla insan, medyumların ikiyüzlülüğünü önlemeye çalışır. Ne yazık ki modern kontrol tekniği, gizliliğin gözlemlerini daha zorlaştırmıştır. Gizlilik özellikle güç, çeşitli başka etkinlikler gibi açıktan açığa yapılmayan bir sorun olmuştur. Bu sorunla uğraşan araştırmacıların bir sonuca varacağı ana değin, ona yalnızca kuşku ve güvensizlikle bakılacaktır.

Bu uydurmaların en akla yakınlarına göre gizlilikte henüz tanınmamış olguların bir gerçeklik çekirdeği olabilir ki, aldatma, uydurmacılık onun çevresine açılması güç bir örtü sarmıştır. Fakat yalnız bu çekirdeğe nasıl yaklaşmalı? Soruna hangi noktadan girmeli? Burada düşün bize büyük bir yardımı dokunacağını, bütün bu karmaşık şeyler yığınından bizi; telepati tema'sı çıkarmaya götüreceğini düşünüyorum.

Belli bir anda gerçekleşen bir olayı, mekânca uzakta bir kimsenin basbayağı haberleşme araçlarının yardımı olmadan hemen hemen aynı anda bilebilmesi olgusuna telepati dediğimizi biliyorsunuz. Kapalı koşul şudur: Olay, öbürünün, haberi alanın canlı bir duygusal ilintiye bağlı olduğu bir kimseyi ilgilendirmelidir. Örnek: A kişisi bir kazaya uğrar ya da ölür; A'ya bağlı olan B kişisi, annesi kardeşi, sevgilisi kötü haberi aşağı yukarı aynı anda göz ya da kulak algısıyla öğrenir. Bu halde, sanki her şey, gerçekten hiçbir şey olmadığı halde, telefonla alınmış gibi geçer. Bunda psişik bir telsiz-telgraf oluşundan söz edilebilir. Böyle olayların ne denli akla sığmaz gibi göründüklerini söylemek tümüyle gereksizdir. İnsan bu haber almaların çoğunu reddetmekte haklıdır, ama kimileri için bu red pek kolay değildir. Şimdi benim size yapmak istediğim açıklamada şu küçük «sanki» sözcüğünü artık kullanmama izin veriniz. Bununla birlikte hiç de öyle olmadığını ve bu bakımdan hiçbir kanı edinmemiş olduğumu da biliniz.

Size öğretecek pek az şeyim var; yalnızca minicik bir olguyu anlatacağım. Benden fazlasını beklemeniz için, hemen size, düşün telepatiyi az bağlantısı olduğunu söylüyorum. Telepati düşün içeriği üzerine hiçbir ışık tutmamaktadır, buna karşılık düş de telepati gerçeğine doğrudan doğruya hiçbir kanıt sağlamıyor.

Telepati olayı aslında düşe hiç de bağlı değildir, uyanırken de görülebilir. Düş ile telepati arasında bir yaklaştırma yapılmasına olanak tanıyan tek motif, uykunun telepati mesajlarının alınmasına özellikle elverişli olmasıdır. O halde telepatik denilen düş elde edilir ve bu, analiz yapılarak telepati haberinin günün bütün öbür kalıntıları gibi aynı rolü oynadığı düşe katılmış olan eğilimleri onlar gibi işleyip değiştirdiği kamsına varılır.

Telepatik gibi görünen bir düşün analizi, anlamsızlığına karşın bana, bu konferansa çıkış noktası olmaya yaramış bir olguyu gözlemlene olanağı vermiştir. Bu konuda ilk bildirimim 1922'de yapmıştım. O sırada ancak tek bir gözlemi kullanabilmişim; fakat ben bu ilk örneği ele alıyorum, çünkü onu anlatmak daha kolaydır ve bununla sizi hemen in medias res (işin ortasına) koyacağım.

Su götürmez derecede zeki ve kendi anlattığına göre «asla gizlilikle büyülenmemiş» olan bir adam, bana pek tuhaf bulduğu bir düş dolayısıyla bir mektup yazıyor. Önce bu adamın şefkatle sevdiği ve kendisine son derece bağlı tir kızı olduğunu söyleyelim. Kızı uzak bir yerde evlidir, gebedir ve aralık ayı ortalarına doğru doğum yapacaktır.

Oysa adam 16 Kasım 17'ye bağlayan gece, karısının ikiz çocuk dünyaya getirdiğini düşünde görür. Aslında doğrulanamayan bazı yararsız ayrıntıları geçelim. Düşünde doğurduğunu gördüğü kadın ikinci karısı, kızının üvey anasıdır. Adam, eğitici niteliklerini bilmediği bu kadından bir çocuk sahibi olmayı istememektedir; düş gördüğü sırada ise, onunla uzun zamandır cinsel ilişkiyi kesmiş bulunmaktadır. Bana yazması düş öğretisinden kuşku landığı için değil, bu kuşku görülen düşün içeriğiyle doğrulanacağı içindir. Çünkü düş, onu görenin isteklerinin tersine bu kadının ana olmasına izin vermektedir. «Hiçbir şey,» diyor, «bu istenmeyen olayın gerçekleşebilmesinden daha çok korku veremez.» Adamı düşün anlatmaya götüren şey, 18 Kasım sabahı kızının ikiz doğurduğunu bildiren bir telgraf almış olmasıdır. Telgraf 16-17 gecesini, yani hemen hemen düşünde karısının çocuk doğurduğunu gördüğü saatte çekilmiştir.

Adam bana, benim görüşüme göre, düş ile olgunun uygunluğunun bir rastlantı eseri olup olmadığını sormaktadır. Bu düşü telepatik olarak nitelemeye cesaret edemiyorum, çünkü düşün içeriğini gerçek olaydan ayıran, içerik gibi görünen, yani doğuran kimsedir. Fakat bana mektup yazan adamın belirttiği noktalar, onun gerçek bir telepati düşü görmüş olduğunu düşünmeme olanak verdi. Kızı, kuşkusuz ki «acılı saatlerinde özellikle babasını anmıştı»tı.

Bayanlar, baylar; eminim ki şimdi siz kendi kendinize bu düşü açıklıyor ve niçin anlattığımı anlıyorsunuz. İşte, karısından hoşnut olmayan adam; ilk karısından doğmuş olan 'izi gibi bir eşi olmasını isterdi. Elbette bilinçaltında bu «gi-bi.y silinmiştir. Oysa bu adam geceleyin telepatik bir mesaj alıyor: Kızı ikiz dünyaya getirmiştir. Düğün hazırlanışı bn haberden yararlamıyor. Bilinçsizlik onun üzerinde, kızını ikinci karısının yerinde görme isteğini harekete geçiriyor; böylece de. isteü maskeleyen ve mesajın biçimini değiştiren garip dös görölüyor.

Diyelim ki, düş yorumu bize telepatik bir düşün konusu olduğunu göstermiştir; psikanaliz, kendisinin yardımı olmadan bulamayacağımız şeylerin gerçek bir durumunu keşfetmiştir.

Gelgelelim, buna o denli güvenmeyiniz: Düşün bütün vorumuna karşın o, telepatik şeylerin halinin nesnel gerçek-Uğine dokunan hiçbir şey öğretmemiştir. Belki başka tfirir. açıklanmaya elverişli bir görünüş sözkonusudur. Belki de. bu adamın gizli düş düşünceleri şunlar olmuştur: Kestirdiğim gibiyse, kızımın bugün doğurması gerekmektedir, hesaplarında bir aylık yanlış yapmıştır. Son kez onu gördüğümde hali bana ikiz doğuracak inancını vermişti. Ölen karım çocukları ne kadar severdi; Bu ikizlerin doğuşu onun için ne büyük bir sevinç kaynağı olurdu!

Bunlara düş görenin, henüz burada anlatılmamış olan bazı çağrışımlarını ekliyorum. Böyle bir düş bir telepatik mesaj olgusundan değil, düş görenin iyice kurulmuş samları yardımıyla olmuştur; sonuç aynıdır.

Görüyorsunuz ki, düşün yorumlanması telepatiye nesnel bir gerçeklik katılıp katılmamış olduğunu söylemiyor. Sorun, olgunun inceden inceye gözden geçirilmesinden sonra kararlaştırılmış olamazdı. Ben bu işi ne bu örnekte, ne de başkalarında yapabildim. Telepatinin açıklanmasının bütün açıklamalardan daha kolay olduğunu söylemekle hiçbir şey kazanmadık. Zira, en kolay açıklama değildir, çünkü gerçeğin karmakarışık olduğu sık sık görülür. Karar vermeden önce, bütün gerekli ihtiyat önlemlerini bilmemiz iyi olur.

Şimdi şu temayı bırakabiliriz: Düş ile telepati, bu tükenmiştir. Fakat iyi dikkat ediniz ki düş değil; ama düşün yorumlanması. Psikanalitik çalışma bize telepati üzerine bazı görüşler getirmişe benzetmektedir. İşte bunun içindir ki, şimdi düş bir yana bırakılabilir ve psikanalizin kullanılmasının gizli şeyler denilen olgular üzerine ışık serpebilip ser-pemiyeceğini araştırabiliriz.

Örneğin, düşüncenin tümevarımı ya da iletilmesi olayını ele alalım: Bu, telepatiye öylesine yakındır ki, onunla hemen hemen karıştırılabilir. Bu oluşa göre bir kimsede psişik süreç şöyledir: Fikirler, heyecanlar, geçici istekler serbest mekân içinden, söz ya da işaret gibi pek basit araçlar kullanmak gerekmeksizin başka bir kimseye iletilebilir. Bu olayın garipliğini ve gerçekten olursa pratik bir önem olabileceğini anlıyorsunuz. Geçerken diyelim ki, eski mucize öykülerinin en az sözünü ettikleri işte budur.

Bazı hastaları psikanalizle tedavi ederken profesyonel falcıların müşterilerinin düşüncesinin iletilmesi üzerine özellikle kanıtlayıcı gözlemler yapmaya elverişli bir fırsat sundukları izlenimini edindim. Önemsiz kimseler ya da bazı belirsiz mesleklerle uğraşan minus habentes (*) bile söz konusudur. Bunlar kart açanlar, el falı bakanlar, grafologlar, kendilerini yıldız falı hesaplarına verenler ve böylece müşterilerine, geçmiş ya da şimdiki yaşantılarının bazı olaylarını bildiklerini gösterdikten sonra onlara geleceği söyleyenlerdir.

Müşteriler genel olarak bu danışmalardan hoşnut ayrılırlar, ama sonradan kehanetler, gerçekleşmezse hiçbir kin tutarlık göstermezler. Benzer olguların birkaçını ben tanıyabildim ve analizli olarak inceledim. Ne yazık ki meslek sırrı çok sayıda olgu için beni karşınızda susmaya zorluyor, bu da, bu öykülerin inandırıcı gücünü azaltıyor. Gerçeği bozmayı dikkatle önledim.

O halde, kadın müşterilerimden biriyle bir falcının öyküsünü dinleyiniz.

(*) Az yetenekli kimseler,

O, kalabalık bir ailenin büyük kızımı ve çocukluğundan beri babasına son derece bağlıymış; genç yaşta evlenmiş; evlilik onu tam tatmin etmiş, ama mutluluğunda bir şey eksikmiş: Çocuk. O olmadan sevgili kocası babasının yerini büsbütün alamıyonnaş. Hayal kırıklığıyla geçen birçok yıllardan sonra bir jinekologa ameliyat olmaya karar vermiş. İşte o zaman koca, bundan tek sorumlunun kendisi olduğunu açıklamış, çünkü evlenmeden önce geçirdiği bir hastalık onu kısırlaştırmışmış. Kadın bu darbeye dayanamamış, nevroza tutulmuş; şiddetli isteklerden ileri gelen bunaltılar içinde bulunduğu apaçık bir hal almış. Kocası onu eğlendirmek için bir iş gezisi dolayısıyla Paris'e yanında götürmüş. Orada bir gün

otelin holünde otururken, her zamankine benzemeyen bir kalabalık kadının dikkatini çekmiş, ne olduğunu sorunca, «Monsieur le Professeur» un geldiğini, büroda konsültasyonlara başladığını öğrenmiş.

O da bir denemeye girişmek istediğini açıklamış; kocası reddetmiş, ama kadın kocasının bir anlık dikkatsizliğinden yararlanarak konsültasyon odasına süzülmüş. Kadın 27 yaşındadır, fakat daha genç göstermektedir. Alyansını çıkarmıştır. «Monsieur le Professeur» kadının elini kül dolu bir fincanın üzerine koydurmuş, izlerini inceden inceye gözden geçirmiş, sonra ona, karşılaşmak zorunda kalacağı birçok savaşımdan söz ederek şu avutucu sonuca varmış: Evlenecek ve 32 yaşında iki çocuk anası olacaksın.

Kadın bana bu öyküyü anlattığı sırada 43 yaşındaydı ve hastaydı, çocuk sahibi olma umudunu da artık tümüyle yitirmişti. Fal gerçekleşmemişti, fakat ondan hiç de acıyla değil, fakat tam tersine sanki hoş bir olguyu anarmış gibi bir tür memnunluk duyarak söz ediyordu. Kehanetin iki ra" kamının ne anlama geldiğinden hiç mi hiç kuşkulandığını görmek kolaydı. Hatta o bunların bir anlama gelebileceği kavramına da sahip değildi.

Siz şimdi bunu ilgisiz bir öykü gibi buluyorsunuz ve bunu size hangi nedenle anlatmış olduğumu kendi kendinize soruyorsunuz. Ben de tümüyle sizin düşüncelerinize katılırdım, ama —işte şimdi canalıcı noktaya geldik— analiz bize falın inceliklerinin açıklanmasıyla kandırıcı bir doğrulama yapmaya olanak vermeseydi- Söylenmiş olan iki rakam hastanın annesinin yaşamında rol oynamaktadır. Bu anne geç evlenmişti; o zaman 30*unu aşmıştı ve aile içinde sık sık yineleniyordu. Çünkü, ilk iki çocuğu —önce bizim hastamız— aynı yıl içinde doğmuşlardı; ikisinin dünyaya gelişi zamanında en kısa doğum arası vardı. Annesi 32 yaşında gerçekten iki çocuğa sahip olmuştu. İşte hastama «Monsieur le Professeur'in (1) dedikleri: «İçiniz rahat etsin, henüz pek gençsiniz ve annenizle yazgınız aynı. O da ancak uzun bir bekleyişten sonra çocuk yapmıştı. 32 yaşınızda siz de iki çocuk anası olacaksınız». Annesiyle aynı yazgıyı paylaşmak, babanın yanında onun yerini almak, o bunu hararetle iste-merr/iş miydi? Şimdi ona acı çektirmeye başlayan , isteğin gerçekleşmemesi değil miydi? Fal ona, her şeye karşın dileğinin yerine geleceğini bildirmişti, öyleyse kâhine karşı sempatiden başka birşey duyulabilir miydi. Fakat «Monsieur la Professeur» ün gelip geçici bir müşterinin içten aüe tarihlerinden haberi olduğunu mu düşünüyorsunuz? Hayır, bu olanaksızdır.

Öyleyse, ona kehaneti içinde iki rakamın yardımıyla hastanın en ateşli ve en derin isteğini belirtmeye olanak vermiş olan kavramı nasıl açıklarsınız? Bunu açıklamanın iki yolu vardır : Ya bana anlatıldığı gibi değildir, başka biçimde geçmiştir, ya da düşünce iletiminin gerçek bir olay olduğunu kabul etmek gerekir. Doğrusu, hasta 16 yıllık bir aradan sonra, bu anıların içine bilinçaltından çekip çıkardığı iki rakamı kendisi sokmuştur diye düşünülebilir de. Hiçbir şey

(*) Aslında Fransızca.

böyle bir varsayımı yapmama izin vermez, ama onu atamam ve sizin düşünce iletiminin gerçekliğine inanmaya daha eğilimli olacağınızı sanırım. Eğer bu sonuçtan yana karar verirsiniz, yalnız analizin gizli şeylerin halini yarattığını ve tanınmaz kılındığı yerde onu ortaya çıkarmış olduğunu unutmayınız.

Benim hastamınkine benzer tek bir olgu daha ortaya çıkarılmazsa, insanın omuzlarını silkererek başkasına geçmesi gerekir. Kimse, böylesine geniş kapsamlı bir inanışı tek bir gözlem üzerine kurmayı düşünmez. Fakat benim denemelerine inanınız, bu tek bir olgu değildir. Buna benzer bir dizi kehanetler topladım. Hepsisi de bana falcının düşünceleri, özellikle kendisine başvurmuş kimselerin gizli isteklerini açıkladığı izlenimini vermiştir. Bu kehanetleri, sanki hastanın kendi kendine yarattığı öznel oluşlar, hayal kurmalar ya da rüyaları gibi haklı olarak analiz etmek gerekir.

Elbette, sonuçlar her zaman aynı ölçüde kanıtlanabilir olamazlar, bütün olgulardan hemen daha aklayakm sonuçla-malar çıkarılamaz, fakat, tümüyle, terazi gerçek düşünce iletime doğru eğilir gibi görünmektedir. İşlemekte olduğumuz konunun önemi bütün olguları size anlatmamı gerektirmektedir, ama bu olanaksızdır; çünkü size vermek zorunda olduğum ayrıntılar beni ister istemez bir gizliliğin yükümlülüğü altına soktu. Size daha birçok örnek vererek vicdanımı yatıştırmaya çalışıyorum.

Bir gün, bir delikanlı, sadece doktora sınavına girecek olan bir üniversite öğrencisi, kendini bunu yapacak halde bulmayarak beni ziyarete geldi. Çünkü derslerine karşı bütün ilgisini, bütün zihnini toplama gücünü, hatta anılarını hatırlama yeteneğini yitirdiğinden yakmıyordu.

Bu kafaca kötürümleşmeden önceki olaylar çabuk aydınlandı: Büyük bir güçle kendi kendini yendikten sonra hasta düşmüştü. Kız kardeşine karşı pek güçlü, ama hep frenlenen bir aşk duyuyormuş. Kız kardeşi de ona karşı sevgi besliyormuş. Her ikisi aralarında: «Birbirimizle evlenemeyişimiz ne yazık ki diyormuş. Saygıdeğer bir adam bu kızkardeşe âşık oîmuş, kız da ondan hoşlanmış; fakat ana-babası evlenmelerine izin vermemiş.

Talihsiz çift kardeşe başvurmuş, delikanlı kendilerini desteklemiş, mektuplaşmalarında aracılık yapmış ve onun etkisiyle ana-baba sonunda razı olmuş. Çiftin nişanlılık döneminde şöyle bir olay geçmiş: Delikanlımız ilerde eniştesi olacak adamla tehlikeli bir dağ gezintisine çıkmış. Yanlarında kılavuz bulunmadığından, yollarını şaşırılmışlar, ölüm tehlikesi geçirmişler. Kızkardeşinin evlenmesinden az sonra da delikanlı sözünü ettiğimiz psikik bitkinlik haline düşmüş.

Psikanaliz yardımıyla normal etkinliğine kavuştuktan sonra, yanımdan ayrılıp sınavlarını başarıyla verdi; fakat, aynı yılın sonbaharında geçmiş olan garip bir olayı anlattı. Bulunduğu üniversite kentinde pek tanınmış bir falcı kadın varmış. Hükümdarlık sarayının prensleri bile ona danışmadan önce önemli bir işe girişmezlermiş. Yöntemi pek basit-miş: Belli bir kişinin doğum tarihini sorar, öznesi üzerine başka hiçbir bilgi almaz, hatta adını da öğrenmezmiş. Sonra yıldız falı risalesini karıştırır, söz konusu kişi üzerinde kehanetlerde bulunurmuş.

Hastam, eniştesi için kadının gizli sanatına başvurmaya karar vermiş. Falcı hesaplarını yaptıktan sonra «söz ko~ nusu kimsenin temmuzda ya da ağustosta İstakozların ya da midyelerin neden olacağı bir zehirlenme sonucunda öle-ccğhni bildirmiş. Hastam öyküsünü şöyle bağırarak bitirdi: «İşte pek şaşılacak bir şey!»

Önce, öyküyü istemeye istemeye dinlemiştim, ama bu haykırmayı duyunca hastama şunu sormaktan kendimi alamadım. «Bu kehanette, böylesine şaşılacak ne görüyorsunuz? Güz sona eriyor, enişteniz ölmemiş, öyle olmasaydı bunu bana çoktan anlatırdınız. Demek ki kehanet gerçekleşmemiş.» «Doğru,» diye karşılık verdi, «ama işin tuhafı eniştemin İstakozlara ve midyelere bayıldığı, geçen yaz midyeden zehirlendiğidir. Hatta ölümden güç kurtulmuştu.»

Buna karşı hangi itirazda bulunabiliriz? Tek bir şey beni kızdırdı: Pek bilgili, üstelik de pek başarılı bir analize uğramış olan bu gencin bağlantıyı iyice kavrayamamış olması. Ben kendi payıma, yıldız falı tabloları yardımıyla İstakoz: ya da midyeden ileri gelmiş bir zehirlenmenin önceden görülebileceği yerine, hastanın rakibine olan kinini yenmeyi henüz başaramadığını kabul etmeyi yeğlerim. Bu kinin içeti -kılması, onu daha önce hasta etmişti.

Astrologun, müşterisinin isteğine uygun kâhinlikte bulunmuş olduğunu düşünmek hoşuma gider. «Eniştem midyelere olan düşkünlüğünden vazgeçmiyor, bir gün de bundan çatlayacak.» Olguyu başka türlü açıklayamadığımı itiraf ederim. Hastamın benimle eğlenmek istemiş olmasını kabul edersem o ayrı. Fakat o zaman, söylediğini ciddiye-alır gibi görünüyordu; daha sonra da böyle bir kuşkuyu' doğrulayacak hiç bir şey yapmadı...

İşte başka bir olgu: İyi bir mevkide bulunan bir gencin, kibar fahişeler çevresinden bir kadınla ilişkisi vardı. Bu ilişki garip bir saplantıyla sıkıştırılmaktadır. Adam, zaman zaman, metresi umutsuzluktan hasta düşünceye dek. onu alaycı ve kıyıcı sözlerle üzme zorunluğunu duyuyor. O anda bir tür ferahlamaya kavuşuyor ve kadınla barışıyor, ona armağanlar veriyor. Fakat şimdi kadından kurtulmayı pek istediği halde kendi saplantısından korkuyor; bu ilişkinin, üstüne zarar verdiğini görüyor; evlenmek, bir aile kurmak istemektedir. Onunla ilgiyi kesme cesaretine kendisi sahip olmadığından psikanalize başvuruyor.

Tedavi sırasında bir tartışmadan sonra, metresinin yazmış olduğu bir kartı bir grafoloğa götürüyor. Orada grafo-log, bunun pek büyük bir umutsuzluk içinde bulunan ve bugünlerde kendine kıyacak olan bir kimsenin yazısı olduğunu söylüyor. Gerçekte bu olmuyor, kadın yaşamaya devam ediyor, fakat analiz adamın kurtulmasına yardımda bulunuyor. O, bu metresi bırakarak, kendisi için iyi bir eş olabileceğini umduğu, bir genç kıza kur yapmaya girişmiştir. Az sonra genç kızın değerlerinden kuşkulananmaya başladığını belirtecek bir düş görüyor. Kızın yazısından bir örneği alarak aynı yetkili kimseye götürüyor. Bu incelemenin sonuçları kuşkuvarına uyduğundan, evlenmekten cayıyor. Bu grafolog incelemelerini, özellikle birincisini değerlendirmek gücünde olmak için bu adamın gizli Öyküsünün birtakım noktalarını tanımayı öğrenmek gerekir.

Adam gençliğinde, tutkulu yaratılışının bütün taşkınlık -larıyla kendinden yaşça büyük bir genç kadına tutulmuştur. Kadın tarafından reddedilince, kendini öldürmeye kalkışmıştır. Bu canına kıyma girişiminde içtenliğinden kuşkulandıracak bir şey yoktur. Ölümden güçlükle kurtulmuştur, ayağa kalkması için de uzun bir bakım görmesi gerekmiştir. Bununla birlikte, bu umutsuzluk hareketi sevgilisini pek derinden heyecanlandırmış ve kadın onun aşkına karşılık vermiştir. Delikanlı onun âşığı olmuş ve o andan başlayarak tam şövalyemsi bir biçimde hizmette bulunurcasına kadına gizlice bağlı kalmıştır.

Yirmi yıl sonunda, her ikisi de, tabii kadın ondan daha fazla yaşlanınca, adam ondan kurtulma, özgür olma, bağımsızlığını kazanma ve bir aile kurma isteğini duymuştur. Aynı anda, içinde uzun zamandır tıkmış duran, metresinden oç alma gereksinimi gelişmiştir. Kadın, hor görmekle bir gün onu ölüme itmişti; şimdi o da sırası geldiğinden, kendisi tarafından terkedilen kadının ölümü aradığını görme memnunluğuna ermek istemektedir. Fakat ona karşı taşıdığı sevgi, hâlâ, bu isteğin bilinçli olmasını

önleyecek kadar güçlüdür. Ayrıca, kadının duyacağı acı, ölüme sığınmasını gerektirecek denli güçlü olmayacaktır. İşte bu ruh hali için-
de, oç alma susamışlığını in corpore vili (*) doyuma ulaştırmak amacıyla kadim bir noktaya dek alay ve eziyet etme aracı olarak kullanmaya başlamıştı.

Kendini elde etmek isteği sonuca ulaştırmaya yarayan her işkenceyi sevgilisi üzerinde yapmaya kendi kendine izin vermiştir. Tek bir durum, oç alma isteğinin kadına karşı yönelmiş olduğunu açığa vurmaktadır: Aldatmasını ondan saklayacak yerde, onu yeni bağlantısı için bir dostu, bir öğretçi olarak alması. Veren bir kimse sırasından, alan bir kimse sırasına düşen kadıncağız, her halde onun sır açmasından çok kabalığından ve kendi düşük kadınlığından acı duyuyordu. Adamın yakınlığı, onun yerini alan genç kızın karşısında yakalandığını duyduğu ve kendisini analiz edilmeye yollanmış olan saplantı, elbette eski metresinden yenisine geçmişti.

İşte bu sonuncunun karşısında bu saplantıdan kurtulmak istiyorsa da başaramıyordu. Ben grafolog değilim, bir yazı ile karakter öğrenme sanatına da önem vermiyorum. Bu yöntemle söz konusu kimsenin geleceğini söylemek olanağına ise daha az inanıyorum. Hiç değilse, bunu görüyorsunuz, grafolojinin değeri üzerinde öne sürülen görüş ne olursa olsun, bii" şey yadsınamaz: Yazıyı yazanın yakında canına kıyacağını önceden bildiren grafolog, kendisine başvuranın ateşli bir gizli isteğini aydınlığa çıkarmıştır: Burada sözkonusu bilinçsiz istek yoktur, ama fal baktiranın doğmakta olan kuşkusu, kaygısı, grafologun karşısında anlatım bulmaktadır. Analiz sayesinde hastanın aşk seçimini içine kapanmış olduğu büyümlü çemberin dışına çıkarmayı başarmıştır.

Bayanlar, baylar; şimdi düş yorumunun genellikle psikanalizin gizlilik için ne yapmış olduğunu biliyorsunuz. Ör-

(•) Bayağıca beden üzerinde.

nekler, gizli olayları aydınlığa çıkarmaya olanak sağladığını size göstermiştir. Fakat bu olguların nesnel gerçekliğine inanmak uygun olur mu? Bu soru size kuşkusuz ki pek ilgi çekici gibi görünmektedir. Psikanaliz buna doğrudan doğruya karşılık veremez; bununla birlikte, aydınlığa çıkardığı gereç, hiç değilse bizi olumluluğa doğru itmektedir. Merakınız bu sınırlar içinde kalacak değildir, az çok bol olan ve psikanalizin hiçbir rol oynamadığı bu gerecin bize hangi sonuçlamayı getirdiğini bilmek istersiniz. Bununla birlikte benim olmayan bu alanda sizi ileri götüremeyeceğim. Size yine yapabileceğim tek şey, birkaç gözlemimi daha anlatmaktır.

Tedavi sırasında yapılmış olduklarından ve belki yalnız bu sonucusu onları elde etmeye olanak vermiş olduğundan dolayı psikanalizi ilgilendirmektedir. Size bir örnek, benim en çok dikkatimi çekmiş olan bir örnek vereceğim ve sizden dikkatinizi çok sayıda özellikler üzerine çevirmenizi isteyerek size hayli ayrıntılar sağlayacağım. Her şeye karşın, kendimi gözlemin inandırıcı kuvvetini pek artırmış olan şeylerden çoğunu susma ile geçiştirmeye zorlanmış göreceğim. Bu şeylerin halinin, pek aydınlık olarak görüldüğü ve analizle geliştirilmeye gerek göstermediği bir örnektir. Onu tartışarak gene de analize başvurmanın önüne geçemeyeceğiz. Önceden size bildireyim ki analitik durumdaki bu düşünce iletimi bile her türlü eleştiriye karşı korunmuş değildir ve gizli olayın gerçekliğini kabul olanağını da hiç vermez.

Şimdi, beni dinleyiniz. 1919 güzünde, bir gün aşağı yu kan saat 10.45'e doğru Londra'dan gelen Dr. David Forsyth, ben bir hasta ile çalışırken evime kartını bırakıyor. (Londralı seçkin meslektaşımın, eğer birkaç ay süresince benim üzerinde durmamla psikanalitik tekniğine başladığını açıklarsam beni sır saklamaz bir kimse olarak kabul etmeyeceğini sanıyorum.)

Psikanaliz Üzerine Bu meslektaşla ancak bir dakika görüşebildim ve daha sonrası için randevu verdim. Dr. Forsyth haklı olarak ilgimi çeken bir kimseydi, zira o, savaştan sonra (*) iyi günler umudu dolaşmaya başladığı sırada gelen ilk yabancıydı. Bu ziyaretten az sonra, hastalarımın biri, zeki ve sevimli, aşağı yukarı 45 yaşlarında olan Bay P. geldi. Kadınlar yanında tatsız durumlarda kalması dolayısıyla bir analiz tedavisi geçirmişti. Hastalık belirtilerinin uygunsuzluğu nedeniyle, analizi uzun zamandır bırakmıştım, ama -hasta sürdürmem için diretiyordu. Çünkü babasına karşı olan duygularım benim üzerime aktarmıştı, kendini hoş bir hava içinde hissediyordu. Para sorunu, o zaman bu maddenin pek az oluşu yüzünden ortaya çıkmıyordu bile... Bu hasta ile geçirdiğim anlar ilgi çekici, dinlendiriciydi ve işte bunun içindi ki, tıbbî tedavinin ciddi kurallarına karşın, psikanalitik çaba önceden saptanmış bir tarihe dek sürmüştü.

O gün P. yeniden, kadınlarla aşk ilişkilerine tekrar başlamak için yaptığı denemeler sorununa yanaştı. Güzel, çekici, yoksul bir genç kızdan tekrar söz açtı; eğer kızın bakire olması bu tür girişimleri engellememiş olsaydı, onun yanında elbette başarı kazanabilirdi. Kızdan bana sık sık söz etmişti, ama o gün ilk kez, kızın, onun çekinmesinin gerçek nedenlerini bilmeyerek, hatta bundan hiç

kuşkulunmayarak ona Bay İhtiyat (**) adını takmış olduğunu söy-şu (Forziht) Londralı doktorun adını andırıyor, ledi. Bu öykü dikkatimi çekti. Dr. Forsyth'in kartı elimin altındaydı, ona gösterdim. Bunu pek olağan diye niteleyeceğinizi bekliyordum, fakat devam edelim, başka bir şey meydana çıkaracağız. İş-te olgu :

(*) I. Dünya Savaşı (A.A.Ö.)

(*) Almandada ihtiyat vorsichttir. Bu sözcüğün okunuşu (Forzith) Londraü doktorun adını andırıyor.

P., gençliğinde birkaç yıl İngiltere'de kalmış; İngiliz yazınına karşı canlı bir ilgi duymuştu. İngilizce yapıtlarla dolu zengin bir kitaplığı vardı. Bana ödünç kitap vermeyi alışkanlık haline getirmişti. Önceleri pek okumamış olduğum Barnett ve Galsworthy gibi yazarları tanımış olmamı ona borçluyum. Bir gün bana, Galsworthy'rdn «The man of property, Mülk sahibi» adını taşıyan bir romanım vermişti. Bunda olay Forsyth adlı hayali bir ailenin içinde geçiyordu. Galsworthy besbelli ki yarattığı yapıta kendisi de vurulmuştur; çünkü sonraki öykülerinde ailenin üyelerini yeniden ortaya çıkarmış, sonunda bütün öykülerini «The Forsyte Saga» adı altında toplayıp birleştirmişti. Sözkonu-su olaydan az önce, P.v bu diziden yeni bir cilt daha getirmişti. Forsyte adı ve yazarın canlandırdığı bütün tipik çizgiler, benim P. ile olan konuşmalarımda rol oynamıştı. Bunlar, düzenli olarak görüşmeye alışmış iki kişinin sık sık kullandığı dilin bir bölümünü oluşturuyorlardı.

Oysa, bu romanların kahramanlarının adı Forsyte Almanca söylenişi bakımından benim Londra'dan gelen ziyaretçimin adı Forsyth'ten ve aynı şekilde «telâffuz» edebileceğimiz anlamlı İngilizce sözcük foresight, (ok : Forsayt) yani önlem, ihtiyat (Voraussicht ya da Vorsicht) olurdu. Demek ki P., kendi ilişkilerinden, kendisinin bilmediği koşullar dolayısıyla, tam o anda, benim bilmediğim bir ad çekip çıkarmıştı.

İşte, gittikçe daha ilginç oluyor, değil mi?.. Fakat bu dikkate değer olgu, aynı oturum sırasında sağlanan başka iki çağrışımı analizle incelediğimiz zaman bizde daha çok etki yapacaktır. Belki, sözkonusu olayın içinde geçtiği koşulların kimi kavramlarını ele geçirmeyi başarabileceğiz.

1) Önceki haftanın kimi günlerinde, Bay P.'yi saat 11'de boşuna beklemiştim. Sonunda Dr. Antoine von Tre-und'u, kaldığı aile pansiyonunda görmek için çıkmıştım. Bay P.'nin de bu pansiyonda,, fakat başka katta oturduğunu öğrenince şaşırılmıştım. Bu konuda daha sonra, P.'yi adeta evinde kendisine bir ziyarette bulunmuş olduğumu anlatmıştım. Görmeye gittiğim kimsenin adını söylememiş olduğumu pek iyi anımsıyorum. Oysa hemen hastam, kendi takma adı R. von Vorsicht (İhtiyat) tan söz ettikten sonra bana sormuştu : «Acaba Halk Üniversitesinde İngilizce öğreten Bayan Freund-Ottorega kızınız mıdır?» Görüştüğümüzden beri de ilk kez, her zaman memurların, müstahdemlerin, müretteplerin yaptıkları gibi adımı bozmuş Freud yerine Freund biçiminde söylemişti.

2) Aynı oturumun sonunda bana, kendisini bir sıkıntı izlenimi bırakarak uyandıran bir düşü anlatmıştı, «gerçek bir karabasan» demişti. Bana, o sıralarda karabasan anlamına gelen İngilizce" sözcüğü anımsamadığını ve onu birisi için a mare's nest deyiimiyle çevirdiğini eklemişti. Bu saçma bir şeydi; çünkü a mare's nest inanılmaz bir öykü, bir haydut öyküsü demektir İngilizcede karabasana ise nightmare deniliyordu. Bu fikir bana, şu öğeye öncülük eden şeyle ortak bir noktaya sahip gibi görünmüştü. Bu öge İngiliz-ceydi. Yinş bu fikir bana, bir ay önce geçmiş bir olayı anımsatmıştı. P. büromda bulunuyordu o sırada. Bir ziyaretçi çıkagelmişti; bu uzun zamandır görmediğim sevgili bir dostum, Londralı Doktor Ernest Jones'tu. Ona, başka bir odada P. ile konuşmamın bitmesini beklemesi için gitmesini işaret etmiştim. P. ise, bekleme salonunda bulunan bir fotoğraftan dostumu tanımıştı, hatta onunla tanıştırılma isteğini göstermişti. Oysa, Jones karabasan (night mare) üzerine bir monografi yayımlamıştı. P.'nin bu incelemeyi okuyup okumadığım bilmiyorum, çünkü psikanalitik yapıtları okumaktan kaçınıyordu.

Önce size, P.'nin verdiği düşünce çağrışımlarının analizle nasıl yorumlanabileceğini göstermek ve motiflerinin neler olduğunu bulmak isterdim. Forsyte ya da Forsyth adı karşısında P. benimle aynı durumda bulunuyordu ve aslında bu adı taşımış olan roman kişilerini tanımış olmamı ona borçluydum. " Beni şaşırtan, hastamın onu, birdenbire yeni bir olaydan hemen sonra söylemesini işitmem olmuştur; Londralı doktorun gelmesi, bana bunu başka bir görüş noktasından da ilginç kılmıştı.

Bununla birlikte, bu oturum sırasında ortaya çıkan ad, görünmesinden daha az ilgi çekici değildi. Çünkü P. «Romanın size tanıtmış olduğu Forsyte adını düşünüyorum,» diye bağırıyordu. Hayır, önceden söz konusu kaynakla bilinçli bağlantı kurmaksızın onu kendi öyküsü içine kaydırmayı bilmişti. Ve böylece, onu bu kez öyküye katmıştı. Oysa, olay önceden hiç bir zaman «vuku bulmamıştı.» Fakat o şunu eklemişti :

«Ben bir Forsyth'im, genç kız beni böyle çağırıyor.»

Bu cümle içindeki kıskançça hak iddiası ve onda anlatım bulmuş olan kendi kendisinin melânkolik çöküntü karışımı nasıl farkedilmez? Bunu şu şekilde tamamlayarak yanlış yola gitme tehlikesine girilmiyor mu? «Bu yabancı'nın gelişiyse bu denli ilgilenmeniz beni üzüyor. Bana dönünüz, artık. Ben kendim de Forsyth değil miyim? Fakat genç kızın dediği gibi yalnızca Bay Vorsicht.» Sonra düşüncesi, İngilizce öge sayesinde, onlarda kıskançlık doyurmaya yarayan geçmiş iki duruma yöneliyor : «Birkaç gün önce evime geldiniz, ama ne yazık ki aradığınız ben değildim. B. Freund adında birine gittiniz.» Ve bu düşünce ona, Freud adını bozarak Freund biçiminde söylettiriyor. Bana Bayan Freund-Ottorega'dan söz etmesi, bu kadının İngilizce öğretmenliği niteliğinin görülen çağrışıma olanak sağlamasıdır. Başka bir ziyaretçinin birkaç hafta önce gelen ve hastanın, onun karşısında kendini aşağı durumda hissederek aynı şekilde kıskanmış olduğu birisinin anısı bağlanıyor bütün bunlara. Çünkü, Dr. Jones karabasan üzerine bir yazı yayımlamıştı; oysa P. üstelik kendini böyle düşler görmeye yakın duyuyordu. A mar e nest konusunda yapmış olduğunu söylediği yanlışlık aynı çağrışıma katılıyordu; bunun anlamıysa şuydu : «Ben ne gerçek" bir İngiliz, ne gerçek bir Forsyth'im.» Kıskançlığına gelince, onu anlaşılmasız ve yersiz diye ni-teleyemezdim. Analizin ve dolayısıyla bağlantılarımızın, yabancı öğrenciler ya da hastalar Viyana'ya gelir gelmez ke-silecmeğini haber vermişti ve bu öyle olmakta gecikmemişti. Fakat bugüne değin yaptığımız, analiz çalışmasının ancak bir parçasıydı; aynı saatta ortaya çıkmış ve aynı motiften doğmuş üç fikrin açıklamasını vermiştik. Bu fikirlerin düşünce iletimi olmaksızın doğmasının ya da doğmamasının az önemi vardı; düşünce iletimi bu üç fikrin her birinde bulunur, böylece de üç ayrı soru ortaya çıkabilir : P., Doktor Forsyth'in bana ilk ziyaretini yapmış olduğunu bilebilir miydi? P., Jones'un karabasan üzerine bir yazı yazmış olduğunu biliyor muydu ya da fikirleri içinde ortaya çıkan bu şeyler asıl benim bildiklerim miydiler? Düşünce iletimi yardımıyla her sonuçlama ancak üç çeşit soruya bağlı olacaktır. Bu an için birincisiyle uğraşmıyoruz, öbür ikisinin işlenmesi daha kolay. Pansiyonu ziyaret olgusu bize, ilk bakışta özellikle kamtlayıcı gibi görünüyor. Rastlantıyla ve şaka olsun diye, evine yaptığım ziyareti anlatırken kimsenin adını vermemiş olduğuma güvenim var. Bay P.'nin, sözkonusu kimsenin adını aile pansiyonundan öğrenmiş olması olasılığı da pek zayıf. Daha çok, bu adamın varlığından haberli bulunmayı sürdürdüğüne inanıyorum. Fakat bu olgudan doğan kandırıcı kuv-y.et, bir rastlantıyla baştan aşağı yakılmıştır. Pansiyonda ziyarete gittiğim adamın yalnızca adı Freund değildi, o herkes için gerçek bir dost 'tu (*). Yaymevimizin kuruluşunu onun cömertliğine borçluyuz. Dr. Antoine von Freund erken ölümü, biraz sonra Kort Abraham'mki gibi psikana-

(* Dost sözcüğünün Almancası Freund'dur.

liz davasının uğradığı en büyük talihsizliklerden biri olmuştur. Belki o zaman P.'ye pansiyonunda bir dost'u (Freund) görmeye gittiğimi söylemişimdir. Bu durumda ikinci çağrışım gizlilik bakımından bütün ilgisini yitirmektedir. Üçüncü fikrin neden olduğu izlenim de çabuk dağılmaktadır. Asla psikanaliz yapıtları okumayan P., Jones'un karabasanlar üzerine bir çalışma yayımlamış olduğunu bilebilir miydi? Evet, kendisinde kitaplarımızdan kimileri vardı, onların kapakları üzerinde yeni yayın adlarını böylece okumuş olabilirdi. Öyleyse kendimize bu yolda bir görüş sağlamayı başaramayacağız. Gözlemimin başka birçok benzeri çalışmalarla ortaklaşa bir yanlışlıktan kurtulmaması-na üzülüyoruz : Çok sonra yazılmış ve Bay P. gözden kaybolduktan sonra tartışılmış olması. Sözkonusu olgularla ilgili başka ince noktalar elde etmek benim için olanaksızlaşmıştı. Öyleyse birinci fikre, o ayrı olarak varsayıldığında bile, düşünce iletiminin görünen konusundan yana söz eden fikre dönelim. O P., bir çeyrek saat önce, Dr. Forsyth'in beni görmeye gelmiş olduğunu bilebilir miydi? Hatta onun, bu doktorun varlığından ya da Viyana'da bulunduğu haberi olması mümkün müydü? Bu iki soruya olumsuz karşılık verme isteğine boyun eğmemek gerekir. Kısmen olumlu karşılık verme yolu görüyorum. Çünkü P.'ye, belki analiz uygulamaya başlamak üzere gelecek bir İngiliz hekimini beklediğini söylemişimdir. Bu, Dr. Forsyth'in, gelmesinden birkaç ay önce benimle mektuplaşarak konuştuğu 1919 yazı içinde olmuş olabilirdi. Belki de. Olgu bana pek inanılmaz gibi görüldüğü zaman onun adını söylemiş olabilirim. Eğer öyle olmuşsa, bunun anısını saklamış olurum. Çünkü, bu özel adın türlü anlamları nedeniyle bir konuşma geçerdi. Öyleyse olay ortaya çıkmış, ben büsbütün unutmuşumdur. Öyle ki, oturum sırasında bu 8. von Vorsicht takma adını öğrenerek sanki, burada mucize varmış gibi hayret edebilmişim. İnsan kuşkucu olmakla övünürse, bazen kendi kuşkuculuğundan kuşku duyduğu da olur. Belki benim içimde «harikulade» ye karşı gizli bir eğilim, gizli olayların ürünlerini istekle toplamaya beni yönelten bir eğilim vardır. ^Harikulade» nin bir bölümü ortadan kaldırılınca, çalışma bitmemiştir. Yapılacak başka bir iş vardır ve hepsinin en çetini de budur. P.'nin, sonbaharda Viyana'yı ziyaret etmesi beklenen bir Forsyth'in varlığından haberli olduğunu kabul edelim: bu, doktorun tam geleceği gün üzerinde bilgi sahibi

olduğu nasıl açıklanabilir? Elbette bu olgu rastlantıya bağlanabilir, yani açıklama aramak gerekmez, fakat rastlantı sorunundan başka bir şey olmayacağını iyi belirtmek ve size, beni görmeye gelen ve benim ziyarete gittiğim kimselere karşı gerçekten kıskançlık düşüncelerinin sözkonusu olduğunu göstermek için P.'nin yine başka iki fikrini belirtmişim. Hiç bir olasılığı bir yana atmamak için beni özel bir sinirlilikle gözlemiş ve bazı sonuçlar çıkarmış olduğunu kabul etmeye de çalışabiliriz. Yine İngilizden ancak bir çeyrek saat sonra, gelmiş olması dolayısıyla yolda onunla karşılaştığını, karakteristik Anglo-Sakson tipi nedeniyle onu tanımış olduğunu kurmaya ve kıskançlık olgusunu düşünmeye izin verilebilir : < dşte. gelişi analizimi sona erdirecek olan Forsyth. Herhalde Pro-fesör'ün evinden dönüyor. » Bu akla uygun süreci daha ileri götüremem. Bir kez daha non liquet (*) üzerinde kalacağız; itiraf edeyim ki, benim görüşümce terazi burada da düşünce iletimi yanına doğru eğilmektedir. Zaten, analiz sırasında, benzer olgular karşısında kendimi yalnız bulmuş değilim. Belene Deutsch 1926'da, benzer gözlemler yayımla- (*) Karanlık, anlaşılmaz şey.

miş ve onların belirtilerini hastayla analizci arasındaki geçiş bağlantıları yoluyla incelemiştir. Bu sorun karşısındaki tutumumun sizi tam olarak kandırmadığını, eğer, kendinizi kanmaya hazır bıraksanız da sizi daha çok tatmin etmeyeceğine güvence veririm, tşte, diyeceksiniz, belki bütün ömrünü namusluca doğal bilimlere vermiş bir insanın yaşlılığında zayıf zihinli, sofu ve saf oluşu gibi, bilinen bir olgu diyeceksiniz. Seçkin kişilerin bu kategoriye düşmüş bulduklarını biliyorum. Hiç değilse ben ne sofu, ne saf bir kimse olmuş değilim, öyle umuyorum. İnsan gerçekte acılı çarpışmaları önlemek için ömrü boyunca bükülmüş durmuş olduğu halde yaşlılığında yeni olgular önünde eğilen bir belkemiğini koruyamaz. Kuşkusuz beni ılımlı bir tanrıcılığa bağlanmış ve gizli-ciliğin bütün verilerini amansızca reddeder görmeyi yeğ bulurdunuz. Fakat hoşla gitmeye çalışmak elimden gelmiyor, bu halde sizi düşünce iletimini daha ondan yana bir gözle ve telepatiden hareket ederek kabullenmeye çağırıyorum. Unutmayınız, burada bu sorunu psikanalize yaklaştığı ölçüde inceledik. Bundan on yıl önce, ufkumda bu gizli olayların ortaya çıktıklarını gördüğüm zaman, ben de, bizim bilimsel dünya anlayışımızı tehde gelmeleri korkusunu duydum. Eğer gizlililiğin bazı verileri doğrulasaydı. bizim anlayışımız yerini ispiirtizmaya ve mistisizmaya bırakırdı. Şimdi fikrimi değiştirdim. Benim anladığıma göre gizlililiğin verileri arasında doğru tanınacak olanları, bilimin içine almasının ve kullanmasının olanaksızlığına inanma yerine, buna biraz şans tanınmalıdır. Özel olarak da, düşüncenin iletimi bilimsel — karşıtları mekanik diyorlar — düşünce tarzının pek güçlükle kavranabilen ruh rünyası üzerinde yayılmasını elverişli kılacak gibi görünüyor. Telepati olayı ile, belli bir kimse tarafından yapılmış eylemin gerçekleşmesini meydana getirmelidir. İki psişik eylem arasında doğan şey, kolayca fiziksel hareket noktalı ve psişik varış noktalı bir olay olabilir. Başka yer değiştirmelerle, örneğin, telefonla ses iletmeyen, işitmeyen olan benzerliği tartışılmaz olur. Bu psişik eylemin fizik eşdeğerine insan kendini egemen kılabilirse, ne olabileceğini kestirebiliyor musunuz? Hatta şunu diyebilirim; psikanaliz fizikle, bugüne dek psişik dediğimiz arasına bilinçsizliği sokarak telepati gibi olayları kabullenmemizi bize hazırlamıştır. Telepati fikrine insan alışır, arkasından bu daha büyük bir ölçüde, fakat şimdilik yalnızca hayal olarak kullanılabilir. Toplu halde yaşayan böceklerde kolektif iradenin kendini nasıl kabul ettirdiğinin anlaşılmadığını herkes bilir. Belki o türden doğrudan doğruya psişik bir iletim yoluyla yapılmaktadır. Bu, barbarlıklar arasında ilkel-arkaik haberleşme biçiminin var olduğunu, sonra yerini duyu organları yardımıyla algılanabilen işaretler yöntemine bıraktığını düşünmeye götürmektedir insanı. Eski yöntem arka planda, hâlâ, var olmayı sürdürebilir; kimi koşullarda, örneğin, bir heyecanın kaynaştırdığı kalabalık içinde kendini gösterebilir. Bütün bunlar hâlâ karanlık, henüz çözümlenmemiş bulmacalarla doludur, ama onlardan ürkmek yersizdir. Eğer telepati gerçekten varsa, varlığına kanıtlar bulma güçlüğüne karşın sık sık beliren bir olay gibi kabul edilebilir. Onu çocuğun ruhsal yaşamında bulunca hiç şaşmamalıyız. Çocuk sık sık, ana-babasına açıklamadığı halde, düşüncesinin onlar tarafından bilindiğini sanmaz mı? Yetişkinlerin, Tanrı'nın her şeyi bildiği inancı, belki de her yerde ortaya çıkan bu çocuk düşüncesinin tıpkısıdır. Geçenlerde, güvenilebilir bir kadın olan Dorothy Bur-Hngham «Annenin ve çocuğun analizi» başlıklı yazısında bir takım görüşlerini anlatıyordu ki bunlara, eğer doğrulanırlarsa, düşünce iletiminin gerçekliği üzerinde hiçbir kuşku bırakmamaları gerekir. Dorothy Burlingham artık pek az görülmeyen bir durumdan yararlanıyordu : Bu, anne ile çocuğun aynı anda analiz'edilmeleri idi. Bize, örneğin, şunlara benzer garip olgular anlatmaktadır : Bir gün anne, oturum sırasında, çocukluğunun sahneleri arasında bir rol oynamış olan altın bir paradan söz ediyor. Henüz evine döner dönmez, aşağı yukarı on yaşındaki oğlu odasına giriyor bir yana koyması için ona bir altın para

getiriyor. Şaşırın anne bunu nereden bulduğunu soruyor. Çocuk onu yaşgünü armağanı olarak almıştır.

Bu yaşgünü birkaç ay önce kutlanmıştı, gelgelelim çocuğun niçin tam bugün, bu armağanını anımsadığını hiçbir şey açıklamıyor. Anne, çocuğu analiz edene bu rastlantıyı bildiriyor ve ondan çocuğun niçin böyle davranmış olduğunun araştırılmasını rica ediyor. Fakat eylem o gün çocuğun yaşamına yabancı bir cisim tarzında girmiş olduğundan ,analiz ortaya hiçbir şey çıkarmıyor.

Birkaç hafta sonra, anne masasında oturmuş, kendisinden istendiği gibi, sözkonusu olayı kaleme almaktadır, o sırada çocuk geliyor ve annesini parayı geri vermeye zorluyor. Onu psikanaliste göstermek için kendisi götürmek istiyor. Ama analiz bir kez daha bir isteğin nedenini ortaya çıkarmayı başaramıyor.

Şimdi psikanalize, başlangıç noktamıza dönelim.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM PSİŞİK KİŞİLİĞİN DEĞİŞİK DAYATMALARI

BAYANLAR, BAYLAR; besbelli, siz kendi kendinize kişiler ya da şeylerle ilgili hareket noktalarının önemini hesaba katmayı bilmişsinizdir. Psikanalizin öğretmiş olduğu da budur. Psikanaliz semptomu, o Ben'e yabancı cisme yönelmişti ve bu olgu, yeni bilime yapılan karşılama ve onun elde edebildiği gelişme üzerinde büyük bir yankı uyandırmıştı. Semptom içetikilmiş olandan ileri geliyor ve sanki, Ben'in önünde onu temsil ediyor. Fakat içetikılan. Ben için. onun ortasına yerleşmiş bir yabancı ülke, gerçekte olduğu gibi, burada, kullanılmamış bir deyimden yararlanmama izin verirsiniz, yabancı bir ülkedir.

Semptomdan başlayarak bilinçsizliğe, dürtüsel yaşama, cinselliğe doğru yollandık. İşte bu andadır ki, psikanaliz ruhsal bakımdan insanın yalnız cinsel varlık olmadığı, daha soylu ve daha yüksek duygular taşıdığı itirazıyla karşılaşmıştır. Buna, bu yüksek duyguların bilinciyle canlanarak çok zaman aptallıklar düşünmek ve açıklığı yadsımak hakkına uyduğu eklenmiş olmayacak mıdır?

Daha başlangıçtan beri insanın dürtüsel yaşamının istekleriyle, içinde bu isteklere karşı duyduğu direnme arasındaki çarpışmadan acı çektiği üzerinde durmuş olduğumuzu herhangi bir kimseden daha iyi biliyorsunuz. Bir an bile, bu direnen, kabul etmeyen ve içe iten dayatmanın varlığını unutmadığımızı ve şu özel kuvvetler ordusunu göz Önünde tuttuğumuzu biliyorsunuz : Onlar Ben'in itmeleridirler. Halk psikolojisinde Ben ile karışan odur. Fakat bilimsel çalışmanın ağır ve yorucu ilerlemeleri psikanalize de aynı zamanda bütün sorunları inceleme ve bir göz atışta ona çözümlemeler sağlama olanağını vermiştir.

Sonunda içetikilandan içetikilana erişebilmiştir; burada birçok beklenmedik peyler bulacağına güvenerek insan, kendini varlığı apaçık gibi görünen bir Ben'in karşısından görür; fakat bu incelemeye girmek önce güç, olmuştur. Sizinle bugün bu konuyu görüşeceğim. Her şeyden önce size haber vereyim ki, Ben psikolojisinin bu açıklaması sizin üzerinizde kendinden önce gelmiş elan karanlık psişik bölgeye girişten büsbütün başka biçimde etki yapacaktır, hiç değilse öyle sanıyorum. Niçin öyledir? İşte bilmediğim de budur; fakat özellikle olgular, doğrusu tuhaf ve garip olgular üzerinde görüştüğümüzden sonra onları hayret verici bulacaksınız. Şimdi ben size anlayışları yani kuramsal inanışları haber vermeliyim.

Bununla birlikte, bu kanıt inandırıcı değildir. Her şeyi düşünürsek, somut gereçler anlayışındaki kuramsal inanma payının bizim Ben psikolojisinde, nevrozlar psikolojisindeki kadar büyük olmadığını ileri sürüyorum. Bana akla yakın gibi görünen daha başka nedenleri reddetmek zorunda görüyorum kendimi. Şimdi herhangi bir biçimde incelenen öznenin karakterine ve sahip olduğumuz az alışkanlığa yanılığ payı düştüğüne inanıyorum. Ne olursa olsun, sizi yargılamanızda öncekinden daha önemli ve ihtiyatlı görmekle şaşırılmış olmayacağım. İncelememizin başlangıcında içinde bulunduğumuz durum izleyeceğimiz yolu bize kendiliğinden kabul ettirmektedir. İnceden inceye analiz edeceğimiz kendi Ben'imiz en içten Ben'imizdir. Fakat bu iş olası mıdır? Aslında özne olan Ben, nesne haline gelebilir mi? Elbette, Ben nesne olarak alınabileceğinden, başka nesnelere karşı karşıya gelmesi gibi kendi kendisiyle de karşı karşıya gelir, kendi kendini gözler, eleştirir v.b. v.b... Aynı zamanda Ben'in bir bölümü öbürüne karşı koyar. Demek ki, Ben bölünebilir, evet, hiç değilse geçici olarak bölünebilir. Bölünmüş olan parçalar sonradan yeniden birleşebilir.

Bütün bunda zaten bilinmeyen bir şey yoktur. Açık olguları daha iyi belirtmek söz konusudur yalnızca. Öte yandan patolojinin gösterilerini genişleterek sanki onları daha irileştirerek bizi olağan koşullar üzerine çekme gücüne sahip olduğunu biliyoruz. Bu olmazsa onlar görünmeden geçmiş olacaktıdır. Patolojinin bize bir gedik ya da bir çatlak gösterdiği bu yerde belki normal olarak bir yarılma vardır. Bir kristali yere atalım, rasgele bir yerinden değil, doğal ayrılma çizgilerini izleyerek kırılıp parçalanacaktır. Parçalarının çizgileri her ne kadar gözle görülmezlerse de, önceden kristalin yapısıyla belli edilmişlerdir. Bu çatlaklı yapı akıl hastalarının da yapısıdır. Delilerin karşısında eski uluslara esin vermiş olan biraz saygılı bir korku duyarız. Bu hastalar dış gerçekten yüz çevirmişlerdir, salt bundan dolayı iç gerçek üzerine bizden çok daha fazla şey bilirler, bize de bazı şeyleri açıklarlar ki, bunlar olmasaydı içlerine girilmez bir durumda kalırlardı.

Bu kategoriden hastaların gözaltında bulundurulma deliliğinden acı çektiklerini söylüyoruz. Onlar bilinmiş güçlerce sürekli gözlemlendiklerinden yakınrlar kuşkusuz bu güçler, sonunda kişilere dönüşmüş olurlar. Hastalar bu kişilerin gözlemledikleri şeyleri şu şekilde söylediklerini işittiklerini hayal ederler: «İşte şimdi şunu diyecek, işte çıkmak üzere giyiniyor... v.b.» Bu gözaltında bulunma sanrısı sürekli

kovuşturmayaya uğrama (persecution) değilse de ona yakındır. Böylece gözlemlendiklerini sanan hastalar kendilerinden kuşkulandırdığına, kötü bir iş yaparken suçüstü yakalanmak için beklenildiklerine ve bu yüzden cezalandırılacaklarına inanırlar. Eğer bu sayıklayıcılar haklı olsalardı, herbirimiz, Ben'in de onu gözaltında tutan ve tehdit eden benzer bir dayatmaya Ben'den net bir biçimde ayrılmış ve yanlışlıkla dış gerçeğe doğru yer değiştirmiş olacak bir dayatmaya sahip bulunsaydı ne olurdu?

Sizin için de benim için olduğu gibi midir, bunu bilmiyorum. Anlatmış olduğum hastalıktan duygulandığımdan bana şu fikir geldi : Belki gözleyici bir dayatmanın Ben'in kalan bölümünden ayrılması Ben'in yapısında her zaman görülen bir özelliktir. O zamandan beri bu fikir kafamdan ayrılmadı ve beni başka karakterler .başka bağlantılar, böylece ayırık hale gelmiş bir dayatma aramaya götürdü. Onları izlemek güç değildir.

Tek başına, gözaltında bulunma deliliğinin içindekiler bize bu gözetlemenin yargılamaya ve cezalandırmaya bir hazırlanmadan başka bir şey olmadığını gösteriyor ve aynı dayatmanın bir başka işlevinin burada işlemesi gerektiğini buluyoruz, buna vicdan adını veriyoruz. Ben'den sık sık ayırdığımız ve kendisine kolayca karşı durduğumuz şey işte bu vicdandır. Beni tatmine yarayan falan eylemi yapma isteği duyuyorum, ama vicdanımın karşı koyması yüzünden ondan vazgeçiyorum. Ya da, büyük bir isteğe boyun eğmişim ve belli bir sevinç için vicdanımın doğru bulduğu bir eylem yapmışım; eylem bir kez yapıldı mı vicdanım kınamalarla, pişmanlıklarla harekete geçiyor.

Ben içinde ayırt etmeye başladığım özel dayatma, diye-bilirimki yalnızca vicdandır. Bununla birlikte bu dayatmanın bağımsız olduğunu düşünmek, vicdanın Ben'in işlevlerinden biri olduğunu kabul etmek daha ihtiyatlı olur. Vicdanın eleştirici çalışması için kesinlikle gerekli olan kendi kendini gözlem ise başka bir işlevdir. Ve uygun düşüğü gibi, insanın içinde bir şeyin var olduğunu belirtmek ve ona bir ad vermek isteniyorsa bundan böyle Ben'deki bu dayatmaya : «benüstü» diyeceğim.

Bana alaylıca, Ben psikolojimizin eninde sonunda, kullanılan soyutlamalara ad bulmaya, onları irileştirmeye, fikir halinde olanları, şeylere, bu yararsız işlemlere çevirmeye varıp varmayacağını sormanızı bekliyorum.

Bırakın da size, Ben'in psikolojisinde çoktan genellikle bilineni gidermenin hiç de mümkün olmadığı karşılığını vereyim. Durmaksızın yeni bulgular yapmak sözkonusu değildir, ama çoktan var olanları iyi anlamayı, daha iyi sınıflandırmayı becermek sözkonusudur. Öyleyse şimdilik bu horgörücü eleştiriden kaçınınız ve başka açıklamalar bekleyiniz.

Patolojinin olguları genel psikoloji için boşuna aradığımız bir arka plan sağlamaktadır. Öyleyse devam edebilirim. Biraz kendi kendini yönetme hakkına sahip olan, kendi amacını güden ve kendi etkinlik çemberi içinde Ben'den bağımsız kalan bir benüstü fikrine henüz alışır alışmaz zihnimize, bu dayatmanın kısıcılığını ve Ben'le bağlantılarının değişikliklerini açıkça anlatmaya yarayan bir hastalık fikrini zorla kabul ettirir: Psikiyatr olmasanız bile, çok iştmiş olduğunuz melankoliden söz etmek istiyorum.

Bu bozukluğun nedenlerini ve mekanizmasını iyi tanımıyoruz, fakat onda bizim en çok dikkatimizi çeken şey be-nüstünün —belki vicdan diye düşüneceksiniz— Ben'i işlemesidir. Normal zamanda, melankolik kimse, bütün öbür insanlar gibi, kendi kendine karşı az ya da çok serttir; oysa melankoli nöbetleri süresince aşırı haşin, bağışlamaz olur, zavallı Ben'e etmediğini komaz, ona en ağır cezaları gösterir, onu az önce bir yufka yürekli eylemlerini yapmış olmakla suçlar.

Bu arada benüstünün hayli suçlar biriktirdiği, onları kullanmak ve mahkûm ettiğini ilan etmek için yeterince güçlü olmayı beklediği sezilir. Kısacası, kendini ahlak savunucusu yerine koyar; ilk göz atışta suçluluk duygumuzun Ben'le benüstü arasındaki bir gerilimin sonucu olduğunu görürüz.

Tanrı'nın bize armağanı olduğu söylenen ve içimize derince yer etmiş bulunan ahlakın burada ancak zaman zaman geçen bir olay gibi görünmesi garip şey doğrusu. Çünkü birkaç ay sonra bütün bu ahlak kaygısı son bulur, benüstünün eleştirmesi susar, saygınlığını kazanan Ben, gelecek bir bunalıma değin bütün haklarına sahip bulunur. Dahası var: Kimi hastalık biçimlerinde, ara dönemlerde tersine bir davranış gözlemlenir; Ben ,tatlı bir sarhoşluk içinde bulunur, benüstü bütün gücünü yitirmiş ya da Ben'le kaynaşmış gibi sevinir. Ve bu başıboş kalmış, manyak Ben, hiçbir engel olmaksızın kendini bütün isteklerinin doyumuna kapıp koyverir.

Benüstünün kurulması, vicdanın gelişmesi üzerine çok şey öğrenmiş olsaydım benden ısrarla söylediklerimin basit bir kanıtını isterdiniz. Filozof Kant bilindiği gibi Tanrı'nın büyüklüğünü yıldızlı gökten ve vicdanımızdan başka hiç bir şeyin daha iyi kamtlayamayacağı görüşünü yaymıştır. Yıldızlar, elbette yüce şeylerdir, gelgelelim vicdanı yaratan Tanrı hiç eşit olmayan, pek üstünkörü bir iş yapmıştır, çünkü insanların çoğu pek zayıf bir vicdan dozuna sahiptirler, bu öylesine zayıftır ki bazen sözü bile edilmeye değmez.

Vicdanın tanrısal kaynağının ileri sürülmesinde bir gerçek payı da vardır, bunu yadsımaya çalışmıyoruz, ama bu yargıyı yorumlamak yerinde olur. Eğer içimizde bir vicdan bulunuyorsa o, başlangıçtan beri var

olan, neden sonra gelip eklenmiş bir şey olmayan cinselliğin tersine doğuştan gelme değildir. Herkes küçük çocuğun ahlak dışında anormal olduğunu bilir; onda hiçbir iç yasaklama kendisini zevke Psikanaliz Üzerine doğru götüren dürtülere karşı durmaz. Daha sonra benüstü-nün oynadığı rol, ilk önce bir dış güce, ana - babanın otoritesine düşer. Ana - babanın etkisi, sevgi gösterme ve cezalandırma tehdidinde bulunma yolu ile yapılır. Cezalar çocuk için sevginin geri alınması, esirgenmesi anlamım taşır ve çocuk bunun için cezalardan çok korkar. Bu gerçek korku gelecekteki vicdan korkusunun öncüsüdür ve egemenliğini' yürüttükçe benüstünden ve vicdandan söz açmanın yeri yoktur.

Daha sonra, yalnız, ikinci derecedeki durum, yani normalmiş gibi kabul etmeye pek eğilimli olduğunuz durum kurulacaktır. Dış engel bir kez içe girdi mi benüstü ana - baba direktmesinin yerini alır. Eskiden onların gözetilmesi, yönetmesi tehdit etmesi gibi çocuğu gözetler, yönetir, tehdit eder.

Benüstü, ana - babanın dayatmalarını karakterize eden etkin gücün sahipliğini ele geçirerek ve hatta onların yöntemlerinden yararlanarak yalnız onun halefi değil, fakat meşru, doğal kalıtçısı da olur, doğrudan doğruya ondan doğar. Az sonra nasıl bir yürüyüşle çıkıp geldiğini göreceğiz.

Bununla birlikte, bir fark ortaya çıkarmak ayrıca önem taşımaktadır: Benüstü tekyanlı bir seçimle ana - babanın yalnızca sertliğini, ciddiliğini, onların sevecen kaygılarını değil, fakat yasaklayıcı, baskı altında tutucu rollerini benimsemiş gibi görünmektedir. Bir çocuk ne denli sıkı eğitim almışsa benüstünün de o denli sert olacağına inanma eğilimi gösteririz; oysa, beklediğimizin tersine, deneme bize, eğitimciler yumuşak, iyi bile olsalar, ellerinden geldiğince tehditten ve cezalandırmadan kaçınmış bulunsalar bile, benüstünün amansız bir sertlikte olduğunu göstermektedir. Benüstünün gelişmesindeki dürtülerin değişmelerini işlerken, bu aykırılık üzerine sonra yine döneceğiz.

Ana - baba bağlantısının benüstü üzerindeki değişimi konusunda sizinle daha uzun boylu konuşamayacağım, önce bu süreci bunun gibi bir açıklamanın çerçevesi içine sokmak pek başarılamayacağından, sonra da olayı kendimizin bile tam olarak anlamadığımızı inandığımdan öyle yapıyorum. Öyleyse şu belirtmelerle yetineceksiniz: Bu sürecin temeli özdeşleşme denilen bir şey yani Ben'in yabancı bir Ben'in kimliğine girmesidir; birinci Ben bazı görüş noktalarında öbürü gibi davranır, ona öykünür ve onu kısmen kendisine mal eder. Haklı olarak özdeşleşme yabancı kişiyi ağızla, yamyamlıkla kendi içine alma ile kıyaslanabilmiştir. Özdeşleşme başka bir kişiye bağlanmanın en eski, belki en önemli biçimidir. Onu hedef seçme ile karıştırmamak gerekir : Erkek babasıyla tıpkıaştığında onun gibi olmak istiyor demektir. Hedef seçmesini babasının üzerine götürdüğünde ona sahip olmak, onu mal edinmek istemektedir. Birinci durumda, çocuğun Ben'i babasınıninkinin tıpkısı olmaktadır; ikinci durumda bu gerekli değildir; fakat cinsel amaç olarak alınan kişiyle özdeşleşmektedir ve onun yanında insanın kendi Ben'i değişebilir.

Bu cinsel nesnenin Ben üzerinde etki yapmasının özellikle kadında sık sık görüldüğü, kadınlığı karakterize ettiği söylenir. Size elbette önceki konferanslarımda özdeşleşme ile hedef olarak seçme arasındaki bağlantıdan, hepsinin en öğreticisi olan bağlantıdan söz etmişim. Bu, yetişkinlerde, normal kimselerde ve hastalarda olduğu gibi kadında da gözlemlenir. Hedef yitirilince insan onu yadsımaya zorlar kendini, sık sık adı geçen hedefe benzeyerek onu yeniden Ben'in içine yerleştirir; burada hedef seçimini özdeşleşmeye doğru geri gidecek biçimde yeniden kurarak dengelediği olur.

Ben, kendim de, özdeşleşme üzerine söylediğim bu sözlerden hiç hoşnut değilim; ama şunu kabul ediniz ki, benüstünün kurulması ana-baba dayatması ile başarılı bir özdeşleşme olgusu kabul edilebilir. Bizi ilgilendiren belli olgu şimdi şudur: Ben'de daha güçlü bir dayatmanın görünmesi Oidipos karmaşasına sıkıca bağlıdır; öyle ki, benüstü çocukluk için pek önemli olan bu duygular yığınının mirasçısı gibi görünür. Çocuğun, Oidipos kompleksinden kurtularak, ana-babası üzerinde gerçekleştirmiş olduğu yoğun libido kuşatmalarından vazgeçmek zorunda kalmış olduğunu anlıyoruz Ana-babasıyla olan eski özdeşleşmelerin uğradığı kaybın yerine konması olarak böylece ben'inde kuvvetlendirilmiş bulunurlar. Eski amaç kuşatmalarının tortuları olan bu gibi özdeşleşmeler çocuğun yaşamı boyunca sık sık yinelenenektir. Fakat ilk değişim halinin kuşkusuz özel bir önemi vardır ve büyük duygusal değerleri bakımından Ben'de özel bir yer tutar.

Daha derinleştirilmiş bir araştırma, Oidipos kompleksi üste çıkmadığı zaman, benüstünün güçsüzleştiğini, soysuzlaş-tığını da gösterir. Gelişme sırasında benüstü, ana-babanın yerini alabilmiş olan kimselerin etkilerini kendine mal eder: Ana-babanın yerini eğitimciler, öğretmenler ideal örnekler alır. Olağan koşullarda benüstü, ilkel akraba kişileri daima daha çok uzaklaştırmaya eğilim gösterir ve sanki daha ki-şisiz olur. Şunu da unutmayalım ki, yaşına göre çocuk, ana-babasına karşı değişik fikirler besler, Oidipos kompleksinin yerini benüstüne bırakmasından sonra ana-babalar yüce varlıklar olarak kabul edilirler, sonradan gözden hayli düşerler.

Elbette, ana-babalarına benzeme sonraları da pek iyi gerçekleşebilir, dahası kişiliğin kurulmasına kuvvetle katılır; fakat ancak Ben'i etkiler ve çoktan bütün ilk ana-baba görünüşleriyle belirlenmiş olan benüstüne hiç etki yapmazlar.

Umarım, şimdi böyle kurulmuş olan benüstünün bir belli yapıya uygun düştüğünü ve vicdan gibi basit bir soyutlama olmadığını anlamışsınızdır. Bize pek önemli başka bir işlevden daha söz etmek kalıyor; çünkü benüstü, Ben için bir ideali temsil etmektedir; ben bu ideale uymaya, ona benzemeye eğilim göstermektedir. Durmadan daha iyi olmaya çalışarak Ben'in dinlediği şeyler, benüstünün gerekleridirler. Çocuğun az önce ana-babasına yakıştırdığı kusursuzluk nedeniyle onlara hayranlık duyması Ben'in idealinin bu eski tutumunun tortusundan başka şey olmadığı gerçek bir olgudur.

Tam tamına nevrozluğun hali olan, daha çok edebiyat denilen şeyi düşündüren aşağılık duygusundan söz edildiğini sık sık işitmişsinizdir, bunu biliyorum. Aşağılık kompleksi deyimini kullanan yazar, böylece psikanalizin bütün gereklerini yerine getirdiğine inanır. Gerçekte aşağılık kompleksi gibi büyümlü terim psikanalizde şöyle böyle kullanılır. Bizim gözümüzde bu kompleks hiç de basit, ilkel bir şey gibi görünmez. Bizim anlayışımızca, psikologların yapmayı sevdikleri gibi, sözde kişide varsayılan organik soysuzlaşmayı kendini algılamaya bağlamak kaba bir yanlış yapmaktır.

Aşağılık duygusunun ciddi erotik kökleri vardır. Çocuk sevilmediğini farkedince kendini aşağı hisseder, yetişkin için de bu böyledir. Gerçekten aşağı olarak kabul edilen tek organ tamamlanmamış penisle küçük kızın klitorisidir. Fakat aşağılık duygusunun başlıca nedeni Ben'le benüstünün ilgisinde aranmalıdır; bu duygu suçluluk duygusu gibi her ikisi arasındaki bir gerilimi belirtmekten başka bir şey yapmaz. Zaten aşağılık duygusunu suçluluk duygusundan ayırt etmek de kolay değildir. Belki aşağılık duygusunu ahlaksal aşağılık duygusunun erotik bir tamamlayıcısı olarak kabul etmek uygun olur.

Psikanalizde bu kavramların sınırlanması sorununa ancak pek az dikkat etmiş bulunuyoruz.

Yalnız aşağılık kompleksinin halk arasında çok tutulmaması nedeniyle, burada kısa bir ara söz için kendime izin veriyorum. Henüz sağ olan ve bir an için arka plana geçmiş tarihi çağdaş bir kişide, doğumu sırasında oluşmuş bir yaranın bir izi kalmıştır; bu bir organın kısılmasıdır. Ünlü kişilerin yaşam öykülerini yazmaktan hoşlanan modern bir yazar, sözkonusu adamın yaşamını anlatmıştır. Bir yaşam öyküsü kaleme alınırken, ruhbilimsel bir incelemeye girişmeyi durdurmak güç olmalıdır. Bizim yazar, kahramanının karakterini fiziksel eksikliğinin doğurmuş olduğu sanılan bir aşağılık duygusuna bağlamaya çalışmıştır.

Bunu yaparken, minicik, ama hiç de anlamsız olmayan bir şeyi unutmuştur. Oysa alınyazısı, bir annenin hasta ya da kusurlu bir çocuk sahibi olmasını isterse, alışkanlık üzere, çocuğun uğradığı haksızlık ona gösterilen sevgi taşkınlığı ile giderilmeye çalışır. Sözkonusu olguda, kibirli anne başka türlü davranmış, sakat çocuğundan sevgisini esirgemştir.

Çocuk etkili bir adam olunca, eylemleriyle annesini asla bağışlamadığını açıkça göstermiştir. Anne sevgisinin çocuk için ne anlam taşıdığını size anımsatınca, kuşkusuz ki düşünce ile, yaşam öyküsü yazarının yaydığı aşağılık kuramını düzeltereksiniz.

Benüstüne dönelim. Kendi kendini gözlemi, vicdanı ve ideal işlevini ona bağlamıştık. Kuruluşu üzerinde söylediklerimiz, benüstünün geniş kapsamlı biyolojik bir olgu ve kesin bir ruhbilimsel olgu ile koşullanmış olduğunu göstermektedir: Çocuğun uzun süre ebeveynlerine tabi olması ve Oidipos kompleksidir bunlar. Bu iki etken birbirine sıkıca kenetlidir .

Benüstü bütün ahlak baskılarını ve yine kusursuzlaşmaya doğru isteği, kısacası insan yaşamında en yüksek şeyler olarak neler varsa onlara katılan, şimdi ruhbilimsel bir biçimde algıladığımız her şeyi temsil etmektedir. İçimizde benüstünün oluştuğu kaynağa dönerek onun anlamını daha kolayca öğrenmeyi başarabiliriz; benüstünün anababalar, e-ğiticiler v.b. tarafından yapılan etkiden türediğini biliyoruz. Genel olarak, bu sonuncular çocukların eğitimi için kendi benüstülerinin etkileri altında kalırlar. Benüstü'leri ile Ben'-leri arasında süren savaş ne olursa olsun, çocuğun karşısında sert ve bir şey beğenmez görünürler .Kendi çocukluklarının sıkıntılarını unutmuşlardır ve şimdi kendi ana-babalarına, eskiden kendilerine sert kasıntıları zorla kabul ettirmiş olan büyüklerine benzeyebilmiş olmaktan haz duyarlar.

Çocuğun benüstü, görüldüğü gibi, ana-babalannın hayallerine göre değil de, bunların benüstü'lerinin hayallerine göre oluşmaktadır. Aynı kapsamla, dolmakta, geleneğin böylelikle, kuşaklar boyunca yaşayabilmiş değer yargılarının temsilcisi olmaktadır.

Kolayca keşfedebilirsiniz, benüstünün oynadığı rolü bilerek ,insanm toplumsal davranışını, örneğin suçluluk halindeki tutumunu daha kolayca anlayabiliriz. Belki de eğiticiler olmaya epeyce yeterli halde hazırlanmış oluruz. Bu akla yakındır; çünkü materyalist denilen tarihsel yorumlamaların büsbütün doyurucu olmayışı bu etkene gereken ilgiyi gös-termemelerindedir. İnsanların «ideolojilerimin bugünkü e-ekonomik koşulların sonuçlarından ve üst yapısından başka bir şey olmadığını ileri sürerek onu uzaklaştırırlar. Bu gerçektir, fakat hayır, kuşkusuz tam gerçektir. İnsanlık yalnız şimdiki zamanda

yaşamaz; geçmiş, ırkın ve halkların geleneği benüstünün ideolojilerinde yaşarlar. Bu gelenek ancak ağır ağır şimdiki zamanın ve değişmelerin etkisine uğrar ve benüstü boyunca işledikçe .insanlığın yaşamında ekonomik koşullardan bağımsız önemli bir rol oynar.

1921'de ben'in benüstünden ayırt edilmesini kolektif psikolojinin incelenmesine uygulamayı denedim. Şu sonuçlamaya vardım: Bir psikolojik kalabalık, benüstülerine aynı kimseyi yerleştirmiş olan başka başka bireyler birliğidir. Bu ortaklaşa nokta sayesinde benlerinde birbirüeriyle özdeşleşmişlerdir. Bu formül tabii, bir şefleri olan kalabalıklara uygulanamaz. Eğer bu türden çok sayıda örnekler verirsek, benüstü anlayışımız garipliğin kalanını yitirir.

Bu gariplik, yeraltlarının atmosferine alışmış olan bizleri psişik aracın yüksek katlarına girdikçe şaşırtmaktadır. Elbette benüstü bir kere karakterize edildikten sonra Ben psikolojisinin son sözünü söylemiş olduğuna inanıyoruz. Şimdi burada biz incelememizin henüz başlangıcındayız. Bugünkü durumda değeri olan sadece ilk atılan adım değildir.

Fakat Ben'in öbür ucunda (böyle söylememize izin verilirse) bize yapılacak bir başka iş kalıyor. Bu incelemeyi bize, bir analiz çalışması sırasında yapılan bir gözlem göstermiştir. Doğrusu bu aslında pek eski bir gözlemdir. Böyle sık sık olduğu gibi, sözkonusu olguyu hesaba katmaya karar vermeden önce pek uzun bir zaman akıp geçti.

Bütün psikanalitik kuramlar, biliyorsunuz, hastanın bilinçsizliğini bilinçli kılmaya giriştiğimizde, onun gösterdiği direncin algılanması üzerine kurulmuştur. Direnç hastada ya nesnel olarak bir fikirler eksikliği ile, ya da işlenen temaya ilgisiz fikirlerin çıkagelmesi ile ya da öznel olarak, temaya hafifçe dokunur dokunmaz acı veren duyguların belirmesiyle kendini gösterir. Fakat bu son belirti, hata da yapabilir. O zaman hastaya davranışının ,bizi direnme olduğu sonucunu çıkarmaya götürdüğünü söyleriz. Özne hiç haberi olmadığı karşılığını verir ki bize haklı olduğumuzu gösteren de budur, fakat direnmenin kendisi de yok etmek istediğimiz, içe tıklmış duygu gibi bilinçsizdir. Öyleyse bu bilinçsiz direnme, ruhsal yaşamın hangi bölümünden gelmektedir? Çoktandır bu sorunun sorulmuş olması gerekirdi, psikanalize başlamış olan kimse de bilinç altının direnmesi oî-duğu karşılığım vermekten geri kalmazdı.

Bu anlamı açık olmayan ve işe yaramaz bir karşılıktır. Bundan içetikılan duygudan doğan bir direnme olduğunu mu anlamalıyız? Elbette hayu*. İçetikılana daha çok onu bilince doğru çıkmaya iten bir güç yükleriz. Direnmede kendini gösteren Bendir; az önce içetikmayı iyice becermiş olan Ben, onun yok edilmesine razı değildir. İşte bizim her zamanki anlayışımız bu olmuştur. Ben içinde ,baskı yapan, yasaklayan bir dayatmanın varlığını, benüstünü kabul ettiğimizden beri içetikılmanın onun eseri olduğunu söylemek hakkına sahibizdir.

Bu benüstü kendi kendine iş görebilir, ya da uysal Ben'i buyruklarını yerine getirmekle görevlendirebilir. Hastanın, analiz sırasında etki gösteren direnme kavramına sahip bulunmadığı olur, çünkü ya Ben ile benüstü öznenin haberi olmadan bazı ağır durumlarda birlikte çalışmaktadır ya da daha önemli olarak, Ben'in ve benüstünün bazı kısımları, kendileri bilinçsiz kalmaktadırlar. Her iki halde, hoşnutsuz-, lukla saptarız ki, bir yanda ben (üstü) ile bilinç, öte yanda içetikılana ile bilinçsizlik hiç üst üste gelmezler.

Bayanlar, baylar; biraz soluk alma gereksinimi duyuyor ve sizin de bu dinlenmeden pek memnun olacağınızı düşünerek sizden özür diliyorum.

On beş yıl önce başlamış olan bu psikanalizi tamamlayıp yerine getirmek istiyorum; bütün bu geçen zaman süresince, sanki siz sadece psikanalikle uğraşmışsınız gibi davranmak zorundayız. Bunda, biliyorum,bir direniş vardır, fakat ne yazık ki başka türlü hareket edemeyeceğim. Çünkü bu mesleğe yabancı olanlara bir fikir vermek pek güçtür. Elbette gizli bir bilimin bilginleri olarak tanınmak istemiyoruz, ancak kişisel bir analizin verebileceği iyice belirli kavramları önceden tanımadan, kimsenin psikanalize karışmaya hakkı olmadığını öğretmek ve her yere yaymak zorundayız.

On beş yıl önce konferanslarımda sizi kuramımızın bazı soyut bölümlerinden ayrı tutmaya çalıştım, bugün size anlatacağım yeni veriler tamamı tamamına bu kurgulara bağlı bulunuyorlar.

Konuma dönüyorum. Ben ile benüstünün kendileri bilinçli midirler, yoksa bilinçli olan yalnız onların ürünleri midirler? Önünde bocaladığımız iki şık budur. Biz sorunu birinci varsayımdan yana yargıladık. Evet, ben'in ve benüstünün büyük bölümü normal olarak bilinçsiz kalabilir ve kalmaktadır; özne onların içindekilerin hepsinden habersizdir ve onları tanıması için büyük bir çaba gereklidir. Bazen Ben ile bilincin, içetikılana ile bilinçsizliğin rasuışı olur. Bilinç-bilinçsizlik sorunuyla ilgili anlayışımızı tüm olarak gözden geçirme gereksinmesini duyarız. Birinci planda bilincin değer ölçüsünü, pek belirsiz olarak kendini gösteren bu ölçüyü küçültmeye eğilim gösteririz. Fakat bu bir yenilgi olur. Yaşamın büyük bir değeri yoktur, fakat ondan başka şeyimiz de yoktur. Bilincimizin ışığı olmasa derinlik psikolojisinin karanlıkları içinde yiteriz; hiç değilse kendimizi başka türlü yöneltmeye girişebiliriz.

Bilinçli hal demeyi uygun bulduğumuz hal artık bir tartışmaya yer verecek değildir, ondan bir daha söz etmeyeceğiz. «Bilinçsiz» Ben'in en eski ,en iyi anlamı, tanımlayıcı olan anlamdır; varlığı bize gösterilerle kanıtlanan fakat, öte yandan, içimizde geçtiği halde ,hiç bilmediğimiz psişik süreci bilinçsiz diye niteliyoruz. Onunla yakınımdaki birinde olan psişik bir olayın karşısındaymiş gibi bulunuyoruz. Daha açık olmak istersek şöyle söyleyerek tanımlamamızı değiştireceğiz: Şu anda olduğunu kabul ettiğiniz ve aynı anda hakkında başka hiçbir şey bilmediğimiz her sürece bilinçsiz diyoruz. Bu kısıntı yapma bize bilinçli süreçlerin çoğunun ancak pek kısa bir zaman sürecince hakikaten bilinçli olduklarını anımsatıyor; onlar yeniden bilinçli hale dönmeye büsbütün yatkın olarak, çabucak gizli hale geliyorlar. Eğer bu gizlilik durumunda psişik bir şey sakladıklarını biliyorsak böylece bilinçsiz hale gelmiş olduklarını söyleyebiliriz.

Buraya kadar yeni hiçbir şey psikolojiye bu bilinçsizlik kavramını sokmamıza izin vermiyor. Fakat zaten eksik eylemler bizim yeni bir deney yapmamıza olanak sağlayacaktır. Örneğin bir adamın bir lapsus linguae (dil sürçmesi) yaptığını varsayalım, bu yanlışlığın, sözlü bir niyeti açıkladığını kabule zorlanırsınız ve yanılma tehlikesine aldırılmayarak kendini göstermeyi başaramayan, demek ki bilinçsiz olan bu niyetin niteliğini keşfetmeye çalışabiliriz. Sonra onu özneye sununca iki olgu doğabilir. Özne ya onu tanırsınız ve biz bundan geçici olarak bilinçsiz olmadığı sonucunu çıkarırsınız, ya da yadsırsınız ki, bu da onun sürekli bir halde bilinçsiz olduğunu belirtir. Bizim önce gizli diye nitelediğimizi bilinçsiz diye nitelememize olanak sağlar.

Bu dinamik koşulları göz önüne alarak, iki tür bilinçsizlik ayırt ediyoruz: Biri, çok zaman bilinçli olmaya elverişli, öteki hemen hemen güçlkle bu değişmeye uğrayanı, hattâ hiç uğrayamayanıdır. Her türlü çift anlamlı sözden kaçınmak ve bilinçsizliğin, birinin mi, yoksa ötekinin mi konusu olduğunu ve terime dinamik anlamını mı verdiğimizizi kesince belirtmek amacıyla dürüst ve basit bir çareye başvuruyoruz, yalnızca gizli olan bilinçsizliğe «önbilinç» diyoruz. Öteki içinse, «bilinçsizlik» terimini olduğu gibi bırakıyoruz. Böylece üç terim kullanmaktayız: Bilinç, önbilinç, bilinçsizlik. Bunlar bütün psişik olayların anlatılmasına yetiyorlar.

Şunu yineleyelim : Salt tanımlayıcı bakımından bilinçle önbilinç eşdeğerdedir; fakat açık olmayan bağlantılarda ya da ruhsal yaşamda bilinçsiz eşdeğerdedir; fakat açık olmayan bağlantılarda ya da ruhsal yaşamda bilinçsiz süreçlerin varlığını savunacağımız zaman ona yalnızca bilinçsizlik diyoruz. Umarım ki bütün bunların çok korkunç olmadığını ve sorun ile açıkça ve uygunca yüz yüze gelmemize olanak tanıdığını kabul edersiniz. Ne yazık ki psikanaliz, bilinçsizlik sözcüğünü üçüncü bir anlamda kullanmak zorunda kalmıştır. Bunun yapabildiğinin ise sadece bir karışıklık doğurmak olmuş olduğunu açığa vurmak gerekir.

Ruhsal yaşamın büyük ve önemli alanlarından birinin, normal olarak Ben'in bilgisinden kaçtığını ve orada geçen süreçlerin, bu sözcüğün doğru dinamik anlamıyla bilinçsiz olarak kabul edilmesi gerektiğini ortaya çıkarmakla pek etkilendiğimizden, aynı şekilde «bilinçsizlik» sözcüğünü sistematik anlamda aldık. Bir önbilinç sisteminden ve bilinçsizlikten, Ben'in bilinçsizlik sistemiyle çarpışmasından söz ettik. Böylece bu sözcük her zaman fazlasıyla, psişizmin bir karakterinden çok ruhsal bir alan fikrini belirtme isterdir.

Ben'in ve benüstünün kimi bölümlerinin dinamik anlamda bilinçsiz olduğunu keşfederek ilk önce sıkılmış, sonra bu keşfin birçok şeyleri kolaylaştırdığını, bir karışıklığı önlemeye olanak verdiğini görmüştük. Şimdi bilinçsizliği Ben'e yabancı ruhsal bir alan olarak nitelemeye hakkımız bulunmadığını, çünkü bilinçsizlik halinin onun «münhasır» karakteri olmadığını ortaya çıkarıyoruz. Böylece artık bilinçsizlik sözcüğünü sistematik anlamda kullanmayacağız ve bu şekilde gösterilen şeye, daha uygun ve anlaşmazlıklar çıkarmaya elverişli olmayan bir ad vereceğiz. Nietzsche'e dayanarak ve G. Groddeck'in bir gözlemine uyararak bundan böyle ona su diyeceğiz.

Bu kişisiz zamir Ben'e pek yabancı olan bu ruhsal alanın egemen karakterini özellikle belirtmeye yarar gibi görünmektedir. Benüstü, ben ve şu... İşte aralarında kişinin psişik aygıtını bölüştürdüğümüz ve şimdi birbirleriyle karşılıklı bağlantıları ile uğraşacağımız üç imparatorluk, üç ülke, üç eyalet. Fakat önce kısa bir parantez açalım. Bilincin üç niteliğinin ve psişik aygıtın üç eyaletinin üç dingin çift kurmayı başaramamasından memnun olmadığınızı sanıyorum: Bunu sonuçlarda bir kara nokta gibi kabul ediyorsunuz. Bununla birlikte, üzülecek hiçbir şeyimiz olmadığına inanıyor, hiçbir şeyin böylesine basit bir düzen ummamıza izin vermediğini ekliyorum. Bir benzetmeden yararlanmamıza izin veriniz; benzetmeler doğruyu kurmak için yetmezlerse de bazen bizi rahat ettirirler .

Arazisi değişik şekiller gösteren bir ülke tasarlıyorum. Orada tepeler, ovalar, göller bulunuyor. Nüfus çeşitli işler yapan Alman, Macar ve Slovaklar'dan oluşmuştur. Yine, hayvan yetiştiricisi olan Almanlar'ın tepelerde, ikinci ve bağcı olan Macarların ovada, balıkçı ve hasır örücüsü olan Slovaklar'ın göllerin kıyılarında yaşadıklarını varsayalım. E-ğer bu dağılım açık ve mutlak olsaydı VVi/son'u pek sevindirirdi: coğrafya öğretimi de öylesine kolay olurdu. Fakat bu bölgeyi gezerken daha az düzen ve daha çok

karışıklık bulacağımız akla yakındır. Almanlar, Macarlar ve Slovaklar kimi yerlerde karmakarışık bir durumda yaşamaktadırlar. Tepelerde ekilmiş topraklar ve ovalarda hayvanlar bulunabilir. Elbette kimi noktalarda hayal kırıklığına uğrarnaya-cağınız besbellidir; çünkü balıklar dağlarda avlanmazlar ve bağlar su içinde yetişmezler. Elbette ülkenin, tümü bakımından doğru olan tasviri, ince noktalarda değişebilir.

«Şu» üzerine adından başka yeni şeyler vereceğimi beklemeyiniz. O kişiliğimizin içine girilmez, karanlık bölümüdür. Onun üzerine bildiğimiz pek az şeyi düşün hazırlanışından ve nevroz semptomlarının kuruluşundan öğrenmiş bulunuyoruz. Bu az şey, ayrıca olumsuz bir karaktere sahiptir ve ancak. Ben ile yaptığı aykırılıkla belirtilebilir. Yalnız bazı benzetmeler «Şu» üzerine bir fikir edinmemize olanak sağlar. O kaos dediğimiz kaynayan bir kazandır.

Onu bir yandan beden içinden baskısını açıp çıkarmakla, ' onda psişik anlatımı bulan dürtüsel gereksinimleri toplayarak canlandırıyoruz, ama bedenin hangi bölümü üzerinde olduğunu söyleyemiyoruz. «Şu» dürtülerden başlayarak e-nerji dolar, fakat hiçbir düzen hiçbir genel irade göstermeyerek Yalnız haz ilkesine uyararak dürtüsel gereksinimleri doyurmaya gider. «Şu» içinde geçen süreç, mantık yasalarını dinlemez; ona göre gelişme ilkesi sıfırdır. Orada aykırı heyecanlar birbirine aykırı düşmeden ,biri öbürünü çıkarıp atmaksızın yaşarlar.

Üstelik hepsi de egemen olan ekonomik baskının altında enerjiyi uzlaşma kurulmasına doğru çevirmek için yarışır. «Şu» içinde hiçbir şey olumsuz gibi görünmez. Filozofların pek sevdikleri, ona uyararak zaman ve mekânı psişik eylemlerimizin zorunlu şekilleri kabul ettikleri postülanın burada eksik bulunduğu da hayretle görülür. «Şu» içinde, hiçbir şey zaman anlayışına karşılık vermez, zamanın akışına işaret eden bir şey yoktur.

Alabildiğine şaşırtıcı olan ve felsefe bakımından incelenmeyi gerektiren ise, zaman süresince psişik süreçte değişme görülmesidir. İçetıkların sonucunda ortaya gömülüp kalmış olan izlenimler gibi Şu'dan hiç dışarı çıkmamış olan istekler kendiliklerinden yok olmazlar, uzun yıllar boyunca öyle kalırlar. Yalnız analiz çalışması onları bilinçli kılarak geçmişin içine yerleştirmeyi ve enerji doğurucu dolgunluklarından " yoksun bırakmayı başarabilir. İşte analiz tedavisinin iyileştirici etkisi kısmen bu sonuca bağlıdır.

Zamanın akışı boyunca içetikılanın bu kuşku götürmez değişmezliği olgusunu yeterince belirtememiş olduğumuzu söylemekle direniyorum. İşte burada en derinleştirilmiş bilgilere doğru bir giriş yolu açılır gibi görünmektedir ki oraya girmeyi başaramadım.

Elbette ki, «Şu» değer yargılarından, iyiden kötüden, ahlaktan habersizdir. Ekonomik etken, ya da isterseniz sayı etkeni deyiniz, haz ilkesine sıkıca bağlıdır, tüm süreçlere de egemendir. Boşalmaya eğilim gösteren içgüdüsel dolgunluk hep Şu içinde bulunur, öyle olduğunu sanıyoruz. Bu içgüdüsel dürtülere özgü enerjinin hali bile başka psişik güçlerin-kinden farklı gibi görünmektedir, yani gevşek ve daha kolayca değişebilir niteliktedir.

Öyle olmasa, Şu'ya karakterini veren ve kuşatmış olduğu şeyin niteliğine (Ben sözkonusu olsaydı bir fikirden söz ederdik) hiç bağlı olmayan o yer değiştirmelerin ve yoğunlaşmaların görünüşü nasıl açıklanır? Bu şeylerin en iyi bir şekilde açıklanması için neler verilmezdi? Sonunda, Şu bilinçsizdir demekle yetinip kalmadığımızı, ona başka karakterle de bağlayabildiğimizi görüyorsunuz. Ben'de ve benüs-tünde bilinçsiz bölümler olduğunun şöyle böyle görüyorsunuz, fakat bunlar az önce söylediklerimiz gibi akıl dışı ve ilkel değillerdir.

Asıl Ben'in karakteristiklerine gelince, onları Şu'dan ve benüstünden ayırabildiğimiz ölçüde, psişik aygıtın en yüzeyde kalan, algı adını verdiğimiz bölümüyle olan bağlantılarını inceleyerek anlamayı başarabileceğiz. Bu sistem dış dünyaya dönüktür ve alınan izlenimleri iletmektedir. İşte bilinç olayı onun çalışması süresince doğar. Bütün aygıtın duysal organını oluşturur, yalnız dışarının değil, içerinin, ruhsal yaşamın izlenimlerini de algılar. Ben'in uyarmaları algılamak ve kendini savunmak için düzenlenmiş, dış dünyanın yakınlığı ve etkisi ile değişikliğe uğramış «Şu» bölümü olduğunu, böylece canlı madde parçacığını saran zar katına benzetilebileceğini açıklamaya gerek var mıdır?

Dış dünya ile bağlantı, Ben için pek önemli hale gelmiştir. Ben, Şu'nun gözünde bu dünyanın temsilcisi olma görevine sahiptir ve şu için en büyük nimettir. İçgüdüsel isteklerin doyumunu körcesine isteyen Şu, Ben olmasaydı ihtiyatsızca gelip kendinden daha güçlü olan dış güçlere çarparak kırılırdı. Ben, görevi dolayısıyla dış dünyayı gözlemlemek, onun doğru görünümünü yapmak ve onları bazı algı anıları arasına koymak zorundadır .

Yine onun gerçeğe dokunma denemesi sayesinde, bu dış dünya görünümünde uyarmanın iç kaynaklarım büyültmeye yatkın olan her şeyi uzakta tutması gerekir. Şu'nun buyruğuyla Ben, geçici iç harekete komuta eder, fakat gereksinim ile eylemin arasına düşüncenin hazırlanması için gerekli olan süreyi koyar. Bu süre boyunca denemenin kendisinde bıraktığı tortul anılardan yararlanır. Böylece Şu

içinde her sürece kesinlikle egemen olan haz ilkesini tahtından indirir. Onun yerine güvenliği ve başarı sağlamaya daha çok yarayan gerçeklik ilkesini koyar.

Ayrıca, Ben ile zaman arasındaki o tanımlanması güç bağlantıyı algı yardımıyla kurar; zaman kavramını doğuran bu sistemin çalışma biçiminden kuşkulandırmaktadır. Fakat Ben, içindekileri bileşim haline sokma, psikik süreçleri Şu'-nun, kesinlikle yapma gücünde olmadığını bütün şeyleri özetleme ve değişmez bir şekle sokma eğilimiyle Şu'dan hayli özelliklerle ayrılır. Yakında ruhsal yaşamındaki dürtüleri inceleyerek Ben'in temel karakterine borçlu olunan karakteri ortaya çıkaracağız, bunu ummalıyız.

Ben, içgüdü'nün algılanmasından başlayarak onun yenilmesine değin gelişir, fakat içgüdü'nün temsilcisi bir kez pek büyük bir çağrışım içine sıralandı mı, bir bütün ortama alındı mı yenmeyi başaramayız. Halkça bilinen terimlerden yararlanarak psikik yaşamda Ben akli, ihtiyatı; Şu ise taşkın tutkuları temsil eder, diyeceğiz.

Buraya değin kendimizi Ben'in ayrıcalıklarının ve yeteneklerinin etkilemesine bıraktık; şimdi madalyonun öbür yüzünü düşünmek zamanı geldi; Ben, sonunda, tehdit edici dış dünyanın yakınlığı ile Şu'nun vaktinde değişmiş bir parçasından başka bir şey değildir. Dinamik bakımdan -güçsüz olan Ben, enerjisini Şu'dan almıştır ve bunu hangi yöntemlerle, dahası diyebiliriz ki hangi manevralarla aldığını şöyle böyle biliyoruz. Şu'dan enerjisinin bir parçasını daha kopardığı olur.

Kullanılan yöntemlerden biri, örneğin, saklanılan ya da bırakılan nesnelere benzemelidir. Amaca bağlamalar Şu'nun dürtüsel isteklerinden ileri gelirler; Ben önce onları ancak kaydeder, fakat nesne ile tıpkılaştığında Şu karşısına onun yerine kendini sunar ve onun libidosunu yalnız kendine ayırıp mal etmek ister. Çoktan biliyoruz ki, varoluşu boyunca Ben, böylece eski amaca bağlanmaların kalıntılarından büyük bir bölümü eline geçirir.

Kısacası, Ben'in Şu'nun niyetlerini gerçekleştirmesi gerekir. Sözü edilen niyetlerin gerçekleşmesine uygun koşulları bulmayı başararak işini en iyi biçimde yapması gerekir. Ben'in Şu ile bağlantısı binicinin atı ile olan bağlantısına benzetilebilir. At hareket etmek için gerekli enerjiyi sağlar, biniciyse, varılacak hedefi seçmek ve kuvvetli hayvanın hareketlerini yönetmek ayrıcalığına sahiptir. Bununla birlikte, Ben'in Şu ile olan bağlantısı her zaman ideal olmaktan uzaktır, binici sık sık atının onu götürmek istediği yere sürüklenmek zorunda kalır.

Ben, Şu'nun bir bölümünden içtetikilmanın direnmeleri ile ayrılmıştır; fakat içtetikilma Şu içinde sürüp gitmez ve içtetikilanan onun kalan bölümüyle karışır.

Bir atasözü, iki efendiye aynı zamanda hizmet etmemeyi öğütlerler. Zavallı Ben için bu durum pek kötüdür, üç sert efendiye hizmet etmek ve onların isteklerine uyum sağlamaya çalışmak zorundadır. Bu istekler her zaman birbirine aykırı oldukları gibi ,onların uzlaşmaları da çoğu zaman olanaksızdır. Bundan dolayı, Ben'in görevini yapmakta sık sık başarısızlığa uğramasında şaşılacak bir şey yoktur. Bu üç despot; dış dünya, benüstü, Şu'dur. Her üçüne karşı haktanır görünmek ya da daha çok onlara boyun eğmek için Ben'in giriştiği çaba göz önüne alınınca, insan Ben'i kişileştirmiş olmaktan ona kendine özgü bir varlık tanımış olmaktan esef duymaz. O üç yandan sıkıştırılmış, üç ayrı tehlike tarafından tehdit edilmiş duyar kendini; bundan dolayı onlara karşı bunaltı doğurmakla tepki gösterir. Kaynağını algının deneylerinden çıkararak kendini dış dünyanın isteklerini temsile verir; fakat o anda Şu'nun sadık hizmetçisi kalmaya, »nun-la iyi bir anlaşma içinde olmaya, onun tarafından bir hedef gibi kabul edilmeye ve libidosunu çekmeye bakar. Şu ile gerçek arasında ilintiyi sağlayarak, Şu tarafından verilmiş bilinçsiz emirleri önbilinçli akla uydurmalarla örtmek, Şu'nun gerçekle çarpışmasını yatıştırmak, diplomatik ikiyüzlülük örneği vererek. Şu katı yürekli ve söz dinlemez kaldığı za- Psikanallz Üzerine man bile gerçeği hesaba katar görünmek zorunluluğuna düştüğü sık sık görülür. Öte yandan ciddi benüstü onu gözden yitirmez. Şu ile dış dünyanın ortaya sürdüğü güçlülere aldırmayarak kendi huyunun belli kurallarını kabul ettirmeye çalışır. Benüstünü dinlemediği olursa ,onu ağır aşağılık, suçluluk duygularıyla cezalandırır.

Böylece Şu tarafından baskı altına alınan, benüstü tarafından ezilen, gerçek tarafından itilen Ben, uyum kurma görevini yapmak, birbirine ve ona Ben'e karşı harekette bulunan türlü güç ve etkiler arasında uygunluk sağlamak için savaşıyor. Böylece sık sık şöyle bağırırmaya niçin zorlandığımızı anlarız: <«Ah, hayat kolay değil!» Ben, kendi güçsüzlüğünü tanımaya zorlandığında dehşete kapılır: Bu dış dünya, gerçek karşısında ürküntü, benüstü karşısında vicdan korkuları, Şu içinde tutkuların sahip olduğu güç karşısında nevroitik bunaltıdır.

Ve şimdi besbelli ki, yorucu ve belki de anlaşılması güç olan bu açıklamalara bitiş noktasını koymadan önce bir öğüt daha veriyorum! Kişiliğin çeşitli bölümlerinin, siyasal coğrafyada çeşitli ülkelerin yapay olarak sınırlara ayrılması gibi kesinlikle birbirinden ayrılmış olduğunu sanmayınız; sınır çizgileri, desenlerde ya da ilkel resimlerde görüldüğü gibi bize psizmin özelliklerini kavratamaz. Modern ressamların birbirine karıştırılmış renkleri ona daha uygun gelir. Parçaları dağıttıktan sonra şimdi onları

birleştirmek zorundayız. Ben, kavranması böylesine güç olan psişizmin ne olduğunu anlatmaya çalıştım; bu ilk deneme üzerine ağır bir yargıda bulunmayınız.

Çeşitli bireylerde bölümlerin hayli değişik olması ve çalışma sresinde bile değişmesi, ve bir anda silinmesi pek akla yakındır. Bu özellikle nesep inceleme bilimi bakımından son saptamayla, tartışmaya en çok yer veren buluşla ilgili olan bakımından doğrudur : Ben'in benüstünden ayırt edilmesi. Psişik hastalık, besbelli ki, benzer bölümler oluşturur ve biz birtakım mistik uygulamaların, çeşitli psişik alanlar arasındaki bağlantıları altüst ettiğini, algının bu şekilde derin Ben'deki ve şu'daki bağlantıları kavrama gücünde olduğunu, bu olmazsa şu'nun içine girilmez kalacağını kolayca kafamızda canlandırabiliriz. Bu yolla kurtuluşumuzu beklediğimiz yüce gerçeklere varabilecek miyiz? Ondan kuşkulanmaktan korkmuyoruz.

Hiç değilse psikanalizin tedavi edici çabalarının tam bu noktaya uygulandığını kabul ediyoruz. Niyetleri Ben'i kuvvetlendirmek, onu benüstünün karşısında daha bağımsız kılmak, onun algı alanını genişletmek ve şu'nun yeni parçalarına uyabilmek için organizmasını değiştirmek değil midir?

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BUNALTI VE İÇGÜDÜSEL YAŞAM

BAYANLAR, BAYLAR, bunaltı ve psikik yaşamın temel içgüdüleri anlayışımızın geliştiğini ve değiştiğini size öğretirsem hiç de şaşmayacağınızı umuyorum. Bütün bu yeni verilerden hiçbirinin sorunu tamamı tamamına çözümlenmeye yetmediğini öğrenmekle de hayret etmeyeceksiniz. «An layış» sözcüğünü bile isteyerek kullanıyorum. Hiçbir iş bizimkinden daha çetin değildir. Bize çözülecek bulmacayı veren gözlemlerin en sık görülen alışılmış gözlemler olmaları dolayısıyla yetersiz sayıda gözlemler ortaya koymamamızdan değil. Burada küçük bir rol oynayan soyut kuramlar sözkonusu olduğundan da değil. Fakat yalnız anlayışlardan başka bir şeyin gerçekten sorun olmayacağındandır. Çünkü, gözlemin her maddesine uygulandığına da, ona düzen ve aydınlık getirecek olan soyut fikirler bulmak sözkonusudur. Bunaltıya zaten konferanslarımdan birini, yirincisini ayırmıştım, size burada onun özetini vereceğim.

Bunaltı duygusal bir durumdur yani haz-hazsızlık dizisinden birtakım duyguların, onlara uygun gelen boşalmaların birleşimidir. Bununla birlikte onların algılanması, kuşkusuz ki, kalıtsal bir iletimle bazı önemli olayların kalıntısını temsil eder. Bu durum bireysel olarak edinilmiş ikeri taşkınlıklarına benzetilebilir. Doğumun ve doğum süresince korkuya eşlik eden kalp ve solunum olaylarının pek gerçek olduğu eylemin, böyle duygusal iz bırakabildiğini kabul ettik.

Demek ki her bunaltı toksik asıllıdır. Sonra gerçek bunaltı ile nevroz bunaltısı arasındaki ayrıma gittik. Gerçek bunaltı dış tehlike yani herhangi bir muhtemel acı algısına karşı tepki olduğu halde, ikincisi büsbütün gizemli ve yararsız kalmaktadır. Gerçek bunaltıyı çözümlenerek onu duygusal dikkat haline ve bunaltıya hazırlık dediğimiz hareket ettirici gerilime indirdik. İşte bunaltı tepkisi bundan doğmaktadır; bu tepkiye iki çıkar yol sunuluyor: Ya gerçekten bunaltının oluşması eski travmatik eylemin yinelenmesi, yalnızca bir sinyaldir ve bu durumda tepkinin kalan bölümünü ya kaçırmaya, ya savunmaya, ya da yeni tehlikeli duruma karşı koymaya yarar; ya da eski travmatik eylem bütün gücünü elinde tutar, o zaman bunaltı, tepkisinin tümünü o-luştırur, ve kötürümleştirici duyguya sonunda güncel koşullar içinde uygunsuz olarak ortaya çıkarır.

Nevroz bunaltısını incelemiş ve bunu üç değişik tarzda gördüğünü söylemiştik.: Önce genel bir sıkıntı olarak kararsız bunaltı kendisine bahane sağlayabilecek olan her türlü yeni belirlere bağlanmaya hazırdır; işte buna, bekleme bunaltısı denir; örneğin, tipik nevroz bunaltısında olduğu gibi, fobiler dediklerimizde olduğu gibi bazı belirlere kuvvetle bağlanır. Bununla birlikte, hâlâ burda dış tehlike korkusu son derece büyütülmüş gibi görünmektedir. Sonunda ikeri bunaltı olarak ya da ağır nevrozlara eşlik ederek...

Bunaltı kimi zaman başka semptomlara çokça bağlıdır, kimi zaman bağımsız olarak ürer, kimi zaman da uzun sürer ve kalıcı bir hal alır, ne var ki bunaltı bütün hallerde, asla bir dış tehlikeden ileri gelmiş görünmez. Sonra kendi kendimize şu iki soruyu sorduk : Sıkıntılı kimse neden korkmaktadır? Bunaltı ile dış tehlikenin gerçek korkusu arasında ne bağlantı vardır?

Araştırmalarımız verimsiz kalmadı ve bir takım önemli sonuçlar elde edebildik. Sıkıntılı bekleyişle ilgili olarak, klinik deneyi bize onun daima cinsel yaşamdaki libido içindekilere bağlı olduğunu göstermiştir. Bunaltı nevrozunda sık sık görülen neden, şekli belirsiz uyarmaya, kışkırtılmış, fakat ne doyurulmuş, ne kullanılmış olan libido uyarmasıdır. Demek ki sıkıntı bu işlevinden çevrilmiş libidonun yerinde görülmektedir. Doyurulmamış libidonun doğrudan doğruya bunaltıya döndüğünü söyleyebileceğimi sanıyorum. Bu görüş bazı küçük çocuklarda pek sık rastlanan birtakım fobilerle doğrulanmış gibidir. Bu fobilerin çoğu bize bulmaca gibi gelmektedir, kimileri ise tersine, örneğin yalnızlık korkusu, yabancı kimselerden korkma, pek iyi açıklanmaktadır.

Yalnızlık, tanınmayan yüz, çocukta annesinin alışkın olduğu çizgilerini görme isteği uyandırır. Bu libido uyarılmasına ne egemen olabilir ne de onu askıda tutabilir, onu bunaltıya çevirir. Bu çocukça bunaltı, gerçek bunaltılar kategorisi içine sıralanmaz, fakat nevroz bunaltıları içine girer.

Çocuk fobileri, bunaltı nevrozunun sıkıntılı bekleyişinde olduğu gibi, bize libidonun doğrudan doğruya iletimi ile bir nevrozik korkunun oluşması örneğini verir. Şimdi, birincisine oldukça yakın ikinci bir mekanizmayı tanımayı öğreneceğiz.

Önce bunaltının ve başka nevrozların büyük sorumlusu, bize göre içetikilme sürecidir diyelim. içetikilmeye ayrılmış fikrin kaderi ile bu fikri yüklenmiş olan libidonun kaderini ayrı ayrı incelemekle bu süreci eskiden yaptığımızdan daha iyi anlatabileceğimizi düşünüyoruz, tçeuıkılacak fikrin tomnm^7. hale geliş noktasında biçimi bozulabilir, fakat duygu dolgunluğu, şekli ne olursa olsun, ister saldırma, ister sevgi olsun şaşmaz biçimde bunaltıya çevrilir.

o sırada, ya çocuk Ben'inin zayıflığı yüzünden çocuk fobilerinde olduğu gibi, ya cinsel yaşamın bedensel süreçleri yüzünden bunaltı nevrozunda olduğu gibi, ya içetkılma yüzünden isteride olduğu gibi, libido dolgunluğunun kullanılmaz kılındığı nedenin az önemi vardır.

Nevroz bunaltısı oluşumunun iki mekanizması sanki birbirleriyle rastlaşır. Bu araştırmalar sırasında bunaltı doğması ile semptom oluşması arasında bulunan pek önemli bağlantının varlığını belirtebildik. Bunda karşılıklı bir işleyiş, iki olay karşılıklı olarak birbirinin yerini aldığından, birinin öbürüne vekillik ettiği gözlemlenir. Örneğin, agorafobi hastalığı sokakta bir bunaltı taşkınlığıyla başlar. Bu taşkınlık her sokağa çıkışta yenilenir, fakat bir yasaklama, Ben'in çalışmasının görevsel bir kısıntısı gibi kabul edilebilen semptom oluşması bunalma taşkınlığını önler.

Semptomun oluşmasına, örneğin saplantı eylemine karışılmaya girişilirse tersi görülür. Eğer hastanın, usulüne göre bir yıkama yapması engellenirse o, semptomun kendisini açıkça koruduğu pek ağır bunaltı durumuna düşer. Doğrusu, semptomlar sıkıntılı durumun görülmesini önlemek için yaratılmışlar gibi, bunaltı üretimi semptomdan önce olmuşa benzer. Başka bir doğrulama da şudur : Çocuğun ilk nevrozları, fobiler, bunaltının başlangıçtaki oluşunun semptomun sonradan oluşmasıyla durduğunu açıkça gösteren olgulardır; nevroz bunaltısını bize bu bağlantılardan daha iyi hiçbir şeyin aklatmayacağı izlenimi vardır. Aynı zamanda nevroz bunaltısında neden korkulabileceğini öğrenmeyi başardık ve böylece nevroz bunaltıları ile gerçek bunaltılar arasında bir bağlantı kurabildik. İnsanın korktuğu şey, elbette kendi libidosudur.

Demek ki nevrotik korku iki noktada gerçek korkudan ayrılmaktadır : Önce tehlike içte olduğundan ve sonra da nevrotik korku bilinçli olmadığından dolayı...

Fobilerde iç tehlikenin dış tehlikeye döndüğü açıkça görülür ve dolayısıyla nevrotik korku görünüşte bir gerçek korku gibi hareket eder. Verilmesi güç bir açıklamayı kolaylaştırmak için, agorafobim şiddetli istekler korkusuyla kıvrandığını kabul edelim. Sokaktaki bazı karşılaşmalar bu istekleri uyandırabilirler.

Bu durumda hasta, fobisi içinde bir yer değiştirme yapar ve dış bir durumdan kaygıya düşer. Besbelli ki, böylece daha etkili bir korunmayı sağladığını düşünür. Kaçmakla insan dış tehlikeden kurtulabilir, ama, iç tehlikeden kaçmaya çalışmak zor iştir.

Bunaltı üzerinde verdiğim ilk konferansımı, araştırmamızın çeşitli sonuçlarını, şunu açıklayarak bitirmiştim : Bunlar çelişik değillerse de birbirleriyle büsbütün uygunluk halinde de değillerdir. Bunaltı duygusal bir hal, oldukça geçmiş ve tehlikeli bir olayın yeniden üretilmesidir; korunma içgüdüsünün hizmetinde kalır ve yeni tehlikelere işaret etmeye yarar. Bir tür kullanılmaz hale gelmiş olan libidodan da ileri gelir ve içetkılma süreci içinde ürer. Yeri semptom tarafından alınınca, psişik olarak bağlı kalır. Bütün bu dağınık parçaları tek bir bütün halinde toplamak için burada bir şeyin eksik olduğu hissedilmektedir.

Bayanlar, baylar; psişik kişiliğin Benüstü, Ben, ve Şu halinde son konferansımda anlattığım şekilde bölünmesi, bunaltı sorununda bizi yeni bir yön bulmayı kabule zorlamaktadır. Bunaltının yalnızca Ben'de ürediğini ve yalnız Ben'in bunaltı yaratabildiğini ve duyabildiğini kabul etmiştik : Hal böyle kabul edilince duruma yeni bir açıdan bakmamıza olanak tanınmaktadır. Şimdi «şu'nun bir bunaltısı» m nasıl akla uygun biçimde kavramalı? Benüstüne bunaltı duyma olanağını nasıl yakıştırmak? Buna karşılık bunaltının şu üç başlıca değişkenliğini görmekten memnunuz : Gerçek bunaltı, nevroz bunaltısı ve vicdan bunaltısı Ben'in üç bölümüne kolayca taşınabilir. Sorunu bu yeni şekilde düşünme tarzı, bize bir alarm belirtisi olarak sahip olduğu rolün önemini kavramamıza olanak sağlar. Bu rol zaten bizce bilinmiyor değildi. Fakat artık bunaltının neden üretilmiş olduğunu o kadar ilgi ile sormuyoruz : Gerçek bunaltı ile nevroz bunaltısı arasındaki bağlantı şimdi aydınlanmıştır. Üstelik karışık denilen olguların artık basit diye ün yapmış olgulardan daha kolay açıklandığını da belirtelim.

Geçende bunaltı isterisine yüklediğimiz bazı fobilerde bunaltının görünmesini incelemiştik. Seçilen olgu Oidipos karmaşasından ileri gelen tipik içetkılmaları göstermeye pek yanaşmıyordu. Bizim görüşümüze göre ana hedefine olan libido bağlanımı bunaltıya dönmüştü, sonra yerini alan babaya bağlanmış olarak, semptom tarafından gösterilmişti. Oysa bizim umudumuz boşa çıkmıştı : Burada size incelememizin bütün ayrıntılarını tanıtmak benim için olasıdır; yalnız biliniz ki, bu bize şaşırtıcı sonuçlar, hesapladığımızı aykırı sonuçlar vermiştir. Aslında bunaltıyı doğuran içetkılma değildir. İlk görünüş olan bunaltı içetkılmayı doğurur. Fakat bu bunaltı ne niteliktedir? Dış tehlikeden ileri gelmiştir, gerçektir. Aslında çocukcağz libidosunun isteklerinden korkmaktadır. Demek ki bu bir nevroz bunaltısıdır. Bununla birlikte, çocuk tarafından algılanmış olan iç tehdit, onu, sevilen kimsenin reddi ile kurtulunabilen bir dış tehlikeyi anımsatmaya elverişli olduğu için korkmuştur. İncelenen bütün olgularda benzer bir sonuç elde ediyoruz. Şunu açığa vuralım : içgüdüsel iç tehlikenin gerçek dış tehlikeyi koşullamasını ve hazırlamasını beklemiyorduk.

Fakat çocuğun, annesine karşı duyduğu aşk yüzünden kendisini tehdit ettiğine inandığı bu tehlike acaba nedir? Hadımlaşma tehlikesidir, uzvunu yitirmedi. Elbette bunda gerçek bir tehlike sözkonusu değildir diye bana itiraz edeceksiniz. Kimse bizim küçük çocukları Oidipos'luk evresi süresince annelerine âşık iken cezalandırmayı düşünmez. Fakat sorun ilk bakışta görüldüğünden daha karışıktır.

Hadımlaştırmanın gerçekten uygulanıp uygulanmayacağını öğrenmek sözkonusu değildir; bizi ilgilendiren şey, dışardan tehdit ile çocuğun buna temelde inanmasıdır; çünkü fallus evresi süresince, erken mastürbasyon anında, uzvunun kesileceği tehdidine uğramıştır ve bu cezaya birtakım anıştırmalar, besbelli ki, onun içinde «filojenetik» bir biçimde güçlenmek zorunda kalmıştır. İnsanlığın ilkel çağlarında hadımlaştırmanın bir delikanlı üzerinde kiskanç ve kıyıcı bir baba tarafından uygulanmış olduğunu sanıyoruz. Kimi ilkel uluslarda sünnet pek sık olarak erkeklik törenlerine katılır ve çıkışını besbelli ki eski hadımlaştırmadan almaktadır. Bu noktadaki görüşümüzün genel görüşten uzaklaştığını biliyoruz, ama hadımlaştırılma korkusunun içetikilmamn, bundan dolayı da nevrozun oluşmasının en sık ve en güçlü nedenlerinden biri olduğunda direniyoruz. Hadımlaştırma değil, fakat ya tedavi amacıyla ya da mastürbasyonu cezalandırmak için sünnet edilmiş kimseler bize analiz için getirildiğinde bu kanımız açıkça güçlenmiştir. Bu durum Anglo - Amerikan toplumunda az görülür bir olgu değildir.

Bu sorunu daha derinliğine incelemek için büyük istek duymamıza karşın konumuzdan uzaklaşmamaya bakıyoruz. Hadımlaştırma korkusu içetikmanın tek nedeni değildir, kadınlarda ise yoktur. Ama onlar yine de bir hadımlaştırılma kompleksine sahip olmaya eğilim gösterirler. Öbür cinsteki hadımlaştırılma korkusunun yerini bunlarda sevgiyi yitirme korkusu alır; bu annesinden yoksun kalan süt çocuğunun duyduğu korkunun devamıdır. Bu korkunun gerçek bir tehlikeye karşılık verdiğini görüyorsunuz. Anne bulunmadığı ya da çocuğunu sevgisinden yoksun bıraktığı zaman, bu çocuk gereksinimlerinin yerine getirileceği güveni içinde değildir. Hatta o zaman en acı gerilim duyguları içindedir. Bizim şuna inanmamıza izin verilir : Kısacası bu korku, doğum sırasında anne ile ilk ayrılmada uğranılan ilkel korkunun ürünüdür.

Ferenczi'nin yargısını benimseyerek hadımlaştırılma korkusunu aynı kategoriye koyabilirsiniz; çünkü erkeklik uzvunu yitirmek, bundan böyle cinsel eyleme anne ile, ya da onun yerini alanla yeniden birleşme gücünde olamama demektir. Bu arada şunu da söyleyelim ki, ana koynuna sık sık düşme hayali o cinsel birleşme isteğinin yerini alan bir duygudur.

Bu konuda size anlatacak çok şeylerim olacaktı, fakat psikanalize basit bir girişin sınırlarım aşma yetkisini kendimde bulamıyorum. Sadece size burada psikolojik araştırmaların bizi biyolojik olgulara götürdüğünü göstermekle yetineceğim.

Psikanalizin hayli güzel incelemeleri borçlu olduğu Ot-to Rank, doğumun, anne ile ilk ayrılmanın önemini açıkça ortaya çıkarma yeteneğini göstermiştir. Bununla birlikte hepsini, ortaklaşa bir uzlaşma ile, nevrozlar kuramı, hatta psikanalitik tedavi bakımından bu etkenden çıkardığı sonuçları reddedemez.

Ona göre sonraki tehlikeli durumlar şu ilk ve korkunç deneme üzerine kalıplanmıştır : Doğum! Tehlikeli durumları inceleyerek her gelişme döneminin, kendine özgü bir bunaltıya karşılık olduğunu saptıyoruz. Psişik vazgeçiş tehlikesi Ben'in hemen uyanışı, hedefi (ya da sevgiyi) yitirme tehlikesi ilk çocukluğu karakterize eden bağımsızlık yokluğu ile, hadımlaştırılma tehlikesi fallus evresi ile, sonunda özel bir yer tutan benüstü korkusu, gizlilik dönemi ile rastlaşmaktadır. Korkusunun eski motifleri evrim boyunca kaybolmak zorundadır; çünkü ona karşılık veren tehlikeli durumlar Ben'in güçlenmesi sayesinde değerlerini yitirmişlerdir; fakat gerçekte işler tamtamına böyle geçmemektedir.

Çok sayıda kimse sevgiyi yitirme korkusunu ytneme-mektedir, onlar için sevildiğini duyma alt edilmez bir gereksinimdir; bu bakımdan çocuklar gibi davranmakta diretirler. Normal olarak benüstü korkusu hiç kesilmez, çünkü vicdan korkusu toplumsal bağlantıların sürdürülmesi için vazgeçilmez bir olanak görülür. Gerçekten, birey pek az istisnalar dışında hep bir topluluğa bağlıdır. Tehlikeli durumlar arasında bir kısmı bazen geri çağlara dek dayanır, korkunun nedeni ise zamana uyarak değişmiştir. Bundan dolayı hadımlaştırılma korkusu frengi hastalığı maskesi altında görülebilir. Yetişkin adam, kendini cinsel hazlara kapıp koyverdiği için hadım edileceğinden elbette korkmamaktadır; buna karşılık kendisini içgüdülerine vermekle ağır hastalıklara yakalanma tehlikesiyle karşılaşacağını öğrenmiştir. Nevrozlu denilen kimseler tehlike karşısında, su götürmez tarzda, bir tutumdan ayrılamazlar ve yılanmış korkularını alt etmeyi başaramazlar. İşte aslında nevrozluunun karakterinin göze çarpan çizgilerinden biri budur: fakat bu durumun niçinini bulmak kolay değildir.

Umarım, amacımızın bunalıtı ile içetikma arasındaki bağlantıları incelemek olduğunu unutmamışsınızdır. Bize iki yeni olgu görünmüştür : Sandığımızın tersine önce bunalıtının içetikmayı doğurması ve arkasından, işin sonunda, tehlikeli bir dış durumdan korkulan içgüdüsel durumun üre-

mesidir. Şimdi bunaltının etkisi altında içetikmanın nasıl ürediğini arayacağız. Benim görüşümce işte oluşun nasıl geçtiği : Ben, yeni bir içgüdüsel isteğin doyumunun anısını sakladığı tehlikeli durumlardan birini anımsattığım görür. Kendisi için onu bastırmak, boğmak, bu dürüst bağlanımı güçsüz kılmak gereklidir. Ben'in, güçlü olduğu zaman bunu pek iyi başardığını ve sözkonusu içgüdüsel dürtüyü kendi oluşması içine çekebildiğini biliyoruz.

Fakat içetikma olgusunda bu dürtü henüz Şu'ya aittir ve kendi güçsüzlüğünün farkında olan Ben, o zaman normal düşüncenininkinin tıpkısı bir teknik kullanır. Düşünce az miktarda enerjiye yapılan deneme yöntemidir. Birliklerinin tümüne ilerleme buyruğu vermeden önce düşman ülkesinin haritası üzerinde heykelcikleri oynatan bir generale benzer. Yani Ben, kaygılandırıcı içgüdüsel itmeye uygun doyumunu öne sürer ve korkulan tehlikeli durumun başında hazzsızlık duygularının yeniden görünmelerine izin verir. Böylece sonradan tehlikeli içgüdüsel itmenin içetikılması gerçekleştiren haz-hazzsızlık ilkesinin otomatizmini çalıştırmaya başlar.

Durun, artık izliyemiyoruz! diye bağıracaksınız. Hakkınız var. Savlarımın kabul edilebilir görünmeleri için onları başka ayrıntılarla bütünlemem gerekmektedir. İlk önce, normal düşünce dilinde açıkça bilinçdışı ya da önbilinçli, kuşkusuz tanımlanmaz bir heyecanın enerji doğurucu dolgunluğunu ilgilendiren bir süreci anlatmaya girişmiş olduğumu itiraf ediyorum. Başka yerde giderilmesi olanaksız olan bu güçlük yenilmez değildir. Önemli olan, içetikma sırasında, bir yandan Ben'de, öte yandan Şu'da geçenleri iyi ayırt etmektir. Bir deneme bağlanımına yarayan ve bunaltı işareti ile haz-hazzsızlık otomatizmini harekete getiren Ben'in davranışını betimledik. Kimi zaman az ya da çok karışık çeşitli tepkiler üreyebilir : Ya bunaltı taşkınlığı tam açılma haline gelir ve ben, o zaman heyecanda herhangi bir rolü oynamayı reddeder, ya da ben, deneysel bağlanımın yerine karşıt bağlanım kurar, bu sonuncusu, içetiküan heyecanın enerjisiyle birleşir, ya da bir semptom oluşturmak, bir kez Ben tarafından yalanlandıktan sonra yerleşebilir; tepkiler bir kuruluş olarak bazı düzenler kuvvetlenmiş bulunurlar. Bunaltı üretimi ne denli basit bir işaret rolüne indirilecek olursa, Ben'in, içetikilmiş olanı bağlamak amacıyla o denli çok savunma tepkileri kullanması gerekecek ve süreç ona erişmemekle birlikte normal oluşuma o denli yaklaşacaktır. Mademki bu konudayız, burada bir an daha duralım. Karakter denilen şeye uygun gelen bir tanımlama besbelli ki güçtür; yine de bunun Ben'e bağlanabileceğini siz kendi kendinize görebilmişsinizdir. Biz de onu belirten etkenlerden kimilerini tanımayı öğrenmiş bulunuyoruz. Bu ilk planda benüstü üzerinde eski ana - baba dayatmalarının değişimidir. Bu, hepsinin en önemlisi, en kesin olanıdır, daha sonra ana - babaya ya da başka etkili kişilere benzeme arkasından terkedilmiş hedef bağlantılarının kalıntıları olan daha başka benzemeler gelir. Bütün buna karakterin oluşmasında daima rollerini oynayan ve Ben'in daha normal yöntemlerle önce içetikılmalarında, arkasından istenilmeyen içgüdüsel dürtüler arttığı zaman edindiği tepkisel oluşları da ekleyelim.

Şimdi geriye dönelim ve Şu ile uğraşalım. İçetikma anında dürtüler ne oluyorlar? İşte çetin bir sorun. Özellikle enerjiye, bu heyecanın libido doygunluğuna ayrılan kader nedir ve nasıl kullanılmıştır? Anımsayacağınız gibi uzun süre onun içetikmanın hemen arkasından bunaltıya çevrildiğine inanmıştık. Bugün artık bunu söylemeye cesaret edemiyoruz, ve alçak gönüllülikle diyeceğiz ki, bu enerjiye ayrılan kader her zaman kendinin benzeri değildir. Kuşkusuz, içetikilmiş dürtü konusunda Ben'deki ve Şu'daki süreçler arasında sıkı bir anlaşma sürmektedir; bu bizce bilinmesi gereken bir anlaşmadır. Gerçekten, bunaltı belirtisi tarafından uyandırılmış olan haz-hazzsızlık ilkesinin içetikılmada oynadığı rol belirtildikten sonra, anlayışlarımızı değiştirebiliriz. Bu ilgi tüm egemen olarak, Şu'daki süreçleri yönetir ve sözkonusu içgüdüsel dürtüler pek derin değişiklikler yapmaktan geri kalmaz. İçetikılma tarafından üretilmiş sonuçların pek değişik olmasından ve az çok büyük yankılar uyandırmasında şaşılacak hiçbir şey yoktur. Kimi durumlarda, icikilmiş içgüdüşe! dürtü, libido doygunluğunu saklar ve Ben tarafından yapılan baskıya karşı Şu içinde dokunulmamış olarak kalır. Başka sefer, toptan bir yıkıma uğramışa benzer, bu durumda libidosu başka yollara sokulmuş gibi görünür.

Her şeyin, Oidipos kompleksinin normal tasfiyesi sırasında olduğu gibi geçtiğini varsayalım. Bu kompleks elverişli durumlarda yalnız içe tıklmaz, Şu içinde yıkılır. Ayrıca klinik deneyi bize her zamanki içetikılma yerine libidonun azalmasının, bunun daha önceki bir döneme doğru gerilediğinin sık sık olduğunu göstermiştir. Bütün bu, doğal olarak Şu içinde ve yalnız alarm işaretinin harekete getirdiği çarpışmanın etkisi altında yapılabilir. Bu olayın en iyi bir örneğini veren saplantı nevrozudur; çünkü libido gerilemesi ve' içetikılma onda uygunluk içinde olur.

Bayanlar, Baylar; bu açıklamanın size pek karanlık görünmesinden korkuyorum. Tamamlanmamış olduğunu da tahmin edersiniz. Sizi düş kırıklığına uğratmaktan pek üzgün olarak tek amacımın size araştırmalarımızın niteliğinin bir görünüşünü ve izlediğimiz hedefleri vermek olduğunu yineliyorum. Psikik olayların incelenmesinde ilerlediğimiz Ölçüde, onların zenginliğini ve karmaşıklığını daha iyi anlıyoruz. Önce bazı basit formüller gerçeğe uygun gibi görünüyorlar, daha sonraları yetersiz

görünüyorlar. Onları durmadan değiştirmek ve tamamlamak uygun geliyor. Size düş kuramından söz ederken, sizi on beş yıldan beri hemen hemen hiçbir yeni buluş yapılamamış olan bir alana sokmuştum; şimdi bunaltı sözkonusudur, kendinizi gelişme dolu bir ortam içinde bulacaksınız.

Aslında bu yeni olgular da henüz derinliğine incelenmemişlerdir ve bu yüzden hiç kuşkusuz onları anlatmak güçtür. Sabrı ele alınız, çok geçmeden bu incelemeyi, itiraf ederim ki, tam doyurucu bir sonuca erişmeden bırakacaksınız; fakat, yine de birkaç adım ilerleyebilmiş olmak mutlu bir iştir. Giderek birkaç yeni fikir toplamış bulunuyoruz; işte böylece bunaltının incelenmesi şimdi bizi Ben'in anlatılmasını tamamlamaya götürüyor. Ben'in sadık hizmetçisi olduğu, isteklerini doyuma, buyruklarını yerine getirmeye çabaladığı Şu karşısında büyük bir güçsüzlük gösterdiğini söylemiştik. Sözümüzü geri almayı hiç düşünmüyoruz, fakat öte yandan bu Ben'in daha iyi örgütlendiğini ve gerçeğe daha iyi yöneldiğini bilmek gerekir.

Bu farkı büyütmeye de, Ben, kendi yanından, Şu içinde geçen sürece bir etki yaparsa, şaşırmaya yer yoktur. Onun alarm işareti aracıyla hemen hemen tüm kudretli haz-hazsızlık ilkesini böylece harekete getirdiğini düşünüyorum. Bununla birlikte, hemen arkasından, içetikma olgusundan savunucu örgütünün bir bölümünü terkedecek ve içgüdüsel dürtünün, etkisinden korunmuş olduğunu görmeye katlanarak yeniden güçsüzlüğünü açığa vurduğunu bilelim.

Bunaltı sorunu üzerine bir şeye daha dikkatinizi çekerim. Nevrotik korku ellerimiz arasında gerçek korkuya, birtakım dış tehlikelerden ürküntüye çevrilmiştir. Biz burada kalamayız ve bir adım, ama geriye bir adım atmak zorundayız. Tehlikeyi, korkulan şeyi sözkonusu alarm verici durumda neyin oluşturduğunu kendi kendimize soruyoruz. Bu elbette acı duygusu değildir t Nesnel olarak kabul edilen bu duygunun psikik bakımdan hiçbir önemi yoktur. Örneğin doğuş, bizim gözümüzde bunaltı halinin bir prototipidir,- her zaman olabilir bir acı tehlikesine karşın, doğum başlı başına bir zarar olarak güçlkle kabul edilebilir.

Doğumun esası, her tehlikeli durumda olduğu gibi psi-şizmde, bir haksızlık gibi duyulan ve bir boşanma ile kur-tulunabilen büyük bir gerilim halinin görünüşüdür. Eğer haz ilkesi çabalarının başarısızlığa uğradığı bu durumu travmatik diye nitelersek, nevroz bunaltısını —gerçek bunaltıyı — tehlikeli durum sayarak işte şu basit sonuçlamaya varırız : Korkulan şey, bunaltının nesnesi, daima haz ilkesi esasına göre uzaklaştırmamız olanaksız olan travmatik bir etkenin görünüşüdür. Bu ilkenin bizi dış zararlardan korumaya yetmediğini, fakat sadece psikik ahengimizin uğrayabileceği bazı incinmelerden sakındırdığını hemen kavrarız. Haz ilkesi ile korunma içgüdüsünün karşılıklı olarak birbirine yardımda bulunması için hayli zaman geçmesi gerekiyor. Fakat bir şey bize belki de aranan çözümü verecektir. Gerçekten, burada bağıntılı büyüklüklerin sözkonusu olduklarını görüyoruz. Bu haz ilkesinin işlemlerini kötürüm-leştiren, tehlikeli duruma kendi ağırlığını yükleyen, travmatik etken üzerine etki yapan heyecanların toplamının büyüklüğüdür. Gerçekten de böyle ise, bulmaca bu denli basit bir yargıyla çözümlenebilirse, benzer etkenlerin bütün tehlikeli durumun yokluğunda bile kendini gösterme olanağı niçin reddetmeli? Böyle bir durumda, bunaltı artık yalnızca basit bir belirti olmaz, fakat yeni bir yaratış gibi ve yeni nedenler için ortaya çıkar. Klinik deneyi bize işlerin tam tamına böyle geçtiğini öğretmiştir.

Yalnız sonraki içetikmalar, yukarıda anlatılmış olan bunaltının eski bir tehlikeli durumun belirtisi gibi görüldüğü mekanizmayı ortaya çıkarır : ilk öncekiler, ilkeller, Ben travmatik etkenler dolayısıyla aşırı libido isteğine gelip çarptığı zaman doğrudan doğruya ürerler ve bunaltılarını yeniden yaratırlar. Fakat bu doğumun görünümü biçiminde olur. Kuşkusuz ki, işler cinsel işlevin bedensel bir bozukluktan ileri gelen nevroz bunaltısı halinde, bunaltının görünmesi sırasında aynı şekilde geçer.

Libidonun kendisinin bunaltı haline döndüğünü ileri sürmüyoruz, fakat ya doğrudan doğruya travmatik etkenden gelebilen ya da kendi yanından yeni bir tehdit belirtisi olabilen bunaltının çift asıllı olduğu fikrini hiçbir şey yalanlar gibi görünmüyor.

Bayanlar, baylar; bunaltı konusunu bitirmiş olduğumuz için kuşkusuz seviniyorsunuzdur; bununla birlikte, bir şey kazanmış olmayacaksınız, çünkü yavaşçaığımız konu kendinden önceki kadar çetindir. Size bugün libidonun kendisini, içgüdüler öğretisini tanıtmak niyetindeyim. Bu nokta üzerinde de fikirlerimiz gelişmişlerdir, fakat gerçekleşmiş olan ilerlemeler değer kazanmadan onun üzerine rasgele bilgi almaya girilmektedir.

Bu alan üzerinde, ancak kendimize bir yön vermek için, yeni görüş açıları bulmak için el yordamıyla ilerliyoruz. Sizi yalnız girişimlerimizin tanığı yapmak istiyorum. Yine burada makineyi geri çalıştırmak zorundayım. İçgüdü öğretisi sanki bizim mitolojimizdir. İçgüdüler kötü tanımlanmış yüce efsane yaratıklarındırlar. Çalışmamız boyunca, onları iyi anladığımızı güvenmediğimizi hiç göz önünden irak tutmayacağız. İçgüdülerin genellikle nasıl göründüklerini bilirsiniz; bütün gereksinimlere karşılık vermek için yaratılmışlardır. Gurur, öykünme, oyun içgüdüleri, toplumsal içgüdü ve daha birçokları...

Onlar, herbirine özel görev verilerek ayrı ayrı incelenirler, sonra onlarla uğraşmaya son verilir. Uzun zamandan beri bu çok sayıdaki küçük içgüdülerin arkasında kudretli, ciddi bir şeyin, sakınganlıkla yaklaşılması gerç-ken bir şeyin saklandığını seziyorduk. Başlıca iki gereksinimimiz olan açlığa ve aşka göre iki içgüdü türü ya da grubu ayırıp yanlış yola sapmamak için pek az şans olduğunu düşünerek çekine çekine bir ilk adım attık. Öbür bilimler karşısında genel olarak psikolojinin bağımsızlığı için ne denli kıskanç olursak olalım, burada yadsınmaz bir biyolojik olgudan etkilenmiş bulunduğumuzu teslim etmek zorundayız.

Canlı varlığın ilk amaca doğru gittiği bilinir : Pvindini koruma ve cinsini sürdürme; bu iki gereksinim birbirinden ayrı görülmediği gibi, bunların ortaklaşa hiçbir çizgisi de yoktur. Dahası var : Hayvan yaşayışında sık sık bir birine aykırı düşerler. Demek ki biyolojik psikoloji ile uğrajmak ve biyolojik sürece eşlik eden psikolojik olayları incelemek uygun olur.

Bu «ben'in dürtüleri» nin ve tinsel dürtüler» in psikanaliz içine katılmış olduğu anlayışını doğrulamalarından dolayıdır. Birincileri arasına kişiliğin korunması, hak iddiası, kişiliğin serpilmesi ile ilgili her şeyi sıraladık. İkincilere çocuk cinselliğine ve sapık cinselliğe gerekli olan her zenginliği bağladık. Oysa, nevrozları incelerken, Ben'in kısıcı ve içetikici bir güç olduğunu, cinsel dürtüleri kısmının konusu olduğunu öğrenmiştik. Böylece yalnız iki şey arasındaki aykırılığa değil, iki grup içgüdü'nün çarpışmasına da parmak bastığımızı inandık. Önce yalnız cinsel dürtülerle ilgilendik ve yüklü oldukları enerjiye dibido» adını verdik. Onları inceleyerek bir içgüdü'nün ne olduğu ve ne yapabildiği üzerine bir fikir vermeye giriştik. Libido kuramının aldığı durum budur.

Demek ki; dürtü, çıkacağını aynı bedeninde bulunan uyarma kaynaklarından aldığı, sürekli bir güç gibi hareket ettiği halde, uyarımadan ayrılır. Oysa özne, dış uyarıma ortaya çıktığında kaçabilir, ama ondan kaçamaz. İçgüdü incelenerek kaynağı, konusu ve maksadı ayırt edilir. Kaynak bedeninde uyarılma hali, amacı bu uyarılmanın yatıştırılma-sidir. Onu belli bir yöne doğru giden bir miktar enerji olarak tasarlıyoruz; işte bu itme ona dürtü adını verdimiştir. Etkin ve edilgin içgüdülerden söz edilmeye alışılmıştır; içgüdülerin etkin ya edilgin amaçlara doğru gittiğini söylemek daha doğru olur.

Gelgeldim, edilgin amaca varmak sözkonusu olduğunda bile bir etkinlik göstermek gereklidir. Bu amacı, bazen özne kendinde bulur, fakat genellikle, içgüdü'nün üzerine dış amacını eriştirebileceği bir nesnenin araya konduğu olur. İç amaca gelince, onu oluşturan daima tatmin olma gibi duyulan bedensel değişikliktir. Bedensel kaynakla olan bağlantıanda içgüdü bir özellik kazanır mı? Kazanırsa ne niteliktedir? İşte bilmediğimiz şey budur.

Analiz deneylerimiz bize herhangi bir kaynaktan gelen içgüdüsel dürtülerin, sonradan aynı yazgıyı paylaşmak için başka bir kaynaktan çıkan dürtülerle pek iyi bir biçimde birleşebildiğini göstermiştir. Bununla birlikte, itiraf edelim, bütün bunlar, henüz büsbütün açıklanmış değillerdir. İçgüdü'nün amaç ve nesne ile bağlantısı değişebilir de; bu sonuncuların yerini başkaları alabilirler, fakat nesne ile olan bağlantı en kolay değişebilen bağlantıdır.

Toplumsal değerlerin de işe karıştığı bazı amaç değişmelerine, bazı nesnelere yerine başka şeyleri koyma oluşlarına yüceltme diyoruz. Bazı içgüdülerin engellerle sıkıştırılarak amaçlarına varmayı başaramadıklarını biliyoruz; bunlar, asılları bilinen, belli bir amaca doğru giden, fakat doyuma ulaşmayan, dolayısıyla sürekli bir hedefe bağlanım, değişmez bir eğilim kazanan içgüdüsel dürtülerdir. Örneğin, doğmuş oldukları halde asla doyuma ulaşamayan cinsel gereksinimin o tatlı duygularını bu kategoriye koymak gerekir. İçgüdülerin talihinin ve karakterinin bizce tümüyle tanınmış olduğunu görüyorsunuz.

Unutmayalım, cinsel dürtülerle korunma dürtüsü arasında başka bir ayrılık daha ortaya çıkarmak yerinde olur. Bu ayrılık bütün grubu içine alırsa büyük bir kapsam kazanır. Cinsel dürtülerde dikkati çeken şey onların yumuşaklığı, sahip oldukları amaç değiştirme yetisi, Şu'yu doyurma, bu doyuma karşı değiştirme kolaylıkları ve engellenmiş dürtüler olgusunda görmüş olduğumuz gibi, güçlerini gösterebilecekleri daha iyi bir fırsatı beklemedir. Korunma iç-güdü'sündeki bütün bu karakterleri yadsımaya ve onların sarsılmaz olduklarını, belirişlerinin başka zamana bırakılamayacaklarını, çok daha buyurucu olduklarını ve bağlantılarının içetikmadan olduğu kadar bunaltıdan da farklı nitelikte bulduklarını söylemeye girişirdik. Fakat düşününce bu yargının, Ben'in bütün içgüdüleri için ortaklaşa olmadığını, yalnız açlık ve susuzluk olgusu için yapılmış, doğal içgüdüsel kaynaklarının bir özelliği üzerine kurulmuş olduğunu görüyoruz.

Sıkıntımız başlangıçta Şu'ya bağlanmış içgüdüsel dürtüler tarafından uğratıldığı değişmeleri, örgütlenmiş Ben'in etkisi altında ayrı ayrı incelenmiş olmamızdan ileri gelmektedir.

Dürtüsel yaşamın cinsel işleve yarıyan tarzını incelediğimiz zaman daha sağlam bir alan üzerinde ilerliyoruz. Çoktan bildiğiniz görüşlerimiz bu nokta üzerinde iyice durmuştur : Çıkış yerinden beri işlevinin amacına doğru, yani iki hücrenin birleşmesine doğru giden tek bir içgüdüden söz etmenin yeri yoktur. Tersine, bedeninde çeşitli yerlerinden ve bölgelerinden gelen ve birbirlerine pek de bağlı

olmayan doyumlarını organik haz diyebileceğimiz duyguda arayan ve bulan bir sürü kısmî dürütüler gözlemliyoruz. Şehvet uyandırıcı (erojen) bölgeler arasında üreme organları sorunu ortaya çıkanlardır bu sefer de; onların kışkırtmaya elverişli oldukları hazzı. cinsel diye nitelemek olanaksızdır. Hazza karşı bu eğilimlerin hepsi cinsel işleyişin kesin düzeni içine katılmaz : Aralarından kimileri, kullanılmayanlar, ya içetikilma ile ya da başka bir biçimde çıkarılırlar.

Anlatmış olduğumuz garip tarza uyarak amaçlarından sapmış olanlar, başka eğilimleri güçlendirmekte kullanılırlar; sonunda daha başkaları ikinci derecede rollere kapanmış kalırlar ve hazırlayıcı eylemlerin yapılmasına, ilkel şehvet doğmasına yararlar. Bu ağır gelişme sırasında birçok geçici düzenleme aşamaları gözlemlenebildiğini ve cinsel işleyişin bu akışının, sapmaları ve zayıflamaları açıklamaya olanak verdiğini işitmişsinizdir; bu üreme öncesi aşamalarından tarihsel bakımdan en eskisine ağız aşaması diyoruz.

Onun süresince süt çocuğunun beslenme tarzı sayesinde, yaşamın bu döneminde cinsel faaliyet denilebilen oluşa egemen şehvet uyandırıcı şey ağız bölgesidir. İkinci aşamada sadık ve anal dürtüler görülür ki bunlar besbelli biçimde dış çıkması, kasların gelişmesi ve halka kasların işleyişine egemen olma ile birlikte görülürler. Bu şaşırtıcı döneme ilişkin dikkate değer gözlemler yapılmıştır. Üçüncüsü fallus dönemidir. Bu dönem süresince erkeklik organı ya da kız çocuğunda buna karşılık olan organ her iki cinsten de gözardı edilemeyecek kadar önem kazanır. Kesin or-ganlanmaya üreme aşaması adını verdik. Bu erginlikten sonra ortaya çıkan ve erkeklik organının ve çok zaman sonra kadınlık organının, belirttiği aşamadır.

Kuşkusuz, bütün bunlar gereksiz yinelemelerdir, ama bu kez, değerlerini pek koruyamayan bazı anlayışlar üzerinde susuyorum; bu yineleme gerekliydi, çünkü bize yeni verilerimizi eskisine bağlama olanağını sağlıyor. Yalnız libidonun, organlanmaların, bize çok şey öğretmiş olmasından değil, ne zamandır bilinen olayları daha iyi anlatmasından memnunuz.. Hiç değilse size birkaç örnekle kanıtlamaya giriştiğim de budur.

Abraham 1924'le, sadık anüs aşamasında iki evre ayırt edilebildiğini göstermiştir. En eskisinde, başlıca egemen olanlar yıkıcı yok etme ve zarar verme eğilimleridirler, öbüründe, aksine olarak, nesnel biçimde iyilik yapıcı bağlanma ve sahip olma eğilimleri egemendir. Demek ki, bu aşamanın ortasında görünen nesneye karşı saygılar sonraki sevgi bağlantısının öncüleridirler. Her şey inşam, ağız aşamasındakine benzer bir alt bölünmenin varlığını kabul edebilme inancına götürür.

İlk alt bölüm süresince ağızdan bir içe almadan başka çey sözkonusu olamaz; nesne ile (anne memesi) bağlantılarda hiçbir çift değerlilik yoktur. Dış çıkması ile karakterize edilen ikinci evre, sadık ağız evresi olarak da adlandırılabilir. Çiftdeğerlilik orada ilk kez kendini gösterir. Sonuncusunun görünmesi ondan sonraki evrede sadık anüs evresinde daha çok kesinleşir. Bu yeni ayrımların yararı, özellikle kimi nevroz durumlarında —saplantı nevrozu, melankoli— libidonun gelişmesindeki eğilimli saptama noktaları aranırken ortaya çıkar. Libidonun saptanması eğilimi ile gerilemesi arasındaki bağlantıyla ilgili olarak öğrettiklerimizi anımsayınız.

Libidonun evreleri anlayışımız, kısacası, biraz gelişme geçirmiştir.. Eskiden evrelerden herbirinin kendinden sonra gelene net bir şekilde yerini terkettiğini sanıyorduk. Şimdi her evrenin sonraki oluşmalarda iz bıraktığını ve bu izin daima libidonun düzeni içinde ve kişinin karakterinde bulunduğunu kabul ediyoruz. Daha önemli başka incelemeler bize, bazı patolojik durumlara sık sık önceki evrelere doğru gerileme olduğunu göstermiştir. Birtakım hastalık biçimleri bu gerileme ile belli olur; fakat nevrozlardan özel psikoloji alanına giren bu sorunu burada gözden geçiremem. Başka benzeri olaylar gibi anüs erotizmi, anüsün şehvet uyandırıcı bölgelerinin verdiği uyarmalar bizim özellikle dürtülerin sapıtmalarını incelememize olanak sağlamıştır. Anüs bölgesinin gelişme sürecindeki rolü daima küçümsemmiştir ve kuşkusuz bu küçümsemeyi unutmak kolay değildir. Bununla birlikte Abraham'va bize anüsün dö-lüt oluşumunda ilkel ağızın yerini karşıladığını, sonra bağırsağın ucuna götürüldüğünü kabul etmeyi öğütlediğini anımsayalım. Sonra öğreniyoruz ki, tortuların, dışkılarının değersizliği, bu dürtüsel ilginin armağan gibi kabul edilecek nesnelere üzerine dönmesini doğurmuştur; bu yerinde bir oluşturma, çünkü kakalar, süt çocuğunun kendisine bakana sevgi güvencesi olarak verdiği ilk armağanı oluşturmaktadırlar. Daha sonra, nesnesi dil olanı anımsatan bir anlam değişimiyle tamamen cocufc'un ve penis'in duygusal bağlanımına katılarak eski ilgi altın ve gümüş üzerine aktarılır.

Bütün çocuklar uzun bir zaman iğrenç yer kuramından yana olarak kalırlar ve bebeğin kaka gibi anüsten çıktığına inanırlar. Böylece apdest bozmak bir doğum temsili olur. Fakat penisin kendisinin de bir ön habercisi vardır ve bu haber bağırsak mukozasını dolduran ve kamçılayan pisliktir. Çocuk ister istemez bazı insanların bu organdan yoksun olduklarını öğrenince, penisin, bedeninin kalan bölümünden koparılabilen bir şey olduğunu sanmaya başlar ve bundan dolayı onu tıpkı dışkıya benzetir. Bu vazgeçmek zorundan kaldığı, kendinden ilk parçadır. Anüs erotizminin büyük bir bölümü

böylece penis üzerine taşınır; bununla birlikte bu organın doğurduğu ilginin ağız erotizminden, belki de anüs erotizminden daha sağlam kökü vardır.

Gerçekten, , emzirme sona erince anne memelerine taşınmış olan duyguları da miras alır. Bu derin bağlantılar bilinmezse, fantazmaları, bilinçaltınca etkilenmiş fikirleri ve insanların semptomatik dilini anlamak olanaksızdır. Ka-ka-gümüş-armağan-çocuk, bizim için eşdeğerdedirler ve aynı sembolle gösterilirler. Bu konudan ancak kısaca söz etmiş olduğumuzu unutmayınız. Birkaç sözcükle şunu da ekleyeceğim : Sadece daha sonra dölyolunun doğurduğu ilgi dahi özellikle anüs erotizminden çıkmaktadır. Bunda şaşılacak bir şey yoktur, çünkü dölyolu Lou Andreas Salome'-un mutlu bir deyimine göre, anüse «kiralanmış» tır. Cinsel gelişmenin belli bir evresini geçirememiş olanlar için durum tersinedir, dölyolunun yerini anüs alır. Sık sık düşlerde, önce tek olan odanın bir bölme ile ikiye ayrıldığı ya da tersi olduğu sözkonusudur : Bundan dölyolunun bağırsakla olan bağlantısına bir anıştırma vardır. Kız çocuğunda, kadınlığa aykırı olarak bir penise sahip olma isteğinin, penis sahibi ve çocuk verici erkek isteği haline nasıl değişmeye vardığını açıkça gözlemliyoruz. Burada yine başlangıçtaki anüs erotizmi ilgisinin sonraki üreme organlarına nasıl geçebildiği görülüyor. Libidonun üreme öncesi evreleri üzerindeki bu incelemeleri sırasında karakterin oluşması üzerine bize bazı yeni görüşler sağlanmıştır. Üç niteliğin birbirinden ayrılmayacağı öğrenilmiş bulunuyor : Düzen, uygunluk, direnme. Bu niteliklere sahip bireylerin analizi, niteliklerin anüs erotizminden çıktığı ve onu kuvvetten düşürdüğünü kanıtlamıştır. Aynı zamanda bulunmaları bize anüs karakteri'n-den söz etme olanağı vermektedir, bu da, ham anüs erotizminin bir tür karşıtıdır. İdrar yolu erotizmi ile arzu arasında buna benzer belki daha sıkı bir bağlantı buluyoruz Bazı efsaneler sözü geçen bağlantıya garip bir anıştırma yaparlar. Gerçekten, Büyük İskender'in, salt hırsla harekete geçen Erostrate adlı birinin çok güzel bir anıtı, Efes'teki Ar-tomis tapmağını yaktığı gece doğduğu söylenir. Bu öyküyü iştince, insan, sözünü etmiş olduğumuz ilişkinin eskilerce bilindiğine inanmaz mı? İşemenin ateşle ya da ateşin sön-dürülmesiyle bir bağlantısı olduğunu bilirsiniz.

Her şey bizi, daha başka karakter çizgilerinin, libidonun bazı üreme öncesi biçimlerinin tepkisel oluşmaları ya da kalıntısı olduğuna inanmaya götürmektedir.

Şimdi konunun tarihine ve yasanın kendine dönmemizin, içgüdüsel yaşamın en genel sorunlarının incelenmesini yeniden ele almamızın zamanıdır. İlk Önce, bizim libido kuramımız Ben'in dürtülerinin ve cinsel dürtülerin aykırılığı üzerine kurulmuştur. Sonra Ben'in kendini daha yakından incelemeye geldiğimiz zaman, narsisizmin ne olduğunu öğrendiğimiz zaman, bu ayırım ilgisini yitirmiştir. Bazen pek az olarak Ben'in kendine aşıkmiş gibi kendini hedef olarak aldığı olur, bundan dolayı, masaldan şu ad alınmıştır : Narsisizm!

Fakat bunda, sonuç olarak, normal bir halin aşırı büyütülmesi sözkonusudur. Sonunda Ben'in, libidonun her zaman başlıca haznesi olduğu ve hedeflik libido bağlanımlarının çıkış ve varış noktası olarak kaldığı anlaşılır. Oysa libidonun asıl büyük bölümü orada sürekli olarak durur. Ben libidosu asla hedef libidosuna dönmez, tersi de olmaz.

Fakat bu iki libido ayrı nitelikte değildir, karşılıklı enerjilerini birbirinden ayırmak yararsızdır; böylece ya bu libido terimi büsbütün bırakılır ya da yalnızca psişik enerjiyi belirtmek için kullanılır. Bu görüşten vazgeçmekte gecikmiyoruz. İçgüdüsel yaşamın içinde bile bir uygunsuzluk olduğu kavramı çok geçmeden, daha açıkça ve başka bir biçimde kendini kabul ettirir. Bu buluşun bütün inceliklerini burada size vermek istemiyorum. Yalnız şunu biliniz ki, yeni içgüdüler kuramımız biyolojik düşünceler üzerine kurulmuştur; elde edilen, sonuçtan sizi haberli kılmak istiyorum.

Temelden farklı olan iki cins içgüdü olduğunu kabul ediyoruz : Cinsel içgüdü, cinsel sözcüğü en geniş anlamda alınmıştır. Buna isterseniz Eros ve amacı yıkma olan saldırma içgüdüğü diyelim. Burada yeni hiçbir şey bulamayacaksınız; ben de yalnızca aşkla nefret arasındaki karşıtlığı, belki de öbürüyle karışan karşıtlığı kuramsal olarak denetlemekten başka bir şey yapmıyorum : Bu, inorganik dünyada fiziğin varlığını kabul ettiği çekme ve itmedir.

Fakat işin tuhafı hayli kimsenin tehlikeli bir yenilik gibi sayacağı bu açıklamayı alabildiğince çabuk reddetmenin uygun oluşudur. Benim görüşümce bu reddedişte duygusal iki etki görünmektedir. Niçin biz kendimiz, saldırma içgüdüünün varlığını tanımakta bu denli geciktik? Niçin göze çarpan ve herkesin tanıdığı olguları çoktan cesaretle aydınlığa çıkarmadık ve kuramsal olarak açıklamadık. Böyle bir içgüdü hayvandan alınmamış olsaydı, kuşkusuz direnme daha zayıf olurdu. Fakat insan doğasında bu içgüdüünün varlığını kabul etmek... İşte bize küfür gibi görünen, çok sayıda dinsel varsayımlara ve toplumsal anlaşmalara karşıt olan, budur. Hayır, insan iyi, biç değilse iyilik ister olmalıdır. Fakat fırsat düştükçe kaba, haşin, kıyıcı görünüyorsa hatta, duygusal yaşamının kimi geçici bozukluklarından, yoğunlukla, kışkırtılmış ve kuşkusuz bugüne dek süregelen kusurlu düzenin sorumlu olduğu bozukluklardan ileri gelmektedir.

Fakat çok yazık! Tarihin bütün bize öğrettiği, bizim kendi gözlemlediklerimiz bu görünüşü yalanlamakta ve bize daha çok insan doğasının «iyilik» ine inanmanın esef edilecek aldanışlarından biri olduğunu göstermektedir. İnsan, bunların yaşamını güzelleştireceğini ve kolaylaştıracağını umar, oysa hepsi de sadece zararlıdır.

Öyleyse bu yararsız tartışmayı bırakalım : Bizi insanda bir saldırma ve yıkma içgüdü olduğu kabul etmeye götüren şeyin ne tarih öğretimi, ne kendi yaşam denememiz değil, fakat iki olayın gözleminin esinlediği bazı genel düşünceler olmuştur. Bu iki olay sadizm ile mazoşizmdir.

Cinsel bir doyum sağlamak için cinsel nesneye acı çektirmeye, kötülük yapmaya onu aşağılamaya sadizm ve insanın kendisine başkalarınınca daima eziyet edilme gereksinimi duymasına mazoşizm (ya da mazohizm) diyoruz.

Bu iki eğilimin normal cinsel ilişkilerde de rol oynadığını, başka cinsel amaçları ortadan kaldırdıktan sonra onların yerine kendi öz amaçlarını koyduğunu bilmez değilsiniz. Bu arada gizli bir uygunluk varmış gibi sadizmin erkeklığe, mazoşizmin ise kadınlığa sıkıca bağlı olduğuna da dikkat edebilmişsinizdir. Bununla birlikte henüz gecikmeden bu yolda epey ilerlemiş olduğumuzu eklemeliyiz. İki eğilim, sadizm ve mazoşizm, daha çok mazoşizm, libido kuramı için pek esrarlı kalmaktadır ve bir kuram için engel o-lan şeyin arkadan gelen kuram için bağlama taşı olması kuraldandır.

Sandığımızı göre sadizm ve mazoşizm bize iki türlü içgüdü'nün, Eros'la saldırmanın gizli ilgilerinin en güzel örneklerini sunar; bu örneklerin tipik olduklarını, uğraşabileceğimiz bütün içgüdüsel dürtülerin aynı gizli ilgileri, iki içgüdü'nün aynı alışmalarını gösterdiklerini kabul ederiz.

Elbette karışım onları değiştirebilir. Erotik dürtüler o-na cinsel amaçlarının çokluğunu getirirler, oysa başkaları ona tekdüzenli eğilimlerin hafiflemelerinden, bozulmalarından başka şey sağlamazlar. Bu veriler, bize hastalık süreçlerinin anlaşılması bakımından, önemi bir gün pek büyük olacak araştırmalarımızı sürdürme olanağı vermiştir.

Gerçekten, gizli ilgileri kendi kendilerini yıkabilirler ve bu oluş bizim dürtü ilgisizliklerinin, işlev için en ağır sonuçları taşıdığına inanmamıza izin verir. Fakat bu görüş pek yeni olduğundan henüz kimse onları pratikte kullanmaya gitmemiştir.

Yeniden özel mazoşizm sorununu inceleyelim, eğer o-nun erotik birleşenlerini geçici olarak bir yana bırakırsak, mazoşizm bize bir kendini yıkma eğiliminin varlığını açığa vurur. Yıkma dürtüsü olgusunda ben'in bütün içgüdüsel dürtüleri içine aldığı (Şu'nun tümünün daha çok burada olduğunu sanıyoruz) doğru ise, bundan mazoşizmin sadizmden daha eski, olduğu sonucu çıkar, fakat sadizm dışı doğru çevrilmiş ve saldırgan bir niteliğe bürünmüştür. İlkel yıkma içgüdü'sünün bir bölümü içerde kalmış olmalıdır, fakat, onu ancak şu iki halde görürüz gibi geliyor bize: Erotik dürtülerle birleşip mazoşizme döndüğünde ya da saldırganlık biçimi altında ve az çok erotizm yüklü iken, dış dünyayı tehdit ettiğinde. O zaman deriz ki, eğer saldırganlık dış dünyada doyuma ulaşamazsa, bu belki gerçek engellere çarpmış olmasındandır; o zaman dışarda kendini göstermekten vazgeçmesi ve gelip içerde kaynayan kendi kendini yıkma dürtülerinin kütesini büyütmesi olasıdır. Az sonra işlerin gerçekten böyle olduğunu ve bu sürece pek büyük bir önem vermenin uygun olacağını göreceğiz. Karşı gelinen bir saldırganlık zararlı bir hal alır; her şey kendi yıkımını önlemek için, kendi kendini yıkma eğilimine boyun eğmemek için insanları ve şeyleri yıkmak zorundaymışız gibi geçer. Ahlakçı için hazin bir oluş! Fakat ahlakçı daha uzun zaman bizim ileri sürdüklerimizin yalnızca varsayımlar olduğunu söyliyerek avunacak -tır. Kendi yuvasını yıkmak isteyen garip bir içgüdü doğrusu bu! Besbelli, şairler bazen benzer şeylerden söz ederler, fakat herkes şairlerin sorumsuz olduklarını bilir. Yalnız onlar şairin hoşgörülmesi denilen hakka sahip değil midirler? Kuşkusuz, fizyoloji bize bir kendi kendini yıkma örneği sunmaktadır: Bu kendi kendim sindiren mide mukozasıdır. Bu varoluşun kanıtlarının pek eksik olarak ortaya çıktığını itiraf etmek gerekir.

Böylece bazı talihsiz delillerde cinsel doyumun hayli ağır sonuçlu bir görüş edinmek için, bazı garip koşullara bağlanması yetecektir. İçgüdülerin daha derinleştirilmiş bir incelemesinin bizi aydınlatacağına inanıyorum.

İçgüdüler yalnız psişik yaşama egemen olmazlar, bitkisel yaşama da egemen olurlar. Bu organik içgüdüler özellikle bir noktada dikkatimizi çekmeye hak kazanırlar. Daha sonra bu sözkonusu noktanın bütün dürtülerde ortaklaşa olduğunu göreceğiz.

Çünkü bu sonuncuların daima eski bir hali kurmaya eğilimli oldukları ortaya çıkmaktadır. Bu halin, yıkıldığı andan başlayarak kendisini diriltmeye çalışan bir içgüdü doğurmuş olduğunu, böylece de o yineleme zorlanımı adı verilen olayları ürettiğini kabul ediyoruz. Embriyoloji bir yineleme otomatizminden başka bir şey değildir. Hayvan dizisinin pek yukarısında kaybolmuş organları yeniden yaratma erki bulunur.

Tedavi biliminde çok sayıda iyileştirmeyi korunma, iç-güsüne pek borçluyuz, fakat bu içgüdü belki yalnızca aşağı hayvanlarda pek iyi gelişmiş bir yetinin kalıntısıdır. Balıkların, yine kuşkusuz kuşların göç

etmesi kısacası, hayvanlarda içgüdü gösterisi dediğimiz şey, içgüdülerin koruyucu nitelikleri'ni iyice gösteren yineleme zorlanımı sayesinde olur. Zaten onun ruh alanında her an açığa vurulduğunu da görüyoruz. İlk çocuklukta içeri tıkılmış ve unutulmuş o-layların analiz çalışması sırasında düşler ve tepkiler biçiminde (özellikle bu düşler ve tepkiler aktarmayı ilgilendirdikleri zaman) yeniden doğdukları dikkatimizi çekmişti.

Bununla birlikte bu geçmiş olayların yeniden görünmeleri haz ilkesi ile çatışacağına benzer, o zaman yineleme zorlanımı haz ilkesinden daha güçlüdür.

Aslında bunu andıran olgular analiz dışında görünürler. Bazı kimseler ömürleri boyunca değişmez biçimde aynı zararlı tepkileri yineler; daha inceden inceye bir gözlem bu gibilerin kendi felâketlerinin bilinçsiz yaratıcıları olduklarını gösterir. Böyle bir durumda yineleme zorlanımına şeytansı bir nitelik yakıştırırız.

İçgüdülerin koruyucu olduklarını öğrendik, bize kendi kendini yıkmayı anlatmak için bu kavram nerden yayıldı? Koruyucu içgüdü hangi eski duruma geri dönmek istemektir? Karşılığı basittir ve bize geniş ufuklar açmaktadır. Yaşamın düşünülemez ölçüde uzak bir geçmişte, düşünemeyeceğimiz bir biçimde, cansız bir varlıktan doğduğu gerçekse, o zaman bizim varsayımımıza göre amacı bir kez daha yaşamı yok ederek nesnelere inorganik duruma dönüştürmek olan bir içgüdü'nün de bulunması gerekir. Bu içgüdüde, varsayımımızdaki kendi kendini yıkmayı da bulursak, o zaman bunu her türlü canlı sürecin içinde bulunan ölüm dürtüsü'nün belirtisi olarak kabul edebiliriz. Böylece varlığını kabul ettiğimiz içgüdüleri şu iki gruba ayırabiliriz: Onlardan daha büyük birlikler kurmak için daima daha çok canlı maddeler toplamaya eğilim gösteren erotik dürtüler ve bu eğilime karşı duran ve canlı maddeyi inorganik hale getiren ölüm dürtüleri, Erotik dürtülerle ölüm dürtüsünün yarışmasından ve çatışmasından yaşamın olayları doğar ki onlara ölüm son verir.

Belki omuzlarınızı silkerek şöyle diyeceksiniz: «Fakat bize burada açıkladığınız Schopenhauer'in felsefesidir, bilimsel bir kuram değildir!» Peki bayanlar, baylar; cesur bir düşünür, sonra acı ve kuru gözlemin doğrulayacağı şeyi önceden niçin keşfetmemiş olsun? Zaten her şey çoktan söylenmiş değil midir? Schopenhauer'den önce buna benzer fikirler yayılmamış mıdır? Ayrıca bizim fikirlerimiz tam tamına Schopenhauer'inkiler de değildir. Ölümün, yaşamın birinci amacı olduğunu ileri sürmüyoruz, ama bu bize önemsenmeyecek gibi de görünmüyor. Herbirine kendi amaçlarını bırakarak iki temel içgüdü'nün varlığını kabul ediyoruz. Bu iki içgüdü'nün yaşamın süreci boyunca nasıl birbirine karıştığını, ölüm dürtüsünün, özellikle dışarda saldırganlık biçiminde kendini gösterdiği zaman Eros'un niyetlerine yardım etmeye gelişini kanıtlamak ilerde yapılacak çalışmalara ait olacaktır. Biz yeni ufuklar açmış olmakla yetiniyor ve burada kalıyoruz. Böylece, erotik dürtülerin, onların dahi, yeniden kurmaya ve canlı maddenin bileşimi ile büyük birlikler yaratmaya eğilimli olup olmadığını aramaktan vazgeçiyoruz.

İşte üssümüzden biraz uzaktayız ve size gecikmiş olarak şunu söyleyeceğim: Bu düşüncelerin başlangıç noktası, hatta bizi Ben'le bilinçsizlik arasındaki bağlantıları gözden geçirmeye, hastanın analiz çalışması sırasında gösterdiği ve büsbütün bilinçsiz olan direnmenin algılanmasına götüren bu olmuştur.

Şu var; direnmenin nedenleri, onlar dahi bilinçsiz kalırlar. Bu nedeni ya da nedenleri araştırmak zorunda kalan biz, büyük bir şaşkınlıkla, onları güçlü bir cezalanma gereksinimi içinde bulduk. Bu gereksinimi mazoşist istekler arasına koymamız gerekti. Bu buluşun pratik önemi kuramsal öneminden az değildir. Çünkü bizim tedavi çabalarımıza hiçbir şey cezalanma gereksiniminden daha çok karşı koymamaktadır. O, nevroza bağlanmış acıda kendini doyum yolu bulur. İşte bunun için de hastaya balta olur. Bu etken bilinçsiz cezalanma gereksinimi, bütün nevroz hastalıklarında belli bir rol oynar gibi görünmektedir.

Nevrotik bozukluğun yerini başka türden bir nevroz bozukluğun aldığı, olguların özel bir şekilde kanıtlayıcı olarak gösterdiği durum budur. Size bir örnek vereceğim: Orta yaşta bir kız, kendine aşağı yukarı on beş yıldır acı çektiren ve onun normal bir yaşam sürmesini engelleyen bir semptomlar karmaşasına tutulmuştu. Söz konusu semptomları yok etmeyi başardım. Kendini iyileşmiş duyan kız, taşkın bir hareketlilik gösterdi, zaten gerçek olan verilerini işlemeye çalıştı, yitirmiş olduğu zamanını yakalamayı ve sonunda başarıyı ve sevinci tanımayı istedi. Fakat bütün girişimleri başarısızlıkla sonuçlanıyordu.

Ona başarıya erişemeyecek kadar yaşlı olduğu belirtiliyor, bunu kendisi de görüyordu. Bütün bu tatsız durumlardan sonra, onun tekrar hastalığına tutulmuş olduğunu görmek hiç de insanı şaşırtmaz, fakat bu artık olanaksızdı. Buna karşılık, her hayal kırıldığından sonra bir kaza oluyor, bu ona acı çektirerek bir zaman faaliyet göstermesini engelliyordu: Düşme, ayak burkulması, dizini, elini yaralama gibi...

Ona bütün bu sözde rastlantılarda belki de kendisinin bir rol oynamış olduğunu gösterdim. O zaman sanki taktik değiştirdi. Kazaların yerini aynı fırsatlarda hafif rahatsızlıklar aldı: Nezle, anjin, gripimsi

haller, romatizma şışkinliği. Bu oluş, bunlara kendisi boyun eğmeyi kabul edinceye dek sürdü. O zaman bütün bu düzensizlikler durdu.

Fikrimizce, bilinçsiz cezalanma gereksiniminin kaynağıyla ilintili hiçbir kuşku mümkün olamaz. Bilincin bir parçası, bilincin bilinçsizlik içinde uzanması gibi davranır ve kuşkusuz onunla aynı kaynaktan çıkar, yani içe alınmış bir bölüm, benüstünün elegeçirmiş olduğu bir bölüm gibi davranır. Kelimeleri birbirine uymuyormuş gibi bir «bilinçsiz suçluluk» gereksiniminden söz edilebilir ve niteleme pratik bakımdan doğrudur.

Kuramsal bakımdan hâlâ kuşku içinde kalıyoruz: Gerçekten, dış dünyadan çevrilmiş olan her saldırganlığın, ben-üstü tarafından kendine bağlanıp Ben'e karşı dikildiğini kabul etmemiz mi gerekir? Yoksa bu saldırganlığın bir bölümünün Ben'de ve Şu'da garip, kaygüandırıcı ve dilsiz etkinliğini yıkma içgüdü bü biçimi altında işler mi saymalıyız? Dağılma varsayımı bize en akla yakını gibi görünmektedir, fakat bütün söyleyeceğimiz bu kadardır. Benüstünün kuruluşu sırasında, besbellidir ki, bu dayatmanın oluşmasına katılan saldırganlık parçası, tamamen, anababaya karşı yöneltilen bölüm, dış güçlükler yüzünden olduğu kadar, çocuğun libidosunun saptanışından dolayı da dışarda kendini gösterememiştir. İşte benüstünün şiddetinin, eğitimin sertliğine zorunlu olarak uymasının nedeni budur. Saldırganlığı içetik-manın, sonraki her fırsatında dürtünün, bu kesin anda, ona açılmış olan yeni yola girmesi pek mümkündür.

Aşırı büyütölmüş bir bilinçsiz suçluluk duygusuna sahip olan kimseler, analiz işleminde sırasında pek kötü belirtili olumsuz tedavi tepkisi gösterirler. Onlar bu semptomun doğrudanmasına katılınca, normal olacağı gibi, bu semptomdan, geçici bile olsa, bir kaybolma sonucu çıkmaz, tam tersine, hem semptomun, hem de hastalığın ani bir ağırlaşması doğur. Sık sık bu hastaların kötüleşme halini görmek için onların, tedavi süresindeki davranışlarını alkışlamak ya da a-nalizin ilerlemesi konusunda birkaç cesaretlendirici söz söylemek yeter.

Mesleğe yabancı olan biri, bu hastalarda «iyileşme isteği yoktur» diyecektir. Psikanalistin gözünde bu davranış, hastalığın acılarını ve onun karşı çıkardığı engelleri doyuma gelen bilinçsiz suçluluk duygusunun ve onun ahlakla, pedagojiyle, kriminolojiyle suç işlemeyle bağlantısı bugün psi-kanaliste bütün öbürlerinden yeğ tuttuğu bir inceleme alanı unar. İşte psikik cehennemden çıkınca ansızın genel alan üzerinde buluyoruz kendimizi. Sizi daha ileri sürüklemeyeceğim, fakat bugün sizden ayrılmadan önce bir düşünce çağrışımını bildirmek istiyorum: Biz uygarlığımızın cinsel eğilimlerin zararları üzerine kurulmuş olduğunu söylemeye alışmışızdır.

Gerçekten bu eğilimlerin kimileri içetikilmeye uğramıştır, öbürleri yeni amaçlar için kullanılmışlardır. Uygarlığın ilerlemesinin bize esinlediği bütün gurura rağmen onun bütün isteklerine boyun eğmenin ve onun koynunda rahat içinde yaşamının pek güç olduğunu itiraf ettik.

İnsanın içgüdülerini baskı altına tutması ağır bir görev değil midir? Cinsel içgüdüler üzerine söylediklerimiz belki daha iyi bir şekilde saldırma içgüdüüne uygulanabilir. Bu sonucusu ortaklaşa yaşayışı pek çetin kılar, hatta tehdit o-der.

Toplumun bireyden istediği birinci ve en ağır özveri onu saldırganlığını sınırlandırmak zorunda bırakmaktır. Bu baş kaldırmanın ezilmesinin ne denli ustaca yapıldığını görebildik. Tehlikeli saldırgan eğilimleri kendine çeken benüstünün oluşması sanki ayaklanmanın tehdit ettiği yere birliklerin yerleştirmesine eşittir.

Fakat, öte yandan, salt psikolojik bakımdan, Ben'in kendini böyle toplumun gereksinimlerine feda edilmiş gördüğu zaman, yıkıcı eğilimlere, başkasına karşı kullanmak istemiş olduğu o saldırganlığa kendisi boyun eğmek zorunda kaldığı zaman, Ben'in hiç de rahat olmadığını iyi bilmek gerekir. Burada, organik yaşama egemen olan o ikilemin psikik yaşama bir uygulaması vardır: Yenmek ya da yenilmek. Bereket versin ki saldırgan dürtüler asla yalnız değillerdir, daima e-rotik dürtülerle birleşmişlerdir ve insanların yaratmış olduğu uygarlıkta yatıştırıcı ve koruyucu bir rol bu sonunculara düşmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM KADINLIK

BAYANLAR, BAYLAR; kendimi sizinle konuşmaya hazırlarken bir iç güçlüğe karşı savaşmaya bırakmıyorum, a-ma tam doğrultumda olduğuma da güvenmiyorum. Psikanaliz bu on beş yıllık çalışma süresince doğrusu değişmiş ve zenginleşmiştir; bununla birlikte psikanalize bir giriş ne düzeltilmiş ne de tamamlanmıştır. Konferanslarımın gerçekten bir varoluş nedeni bulunup bulunmadığını soruyorum: Çünkü psikanalistlere söyleyecek ve daha da öğretecek bir şeyim yok; ama sizlere çok şeyler, henüz anlayacak durumda olmadığınız, sizin için yapılmamış şeyler açıkladım. Kendimi özürülü göstermek amacıyla konferanslarımın herbiri için başka bir motif öne sürdüm. Birincisi düş kuramını işliyordu ve amacı sizi bir atılıştan anlayışlarımızın sağlamlığını gösteren analiz havası içine daldırmaktı. İkincisinin konusu dü-şün gizli şeyler bilgisiyle gizlilikle bağlantıları idi ve bana serbestçe çalışmalardan söz etme fırsatını sağladı.

Bu çalışmalar üzerinde bugün önyargıların koyu yanlılarıyla ateşli karşıtları arasında şiddetli bir savaş vardır. Psikanaliz örneğinin hoşgörür kıldığı sizlerin, beni bu alanda izlemiş olduğunuzu umabildim. Kişiliğin çeşitli dayatmaları üzerine olan üçüncü konferans, işlenen konunun pek uygunsuzluğu dolayısıyla, kuşkusuz size büyük çabaya mal oldu. Gelgeldim, ben psikolojisine yapılan bu ilk tema&üayıcıyı size anlatmadan edemezdim. Eğer veriler on beş yıl önce bilinmiş olsaydılar, size bunlardan daha o zaman söz etmiş olurum. Sonunda, izlenmesi pek güç olan bu konferans geliyor. Bunun gerekli düzeltmeleri getirdiğinden ve şimdi en önemli sorunları çözümlenmeye nasıl girişildiğini göstermiş olduğundan kuşkulaniyorum. Eğer bu nokta üzerinde susmuş olsaydım girişim size yolunuzu şaşırtırdı. Görüyorsunuz ya, insan özür bildirmeye çalışırsa, yaptığı her şeyin kaçınılmaz olduğu sonucuna varır. Sizden de benim gibi davranmanızı istiyorum.

Bu konferans bile bir giriş içinde yer almış olmamalıydı, fakat bunu yapmam için birçok kabul edilir nedenlerim vardır: Bu önce size genişçe anlatılmış bir analiz çalışması örneği verecektir. Sonra, size yalnız gözlem olguları getireceğim ki, onlarda kuramsal görüşlerin hiç payı yoktur denilebilir. En sonunda, sizi kuşkusuz başka konulardan daha çok ilgilendirebilecek bir. konuyu işleyecektir. Erkekler her zaman kadınlık sorunu üzerinde derin derin düşünmüşlerdir:

Hierogliflerle kaplı külâhlı başlar, Sarıklı ya da kara takkeli başlar. Erkeklerin zavallı terleyen başları HEİNE (Kuzey Denizi)

Kadınlık sorunu, erkek olduğunuzdan sizi ilgilendirir. A-ranızda bulunan kadınlar için bu sorun yoktur. Çünkü onlar sözünü ettiğimiz bulmacanın kendisidirler. Bir insana rastladığınızda, hemen kadın mı, erkek mi olduğunu görürsünüz; hatta onda göze çarpan ilk şey budur. Bu ayırt etmeyi son derece güvenle yapmaya alışmışsınızdır.

Oysa, anatomi bilimi, ancak tek noktada sizin kadar o-lumlu görünür; bize «erkek olan»ın erkeklik ögesi sperma-tozoid ve onu içine alan şey olduğunu öğretir. Dişi olan, yumurtacık ve yumurtacığı barındıran organizmadır.

Yalnız cinsel işleve yarayan bazı organlar, her iki cinste de oluşmuşlardır. Bunlar, belki de tek bir düzenlenişin iki ayrı biçimini göstermektedirler. Ayrıca öbür organlar, beden yapılışı, dokular, cinsin etkisi altında kalmışlardır; fa-fak ikinci derecede denilen bu cinsel karakterler kararlı değillerdir, değişebilirler.

En sonunda ,bilim size, beklenmedik ve duygularımızdaki karışıklığı atmaya pek yarayan bir olguyu öğretiyor. Erkeklik aygıtlarından bir kısmının kadında, kadınlıkların da erkekte bulunduğunu gösteriyor. Bu olguda, sanki birey açıkça dişi ya da erkek değilmiş gibi bir çiftcinsellik ortaya çıkarıyor. Fakat aynı zamanda var olan bu iki karakterden biri daima öbürüne üstün bulunmaktadır.

Şuna inanınız, bireydeki erkeklik ve dişilik oranı son derece değişiktir. Ne de olsa, bazı pek az bulunur haller dışında, bir kimsede tek tür bir cinsel üretim vardır : Yumurtacık ya da meni. Bütün bunlar, besbelli ki cansıkıcıdır ve sii.i erkekliğin ya da kadınlığın anatominin kavrayamadığı, bilinmez bir karaktere bağlı olduğu sonuçlamam çıkarmaya götürürler.

Öyleyse psikoloji bu sorunu çözümlenme gücüne sahip midir? Biz bazı psişik özelliklerin erkekçe ya da kadınca olduğunu, onları aynı şekilde psişik alana, çiftcinselliğe aktararak kabul etmeye ahşmışsınız. Bir kimsenin, erkek ya da dişi olduğunu şu durumda erkekçe öbüründe kadınca davranmış olmasından dolayı söylüyoruz; fakat çok geçmeden öğreneceksiniz ki, böyle yaparak yalnız anatomiye ve genel

anlaşmaya saygı göstermiş oluyoruz.

Kurulan ayırt etme şekli psikolojik bakımdan değildir. Genellikle, «erkekçe» sözcüğünü «etkin» anlamda, «kadınca» sözcüğünü «edilgin» anlamında kullanıyorsunuz. Bu nedensiz değildir. Erkek cinsellik hücresi etkindir, devingendir, dişi hücrenin peşine düşer, yumurtacık ise devinimsizdir, edilgindir.

Bundan başka, erkeğin ve dişinin cinsel ilişki sırasındaki davranışlar ilkel cinsel organizmaların davranışlarına benzer. Erkek ele geçirmek istediği dişiyle hırsıyla kovalar, yakalar ve onun içine girer. Fakat psikolojik bakımdan erkeklik karakterini, yalnızca saldırganlık etkenine indiriyorsunuz böylece. Bunu yaparken temel bir şey bulduğunuz besbelli değildir. Çünkü, kimi hayvanlarda dişilerin erkeklerden daha güçlü ve daha saldırgan olduğunu anımsarsınız, bu hayvanların erkekleri ancak çiftleşme eyleminde etkin görünürler. Sözcüğü örümceklerde böyle olur.

Dişiye özgü gibi görünen kuluçkaya yatmak, yavrulara bakmak gibi görevler hayvanlarda zorunlu olarak dişi cinsinin payına düşen işler değildir. Bazı üstün hayvanlarda, dişi ile erkek, yavrulara nöbetleşe bakarlar; hatla yalnız erkeğin kendini bu işe verdiği de olur.

İnsanın cinsel yaşamı ile ilgili olarak, çabucak görürsünüz ki erkeğin davranışını etkinlikle, kadının davranışını edilgenlikle nitelemek yetmez. Anne her bakımdan çocuğuna karşı etkindir ve süt vermeden söz ettiğiniz zaman, çocuğun meme emdiğini ya da kadının çocuğu emzirdiğini söyleyebilirsiniz.

Belki kadınlığın psikolojik anlamda edilgin amaçlara bir eğilim beslemekle karakterize olduğu söylenebilir ki bu sözü edilen edilgenlikle aynı şey değildir. Çünkü edilgin amaçlara varmak için de bazen büyük bir etkinlik göstermek gereklidir. Kadında, cinsel işlevdeki rolünden dolayı, edilgin davranışlara ve amaçlara doğru daha belirli bir eğilim, o örnek alman cinsel karakterin her olguda az çok geniş yada sınırlı olmasınagöre güçlenen ya da zayıflayan bir eğilim bulunabilir.

Bununla birlikte, kadını edilgin durumlara yerleştirmeye giden toplumsal örgütlerin bile etkisini önemsiz saymaktan sakınlım. Bütün bunlar henüz pek karanlık geliyor. Dişilikle dürtüsel yaşam arasındaki bağlantıyı da savaştırmayalım. Toplumsal kurallar ve onların özel yapıları, kadını, saldırgan içgüdülerini içetıkıma zorlamaktadır ki, içeri doğru yönelmiş yıkıcı eğilimleri erotikleştirmeyi başaran ma-zoşik eğilimler bundan ileri gelmektedir. Demek ki mazoşizm, söylendiği gibi, esas olarak dişildir. Fakat o halde işi, ma-zoşik erkeklerle rastladığımızda (hiç de az değildirler), onların karakterlerinde açıkça dişil olan yanlar gösterdiklerini söylemeye getirmiş olacaksınız.

İşte böylece, psikolojinin bile kadınlığın gizlerinin anahtarını bize vermediğini öğrenmeye hazırsınız. Kuşkusuz, bize ışık başka yerden gelecektir; fakat ancak canlı varlıkların iki cinsindeki ayırt edici özelliğin, hiç bilmediğimiz sürecin nasıl oluştuğunu öğrendikten sonra... Şu var ki, cinsiyetlerin ikiliği, organik yaşamın çok şaşırtıcı bir niteliğidir. Bu, onu cansız doğadan açıkça ayıran bir niteliktir. Ama dişil üreme organlarından dolayı dişilikle nitelendirilmiş olan kişiler, bize aslında geniş bir inceleme alanı sunuyorlar. Kadının ne olduğunu anlatmak —gerçekleşmeyecek iş—, psikanalize ilişkin değildir, psikanalizin işi çift-cinsellikli çocuğun nasıl kadın olduğunu araştırmaktır. Bu son yıllarda yetkin «kadın meslektaşlar» ımızdan çoğu, analizler sırasında bu sorunu incelemeye girişmiş, bu da bizi birçok noktalarda aydınlatmıştır. Cinslerin ayrılığı yüzünden kadınlık konusundaki tartışmalarımız hayli acı olmuştur.

Bir karşılaştırma, cinsleri için uygunsuz oluşlarda bizi birçok noktada aydınlatmıştır. Bu hanımlar biz erkek analizcilerden kuşkuluyorlar, bizim açıkça görmemizi ve kadınlıkla ilgili her şeyde yansız davranmamızı engelleyen önyargılarla dolu olduğumuzu ileri sürüyorlardı.

Buna karşılık, çiftcinsellik alanı üzerinde kalarak, her nezaketsizliği kolayca (inleyebiliyorduk. Onlara söyleyecek ancak şu sözümüz vardır: «Hele durun! Bu sizi hiç mi ilgilendirmiyor. Biliyorsunuz ki siz bu bakımdan bir istisnasınız: siz kadın olmaktan çok erkeksiniz!»

Bizim bu cinsellik incelememizde iki kanıtlamada bulunmamızı beklemeniz gerekir. İlk planda, gözlemliyoruz ki, beden yapısı, henüz burada fonksiyona dirençsiz boyun eğmemektedir ve ikinci planda, kesin dönemeçler daha ergenlikten önce hazırlanmış ya da aşılmış bulunmaktadır. Erkek çocuğun ve kız çocuğun gelişmesini kıyaslayarak, kız çocuğun normal bir kadın haline gelebilmesi için daha ağır ve daha karışık bir evrime uğraması ve erkeklerde karşılığı olmayan iki güçlüğü yenmesi gerektiğini ortaya çıkarıyoruz.

Sorunu başlangıcından alalım. Besbelli ki, oğlan çocukla kız çocukta malzemenin farklı olduğunu bulmak için psikanalizin yardımına hiç gerek yoktur. Üreme organlarının yapısındaki ayrılığa, söz edilmesini gerektirmeyecek kadar pek bilinen farklı beden belirtileri eşlik ederler. Ayrıca dür-tüsel oluşlarda da bazı başkalkılar, dişi yaratığın sonra ne olacağını kestirmemize olanak verirler.

Küçük kız, genel olarak daha az saldırgan, daha az inatçı, kendisini daha az beğenmiş ve aynı zamanda okşanmaya daha istekli, daha uysal ve küçük oğlandan daha bağımlı o-larak görünür. Kakasını tutması,

ona daha kolay, daha çabuk öğretilir ki bu, kuşkusuz bir uysallığın sonucudur. Sidik ve kaka çocuğun kendisine bakan kimselere ilk armağanlarıdır: Çocuğa dışkı işlevine egemen olmayı öğreterek çocuksu dürtüler üzerinde ilk zafer kazanılmaktadır. Küçük kız kendi yaşındaki oğlandan daha zeki, daha çabuk, dış dünya bakımından da daha iyi hazırlanmış, aynı zamanda en kuvvetli amaç bağlanımına uğrar gibi görünür. Bu gözlemlerin, kesin belirtmelerle doğrulanmış bulunup bulunmadığını bilmiyorum; ama her ne olursa olsun, iyi düzenlenmiş kalmaktadır. Bu nedenle kız çocuğu zekâ bakımından geri gibi kabul edilemez. Bununla birlikte, bu cinsel ayrılıklar burada pek önemli değildir; değişiklikler tarafından silinebilir ve biz doğrudan doğruya izlediğimiz amaçta onları bir yana bırakabiliriz.

İki cinsin bireyleri, libidonun ilk aşamalarını aynı şekilde geçer gibi görünmektedirler. Beklenilenin tersine küçük kız, sadik-anal evrede küçük oğlandan daha az saldırganlık göstermez. Çocuk oyunlarının analizi, kadın analizcilerimize, küçük kızın saldırganlık itmelerinin daha az canlı ve daha az sayıda olmadığını göstermiştir. Fallus evresinin başından beri benzerlikler ayrılıklardan çok daha fazla dikkati çekicidir.

Fallus evresine gelen oğlan çocuk, bilindiği gibi, küçük penisi sayesinde şehvetli duygular sağlamayı öğrenir. Bu uyarılar cinsel ilişkilerin bazı görünüşleri ile bağlıdır. Kız çocuk, bu amaç için, henüz pek küçük olan klitorisini kullanır. Ondan bütün masturbasyon eylemleri, penisin bu eşiti ile ilgili görülür ve her iki cins için, asıl dışıl olan vajina henüz keşfedilmemiştir. Kimsenin, erken uyanan vajina duygusundan söz etmediği doğrudur; fakat bunları anüi> ya da kulak içi duyularından ayırmak epey zor gibi görünmektedir ve bunlar hiç bir durumda büyük bir rol oynayamazlar.

Fallus evresi süresince, başlıca şehvet uyandırıcı bölgeyi klitoris oluşturduğundan emin olabiliriz. Fakat bu durum kalıcı değildir, kadınlık biçimlenmeye başladıkça klitoris duyarlılığının tümünü ya da bir bölümünü bırakması ve bundan dolayı vajinanın önem kazanması gerekmektedir. İşte kadının gelişmesi sırasında yenmek zorunda olduğu iki güçlük budur. Oysa daha uygun durumda olan erkek, cinsel olgunlaşması süresince, ilk cinsel açılma çağında şöyle böyle başladığı şeyi sürdürmekten başka iş yapmaz.

Klitoris rolü üzerine daha sonra döneceğiz. Şimdi, evrim boyunca yenilmesi gereken ikinci güçlüğü ele alalım. Erkek çocuğun ilk aşk hedefi annesidir. Oidipos kompleksi'nin oluşumu sırasında ve bütün yaşamı süresince de annesine bağlı kalır. Kızlar için de ilk hedef anne, ya da onun yerini alan kimsedir : Süt annesidir, dadısıdır v.b... ilk hedefe bağlanımlar başlıca yaşamsal gereksinmelerin doyumundan doğar. Bakım, her iki cinsten çocuklar için aynı değerdedir. Bununla birlikte, Oidipos bağlanımı durumunda kız, aşkını babası üzerine aktarır ve evrim normal olarak yürürse, bunu, baba hedefinden kesin hedef seçimine geçirmesi gerekir. Böylece hem şehvet uyandırıcı bölgeyi, hem de hedefi değiştirmek zorunda görür kendini. O zamandan başlayarak, bu değişimin nasıl olduğunu, neden önceleri annesine bağlı olan kızın babasına bağlandığını, başka bir deyişle, erkeklik evresini, biyolojik olarak yöneltildiği .kadınlık evresine doğru nasıl geliştirdiğini sormaktayız.

Sadece, belli bir yaşta beri karşıt cinse çekim bağladığını ve küçük kıza erkeğe doğru, aynı yasa nedeniyle, küçük oğlanı annesine doğru ittiğini kabul edebilseydik, bütün bunlar bize pek basit görünürdü! Çocukların, kendilerini ana-babalarına bağlanan cinsel tercihin çizdiği yolu izlemekten başka yapacak şeyleri olmadığına inanmaya girişilirdi. Fakat gerçek o denli basit değildir, hatta sırlı.- analizle çözülemeyen, şairlerin sözünü çok ettikleri gücün varlığından bile kuşkuluyoruz. Çetin araştırmalar bize pek farklı veriler sağladı; bereket versin ki, çok sayıda kadın pek uzun zaman babalık hedefine, hatta babanın kendisine sevgiyle bağlı kalır.

Bu kuvvetle ve pek sürekli bir biçimde bağlı kalanları gözlemleyerek çok şaşırtıcı durumlar ortaya çıkarabildik. Başlangıçta anneye bağlanma evresi olduğunu biliyorduk. fakat bunun ne öneminden, ne süresinden ne sonuçlarından kuşkuluyoruz. Kimi olgularda anneye bağlılık dördüncü yaşta da ileride sürmektedir. Bu evre süresince daha sonraki Oidipos durumunda bulunacak olan şey de o zaman var olmaktadır ve ancak, sonra babanın kişiliğine aktarılmaktadır. Kısacası, eğer anneye Oidipos hali öncesi bağlanma evresi önemsenmezse, kadim anımanın olanaksız olduğunu temin edebiliriz.

Şimdi, kızın annesi için olan bu libido duygularının neden ibaret olduğunu bilmek isterdik : Bunlar çoktur; çocuk cinselliğinin üç evresinde devam ederler ve ağız; sidik-anüs ve fallus istekleriyle belirtilerek onlardan her birinin karakterlerini alırlar. Bu istekler, etkin ya da edilgin heyecanlarla belirtilirler ve cinslerin sonraki ayırımına taşınırlarsa (uygunu, mümkün olduğu kadar önlemektir) onları ya erkekçe, ya kadınca diye nitelendirme hakkına sahip oluruz. Ayrıca, çift değer taşırlar; hem sevgi dolu, hem de saldırganlardır. Sık sık düşmanca istekler, bunaltıcı gösterilere döndükten sonra ancak ortaya çıkarlar. Bu cinsel isteklerin nelerden ibaret olduklarını anlatabilmek kolay değildir.

Onların arasında en açık bir şekilde algılanan annesine bir çocuk yapmak ve ondan bir çocuk sahibi olmaktır. Bu iki isteğin tarihi, fallus evresine gider; var oluşu ne denli şaşırtıcı da olsa, analiz gözlemiyle kesinlikle kanıtlanmıştır. Bu araştırmaların çekiciliği, yapmamıza olanak verdiği buluşların garipliğinden ileri gelmektedir. Örneğin, bu şekilde, sonraki bir paranoiya hastalığının filizi olan öldürülmek ya da zehirlenmek korkusunun tarihi, Oidipos hali öncesi dönemine gider ve anne ile ilgilidir. Başka bir olguyu anlatalım. Bana oldukça çetin saatler geçirtmiş olan o psikanaliz araştırmaları tarihinden çıkarılmış ilginç bir öy-kücüğü anımsayınız. Daha çok çocuğun cinsel travmatizm-lerini bulmaya bağlanıldığı dönemlerde, hemen hemen bütün hastalarım babaları tarafından ayartılmış olduklarını söylüyorlardı. Sonunda bu iddiaların yanlış olduğu kanısına vardım ve isteri semptomlarının gerçek olgulardan değil, fakat uydurmalarından ileri geldiğini öğrendim. Yalnız daha sonra baba tarafından ayartılma uydurmalarının, kadında tipik Oidipos kompleksinin anlatımı olduğunu anladım. Kız çocuğun Oidipos halinde bu ayartılma uydurması da bulunmaktadır, fakat o zaman ayartıcı olan anadır. Burada uydurma, gerçekle yanyana girmektir; çünkü bunu kışkırtan anne olmuş ve belki ilk şehvet üreme duyularını uyandırmıştır. Bu, çocuklara gerekli beden bakımını yaparken olmuştur. Besbelli ki, beni abartma yapmakla suçlayacaksınız ve küçük kızı annesine bağlayan bağların benim ileri sürdü" ğüm kadar ne kuvvetli, ne de çok sayıda olduğunu düşüneceksiniz. Diyeceksiniz ki, birçok fırsatlarda, kız çocukların böyle davrandığını görmüş olmakla, asla böyle bir şey kanıtlanmış bulunmuyorsunuz. İtirazınız bir değer taşıyor. Unutmayınız ki, zaten çocuk ön bilinçli olarak ne fikirlerini belirtebilir, ne de haber verebilir. Bu gelişme sürecinin pek belirgin, hatta abartmalı olduğu öznelerde yapılan analizler, bizim sözkonusu duyguların sonuçlarını ve izlerini tümüyle incelememize olanak sağlamıştır. Bazı bağlantıları nyıran ve büyülten patoloji yardımıyla bunları kavramayı başarabiliyoruz. Normal olsalardı bilinmez kalırlardı. Pek anormal özneler üzerinde uygulandıkları için araştırmalarımızın sonuçlarını doğru olarak kabul edebiliriz.

Annesine kuvvetle bağlanmanın, sonunda, kız gocukta kaybolduğunu biliyoruz. Şimdi bu kayboluşun ve babaya bağlanmanın nasıl olduğunu göreceğiz. Bir olgu, izlenecek gidişi bize göstermektedir : Gerçekten burada basit bir hedef değişmesi sözkonusu değildir, fakat düşmanlık belirtisi altında tam bir başkalaşma olmaktadır; anneye bağlılık, kin haline dönmektedir. Kimi zaman pek güçlü olan bu kin bütün yaşam boyunca sürebilir; bazı kimselerde ise dikkatle dengelenmiş olabilir. Genellikle, düşmanlığın bir kısmı sürdüğü halde öbürü alt edilmiştir; fakat, elbette olaylar çok önem kazanır. Dikkatimizi babaya doğru evrimin .geliştiği çağ üzerine çevirmekle yetineceğiz ve anneye karşı kine neyin neden olabildiğini arayacağız.

Hastalar bize, annelerine karşı yöneltilmiş uzun bir yakınma ve suçlama listesi vermekten hiçbir zaman geri kalmıyorlardı. Değerce eşit olmayan bu yalanmalar, çocuğun düşmanca düşüncelerini doğrulamaya yaramaktadır; onları önemsememekten kaçınmalıyız. Bazıları apaçık uydurmalar ve bize düşmanlığın gerçek kaynağını aramak kalmaktadır. Size bu kez bir analiz araştırmasının bütün kıvrıntılarında yol göstererek ilginizi çekeceğini umuyorum.

Annenin suçlanmasına yol açan haksızlıkların tarihçe en eskisi, çocuğuna pek az süt vermiş olması ve böylece onu yeterince sevmediğini göstermesidir. Bu yakınma doğrusu, ailelerimiz sözkonusu olduğunda, çok zaman pek yerindedir. 1 Anneler yeterince sütleri olmazsa —ki bu ender rastlanan bir olgu değildir —, çocuğu pek az zaman süresince, altı ayla dokuz aya kadar emzirirler. İlkel topluluklarda çocuk üç yaşına kadar annesinin memesini emer. Çok zaman sütninenin kişiliği anneninki ile karışır; annenin, çocuğu seve seve emziren sütnineyi erken savıp göndermiş olmasından yakınılır. Gelgelelim, bu kınamalar öylesine sıktır ki, bazen haklı olup olmadıklarından kuşkulunuz. Eiz daha çok, çocuğun ilk beslenmesinde, giderilemeyen bir açlık kaldığını ve onun anne memesini yitirmesinden dolayı asla avunma bulmadığını sanmaya eğilim gösteririz. İlkel kadının, çocuk çoktan yürüyebilecek, konuşabilecek hale geldikten sonra da onu emzirmeyi sürdürdüğünü söylemiştik. Oysa, bu ilkel kişilerden biri bana analiz için gelseydi aynı yakınmaları dinleyeceğimi sanıyorum.

Zehirlenme korkusu ile anne memesinden yoksunluk duygusu arasında bir ilinti bulunabilir. Zehir insanı hasta eden bir besindir. Çocuk belki ilk hastalıklarını, az önce sözünü etmiş olduğumuz yoksun kalmaya bağlamaktadır. Çünkü rastlantıya inanmak, biraz kültür derecesini göstermek demektir; ilkel kimsenin, kültürsüz insanın, çocuğun gözünde, «vuku bulan» her şey bir nedene bağlıdır; bu neden ilkel olarak animist bir düzende olmalıdır. Günümüzde, hâlâ bazı halk sınıflarında insanlar asla doğal ölüme inanmazlar; genellikle bundan sorumlu olan hekimdir. Bir yakının ölümünde doğan nevrotik tepki, bir kendi kendini suçlamadan başka bir şey değildir, kendi kendine yapılan kınama bu ölümü getirmiş olabilir.

İkinci bir çocuğun doğuşu, işte bu da, kınama nedenidir, fakat bu motif çok zaman ağız yoksunluğu ile karışır. Anne büyük çocuğunu emzirmek istememiş ya da onu em-zirememiştir, çünkü son doğan çocuk için bu besine gereksinimi vardır. Süt üretimi yeni bir gebelikle tehlikeye düşünce ve iki çocuğun yaşı

birbirininkine pek yakın olduğu zaman, bu yakınma pek haklı görünür ve işin dikkat çekici yönü, çocuk, yeni doğandan ancak on bir ay büyük olduğu halde bile olguyu bilinçle kavramayacak kadar küçük değildir. Çocuk böylece bu çağrısız konuğa, rakibe kıskanç bir kin besler. Yeni gelen, büyüğünü yerinden etmemiş, onun hakkını elinden almamış mıdır?

Ve kin, sütünü ve bakımını iki çocuk arasında paylaşırken vefasız anneye karşı da şiddetli olur. Bütün bu duygular çok zaman, davranışın can sıkıcı bir değişmesiyle kendini belli eder. Çocuk «kötü huylu», titiz, söz dinlemez olur ve dışkı işlevlerine artık egemen olamayarak geri geri adım atar. Bütün bunlar aslında uzun zamandır bilinmekteydi ve kabul edilmişti; fakat bu kıskançlık duygularının gücünü, sonraki evrimde oynadığı çok büyük rolü iyice kes-tiremiyorduk. Eğer başka çocuklar doğarsa, kıskançlık yeniden canlanır ve heyecan her defasında aynı güçle yenikdir. O, annesince daha çok sevilen çocuk olarak kalsa bile, bu olgu değişmez, çünkü küçüğün sevgisinin sınırları yoktur ve o her şeyi yalnız kendine ister, hiçbir paylaşmayı kabul etmez.

Çocuğun cinsel istekleri, libidonun çeşitli aşamalarında değişir. Genellikle onları doyumak olanaksızdır, annesinin karşısında düşmanlık göstermek için bin türlü neden bulur. En büyük vazgeçiş, fallus evresinde anne çocuğa, mastür-i basyonu, onu kendisinin ittiği şehvet kaynağını yasaklamaya geldiği zaman olur. Bu yasaklama çok zaman şiddetli bir hoşnutsuzluğun ve yine ciddi tehditlerin bütün belirtileriyle birlikte yapılır. Bu nedenler, küçük kızın annesinden niçin koptuğunu açıklamaya yeter diye düşünülür. Çocuk cinselliğinin niteliği, aşk isteklerinin aşırılığı, cinsel istekleri doyurmanın olanaksızlığı... İşte bu yüz çevirişi önlenilmez bir biçimde doğuran bunlardır.

Belki bu bağlantı birinci bağlantı olması dolayısıyla silinme kaderine sahiptir, çünkü erken hedefe bağlanımlar daima son derece çiftdeğerlidirler ve güçlü sevgi, katı bir saldırganlık eğilimine eşlik etmekten asla geri kalmaz, diye düşünülebilir. Sevgi aldanişları, vazgeçişler çocukta, o ne kadar fazla tutkuyla sevecek olursa o kadar duygulu olacaktır.

Sonunda, birikmiş olan düşmanlık, sevgi üzerine götürmelidir onu. Sevgi bağlanımlarının ilkel çiftdeğerliliği yadsınabilir ve çocuk aşkının çaresiz kayboluşunun bütünüyle anne-çocuk bağlantısının özel niteliğinden ileri geldiği, en l ihmalci eğitimin bir baskı yapamayacağı ve bazı kısıntılar l kabul ettiremeyeceği kanıtlanabilir. Özgürlüğüne vurulan her darbe, çocukta isyan, saldırma eğilimi ile kendini gösteren bir tepki yaratır. Bu olasılıkların tartışılması, zihnimize bazı itirazlar gelmeseydi, ilgi çekici olurdu sanıyorum. Çünkü vazgeçişler, sevgi aldanişları, kıskançlık, yasağın izlediği baştan çıkarma, bütün bunlar, oğlan çocuğun annesiyje olan bağlantılarında da bulunurlar, bunun için ana hedçfinin terkedilmesine de neden olmazlar. Demek ki kız çocukta kendini başka türlü gösteren ya da oğlanda görülmeyen, ona özgü bir etken vardır. Söylediğimiz bu etkenin niceliğini tanımadıkça kız çocuğun annesinden nasıl uzaklaştığını anlayamayız.

Oysa, bu özgül etkeni, bulmayı beklediğimiz yerde keşfetmiş olduğumuzu sanıyorum; fakat biraz şaşırtıcı bir biçim altmda görüyoruz onu. Önceden kestirdiğimiz yerde, yani hadımlaşma kompleksinde buluyoruz. Anatomik bir ayrılığın psişik yansımaları olmasında şaşırtıcı bir şey yoktur. Bize garip gelen şey, kızın annesinden, kendisine penis vermemiş olduğu, bu yoksunluktan onu sorumlu tuttuğu için nefret ettiğini ortaya çıkarmamızdır.

Görüyorsunuz ki kadına da, elbette, erkeğinkinden farklı olarak bir hadımlaştırma kompleksi yakıştırıyoruz. Oğlan çocuğun hadımlaştırılma kompleksi çocuğun kadın üreme organlarını görerek, gözünde pek değerli olan erkeklik organını beden gerekliliği gibi sanmaya başladığı çağda ortaya çıkar. O zaman, eliyle oynarken yakalandığında, kendisine yapılan tehditleri anımsar ve bu tehditlerin yerine getirileceğinden korkmaya başlar, böylece o andan beri, sonraki evrimin en güçlü hareket kaynağı "olan ha&mlaşılma korkusu'na kaptırır kendini. Küçük kızın hadımlaştırılma karmaşası da öbür cinsin üreme organlarını görmesiyle doğar. Aradaki fark hemen göze çarpar ve itiraf etmek gerekir ki, bunun bütün önemini anla-yıverir. Kendisine yapılan haksızlığa karşı pek duyarlı olan kız da, «şunun gibi bir şey»e sahip olmak ister. Penis'e imrenme içini sarar; ileride karakterinin oluşumunda silinmez izler bırakır. En uygun durumlarda, bu istek büyük bir psişik çaba gösterilmeksizin bastırılamaz. Eksikliğini gören küçük kız kolayca boyun eğmez; tersine, uzun zaman bir penis sahibi olabileceğini umar ve bu umut bazen çok uzun süre varlığını korur. Sonunda gerçek, isteğini yerine gelmiş görme umuduna son verince, analiz, bu isteğin bilinçsizliğin içinde canlı bir halde sürdüğünü ve daima hatırı sayılır bir enerji ile yüklü olduğunu göstermektedir.

Yetişkin kadını analiz edilmeye gönderebilen nedenler arasında, bir penis sahibi olma isteğini de saymak gerekir. Tedaviden akla uygun olarak beklediği iyilik, örneğin bir fikir mesleğinde çalışma olanağı, çoğu zaman içetikilmiş bu isteğin buğulanmış biçiminden başka bir şey değildir.

Penis isteğinin yadsınmaz bir önemi vardır. Bu, kadına verilen bir ceza, bazen erkeğin bir haksızlık örneği olarak sayılır. Şunu bilmek gerekir ki, hırs ve kıskançlık kadının ruhsal yaşamında erkeğinkinden çok daha büyük bir rol oynar. Elbette bu konu erkekte de kendini gösterir ve kadında-penis isteğinden

başka etkenler tarafından doğurulabilir -ler; fakat bu isteğin etkisine önem vermenin uygun olacağına inanma eğilimindeyiz. Bazı analizciler, penisin ilk istek itmesi olan fallus evresindeki önemini azaltmaya çalışırlar. Onların görüşüne göre, bu durumun kabartısı kadında başlıca ikinci derecede bir oluş doğurur ve bu daha sonraki bazı çarpışmalarla kıskırtılmış olarak, o zaman zamanından önce duyulmuş olan bu heyecanlara doğru bir gerilemeden ileri gelir.

Derinlik psikolojisinin sunduğu genel düzendeki sorun buradadır. Patolojik, ya da sadece usule aykırı dürtüsel durumlarda, örneğin, bütün cinsel sapıklıklarda, bir yandan çocukça zamansız bağlanmaların gücüne, öte yandan olayların ve sonraki evrimlerin etkisine, verilebilecek karşılıklı rollerin ne olduğu sorulabilir. Hemen hemen daima, bunda tamamlayıcı diziler sözkonusudur. Bunları bize nevrozların nedenleri bilimi tanıtmaktadır. Hastalığın görünmesinde bu iki etkenden herbirinin sorumluluk payı olduğundan, birindeki bir azalma öbüründeki bir artma ile dengelenir. Bütün durumlarda, direktif veren, bazen kesin bir biçimde kendini gösteren, bu çocuk heyecanlarıdır. Ve çocukça etkenin önemi, eminim, penis sahibi olma isteği bakımından pek büyüktür.

Kız çocuğunun evriminde hadımlaştırmanın ortaya çıkarılması kesin bir dönemeçtir. Bu gibi durumlarda küçük kızın karşısında üç yol açılmaktadır : Bu yollardan birincisi cinsel yasaklamaya ya da nevroza; ikincisi bir erkeklik kompleksinin oluşmasına; üçüncüsü normal kadınlığa ulaştırır. Birinci durumda, o zamana değin bir erkek çocuk gibi yaşamış olan küçük kız kendini klitoris mastürbasyonuna vermiştir. Etkin isteklerini, çoğu zaman annesi üzerinde merkezleşmiş isteklerini bu yolla sağladığı doyumla birleştirmiştir.

Penise imrenmenin etkisi altında hazzını, fallus cinselliği içinde bulmayı bırakır. Ondan daha vergili olan erkek çocukla kıyaslanması onurunu yaralar ve klitoris mastürbasyonu eğlencesini bırakarak, annesine duyduğu sevgide olduğu gibi çok zaman, cinsel eğilimlerinin büyük bölümünü içetilmeye gider. Annesinden ayrılması bir atılımda olmaz; çünkü kızcağz bu organ noksanlığını bireysel bir talihsizlik gibi kabul eder; yalnız daha sonra, kendisinin de başka dişi varlıklar gibi olduğunu görür. Onların arasında annesi de kendisine benzemektedir. Oysa sevgisi falluslu bir anaya yönelmişti, hadımlaştırılmış bir anaya değil. O andan başlayarak bundan vazgeçmesi, uzun zamandır birikmiş düşmanca duyguları bırakması mümkün olur. Özetçesi, kadında fallus bulunmaması, onu erkek çocuğun gözünde, belki daha sonra erkeğin gözünde olduğu gibi, kız çocuğunun gözünde dahi değerden düşürür.

İçinizden kimse, bizim nevrozlarımızın, onanizmlere verdikleri önemi, bütün kötülüklerden onu sorumlu k'ldık-larını bilmez değildir. Onların yanlışını ancak pek güçlükle kanıtlayabiliyoruz. Doğrusu onların haklı olduklarını tanımamız gerekir. Çünkü onanizm çocukça cinselliğin gösterisinden başka bir şey değildir ve bu cinsellikten yolunu sapıtmasından dolayı sözkonusu hastalar acı çekmektedirler. Gelgelelim, nevroz -lular neden olarak ergenlik mastürbasyonlarını öne sürmektedirler, gerçeğin tek sorumlusu olan erken başlamış mastürbasyonları büsbütün unutmışlardır. Sonraki bir nevrozun ortaya çıkması üzerinde ve her bireyin karakterinin kuruluşunda bu mastürbasyonun keşfinin ya da keşfedilmemesinin, ana - babanın tepkisinin ya da hoşgörülüğünün, öznenin kendi tepkisinin, onanizmi önlemeyi başarmasının ya da başaramamasının yaptığı yansımayı bir gün size gösterebilmek isterdim. Bütün bunlar silinmez izler bırakırlar.

Fakat, kısacası, ben daha çok bu uzun ve çetin çalışmadan kurtulmuş olduğumdan dolayı memnunum, çünkü işin sonunda, benden pratik cinsinden öğütler isteyerek, küçük çocukların mastürbasyonu karşısında, onların ana - babaları olarak, eğiticileri olarak nasıl bir tavır takınmak gerektiğini sorarak beni acımasız bir sıkıntı içine daldırmaktan geri kalmadınız. Burada anlatılan küçük kızın evrimi, size, çocuğun mastürbasyondan kurtulmak için kendisinin yaptığı kadar verimsiz çabaların bir örneğini vermektedir. Penise imrenme, onanizme karşı şiddetli tepki doğurunca kızcağz bundan vazgeçemezse de, şiddetli bir iç savaşa girer. Sanki, şimdi tahtından indirilmiş olan annesinin rolünü üzerine alarak, klitoris kendisine duymasını sağladığı hazza karşı bir tepki ile, bu kadar kötü bir organa sahip olmanın bütün hoşnutsuzluğunu ortaya döker. Hayli yıllar sonra mastürbasyon etkinliği çoktan söndüğü zaman, bu savaşın izleri, daima korkulan şiddetli bir isteğe karşı savaşta yeniden görülür. Bu, aynı güçlüğü çekmiş olduğu anlaşılabilir kimselere sempati duymaktır. Bunlar evlenirken, koca ya da aşık seçerken uyulan nedenlerdir. Mastürbasyondan vazgeçmek, gerçekten ilgisiz kalınacak, önemsenmeyecek bir eylem değildir.

Küçük kız kendini mastürbasyona vermeyi durdurarak fallus etkinliğinin bir bölümünden vazgeçer. Bu durumda edilginlik ağır basar; babaya eğilim, içgüdüsel dürtülerin yardımı sayesinde üstünlük kazanır, fallus etkinliği yok edilir. Evrim sırasında çıkagelen böyle bir değişikliğin, görüyorsunuz ya, kadınlığın oluşumuna yardım etmesi gerekir. Ve içetirma aşırılığa kaçmadığı zaman kadınlık normal olur. Kızın babasından istediği şeyin kaynağı, kuşkusuz bir fallusa sahip olma isteğinden başka bir şey değildir.

Bu fallusu annesi ona vermeyi reddetmişti, şimdi babasından alabileceğini ummaktadır. Bununla birlikte, durum ancak bir penis sahibi olma isteğinin yerini, bir çocuk sahibi olma isteği aldığı zaman gerçekten kurulur. Bu sonucusu, eski bir sembolik eşdeğerine uyarak penisin vekili haline gelir. Unutmayalım ki, küçük kız, daha fallus evresinden başlayarak bir çocuk sahibi olmayı istemiştir, taşbebeklere düşkünlüğü bunu kanıtlamaktadır. Fakat bu oyun gerçekten bir kadınlık belirtisi değildir, daha çok etkinliği edilginliğe çevirme amacıyla, annesine benzeme belirtisidir. Kız çocuğu taşbebekle oynar, taşbebek ise aslında kendisidir. Bebeğine annesinin kendisine yaptığı her şeyi yapabilir. İşte ancak o zaman taşbebek - çocuk'un babanın bir çocuğu olması için penis isteği ortaya çıkar ve coşkuyla istenilen amaca böylece ulaşır. Bu çocukça istek daha sonra, özellikle yeni doğan bebek, o kadar istenilen penisi getiren bir oğlan olursa ne mutluluk! Bir çocuk sahibi olmayı isteyen kadın, daha çok, artık ikinci plana atılmış olan babadan çok onu düşünür. Böylece eski bir penise sahip olma isteği, kadınlık iyice biçimlendikten sonra bile yaşamasını sürdürür. Fakat bu penis isteğini Özellikle dışıl olarak kabul etmek daha uygun değil midir?

çocuk - penis» isteğini babası üzerine aktaran küçük kız Oidipos durumuna gelmiştir. Annesine karşı olan düşmanlığı o zaman iyice güçlenmiş bulunur. Annesi bir rakip, babanın kendisine vermesini istediği her şeyi ona bağışladığı bir rakip olur. Kadının Oidipos kompleksi, kızın annesine Oidipos hali öncesi bağlanmasını bizden saklamıştır. Bu bağlanma pek direnen bağlanımlar yapar. Küçük kız için, Oidipos durumu, uzun ve çetin bir evrimin sonucu, bir çeşit geçici çözümleme, gizlilik döneminin başlangıcı artık pek uzak olmadığından, uzun zaman bırakmayacağı tam bir dinlenme durumudur. İşte Oidipos kompleksiyle hadımlaştırma arasındaki bağlantıyı biz böyle görüyoruz; cinse göre kuşkusuz ki ağır sonuçlu bir ayrılık vardır. Erkek çocuğu annesini arzulamaya, rakip gördüğü babanın yerini almaya iten Oidipos kompleksi doğal olarak fallus evresi boyunca gelişir. Fakat hadımlaştırılma korkusu, Oidipos kompleksinin yitişine neden olur ki, daha normal bir durumda büsbütün silinir. Onun yerini sert bir benüstü alır. Kız çocukta hemen hemen tersi olur. Hadımlaştırılma kompleksi, Oidipos kompleksi yok etmek şöyle dursun, onun daha da sürmesini kolaylaştırmaya ve bir limana sığınır gibi Oidipos kompleksine sığınmaya iter. Kız çocuk Oidipos kompleksini belirsiz bir süre taşır, bu karmaşanın etkilerinden geç ve eksik bir biçimde kurtulur.

Bu koşullarda oluşması tehlikeye düşmüş olan benüstü, kültürel bakımdan gerekli olan güce de, bağımsızlığa da erişemez. Feministler genel olarak kadın karakterindeki bu etkenin ortaya çıkarılmasından hiç hoşlanmazlar.

Şimdi geri dönelim : İkinci olası etkene uyarak, kadındaki hadımlaştırılma korkusunun ortaya çıkarılmasından sonra güçlü bir erkeklik kompleksinin oluşabileceğini söylemiştik.

Bu durumda kız çocuğu sanki acı gerçeği kabul etmek istemez, erkekçe tavırlarını inatla büyütür, klitoris etkinliğini sürdürür ve kurtuluşunu falluslu olduğuna inandığı annesine ya da babasına benzemekte arar. O zaman düğümü çözmeye karar veren kimdir öyleyse? Kuşkusuz bir etken, daha büyük, erkeğinkine daha çok benzeyen bir etkinlik... Bu süreçteki esas, gelişmenin bu aşamasında kadının kuruluşuna olanak tanıyan edilginlik itmesinin yokluğudur. Hedef seçimi, görünür eşcinsellikle etkilenince biz bu olguyu aşırı erkeklik karmaşasının bir sonucu gibi kabul ediyoruz. Gelgelelim analiz deneyi, kadın eşcinselliğinin, ender olarak çocukça erkekliğin doğru çizgi halinde uzanması olduğunu ya da hiç öyle olmadığını öğretmektedir. Bu küçük kızlar da bir zaman süresince hedef olarak babalarını almışlar ve Oidipos tutumunu kabullenmişlerdir.

Daha sonra uğradıkları birtakım kaçınılmaz düş kırıklıkları, onları eski erkeklik kompleksine doğru geri gitmeye itmiştir. Normal kadın olmaları gereken kadınların bile payına düşen bu hayal kırıklıklarının, bu sonunculara benzer tepkiler doğurmasının önemini abartmak gerekmez. Elbette, temel etken kendini göstermekte, söz götürmez biçimde birinci planda bir rol oynamaktadır; fakat kadın eşcinselliğinin gelişmesinin her iki evresi eşcinselliğin davranışlarında pek iyi. yansımaktadır. Bunlar birbirlerinin karşısında ayırt etmeksizin ananın, çocuğun ya da kocanın ve karının rolünü oynarlar. Şimdi size anlatmış olduğum, kadının tarih öncesidir sanki. Bütün bu son yıllarda yalnız bu yeni verileri elde etmeyi başardık ve siz bunları inceden inceye çalışma örneği olarak kabul edebilirsiniz. Madem burada kadın sözkonusudur, bu kez uğraştığımız konuyla ilgili önemli çalışmaları borçlu olduğumuz bazı kadınların adlarını saymayı yerinde buluyorum :

Oidipos halinin asla kurulmadığı Oidipos öncesi haline bağlanabilen bir nevroz olgusunu ilk anlatan Bayan Doktor Ruth Mack Bruswick'tir. Bunda belirtili bir kıskançlık paranoiyası söz konusudur. Bayan Dr. Jeanne Lampl de Groot tartışma götürmez gözlemlerle küçük kızın inanılmaz fal-lus etkinliğini ortaya çıkarmıştır. Bayan Dr. Helene Deutschi eşcinsel kadınların aşk eylemlerinin annenin çocuğa olan bağlantılarını canlandırdığını göstermiştir.

Ergenlikten yetişkinlik yaşına değin, kadının bütün evrelerini anlatmak niyetinde değilim. Zaten verilerimiz buna yetmemektedir. Bazı incelikleri saymakla yetineceğim (daha sonra göreceğiz). Tarih

öncesini sürdürmek için yalnızca diyelim ki, kadınlığın oluşumu, ilkel erkekliğin tortul belirtilerinin çıkardığı bozuklukların elinde oyuncak olarak kalmaktadır. Bu Oidipos öncesi halinin tutkularına geri dönüş sık sık olur. Kimilerinin yaşamlarında zaman zaman kadınlığın ve erkekliğin egemen olduğu evrelerin birbirlerini izledikleri gözlemlenir; işte biz erkeklerin «kadın muamması» dediğimiz şey, kadın yaşamındaki çiftcinselliği açıklayabilir. Fakat bu araştırmalar bize başka bir sorunun çözümünü sağlamışlardır. Cinsel yaşamın dürtü kuvvetine libido adını verdik. Cinsel yaşam erkeklik - kadınlık kutuplaşmasının egemenliği altındadır. Libidonun durumunu zıtlaşmaya göre incelemekten daha doğal bir şey olamaz.

Her cinselliğe, biri erkek cinselliğin hedeflerini, öbürü kadın cinselliğinkini nişan alacak şekilde özel bir libidonun karşılık vermesi bizi şaşırtmazdı. Gelgelelim durum böyle değildir. Yalnız tek bir libido vardır. Bu erkekliğin olduğu kadar dişiliğin de hizmetinde bulunur. Eğer, erkeklikle etkinlik arasında yapılmış «itibari» yakınlştırma üzerine dayanarak onu erkekçe diye niteliyorsak, onların aynı şekilde edilgin amaçlara eğilimleri canlandırdığını unutmaktan sakınız. Ne olursa olsun, buna «kadın libidosu-sözcüklerini yapıştırmak doğru kabul edilemez. Üstelik libido, kadınlık işlevinin hizmetine girmek zorunda kalındığında pek büyük baskıya uğrar gibi görülür ve teleolojik bir anlatım kullanmak istersek doğa onun isteklerine erkeklik halinden daha az önem vermektedir denilebilir. Neden, biyolojinin nesnel gerçekleştirememesinde değil, olguda aranabilir. Saldırma erkeğe bağışlanmış bulunur ve bir ncktaya dek kadının rızasından bağımsız kalır.

Kadında sık sık görülen cinsel soğukluk, bu uygunsuzluğu doğrular gibi görünmekte ve iyi açıklanmamış bir durumu oluşturmaktadır. Bu soğukluk psikolojik olduğu zaman tedavi edilebilir; eskiden yalnızca beden yapısıyla ilgili olduğu, hatta anatomik bir etkenin bulunduğu sanılıyordu. Kadının bazı özelliklerini daha psikanalizin ışığında gördükleri gibi size tanıtmaya söz vermiştim. Burada size genel düzende hakikatler bildirmekle yetineceğim. Ama, bir yandan cinsel işleve, öte yandan toplumsal disipline bağlanabilen şeyleri ayırt etmek, her zaman kolay değildir.

Kadınlığa, hedef seçimini etkileyen daha gelişmiş bir narsisizm suçu yüklüyoruz. Buna göre kadında sevilme gereksinimi sevmek gereksiniminden daha büyüktür. Kadının bedensel kendini beğenmişliğini doğuran şey, yine penise imrenmedir. Kadın, çekiciliğini, doğuştan gelen cinsel eksikliğin gecikmiş ve pek değerli bir telafisi gibi kabul eder. Utanmanın daha çok kadına özgü gibi görünen, ama gerçekte sanılabildiğinden daha «itibari» olan bu duygunun üreme organlarının eksikliğini gizlemek gibi ilkel bir amaç güttüğüne inanıyoruz. Daha sonra yine başka işlevler de üzerine aldığını unutmak niyetinde değiliz. Kadının, uygarlık tarihinin bulgularına ve yaratılarına pek az katıldığı düşünülmektedir. Bununla birlikte belki kadınlar da dokuma gibi, örme gibi bir teknik bulmuşlardır. Gerçekten böyle ise, bu yaratının bilinçsiz nedenini kestirmeye girişebiliriz.

Doğanın kendisi, üreme organlarında onları örten kıllar bitirerek böyle bir kopyanın örneğini vermiştir. Geriye, ilerleme olarak, deriye kakılmış, bir tür keçe oluşturan lifleri birbirine geçirmek kalıyordu. Bu fikri fantezi olarak nitelerseniz, penis noksanlığının kadınlığın oluşumunda oynadığı role pek önem vererek bir saplantı içine düştüğümü düşünürseniz, o zaman silahları bırakırım.

Toplumsal bağlantılar çoğu zaman, kadın tarafından yapılan hedef seçimini tanınmaz hale getirirler. Seçim, serbest olduğu yerde, sık sık narsis idealine uyarak yapılır; seçilen erkek, küçük kızın zamanında olmayı arzuladığı erkeğin benzeridir; yani kadın, Oidipos karmaşasını sileme-mişse baba tipine uygun birini seçer.

Oysa, babasına dönmek için annesinden ayrılırken, düşmanlıktan vazgeçmişti; demek ki bu seçimin, evlilik mutluluğunu garantilemesi gerekir. Fakat çoğu zaman sonuç o kadar elverişli çıkmaz, çünkü anlaşmazlığın ortadan kaldırılması «nadiren» çarpışmasız olur. Düşmanlığın kalıntısı, olumlu bağlanma üzerine ve yeni hedef üzerine taşınır. Önceleri babanın kalıtçısından başka bir kimse olmayan koca, giderek, ananın da kalıtçısı halini alır. Bir kadının yaşamının ikinci bölümünü, kocasına karşı yürüttüğü bir savaşla kendini gösterebilir, daha kısa olan birinci bölümü ise annesine karşı isyanlarla geçmişti. Bu tepki sona erdi mi ikinci bir birleşmenin daha mutlu bir biçimde sürmesi olasıdır.

Ayrıca, hiçbir şey âşıklara önceden göstermese de kadın, ilk çocuğunun doğumundan sonra tutumunu değiştirmeye ve evleninceye dek karşı durduğu anasına benzemeye yatkındır. Bu benzeme için, hazır olan bütün libidosunu kullanabilir; öyle ki, bunda yineleme zorlanımı olgusu ile, ana - babanın mutsuz evlenmesinin bir kopyasını çıkarır. Bir oğlanın, ya da bir kızın doğumunda bir kadının uğradığı tepkiler, eski kışkırtıcı gücün, penis noksanlığının bir şey kaybetmemiş olduğunu gösterir. Yalnız oğlu ile ilişkileri anneye doyuma ulaşma hazzı verebilir. Çünkü bütün insan ilişkilerinin en yetkin, çiftdeğerlilikten en uzak olanları bu ilişkilerdir. Anne, kendisinden esirgenmiş olan bütün gururu oğlu üzerine taşıyabilir ve erkeklik kompleksinin hâlâ ısrarla istediği doyumunu ondan bekler. Kadın, eşine karşı ana gibi davranmadıkça, onu çocuğu yerine koymayı başaramadıkça evlilik mutluluğu iyi sağlanamaz.

Kadmın annesine benzemesi de iki evre geçirir. Oidipos hali öncesi olan birinci evre süresince egemen olan, anneye sevgiyle bağlılık, onu bir örnek olarak alma eğilimidir. Oidipos hali olan ikinci evre süresince egemen olan ise, kendisinin babanın yanında olması ve onun yerini alması için annenin ortadan çekilmesi isteğidir. Bu iki evre, daha sonraki evrim boyunca yeterince silindiği söylenemeyecek olan birçok izler bırakır. Bununla birlikte kadının geleceği üzerinde en büyük etkiyi yapan, Oidipos hali öncesi, sevgiyle bağlanma evresidir. Gerçekten, işte o zaman kadın, daha sonra cinsel görevini yerine getirebileceği, önemi çok büyük olan toplumsal rolünü oynayabileceği nitelikler kazanır. Annesine benzeyerek erkek için bir çekim nesnesi olabilir; çünkü, erkeğin Oidipos bağlanımı sevdalı bir hal alınca dek gelişir. Hiç değilse, çok zaman kocanın kazanmayı başaramadığı şeyi oğlu elde edebilir. Kadının aşkı ile erkeğin aşkının birbirinden psikolojik bir evre ayrılığı ile uzaklaşmış olduğu izlenimine sahip bulunuyoruz.

Kadın, iyice açığa vurmaya gerekir ki, yüksek derecede bir adalet duygusuna sahip değildir. Bu da kuşkusuz ki, psi-şizminde imrenmenin üstünlüğünden ileri gelmiş olmalıdır. Çünkü haktanırlık duygusu, imrenmenin düzenlenmesi ile işlemesine izin verilmiş olan koşulları gösterir. Yine diyebiliriz ki, kadınlar daha az toplumsal ilgiye sahiptirler ve kadınlarda içgüdüleri yüceltme sorunu daha yetersiz kalır. Toplumsal ilgi bakımından, kadının aşağılığı, kuşkusuz tüm cinsel ilişkilere özgü olan o toplum dışı (asosyal) karakterinden ileri gelmektedir. Sevgililer birbirlerine yeterler ve aile, daha geniş bir çevre için dar çevrenin bırakılmasını engeller.

Yüceltme eğilimine gelince, o en büyük bireysel değişikliklere boyun eğer. Buna karşılık, analizler sırasında daima ilk önce duyulan bir izlenimi sessizlikle geçiştiremem. Aşağı yukarı otuzunda olan bir erkek, genç, olgunlaşmamış, daha da gelişmeye elverişli olan bir kimsedir. Analizin ona sunacağı gelişme olanaklarından genişçe yararlanacağını umabiliriz. Buna karşılık, aynı yaşta bir kadın, onda bulduğumuz değişmeyen, hareketsiz şeyle bizi korkutur, libidosu kesin durumlar aldığından artık değişme gücü gösteremeyecek gibi görünür. Bunda, herhangi bir evrimin gerçekleşmesini görmek umudu yoktur; her şey, süreç tamamlanmış gibi geçer; sanki kadınlığa doğru giden çetin evrim, bireyin olanaklarını tüketmiş gibi her etkiden uzak kalır. Biz tedavici olarak bu halden, hastalığı altetmeyi ve nevroz çarpışmasını ortadan kaldırmayı başardığımız zaman bile yakınıyoruz.

İşte kadınlıkla ilgili olarak bütün size söylemiş olduklarımız bunlardır. Açıklamam eksiktir, bölük pörçüktür, bazen de az hoşça gidicidir. Bununla birlikte unutmayınız ki, bir kadını cinsel işlevince belirlenmiş olduğu kadarıyla inceledik. Bu konfeksiyonun rolü pek büyüktür, fakat birey olarak kadın «beşerî» bir yaratık olarak kabul edilebilir. Kadınlık üzerine daha çok şey öğrenmek istiyorsanız kendi öz denemelerinize eğiliniz, şairlerden yararlanınız ya da bilimin size daha derin ve daha düzenli bilgi verecek hale gelmesini bekleyiniz.

ALTINCI BÖLÜM AYDINLATMALAR UYGULAMALAR YÖNELTMELER

BAYANLAR, BAYLAR; şimdi benim, biraz ileri gitmiş olduğum çorak konuları bırakarak, gerçekte daha az kuramsal, fakat psikanalize daha yakın olan, sizleri ilgilendirmekten geri kalmayacak olan başka konulara yanaşmama izin verilecek mi? Örneğin, varsayalım ki, bir dinlenme anınızdan yararlanarak içinde modern insanın ve onun yaşama koşullarının anlatılmasını bulacağınızı düşündüğümüz bir İngiliz ya da Amerikan romanı okuyorsunuz. Birkaç sayfanın sonunda yazarın psikanalize anıştırmada bulunduğunu göreceksiniz. Biraz daha ilerde, konu yer vermese bile, yine psikanalizin sözünü etmektedir.

Burada hikâyenin kişilerini ve onların davranışlarını daha iyi anlatmak amacıyla derinlik psikolojisinden yararlanmasının sözkonusu olduğunu sanmayınız. Elbette, bu, bazı daha ciddi yapıtlarda girişilmiş olan bir şeydir. Fakat genel olarak bulunanlar, yazara göre, derin bilgisini ve en-tellektüel üstünlüğünü kanıtlamaya yarayan alaylı belirtmelerdir. Kimi zaman yazarın işlediği sorunlardan haberi olmadığını da sezersiniz. Eğlenmek için bir arkadaşlar toplantısına gittiğinizde de böyle olabilir. (Olgu başka yerde geçtiği gibi Viyana'da da geçebilir). Bir an sonra konuşma psikanalize gelir ve her kategoriden insanlar görüşlerini ortaya dökerler, hem de çok zaman en sağlam güvenle...

Bu fikirleri yaymak için kullanılan ton, genellikle, küçümseyici, çok zaman aşağılayıcı ya da hiç değilse alay edicidir. O zaman bu sözü edilen kavram üzerinde birkaç şey bildiğinizi göstermek ihtiyatsızlığında bulunursanız her yandan saldırıya uğrarsınız; herkes bilgiler, açıklamalar ister ve siz çarçabuk bütün ciddi yargıların a priori tanınmış, onlara sahip olanlara asla bir şey öğretmemiş olduğunuzu anlarsınız. Belki içlerinden biri elinde bir psikanaliz yapıtı tutmaktadır; ama bu durumda, o güne dek bilmediği bir konuyla bu ilk değinmenin doğurduğu direnmeleri yenmeyi başaramamıştır. Belki bir psikanalize girişin karşıtlarımızı susturacak kanıtlar sağlamasını, onlara salık verilmesi yerinde olan kitaplar, hatta edebiyattan ya da gözlemlenmiş olgulardan alınmış, onlara sayılıp dökülecek örnekler göstermesini beklersiniz. Öyleyse, rica ederim, yararsız çabalara girişmekten kaçınınız; kendi bilgilerinizi saklamak ve bu iş olanak-sızmış gibi, yapabildiğiniz kadar onlara, psikanalizin anlaşılması pek güç bir bilim dalı olduğunu söylemekle ve pek ciddi konuları işlediğini, onun yararı üzerine şakalaşmanın boşuna olduğunu kabul ettirmekle yetinmeniz daha iyi olur. Toplum oyalayacak başka küçük eğlencelerin ortaya çıkacağını da ekleyiniz. Düşlerini size anlatacak olan ihtiyatsızların bu düşlerini de açıklamayınız ve psikanalize, ondan yana yeni kimseler kazanmaya çalışarak tedavi olguları sıralamaktan kaçınınız.

İyi ama, bu kitapları yazan, bu konuşmaları yapan kimselerin niçir. böyle yanlış bir tutumları vardır? diye soracaksınız. O zaman bu olgunun yalnız insanlara bağlı olmadığını, fakat psikolojinin kendine de bağlı olduğunu düşünmeye de eğüim göstereceksiniz. Benim görüşüm de böyledir. Ayrıca, edebiyatta ve toplum içinde kendini gösteren yanlış inanışlar, henüz doğmakta olan psikanaliz üzerine resmi bilimin kurumlu kimselerinin yönelttikleri eski yargıların artakalmış sonucundan başka bir şey değildir. Tarihsel bir açıklamada bu olgudan yakındığımdan, ilk yakınmam bile belki gereksiz olduğundan artık bir kez daha oraya dönmüyorum.

Bilimdeki karşıtlarım bana her türlü saldırıda bulundular, edep ve sağ beğeni kadar mantığı da yaraladılar. Ortaçağda suçlular ya da politik düşmanlar teşhir direğine bağlanır ve halkın hakaretlerine uğramaya bırakılırlardı; işte benim durumum da böyle oldu. Kuşkusuz bu durumun çağımızda halkın kinini uyandırabileceğini, bir kalabalığa dahil olan insanların üzerlerinde kişisel sorumluluk ağırlığı duymayan insanları ne aşın bir taşkınlıkla kendinden geçirdiğini kafanızda canlandıramazsınız. Yaşamımın bu döneminin başında hayli yalnız bulunuyordum; çok geçmeden bir polemige girişimin yakınmak ya da yargılanmaya çağırarak kadar büsbütün boşuna olduğunu gördüm. Zaten, hangi mahkemeye başvuracaktım.

O zaman başka bir yol seçtim : Kalabalığın davranışını, çeşitli hastalarımın yenmek zorunda olduğum o direnmenin belirtilerinden biri olarak kabul ettim ve bu psikanalizden ilk yararlanışım oldu. O zamandan beri, her polemikten çekindim ve sayıları azar azar artan yandaşlarımın aynı tutumu benimsemelerini sağladım. Bu yöntem meyvelerini vermekte gecikmedi. Psikanalize karşı yapılmış olan afa-roz ne zamandır kalkmıştır; fakat bütün eski dinler gibi hurafe halinde yaşamaktadır; bilimce terkedilen kuramlar gibi, halk inanışı biçiminde sürmektedir; bilim çevrelerinde psikanalizin hedef tutulduğu horgörü, mesleğe yabancı olanlarda, edebiyatçılarda, salon konuşmalarında hâlâ sürmektedir. Buna hiç şaşmayınız.

Psikanalizin şimdi bir bilim olarak kabul edilmesine karşın, üniversitede yerini almış olmasına karşın, onun çevresinde girilen çarpışmalar henüz sona ermemiştir, fakat daha az sertlikle sürmektedir. Ve yeni bir olgu olarak, bilim dünyasında analizle karşıtları arasında bir tür tampon ortam kurulmuştur. Çünkü, kimileri onlara eğlendirici kısıntılar getirerek psikanalizin birtakım verilerini kabul etmektedirler; öbürlerini reddedip havaya savurmaktadırlar. Bu seçimlerini onlara neyin dikte edebilmiş olduğunu kestirmek güçtür, fakat bunun kişisel sempati olması akla yakındır. Biri cinsellikten, öteki bilinçsizlikten rahatsız olmuştur, fakat büsbütün özel bir iğrenme doğuran şey sembolizm olgusudur gibi görünmektedir. Bu seçenler, henüz tamamlanmamış olsa da psikanalizin birkaç ögesi çıkarılamayacak bir bütün olduğunu kabullenmeyi reddetmektedirler. Bazı kısmen yandaşların seçiminin ya da reddinin ciddi bir inceleme üzerine kurulmuş olduğu izlenimini asla duymadım. Zamanlarını ve ilgilerini başka etkinlik alanlarına, parlak başarılar elde ettikleri alanlara vermektedirler ve bu onların durumlarını açıklamaktadır. Fakat o halde böylesine güvenle bu işe katılmak niçin? Yargılarını daha çok kendilerine saklamaları gerekmez mi?

Bir gün bu büyük kişilerden birinin düşüncelerini değiştirmeyi başardım. O en büyük anlayışla, çağının bütün ruhsal akımlarım inceleyen ve kâhince bir görme yeteneği sahibi olan dünyaca tanınmış bir eleştirmendi. Benimle tanıştığında seksenine yaklaşmıştı, hâlâ parlak bir konuşmacıydı. Bu ünlü adamın adını kolaylıkla kestirebilirsiniz. Benim tarafımdan kışkırtılmaksızın, bir gün benimle psikanaliz üzerinde konuşmaya geldi. Bana alçak gönüllülükle :

«Ben yalnızca bir edebiyatçıyım. Sizse, bir doğa bilginisiniz, bir mucitsiniz. Bununla birlikte size bir şey söylemeliyim, ben asla cinsel olarak annemi arzu etmedim.» «Fakat*, diye karşılık verdim, «bundan hiç haberiniz olamamıştır; yetişkinler için bunlar bilinçsizlik olaylarıdır».

«Ya, demek sorunu siz böyle anlıyorsunuz», dedi, ferahlıkla elimi sıktı. Daha saatlerce en büyük içtenlikle gevezelik ettik. Bunun arkasından öğrendim ki yaşamının son yılları süresince kendini psikanalizin lehinde konuşmaya vermiş ve kendisi için yeni olan «içetıkma» terimini seve seve kullanıyormuş.

Bir atasözü «düşmanlarımızdan öğrenecek çok şeylerimiz c'.duğui.u» belirtir. Ben bunun benim için uygun olmadığını söylüyorum. Belki burada psikanalize yöneltilmiş olan ve kuşkusuz size ders hizmeti görecektür bütün itirazlar), bütün kınamaları gözden geçirmem gerekir. Ayrıca yapılmış bütün haksızlıkları, mantık yanlışlarını size göstermeliyim; fakat «on secondt hougt» (*) bu kendi kendine ilgi çekmekten uzak incelemenin güç, bıktırıcı bir hal alacağını ve bugüne dek kabul ettiğim tutuma aykırı olacağını söylüyorum. Bundan çekiniyor ve bizim sözde bilgin karşıtlarımızın görüşlerinden sizi yoksun bırakıyorsa başışlamanızı dilerim.

Hemen hemen her gün birçok kimsenin gözünde kuşkusuz bir yansızlık görüntüsü olan fikirlerini ya da hiç olmazsa tam denemesizliklerini yaymaya kimsenin izin vermediği kişiler vardır. Fakat pek iyi biliyorum ki, ben bu denli ucuz kurtulacağımı sanmıyorum.

«Gözlemlerinizi, bazıları, birtakım analiz denemeleri edinmiş, belki de kendileri analize uğramış olan bütün karşıtlarınıza uygulanamaz», diyeceksiniz. «İçlerinden çoğu bir zamanlar sizinle işbirliği yapmışlardı. Sonra başka anla-

(*) Sonradan akla gelen düşünceler olarak...

yışları, başka kuramları kabul etmiş olan bu aykırı görüşteki kimseler, daha sonra analiz okulları kurmuşlardır. Öyleyse psikanalizin tarihi boyunca pek bol olan bu görüş aykırılıklarının nedenlerini ve anlamını açıklayınız.»

Benim de yapmaya girişeceğim buydu, fakat kısa kesecektim. Çünkü bu açıklama sandığımızdan daha az öğreticidir. Daha çok Adler'in bireysel psikolojisini düşündüğünüzü biliyorum. Bu, örneğin Amerika'da, psikanalizle aynı plana konmuş, aynı zamanda sayılmıştır. Gerçekte her iki kuramın pek az ortak noktaları vardır; fakat Adler'inki bazı tarihsel kuramlar dolayısıyla öbürünün zararına bir tür asalak yaşamı sürmektedir; bu türden karşıtlar için kabul ettiğimiz koşulların bu grubun kurucusuna ancak pek az uygulandığı görünmektedir. Bu kurama verilen ad bile yanıltıcı ve bir başkasını bulma güçlüğü yüzünden verilmişe benzemektedir. Bizim için bu bireysel psikoloji terimi, ancak toplum psikolojisinin karşıtı olarak kabul edilebilir. Bizim kendi kendimize incelediğimiz hemen hemen her zaman ve her yerde insan bireyinin psikolojisidir. Burada Ad-ler'in bireysel psikolojisinin nesnel bir eleştirisini yapmak niyetinde hiç de değilim. Bu eleştiri bu giriş planında yer bulamaz. Ayrıca, bu konuda önceden yaymış olduğum düşünceleri değiştirecek bir şeyim de yok. Bununla birlikte, onun verdiği izlenimi analizin ortaya çıkmasından önceki yıllara ilişkin bir kısa anı ile belirteceğim. Benim doğmuş ve üç yaşında ayrılmış olduğum Morav-ya kasabasının yakınında, güzel, yemyeşil bir kıyının ortasında kurulmuş gösterişsiz bir su kenti vardı. Lise yıllarım boyunca, sık sık tatillerimi orada geçiriyordum. Yakın bir akrabamın hastalığı yirmi yıl kadar sonra yeniden orayı görme fırsatı çıkardı.

Akrabama bakan doktorla yaptığım bir konuşma sırasında bu hekimin bölgenin Slovak köylüleri ile ilgileri bulunduğunu ve kişinin tek müşterilerinin sanırsam onlar olduğunu öğrendim. O zaman bana meslek çalışmasını yapış biçimini anlattı. Muayeneye gelen hastalar, odasında kuyruk oluyorlar. Arka arkaya geçiyorlar ve herbiri rahatsızlığını anlatıyor : Böbrek sancıları, mide ağrısı, bacaklarda yorgunluklar vb. Doktor dinliyor, yokluyor ve her zaman aşağı yukarı şu kelime ile çevrilen aynı tanıyı koyuyor : «Büyülenmiş!» Şaşırarak, «fakat», diye sormuştum, «köylüler hepsinde aynı hastalığı bulmanıza şaşmıyorlar mı?» Hayır diye karşılık vermişti, bundan pek hoşnut oluyorlardı, çünkü öyle olmasını bekliyorlardı ve oradan ayrılırken öbürlerine mimik ve jestlerle bu doktorun «tam bilen bir kimse» olduğunu anlatıyorlardı. O çağda, kendimi bir gün, başka koşullar altında, benzer bir durumda göreceğim hiç de aklıma gelmemişti.

Bir eşcinselde, bir nekrofilde, bunalıtlı bir isterikte, pek kapalı bir saplantılı nevrozluda ya da taşkın bir deli söz-konusu olduğunda, Adler'in bireysel psikolojisine bağlı biri, hastalığı öznenin kendine değer verdirme, aşağılığını gidermeye, dişilik düzeyinden erkeklik düzeyine süzölmeye, yükselmeye giriştiğini söyleyerek açıklayacaktır. Genç öğrenciler olarak klinikte çalışırken isteri olgularının gösterilmesi sırasında benzer açıklamalar dinliyorduk. Eski özlü sözlerin asla ölmedikleri ne denli doğrudur! O zaman bize, isterikler semptomlarını kendilerini ilginç kılmak ve dikkati çekmek için imal ederler deniliyordu. Bununla birlikte daha o çağda bu denli ilkel bir psikoloji bize isteri bulmacasını açıklamaya yetmez gibi görünüyordu. Örneğin, kendi kendimize, hastaların amaçlarına varmak için neden başka yolu değil de bu yolu kullandıklarını soruyorduk. Bu bireyselci psikologların öğretilerinden elbette bazı veriler, tümünde bir doğruluk parçası vardı. Koruma içgüdüğü her durumda kendine pay çıkarmaya bakıyor; «ben» de, hastalık halinden yararlanmaya çalışıyor. Psikanalizde «ikinci derecede yarar» denilen şey budur.

Fakat Adler kuramında mazoşizm, bilinçsiz cezalanma gereksinimi, koruma içgüdüğüne aykırı giden içgüdüsel dürtülerin varlığını kabul etmeye iten olgular ne oluyorlardı? Bunu düşünerek insan, bütün psikoloji öğretiminin oturtulmuş olduğu beylik hakikatin uygunluğundan kuşkulandıktan kendini alamaz. Hiç değilse, böyle bir öğreti insanların çoğunluğunu tatmin etmelidir; çünkü karışıklıkları önlemekte, yeni ve kavranması güç her fikri çıkarmakta, bilinçsizliği tanınamakta, herkes için pek çetin olan cinsellik sorununu bir atılımda ortadan kaldırmaktadır; yaşamın kolay kılınması için de hangi hileyi ele almanın uygun geldiğini araştırmakla yetinmektedir. Çünkü insanların çoğu tembeldir, oluşları yalnız bir tek nedenle açıklamak ister, bilimin geniş bir kapsamı olduğunu düşünmez; basit açıklamalar arar ve sorunun çözülmüş halde olmasını sever. Bu isteklere bireysel psikolojinin ne denli karşılık verdiğini görerek insan, «Wallenstein» in sözlerini anımsamadan edemez :
'(Eğer bu düşünce bu denli şeytâncasına inceden inceye yargılanmamış olsaydı, o büsbütün sersemce diye nitelendirilme yebilirdi.)

Psikanalize karşı pek amansız olan yetkili eleştirmenler genel olarak bireysel psikolojiye yumuşak davranmaktadırlar. Bununla birlikte, Amerika'da en tanınmış psikiyatlardan biri «Enough» (Yeter) başlığı altında, Adler'e karşı bir yazı yayımlamıştır. Pek enerjik sözcüklerle, bireysel psikolojinin yineleme otomatizmi karşısındaki iğrenmesini belirtiyordu. Eğer başkaları ona çok daha sevimli bir şekilde davranıyorlarsa bu kuşkusuz ki psikanalize karşı duydukları kin yüzündendir.

Başka aykırı öğretiler konusunda uzun boylu bir şeyler söylemeye gerek duymuyorum. Bu aykırılık kendi kendine psikanalizin ne gözde olmasını ne de gözden düşmesini kanıtlar. Hayli kimseyi yeni bir öğretiyi kabul etmek ve ona bağlanmakta güçlüğü uğratan duygusal etkenleri düşününüz. Yine şu quot capita töt sensus (*) aforizmasının belirttiği güçlüğü de aklınıza getiriniz. Görüş ayrılıkları belli bir ölçüyü aşınca, ayrılmak ve herkesin kendi yolunu izlemesi en iyisidir. Bu kuramsal anlaşmazlıklar pratik bir işlem değişikliğini de sürüklerler. Örneğin, varsayınız ki bir analizci geçmiş olayların etkilerini yadsımaktadır, nevrozları yalnız ve yalnız günün etkenlerine ve gelecek olguların bek-lenişine bağlamaktadır. Bu analizci çocukluk analizlerini önemsemeyecek, değişik bir yöntem kullanacak, çocukluk olaylarının yerine etkisini, öğrenimini koymaya kendini zorlayacak; daha dolaysız bir biçimde davranarak, hastalara açıkça yaşamda hedef almaları gereken amacı gösterecek. Belki bu bir bilgelik okuludur, ama psikanaliz değildir. Böylece bir başkası çıkacak, bütün nevroz hastalıklarının tohumunun, doğumun neden olduğu bunalıtda bulunduğunu söyleyecek; bu andan başlayarak analizi yalnız bu tek nedenin sonuçları sınırını içinde bırakmak ve iyileşmenin 3 ile 4 aylık tedavi sonunda çıkageleceğine söz vermek doğal gibi görünecek. İyi dikkat ediniz ki, yukarıda sayılan her iki öğretinin dayandıkları varsayımlar taban tabana aykırıdır. Bu bağlanmış yönü bırakma hareketlerini karakterize eden, onlardan herbirinin psikanalizin verilerinden birini benimsemiş olması ve bu sahiplenmeden güçlenerek bağımsızlığını ileri sürmesidir, güç içgüdüğü, ahlak çarpışmasının, annenin, cinsel çoğalmanın v.b.'nin sözkonusu olmasıdır.

Belki bana, bu ayrılmaların şimdiden, psikanalikle başka fikir hareketlerinden daha sık olduğu itirazında bulunacaksınız. Gerçekten böyle olup olmadığını bilmiyorum, fakat bu durumda psikanalizde kuramsal görüşleri tedavi işlemine bağlayan sıkı bağları sorumlu kılmak uygun olur. Yalnızca görüş aykırılıkları sözkonusu olsaydı daha iyi da-
(*) Ne denli insan varsa, o denli fikir vardır.

yanılırdı. Bize, biz psikanalistlere hoşgörür olmadığımız siteminde bulunmayı seviyorlar. Fakat bu antipatik kusuru biz nasıl gösterdik? Sadece bizim gibi düşünmeyenlerden ve zaten hiçbir başka karşılığın hedefi olmayanlardan ayrılarak... Tersine, sorun onların lehine dönmüş, onlara yararlı olmuştur. Aykırı düşünenler bizden uzaklaşarak bizim ezildiğimiz yüklerden birinden kurtuluyorlar: Örneğin, çirkin çocuk cinselliğini ya da gülünç sembolizmi reddediyorlar. O andan beri ekmeklerine yağ sürülmüştür, dünya onları hemen hemen dürüst kimseler olarak kabul ediyor, oysa biz, yerimizde duranlar, şarlatanlar sırasına geçiyoruz. Zaten bir tek ve dikkatimizi çeken istisna dışında bütün aykırı düşünenler kendiliklerinden bizden ayrılmışlardır.

Hoşgörülük adına bizden daha ne istiyeceksiniz? Kökten yanlış bir görüşü bizim gözlerimize uzatan biri için şöyle mi dememiz gerekiyor: «Bu konuyu ilk kez açmış olmanızdan dolayı çok teşekkürler. Bizi kendimizi beğenme tehlikesinden koruyorsunuz ve bize, Amerikalıların diledikleri gibi bizim de «broadminded» olduğumuzu gösterme fırsatını veriyorsunuz. Söylediğiniz tek sözcüğe inanmıyoruz, ama pek önemi yok! kuşkusuz siz de bizim gibi haklısınız. Zaten kimin haklı olduğu bilinebilir mi? Öyleyse izin verin, anlaşmazlığımıza karşın sizin görüşünüzü edebiyatta destekleyelim. Buna karşılık kendinizi öğretimizin, reddettiğiniz öğretim şampiyonu yapacağınızı umuyoruz.» Kuşkusuz ilerde Einstein'ın iiiişkinlik Kuramı'nın gelişigüzel kullanılacağı zaman sıradan bilimsel davranış da böyle olacaktır. Fakat şimdilik henüz burada değiliz. Eski yöntemi izleyerek ken-idi kanılarımızı savunuyoruz, böylece, kendimizi birer birer. yanlışlığa düşmeye bırakıyoruz. Bize utandırıcı gibi geleni reddediyoruz ve daha iyisini bulduğumuzu sandığımız andan başlayarak, öz görüşlerimizi değiştirmek hakkını genişçe kullanıyoruz.

Psikanaliz, bizim psikanalitik çalışmalarımıza karşı herkesin niçin düşmanlık gösterdiğini anlamamıza olanak tanımıştır; işte bu, Psikanalizin ilk büyük yararlarından biri olmuştur. Nesnel nitelikte başka kullanmalar daha genel ilgi çekebilirler. İlk niyetimiz insan psişizminin bozukluklarını incelemek olmuştur; çünkü çekici bir deney onları anlamanın hemen hemen iyileştirmek olduğunu, anlamının iyileşmeye götürdüğünü göstermiştir. Uzun zaman yalnız bu tek a-macı güttük; fakat arkasından normal oluşlar denilenlerle hastalıklı süreçler arasında bulunan sıkı bağları, hatta iç benzerlikleri öğrendik. İşte o zaman psikanaliz bir derinlik psikolojisi oldu. Oysa, insanın yaptığı ya da yarattığı şeylerden hiçbiri, psikolojinin yardımı olmadan anlaşılama-çağından, psikanalizin kullanılması birçok bilimler, özellikle ruh bilimleri arasına kendini kabul ettirdi, yeni çalışmalar, yeni araştırmalar doğurdu. Ne yazık ki nesnelere kendi o-luşuna bağlı ve bugüne dek yaşayan güçlükler ortaya çıktılar. Terapötik alanlardan başka alanlarda analizin kullanılması, analizcinin sahip olmadığı teknik bilgileri gerekli gibi sandırır, oysa, çeşitli teknisyenler bazen isteyerek psikanalizden habersiz kaldılar. Bundan şu çıkar: Sömürmek istedikleri bilimden az çok yetişmiş olan bazı analizciler merakla, çoğu zaman da aşırı ivedilikle, kimi uygarlık tarihine, kimi etnolojiye, kimi dinler tarihine v.b.'ye atılmışlardır.

Çeşitli araştırmalarda uzmanlaşmış olan başkaları, hakları olmadığı halde araya giren bu yeni gelenleri genellikle sömürdüler, yöntemlerini ve sonuçlarını, bu yöntem ve sonuçlar dikkatlerini çekmeye başladığı zaman reddettiler. Fakat durum şimdi bütün alanlarda daha elverişlidir, kendilerini verdikleri bilimde psikanalizden yararlanmak için onu inceleyenlerin sayısı artmaktadır. İlk gelen göçmenlerin yerlerini sömürgecilerin alması gibi... Bize böylece zengin bir yeni fikirler ürünü umudu verilmiştir. Üstelik psikanalizin verileri her zaman kullanmalarla doğrulanmaktadır. Zaten bir bilimsel çalışma ne denli pratik uygulamaya konulursa n denli şiddetle savaşılar, bu genel kuraldır.

Ruh bilimlerinde analizin birçok kullanılmalarının neler olduklarını size gösterme gibi büyük bir girişimi deniyorum. Bu, zekâlarını işletmeyi seven herkesi ilgilendirmekten geri kalmayacaktır. Ayrıca bir an için anormalliklerden, hastalıklardan kurtulmak, hak edilmiş bir dinlenme olur! Fakat milerine kendi kendime ilk adımları attığım doğrudur, fakat bugün artık onların genişliğini kavrayamayacağım. İncelemelerimi tamamlamak, başlama çağlarımdan beri yapılmış olan bütün akımları öğrenmek için hayli güçlüğü yenmek gerek. İçinizden, benim çekinmemin hayal kırıklığına uğrattığı kimseler, analizin hekimlik dışı uygulamalarına ayrılmış olan dergimiz <Imago>yu okuyarak bu eksikliği giderebilirler. * Bununla birlikte bir tek tema beni bir an için tutacaktır; ne bana pek yakın olduğu içii, ne de onun üzerinde çok çalışmış olduğum için değil. Tam tersine, bugüne dek hemen hemen pek az ilgilendiğim halde, psikanalizce incelenen bütün konular arasında ilerisi için en güzel görünüşleri sunması dolayısıyla bu konu en büyük önemi taşıyor gibi görüldüğü için üzerinde duruyorum. Psikanalizin

gelecek kuşağın eğitimine, eğitbilime uygulanmasından söz etmek istiyorum. Hiç değilse kızım Anna Freud'ün kendini bu işe vermiş olduğunu size söylemekten dolayı mutluyum. İşte benim kendi çekinmemi dengeleyecek olan nokta.

Analiz ile eğitbilimsel anlamaya nasıl varabildiğimizi görmek kolaydır. Yetişkin bir nevrozlu her tedavi ettiğimizde, semptomun nedenini önceden sezmeyi başarıyorduk; kendimizi yanılmaz surette yetişkin nevrozluğun ilk çocukluk çağa götürülmüş buluyorduk. Hastalığın sonraki gelişmesine ait bilgi ne rahatsızlığı anlamaya, ne de onu iyileştirmeye yetiyordu. Böylece çocukluğun psikişik özelliklerini öğrenmek zorunda kalarak, analizden başka hiç bir şeyin ortaya çıkaramamış olduğum birçok şey öğrendik. Ortada dolaşan birçok görüşü de yeniden düzeltmek durumunda kaldık. Yaşamın ilk yıllarının (aşağı yukarı beşinci yaşa değin) bundan vazgeçmek gerekir, çünkü böyle bir açıklama, o bile bizi pek uzağa sürükler ve açıkçası kendimi bu işin altından kalkacak gibi duymuyorum. Benim bu alanlardan ki-birçok nedenlerden dolayı en büyük önemi taşıdığını öğrendik. İşte o zaman cinselliğin vaktinden erken açılması, yetişkinin cinsel yaşamını kararlaştıran açılma olmaktadır. Sonra, o çağda edinilen izlenimler henüz zayıf ve tamamlanmamış olan bir Ben üzerine travmatizm biçiminde etki yap-mektedirler. Bu Ben, ancak içtetikmalarla kendini duygusal saldırılara karşı savunabilmektedir. Böylece de, daha çocuklukta, sonraki işlev bozukluklarına, ilerinin hastalıklarına olan tüm eğilimleri yaratmaktadır!

Çocuk, binlerce yılın hazırlayıp oluşturduğu bütün bir uygarlığı az bir zaman içinde benimseyip sindirmek zorunda bulunduğu için, çocukluğun, yaşamın güç bir dönemi olduğunu öğrendik. Çocuğun, içgüdülerine egemen olmayı öğrenmesi ya da öğrenmeye başlaması, toplumsal çevreye uyması gerekir. Çocuk böyle bir değipmeyi kendi kendine başaramaz: onu zorlayan eğitimin bunda büyük bir payı olması gerekir. Çok zaman bu işin eksik bir biçimde gerçekleşmesinde şaşırtıcı bir şey yoktur. Birçok çocukta, besbelli ki, geleceğin hastalarında, daha çocuklukta, erginlikten önce. bazı nevrotik bozukluklar gözlemlenir. Bu bozukluklar ana-babaları ve hekimleri düşündürmesi gereken şeylerdir. Nevrotik karakterli semptomlarda olsun, karakterin kötü bir gelişmesinde olsun, çocuklara analiz tedavisi uygulamaktan çekinmedik. Analizin karşıtları bunun çocukları sözde tehlikeye attığını söylemekten geri kalmadılar, fakat bu korkunun temelsizliği ortaya çıkmıştır. Bu analizler sayesinde, daha önce bize, sanki yetişkine tarihsel belgeler tarafından esinlenmiş olan şeyi, yaşayan nesnenin incelenmesiyle başarmış bulunuyoruz. Ayrıca, elde edilmiş sonuçlar çocuklar için çok uygun gelmiştir. Çocuğun analiz tedavisine pek iyi hazır olduğu kanıtlanabilmiştir; başarı tam ve süreklidir. Elbette bunda bundan hayli değişik bir teknik kullanmak uygun olur. Çünkü çocuk, yetişkin insandan psikolojik bakımdan pek farklıdır. Henüz onda benüstü yoktur, serbest çağrışımlar yöntemi iyi sonuçlar veremez, henüz gerçek - anababa var olduğundan aktarma aynı role sahip değildir. Yetişkinlerde kendisiyle çarpıştığımız iç direnmelerin yerini çocuklarda dış güçlükler almışta: Bu direnmenin nedeni ana-baba olunca, analizin hedefi, olmazsa analizin kendisi tehdit edilir:

İşte bu yüzden çocuk analiz edilirken, aynı zamanda a-na-baba üzerinde de analiz çalışması yapılmalıdır. Öte yan-den yetişkin kişilerin analizi ile çocuğun analizindeki kaçınılmaz ayrılıklar, hastalarımızın birçoğunun karakterlerinin çocuksu yönlerini saklamış olmasından dolayı azalır; öznesine uymak zorunda kalan analizci, onlar için çocukların analizi tekniğinin bazı bölümlerini kullanmak zorunda kalır. Pek doğal olarak, bu tür analiz kadın analizcilerin payı.e düşmüştür ve kuşkusuz hep öyle olacaktır.

Çocuklarımızın çoğunun gelişmeleri sırasında bir nevroz evresi geçirdiklerini öğrenmiş bulunuyoruz ki bunun karşısında sağlığı koruma önlemleri almak gerekli olur. Hiç bir belirti göstermese bile, bir analiz uygulayarak, çocuğun yardımına koşulmasında kuşkusuz yarar vardır. Bu, şimdi hastalık kendini göstermedeh önce kuşpalazma karşı yapılan a-şıya benzeyen önceden koruyucu bir önlem olur. Bu sorunu tartışmak bugün hiç de akademik bir yarar sağlamamaktadır; bununla birlikte, size ondan söz açmayı yerinde görüyorum. Çağdaşlarımızın büyük bölümü bu tasarımı işitilmedik bir küfür sayarlar ve analiz karşısında a-na-babalann çocuğun tutumu yüzünden, bu an için, bütün fikrimizi gerçekleştirme umudumuzu terketmek gerekir. Zaten, belki de pek mutlu sonuçlar verecek olan nevrozizmden önceden korunma, var olandan pek başka bir toplum örgütü tasarlamaktadır. Analizin eğitbümde kullanılmasına şimdilik başka hır açı altından bakmak uygun olur. İlk önce, her eğitimin başlıca amacının çocuğa içgüdülerine egemen olmayı öğretmek olduğunu kabul edelim: Ona, gerçekten de tam bir özgürlük vermek, onun bütün içtepilerini dinlemesine göz yummak, olanaksızdır.

Bu, elbette, çocukluk psikologlarına pek öğretici bir deneyim sağlar. Öyleyse eğitim yasaklamalı, önlemeli, baskı yapmalıdır, işte her zaman geniş bir biçimde uygulanan da budur. Fakat analiz bize içgüdü bastırmalarının, tümüyle nevrozların nedeni olduğunu göstermiştir. Onların bütün inceliklerini gözden geçirdik, elbette bu sürecin mekanizmasını anımsarsınız. Öyleyse eğitim, yapmaya bırakmanın

Scylla'-sı ile yasak etmenin Charybde'i (*) arasında bir yol bulmalıdır. Bu sorunun çözülemediği durumlarda bu eğitimde «en uygun» u yani en yararlı ve en az tehlikeli olacak biçimi aramak yerinde olur. Bunda neyi yasak etmek gerektiğine ve sonra bu yasak etmenin hangi anda ve hangi usulle araya girmesi gerektiğini saptamak sözkonusu olacaktır. Ayrıca üzerinde etki yapacağımız çeşitli öznelere ayrı ayrı bünye eğilimleri olduğunu unutmamalıyız. Eğiticinin davranışının her çocuğa karşı aynı olmamalıdır.

Gözlem gösteriyor ki, bugüne değin eğitim, görevini çok yanlış bir biçimde yapmış, çocuklara büyük zarar vermiştir. Eğer «en uygun»u keşfedilebilirse, eğer o ideal bir şekilde görevini başarabilirse, o zaman o hastalık etkenlerinden birinin sonucunu yok edebilir: Bu, çocukluğun gelip geçici travmatizmlerinin etkisidir. Öbür etkinin konusu ise söz dinleme, dürüst bir bünyenin istekleridir. Hiçbir zaman eğitim, onu ortadan kaldırmayı başaramaz.

(*) Fransızca deyim: Tomber de Charybde en Scylla — Karib'den Silla'ya düşmek : Kötü bir şeyden kaçarken betere düşmek.

Çocuğun bünye özelliklerini tanımak, küçük belirtiler sayesinde henüz tamamlanmamış ruhunda neler geçtiği keşfetmeyi bilmek, gerekli otoriteyi elden bırakmayarak ona gereksindiği sevgiyi aşırıya kaçmadan göstermek, işte eğitimciye düşen çetin iş budur; onu hedef tutarak denilebilir ki, derinleştirilmiş psikanaliz incelemesi, böyle bir mesleğin görülmesi için gerekli hazırlığı düzenleyebilir. Daha iyisi, eğitimcinin kendisinin bir analize uğramasıdır; çünkü bireysel deneyimini olmadan analizi sindirmesi olanaksızdır. Öğretmenlerin, eğitimcilerin analizi, çocuklarınkinden daha çok etkili bir koruyucu gibi görünmekte ve daha az güçlük sunmaktadır.

Bu arada çocukların eğitiminde analizden başka bir biçimde nasıl bir yarar, gittikçe büyüyen bir yarar elde edebileceğini söyleyelim. Bir analiz tedavisine tutulan, bunun hayırlı sonuçlarını duymuş olan ana-babalar kendi eğitimlerinin kötülükleri üzerine bilgi sahibi olabilirler. O zaman çocuklarına daha büyük bir anlayış gösterecek ve onları kendilerinin acı çekmiş oldukları birçok denemelerden esirgemiş olacaklardır.

Eğitbilim alanından analizcilerin giriştikleri çabalara koşut olarak suçluluğun ve mücrimliğin doğuşu ve bunlardan korunma üzerine çalışmalar birbirini kovalamıştır. Yine burada, dairelerin içini görmemize olanak vermek için onların kapılarını açmakla yetineceğiz. Eğer psikanalizle ilgilenmeyi sürdürürseniz, bu konularla ilintili birçok yeni ve değerli şeyler öğreneceğinizi biliyorum.

Bununla birlikte, özel bir görüşün sözünü etmeden eğitim konusunu bırakmayalım. Bütün eğitimin yan tutuculuğunun çocuğu, ne değerinde, nasıl bir geleceğe sahip öldüğüyle ilgilenmeksizin kurulu toplum düzenine uydurmaya çalıştığı haklı olarak ileri sürülmüştür. Bugünkü toplumsal düzensizliklerimizin kusurları kabul edilirse, adı geçen kurumları, psikanalizin verilerine göre yapılmış eğitime uydurmakla giderilemezler. Bu eğitimde, daha yüksek, gurur verici toplumsal anlaşmaların dışında, değişik bir amaç izlemek uygun olur. Öyleyse, bu kanıtın savunulmadığını, bu rolün psikanalizin işi olmadığını düşünüyorum.

Zatülcenbe yakalanmış bir hastanın başı ucuna çağrılmış bir hekim, müşterisinin dürüst bir adam mı, kendi canına kıyan biri mi, ya da bir canı mı olduğu, kurtulmayı isteyip istememesiyle, korunmaya değer olup olmadığıyla ilgilenmez. Eğitim böylece kendisine ayrılmak istenen amacı izleyerek şimdi olduğu gibi yan tutucu kalırdı; analizin işe karışmasını tutmazdı. Kurulu toplum düzenine aykırı amaçlara gi-(derse, psikanalizin eğitim üzerindeki etkisinin reddedileceği olgusunu susma ile geçiyorum. Psikanalitik eğitim devrimcilerin onu kabul ettikleri gibi yapmaya giderek kendisine düşmeyen bir sorumluluk üstlenecektir. Psikanalitik eğitimin görevi çocukları hayli sağlıklı ve mümkün olduğu kadar çalışma gücüne sahip kılmaktır.

Bayanlar, baylar; psikanaliz bir tedavi yolu oldukça, psikanaliz konusunda size söyleyecek, birkaç sözcük daha kalıyor bana. On beş yıl önce, size şimdi açıklamasını değiştirmeyeceğim kuramı vermiştim. O zamandan beri yapılan deneyimlerden söz edelim. Biliyorsunuz ki, önce basit bir tedavi biçimi gibi kabul edilmiş olan psikanaliz, doğduğu a-landa kalmayı sürdürerek ilk amacını hayli aşmıştır; gelişmesi, genişlemesi ise, hâlâ hastaların pratik tedavilerine bağlıdır. Kuramlarımızdan çekip çıkardığımız sayısız gözlemler, başka türlü elde edilemezler. Bazen uğradığımız te-rapötik başarısızlıklar bizi durmadan yeni araştırmalarda bulunmaya götürmekte. Gerçek yaşamın istekleri salt kuramlar içine, her dönemeçte fırsat kollayan tehlikeye düşmemizi önlemektedir. Çok uzun zaman önce, nasıl ve hangi usullerle psikanalizin, hastaların yardımına geldiğini söylemiştik. Şimdi aldığı sonuçları inceleyelim.

Benim hiçbir zaman heyecanlı bir tedavici olmadığımı belki bilirsiniz. Öyleyse hiç korkmayımz; bu konferansı bir övgü konuşmasına döndürmeyeceğim. Sonuçlarımı büyült-mektense küçültmeyi yeğlerim. Benim var olan tek analizci bulunduğum çağda, yapıtıma karşı, sözde iyi hazırlanmış olan

kimseler bana şunu söyleyip duruyorlardı: «Bütün bunlar iyi, pek zekice, ama bana psikanalizle elde edilmiş bir iyileşme olgusu gösteriniz!»

Bu, zaman boyunca birbiri arkasına bütün sıkıcı yenilikleri reddetmeye yaramış olan o sayısız formüllerden biridir; bugün, Öbürleri kadar eskimiş benzemektedir. İyileşmiş hastaların şükranlarına tanıklık eden mektuplar psikanalizcinin çantasını doldurmaktadır da. Fakat benzerlik bu kadarla kalmıyor: Psikanaliz başka birçokları gibi gerçekten bir tedavi yöntemidir. Başarıları ve eksikleri, güçlükleri, sınırları, gereklilikleri vardır. Bir aralık psikanalizin ciddiye alınmayacağı gürültüleri dolaştı; çünkü psikanaliz, başarılarının istatistiğini vermek tehlikesini göze almıyordu. Berlin Psikanaliz Enstitüsünün kurucusu Bay Max Eitingon bunun üzerine, on yıllık uygulamadan elde ettiği sonuçları yayımlanmıştır. Tedavi rakamlarından, ne övünmeye, ne kızarmaya yer yoktur.

Bununla birlikte bu istatistikler büyük değer taşımamaktadırlar; çahşma gereçleri öylesine ayrı ayrı cinslerdendir ki herhangi bir öğretici rakam çıkarmak için bize büyük sayıda sonuçlar vermesi gerekmektedir. Bu deneyimden fazla bir şey beklememek daha iyi olur. Zaten bizim sonuçlarımızın Lourdes'unkilerle kıyaslanmayacağını düşünüyorum. Kutsal Bakire'nin mucizelerine inanan insanlar bilinçsizliğin varlığına inananlardan çok daha fazladır. Fakat yalnız yeryüzü karşılaştırmalarını göz önüne alırsak psikanaliz tedavisini başka ruh tedavileri ile kıyaslamamız gerekir. Bugün, nevroz hallerine uygulanan psikoorganik tedavileri anmaya hemen hemen gerek yoktur.

Terapötik yöntem olarak analiz, başka psikoterapi yöntemleriyle aykırılık halinde değildir, fakat psikoterapöt olduğunu söyleyen bir hekimin, olgunun özellikleri, ve dış koşulların uygunluğu ya da uygunsuzluğu dolayısıyla başka tedavi yöntemleri yanında analizi kullanmasını da hiçbir şey engelleyemez. Fakat pratik olarak, teknik gerekler hekimi uzmanlaşmaya zorlamaktadır. Cerrahi ile ortopedi de aynı şekilde birbirlerinden ayrılmışlardır. Psikanaliz çalışması ince ve çetindir, onu okumak için takılan, gezmeye gitmek için çıkarılan bir tek gözlük gibi kullanmak olanaksızdır. Genellikle, hekim psikanalize ya tam bağlıdır, ya da hiç bağlı değildir. Fırsat düştükçe analizden yararlanan ruh tedavi-cileri, kanımca, sağlam bir toprak üzerinde bulunmamaktadırlar; tüm analizi kabul etmeyerek onu tatsızlaştırmışlar, hatta <aehirsizleştirmişler> dir. Bana göre de onlar esef edilecek analizciler arasına sıralanabilirler. Bir analizcinin ve uzmanlık çerçevesi için başka yöntemler kullanan bir ruh hekiminin tıp bakımından işbirliği istenilen bir şeydir.

Psikoterapinin kullandığı bütün yollardan en güçlüsü besbelli ki psikanalizdir. Aslında, hakçası da budur, çünkü o en çok zamanı ve çabayı istemektedir, hafif olgulara da uygulanmamaktadır. Psikanalizin uygulandığı semptomun kayboluşu, hal değişmesi olgularını analizden önceki çağda, kimse ummaya bile cesaret edemezdi. Gelgelelim, psikanalizin de sınırları, iyice belirtilmiş, mesleğimizden olan birtakım fazla kendini beğenmiş kimselerin, bütün nevroz hastalarını iyileştirmeyi başarmak amacıyla, güçlkle aşmaya uğraştıkları açıkça belirtilmiş sınırları vardır. Onlar analiz çalışmasının süresini kısaltmayı, bütün direnmeleri yenmek, hastalarını analizin daha başka etkileri altına almak amacıyla aktarmayı güçlendirmeyi denemişlerdir; bütün bunları iyileşmeyi neredeyse zorla çekip çıkarmak amacıyla yapmışlardır.

Bu çabalar elbette övgüye değer, ama yine de bunların boşuna olduğuna inanıyorum. Üstelik analizci böylece kendini analizin sınırları içinde tutamaz. Tehlikeli bir deney i-çine atılmayı göze almış olur. Bütün nevrozların iyileşeceği fikri mesleğe yabancı kimseler arasındaki pek yaygın bir i-nanıştan ileri gelmektedir sanıyorum: Onlar bu nevrozların hiçbir yaşama hakkına sahip bulunmayan tümüyle gereksiz birşey olduğunu kabul etmişlerdir. Ama gerçekte, bünyeye sıkıca yapışmış, birkaç dokunmayla pek sınırlanmayan, genellikle uzun yıllar, hatta bütün ömür boyunca süren ağır hastalıklar vardır. Analiz yardımıyla şunu anladık ki, onlar üzerinde, ancak tarihsel motifi ve ikinci derecedeki gelip geçici nedenleri ortaya çıkarabilirse, etki yapabilir. Böylece, üzerinde hiç bir etkimiz olmayan, fakat kuramsal bakımdan asla unutmamız gereken bünye etkenlerini tedavide önem-sememeye gitmiş bulunuyoruz. Analiz tedavisi psikozlar ü-zerinde genellikle hiçbir sonuç vermez ve yalnız bu olgu onların yakın akrabaları olan nevrozlarla uğraşmamızı gerektirir. Psikanalizin tedavi eylemi, önemli ve hemen hemen söz götürmez bir etkenler dizisiyle kösteklenmektedir. Çocukta, yani en iyi sonuçlar beklememize olanak sağlanmış olan alanda, ana-babaların karşısındaki durumdan doğan dış güçlüklerle çarpışıyoruz; bununla birlikte, bu güçlükler çocukluğun kendine de bağlıdır. Yetişkinlerde iki etken üstün gelir. Psişik bağlanmanın ölçüsü ve daha derin azim göstermelerle sakladığı her şeyiyle hastalığın cinsi. Bu etkenlerden birincisine tam değer verilmemesi çok zaman zararlı olmaktadır. Ruhsal yaşamın yoğurulabilirliğini ve eski halleri canlandırma olanağı ne olursa olsun, her şeyin yeniden görün-meyeceğini anımsatmak gerekir. Kimi değişmeler kesin gibi görünmekte, eski süreçler tarafından bırakılmış yara izlerine benzemektedirler. Eskiden psişik yaşam dondurulmuş gibi görünürdü.

Yeni yollara yöneltilebilecek psişik süreçler, eski yollardan çıkma gücüne sahip değil gibi görünmektedirler. Fakat görüş tarzında belki bir şey değişmiştir. Sık sık bazı değişmeler kabul ettirmesi için terapötikte eksik olan şeyin itme gücü olduğunun hissedildiği sanılır. Belli bir bağımlılık, belli bir içgüdüsel bileşen, bizim ortaya koyabileceğimiz karşı güçleri yenmektedir. Çok zaman psikozlarda olup bitenler bunlardır. Manivelaların nereye konulacağını bilecek kadar onları tanıyoruz, fakat bunlar asla yükü kaldıracak kadar güçlü olmayacaklardır. Şimdi hormonların varlığının ve onların çalışma tarzlarının bilinmesinin ileri için bize büyük bir umut verdiğini söyleyelim. Sözkonusu olan şeyi biliyorsunuz. Hormonlar sayesinde belki de bir gün hastalığın nicelik etkilerine karşı başarıyla savaşabilecek durumda olabiliriz, fakat o gün daha gelmemiştir. İçinde bulunduğumuz, bu konularla ilintili kararsızlığın analizcileri durmadan tekniklerini ve ilk planda aktarma tekniğini tamamlamaya götürdüğü kabul ediyorum.

Mesleğe ilk başlayan analizciler özellikle, başarısızlık halinde, tedavinin uygulanmasında kendi beceriksizliklerini mi yoksa işledikleri olgunun özelliklerini mi suçlayacaklarını soracaklardır. Gelgelelim, daha önce dediğim gibi sonuçlar üzerinde bu yönde girişilmiş çabalarla oyalanmamak gerektiğine inanıyorum.

Psikanalizin işleme alanı, ikinci olarak, hastalığın biçimi ile sınırlanmaktadır. Analiz tedavisinin, aktarma nevrozlarında, fobilerde, isterilerde, saplantı nevrozlarında aynı şekilde, bu hastalıkların yerlerini alarak kendini gösteren anormalliklerinde tamamen «endike» olduğunu biliyorsunuz. Bunlardan başka yerlerde narsisik, psikotik olgularda v.b.'de psikanaliz az çok «kontendike'dir.» Öyleyse bu son olguları a-radan çıkararak besbelli bir başarısızlığın önüne geçmek akla yakın olur. Gelgelelim bunda bir fakat vardır: Çok zaman tanılarımız ancak analiz yapıldıktan sonra anlaşılabilir. Bu durum Victor Hugo'nun İskoçya kralı ile büyücü üzerinde anlattığı öyküyü anımsatıyor. Bir kral bütün büyücüleri tanımak için yanılmaz bir yöntemi olduğunu ileri sürmektedir: Büyücü kadını bir leğen suda kaynattırır ve arkasından bu kaynar suyun tadına bakarak bildirir: «Evet, o bir büyücüdür!» Ya da «Hayır, bu büyücü değildir!» Bizim olgumuzda da böyle olacak, fakat her halde kaynatılan bizleriz.

Bir hastanın ya da bir psikanalist adayının durumunu onu birkaç hafta ya da birkaç ay analizle inceledikten sonra ancak anbyoruz. Gerçekten el yordamı ile çalışıyoruz. Örneğin şu hasta belirsiz, genelleşmiş, kesin bir tanıya olanak vermeyen rahatsızlıklardan yakınıyor. Bir deneme döneminden sonra bu olgunun analize gelmediğini anlıyoruz; eğer bir psikanaliz adayı sözkonusu ise ona yol veriyoruz, bir hasta ise analize bir zaman daha devam ederek onun olgusu üzerinde daha iyi aydınlanmaya çalışıyoruz. Hasta başarısızlıklarımızın listesini çıkararak ve psikanalist adayı bazen, paranoiyak ise, psikanaliz kitapları yazmakla oç alır. Önlemlerimizin etkisizliğini görüyorsunuz. Bütün bu ayrıntıları anlatarak sizi yormuş olduğumdan korkuyorum, fakat özellikle beni üzen şeyi, psikanalizi tedavi edici bir yöntem olarak gözünüzden düşürmek istediğimizi aklınıza getirmeyiniz. Eğer izleniminiz böyleyse, bu, beceriksizlik gösterdiğimden, aslında, analizin birçok olgularda vazgeçilmez olduğu halde, kimilerinde uygulanmasının yerinde olup olmadığını kanıtlamak niyetindeyim. İşte aynı amaçla analiz tedavisine yapılan bir sitemden söz edeceğim: Bu, analiz tedavisinin son derece uzun sürmesidir. Onlara şöyle karşılık verelim: Psişik değişmeler ağır ağır olmaktadır; çabuk, birdenbire doğarlarsa bu iyilik belirtisi değildir. Ağır bir nevroz tedavisinin çok zaman yıllarca sürdüğü doğrudur, fakat bir de başarı kazanırlarsa, hastalığın sürdüğü zamanı düşününüz; kuşkusuz bir tedavi için on yıl, hastalık halinin kendini göstermeyi durdurmadığı anlamına gelir; bu, önemsenmeyen olgularda sık sık görülür. Kimi zaman analize bir kaç yıllık bir kesintiden sonra, ya; ama koşulları yeni hastalık tepkileri doğurduğunda yeniden başlamak gerekir. Bu arada hastanın sağlığı pek yerinde olmuştur. Böyle bir olguda, ilk analiz, hastanın patolojik eğilimini büsbütün aydınlığa çıkarmayı başaramamıştır. Elbette, görünür bir iyileşme belirince tedavi kesilmiştir. Ağırca hastalığa yakalanmış bazı kimselerin ömürleri boyunca analizcinin gözetimi altında kalmaları zaman zaman tedayiye yeniden başlanması gerekir. Şunu eklemeliyiz ki, sözkonusu kimseler yardım görmeden yaşayamazlar, onların bu kesintili, yinelenen tedavi ile iyi durumda yaşamlarını sürdürmeleri pek mutlu bir oluşturdur. Karakter bozukluklarının analizi de uzun zaman istemektedir; fakat bunda sonuçlar daha elverişlidirler. Zaten bana, benzer bir girişime olanak verme gücünde olan başka bir yöntem söyleyebilir misiniz? Belki bu belirtiler, terapötik gururunu tatmin etmezler, ama tüberküloz ve lüpüs örneği bize göstermiştir ki, başarı ancak terapötiğin hastalığın niteliğine uymasıyla elde edilebilmiştir.

Size dediğim gibi, psikanaliz ilk başladığı sıralarda, yalnızca bir tedavi yöntemi olmuştur, fakat ilginiz yalnız bu kullanım üzerinde takılıp kalmasın, bilimimizin içine aldığı gerçekler; insanla, onun öz varlığıyla pek yakından ilintili oluşlar, insanlığın en değişik etkinlik biçimleri arasındaki bağlantılar üzerine de gitsin istedim.

Başka birçokları arasında, onun da bir tedavi yöntemi olduğu doğrudur, fakat prima inter pares (*) tir. Şifa verici değeri olmasaydı, hastaların tedavisinde ilgi çekici bulunmuş olmazdı ve gelişmesi otuz yıl boyunca izlenmezdi.
(!) Benzerleri arasında birinci. (A.A.Ö.)

YEDİNCİ BÖLÜM BİR EVREN ANLAYIŞI ÜZERİNE

Bayanlar, Baylar; son toplantımız sırasında günlük uğraşlarımızdan söz etmiş ve sanki gösterişsiz küçük evimizi düzene koymuştuk. Şimdi cüretli bir atılış yaparak psikanalizin bizi özel bir dünya anlayışına götürüp götürmediğini, götürüyorsa bunun ne olduğunu bütün bize soranlara karşılık vermeye çalışacağız.

Dünya anlayışı: Özgül olarak Almanca ve yabancı bir dile çevrilmesi güç bir kavram, onun için yapılan her tanım kusurlu gibi görünmektedir. Ben bir dünya anlayışının, varlığımızın ortaya attığı bütün sorunları tek bir ilkeye göre çözümlene gücünde olan bir zihin yapısı olduğuna inanıyorum. Böylece sorulması mümkün her soruya yanıt vermekte ve bizi ilgilendirebilen her şeyi belli bir yere sıralamaya olanak sağlamaktadır. İnsanların benzer bir dünya canlandırmaya girişimleri ve bunun ideallerinden biri olması pek doğaldır. Ona kattıkları inanç, onların kendilerini yaşamda daha rahat bulmalarına nereye yöneldiklerini, duygularım ve ilgilerini nasıl en yararlı şekilde kullanabileceklerini öğrenmelerine olanak verir.

Bu «evren anlayışı» sözcükleriyle söylenilmek istenen bu ise, psikanaliz bakımından verilecek yanıt kolay olacaktır. Bir uzmanlık bilimi, psikolojinin bir dalı — derinlik psikolojisi ya da bilinçsizlik psikolojisi — olarak analiz, özel bir dünya anlayışı yaratmak gücüne sahip değildir. o bilimin kendisine sunduğunu benimsemek zorundadır. Fakat bilimsel evren anlayışı tanımlamış olduğumuz anlayıştan hissedilir ölçüde ayrılmaktadır. Bir dünya açıklamasının, teklik ilkesini kabul ettiği doğrudur, fakat o bunu yerine getirilmesi daha sonraya bırakılacak bir program gibi kabul eder. Bazı olumsuz karakterlerle de ayrılmakta, halen bilinen üyelerle sınırlanmakta ve kendisine yabancı olan her üyeyi reddetmektedir. Evreni tanımanın ancak bir zihinsel çabadan, dikkatle denetlenilen gözlemlerden, sıkı araştırmalardan doğabileceğini; bir tanrı esininden, bir seziden, ya da bir falcılıktan doğmadığını ileri sürmektedir.

Bu anlayış, bizimkinden önceki yıllarda genelliğe yakın bir biçimde kabul edilmişe benzerdir. Çağdaşlarımıza, ancak böyle bir anlayışın, hasis olduğu kadar umut kırıcı da olduğunu ve zihnin isteklerini de, insan ruhunun gereksinimlerini de hesaba katmadığını ileri sürerek kendini beğenmiş bir itirazda bulunmak kalıyordu.

Oysa bu itiraz pek enerjik bir biçimde reddedilebilir; savunulacak gibi değildir bu; çünkü ruh da insana yabancı evrenin bilimsel kavranışının sözcüsü olmak için özellikle nitelendirilmiştir, çünkü kim ona dünya tablosunda psişik görüş noktasını savsaklama siteminde bulunabilir? Böyle bir psikoloji olmazsa bilim pek eksik kalır. Fakat bilimlerin inceleme çerçevesi içine insanların (ve hayvanların) zekâ ve duygu işlevleri sokulursa, yine de bilimin tümünün onda değişmiş hiçbir şey bulamayacağı, bilginin hiçbir yeni kaynağının fışkırmadığı, hiçbir yeni araştırma yöntemi görünmediği belirtilmek zorunda kalınır. Sezi, fal, gerçekten varsalar, bize yeni ufuklar açmak gücüne sahiptirler, fakat biz onları duraksamadan yanılısalar kategorisi içine ve bir isteğin hayali gerçekleştirmeleri arasına sıralayabiliriz. Bir dünya anlayışı tasarlama gereksiniminin duygusal bir nedeni olduğu kolayca görülebilmektedir. Bilim, insan psişizminin böyle istekler gösterdiğini gözlemlemektedir ve onları iyi kurulmuş gibi kabul etmek için hiçbir neden bulunmamasına karşın onların kaynağını araştırmaya hazırdır. Böyle yaparak, bu şekilde, duygusal bir istekten çıkan ve yalnızca yanılısalar olan her şeyi bilimden uzaklaştırmaya özen gösterir. Elbette, bu isteklerin hor görülür bir biçimde savsaklanması ya da insan yaşayışındaki önemine değer verilmemesi gerektiğini ileri sürmüyoruz. Onların sanat yaratışlarına, din, felsefe sistemlerine katıldıklarını tanımaya hazırız, hiç değilse, bu gereksinimlerin bilimsel bilgi alanı üzerine aktarılmasına izin vermek son derece haksız ve yersiz olur. Eğer böyle hareket edilirse, psikoza —kişi ya da topluluk psikozuna — giden yollar açılır ve sözkonusu eğilimlerden, hepsi, istekleri ve gereksinimleri tatmin ettikleri gerçekliğe doğru dönmüş bazı değerli emeller çıkarılır.

Bilim görüşü bakımından burada eleştirmemek, reddetmemek ve yalanlamamak nasıl olur? Bilimin, sadece insanın psişik etkinliğinin dallarından kuşkusuz biri olduğu, dinin ve felsefenin birer başka konu olduğu, bilimin onlarla görülecek hiçbir şeyi bulunmadığı savı kabul edilemez. Bu şekilde bilim, din, felsefe, hakikat üzerinde eşit haklara sahip olurdu ve her insan kanılarını serbestçe kurabilir ve inancını yerleştirebilirdi.

Bu son derece zarif, hoşgörücü, geniş, hasis önyargılardan soyulmuş sanılan bir görüştür; ne yazık ki, savunulacak gibi değildir ve bilime karşıt bir dünya tasarımı, zaten pratik bakımdan eşdeğeri olarak görünen tasarımın bütün kötülükleri ona düşer. Çünkü hakikat hoşgörür olamaz, o ne uzlaşma,

ne de sınırlandırma kabul etmelidir. Bilim insan etkinliğinin yapıldığı her alanı kendisinin sayar ve bir güç, onun bir bölümünü başkasına geçirmeye girişince anlatılmaz bir kritik hale gelir. Bilim alanında hak iddia eden ve savaşılan üç gücün tehlikelisi dindir. Hemen hemen her zaman zararsız ve hayırlı olan sanat bir yanılmadan başka bir şey olmak savında değildir ve denildiği gibi onun «tutkunu olmuş» bazı kimseler dışında gerçeğe saldırmaya asla girişmez. Kendisi bir bilim gibi davranan felsefe bilime karşı çıkmaz, bazen bilimden yöntemler alır, ama kuruntulara takılıp ileri sürer. Bu, bilginin her ilerleyişinin, bizim, boşluğunu görmemize olanak verdiği bir savdır. Yöntem bakımından ise felsefe, mantıklı işlemlerimizin anlayış gücüne değerinden çok önem vererek ve örneğin sezi gibi başka bilgi kaynaklarının gerçekliğini kabul ederek yolunu şaşırmaktadır. Çok zaman, filozoftan söz ederken, «gece takkesi ve ropdöşambır parçaları ile evrensel yapının deliklerini tıkamaya çalışıyor» diyen şairin (Henrich Heine) bu nüktesi doğrulanmaktadır. Fakat filozof kitle üzerine hiçbir etki yapmaz ve ancak pek az sayıda, hatta küçük aydınlar klanı arasında bile az sayıda kimse ile ilgilenir. Başkaları, için bir şey söylemez. Tersine din, insanın en güçlü heyecanlarını kendi iradesine göre düzenleyen pek büyük bir kuvvettir. Yakın zamana dek manevî bakımdan insan yaşamında bir rol oynayan her şeyi kapsadığı bilinmektedir. Din bir çağa kadar bilimin yerini tutuyordu, o zamanlarda bilim hemen hemen hiç yoktu denilebilir. Böylece din kıyaslanmaz surette mantıklı ve uyumlu bir dünya anlayışı yaratmıştı. Bu büsbütün sarsılmış olmakla birlikte şimdi de yaşamaktadır. Dinin pek geniş rolünü iyice canlandırmak için, onun insanlara vermeye giriştiği her şeyi göz önüne almak gerekir : İnsanları evrenin başlangıcı ve kuruluşu üzerine aydınlatır, onlara, varoluşun değişiklikleri ortasında Tanrı'-nın koruyuculuğunu ve öbür dünyanın mutluluğunu sağlar ve sonunda tüm otoritesinin yargılarına dayanarak onların görüşlerini ve eylemlerini düzenler. Böylece üçlü bir görevi yerine getirir. İlk planda, tıpkı bilimde olduğu gibi, fakat başka yollarla insanlığın merakını doyurur, bundan dolayı da bilimle çatışır. Kuşkusuz, etkisinin büyük bölümünü ikinci görevine borçludur. Çünkü bilim, yaşamın tehlikeleri ve kötü rastlantıları karşısında insanın korkusunu yatıştırmak ya da ona felâketler içinde bir avuntu vermek sözko-nusu olduğunda onunla yaşanamaz. Bilimin bazı tehlikeleri önlemeyi, bazı kötülöklere karşı başarı ile savaşmayı 'öğrettiği doğrudur, insanlara yaptığı yardımı yadsımak olası değildir, ama birçok durumda acıyı yok edemez ve insanlara boyun eğmeyi öğütlemek zorunda kalmaktan başka şey yapamaz. Din üçüncü görevinden dolayı, yani insanlara buyruklar, yasaklar, kısıntılar koyduğu zaman bilimden daha çok uzaklaşır; çünkü bilim de dinin verdiklerine benzeyen, fakat başka türlü nedenlerden doğmuş davranış kuralları hazırlayarak olguları araştırmak ve ortaya çıkarmakla yetinir. Bu üç görevi birbirine iliştiiren bağın niteliğini açıkça kavrayamıyoruz. Dünyanın yaratılışı öyküsü ile bazı ahlak kurallarına boyun eğme arasında ne ilinti vardır? Bu kurallar ahiret mutluluğu ve tanrısal koruma vaadine sıkıca bağlıdır; çünkü korumanın ve mutluluğun konusu, etik yasalara boyun eğmeyi, ödüllendirmeyi gerektiriyor. İşte yalnız bunlara uyan sonsuz mutluluk hakkına sahip olacaktır, başkaldıran ise cezaya uğrayacaktır. Onun uygulamalarını hor görenin başına her kötölük gelecektir. Yalnız genetik bir analiz dindeki derslerin, avutmaların, buyrukların garip topluluğunu anlamaya olanak verir. Bu analiz önce sistemin en şaşırtıcı bölümüne, dünyanın yaratılışını anlayış tarzına uygulanabilir. Gerçekten kozmogoni zorunlu olarak niçin din sisteminin içine katılmaktadır? Fakat önce bu öğretinin neden oluşmuş bulunduğunu görelim : Dünya insana benzeyen, fakat çok daha büyük, daha güçlü, daha bilge, daha çalışkan bir varlık, kısacası idealleş-tirilmiş bir üstün insan tarafından yaratılmıştır. Hayvanların, dünyanın yaratıcılarıymış gibi kabul edilebilmiş olması, daha sonra sözünü edeceğimizin totemizmin etkisini belirtmektedir. Dikkat edilecek olgu şudur : Dünyanın bu yaratıcısı çoktanrılı halde bile tektir. Üstelik, çok zaman bir dişil tanrılığa anıştırma yapılsa bile, o daima erkek bir varlıktır. Bazı mitolojilerde erkek tanrı, canavarlar sırasına indirilen bir dişi tanrının yerini alır ve dünya tarihi bu şekilde başlar. Ne yazık ki bu ilginç sorunları burada derinleştirenleyiz. Bir işaret bize bu araştırmalarda yolumuzu bulmamıza olanak verecektir. Yaratıcı tanrı «Baba» diye adlandırılmıştır. Psikanaliz bunun vaktiyle küçük çocuklara görünmüş olduğu gibi görkemli bir baba olduğu sonuçlama-sını çıkarmıştır. İnanan kimse, dünyanın yaratılışını kendi doğumuna benzetme yoluyla tasarlar. O zamandan başlayarak avutucu vaatleri ve ahlakını sert isteklerini kozmogoniye iliştiiren bağ ortaya çıkar. Çocuğun yaşamını borçlu olduğu kişi de, baba da, (ya da daha doğru olarak baba ile annenin kurduğu ana - babalık dayatması) varoluşun bin türlü tehlikesiyle karşı karşıya olan çocuğu gözetmiştir; böylece korunan küçük varlık kendini güven içinde duymuştur. Yetişkin hale gelince insan, kendi artan kuvvetini anlar, ama karşı karşıya bulunduğu yaşamın bütün tehlikelerini bilir, iyice düşünüp taşındıktan sonra da kendini çocukluğundaki kadar güçsüz, o kadar zavallı sayar. Evrenin karşısında her zaman için sadece bir çocuktur.'O zaman küçükken yararlanmış olduğu o korumadan

vazgeçmek istemez. Bununla birlikte, babasının da ancak pek az güce sahip olduğunu, onun, önce hayal ettiği pek üstün varlık olmadığını erken anlayarak, eskiden fazla değer verdiği babanın hayaline geri döner, onu «hal» de ve gerçekte yerleşen bir tanrı yapar. Anının duygusal gücü, kendini korunmuş hissetme susamışlığıyla uyuşup, birlikte, inancın nedeni olurlar.

Din programının başlıca noktalarından üçüncüsü olan etik kuralları dahi bu çocukça duruma bağlanır. Filozof Kant, ünlü bir sözünde, gökte yıldızların ve kalbimizde ahlak kurallarının bulunuşunun, Tanrı'nın büyüklüğünün en inandırıcı kanıtları olduğunu söylemiştir. Elbette bu karşılaştırma en azından gariptir; çünkü yıldızlarla bir insanın benzerlerine karşı olan aşk ya da öldürücü kin gibi bir duygu arasında hangi ilinti meydana çıkarılabilir. Bununla birlikte, Kant'ın sözü büyük bir psikolojik doğruluğa değinmektedir. Çocuğu dünyaya getiren onu her tehlikeden koruyan, ona yasak olan ve olmayan şeyleri anlatan, içgüdülerini yumuşatmayı öğreten ana - babasına, kız ve erkek ı kardeşlerine karşı nasıl davranması gerektiğini bildiren, ; ona, son olarak, öğretilenlere uyarsa önce aile kucağına, sonra daha geniş çevre içine kabul edileceğini ve sevilip sayılacağını açıklayan baba (ana - baba dayatması) dir. Çocuk bütün bir cezalar ve ödüller sistemi yardımıyla da toplumsal görevlerini kavrar; ona öz güvenliğini ana-baba sevgisine, daha sonra yabancıların sevgisine ve onun kendine olan sevgisine eklenecek olan inanca bağlı bulunduğunu kabul ettirir.

Daha sonra insan, değiştirmeksizin bütün bu koşulları dine aktaracaktır. Ana - babasının koyduğu yasaklar, zo-runluklar, onda vicdan biçimi altında yaşamaya devam edeceklerdir. Tanrı da dünyayı aynı cezalar ve armağanlar sistemiyle yönetmektedir : Her bireye tanınan koruma ve mutluluk kişinin bu ahlâk kuralları karşısında gösterdiği boyun eğişle orantılıdır. Tanrı için duyulan sevgi, insana benzerlerini ve doğayı tehdit eden tehlikelerle savaşıma gücü veren tarafından sevilme gereksinimidir. Son olarak, dua, göksel irade üzerine doğrudan doğruya bir etki yapma olanağı vermekle insana güçlü tanrının ilgisini sağlar.

Beni dinledikçe zihnimize bir yığın sorunun üşüştüğünü biliyorum. Ancak merakınızı gidermeye ne yer, ne zaman uygundur; ama bir şey bana apaçık gibi görünüyor : Ne denli inceden inceye yapılırsa yapılsın, hiçbir araştırma bizim dinsel anlayışımızın çocukça durumumuzca belirlendiği kanımızı sarsamaz. O zaman bu durumun çocuksu hareketine karşın başka bir kaniya öncülük etmiş olması hayli şaşırtıcı görünmektedir. Belli bir çağda, tanrıların ve dinlerin bulunmadığı su götürmez bir gerçektir; bu animizm çağıdır. O zaman dünyada insana benzer ruhsal varlıklar kaynaşıyorlardı. Cinlerdi bunlar. Dış dünyamızın nesnelere baştan başa bunlarla doluydular, hatta onlara karışmışlardı: fakat yardım ve koruma istenecek hiçbir evrensel yaratıcı, hiçbir üstün varlık bilinmiyordu. Animizmin cinleri genel olarak insana düşman görünüyorlardı. İnsan hiç değilse o zaman, kendine sonraki zamanlarda olduğundan daha çok güveniyordu. Kuşkusuz bu kötü ruhlar karşısında pek büyük ve sürekli bir korku duyuyordu, fakat bir koruyucu erk yakıştırdığı birtakım eylemlerle kendini savunuyordu. Zaten kendi de belli bir gücün sahibi olduğunu sanıyordu. Doğadan bir dilekte mi bulunacak, örneğin yağmur mu yağdıracak, insan zamanının tanrısına yakarmıyordu, fakat ona göre doğrudan doğruya doğayı etkilemeye yarayan bir büyü töreni yapıyordu : Kendi kendine, yağmura benzer bir şey ürettiyordu. Dış güçlere karşı bu savaşta birinci silahı bugün tekniğimizin en eski öncüsü olan büyü idi.

Büyüye inanma, insanın kendi kendine yapma gücüne sahip olduğu zekâ işlemlerine aşırı önem ve değer vermesinden doğmaktadır. Bu inançtan, bizim saplantılarımızda bulduğumuz, «düşüncenin tüm erki» çıkmaktadır. O çağın insanların dildeki ilerlemelerinden, düşünceyi kuşkusuz çok kolaylaştırmış olan o ilerlemeden gurur duymayı sürdürdüklerini sanabiliriz. Sözcüğe, sonradan dinin tanıdığı büyü bir erki vermişlerdir : «Ve Tanrı dedi ki : Işık olsun. Ve ışık oldu.» Ayrıca büyü eylemleri animistin yalnızca dileklerinin erkine güvenemediğini gösteriyor. Daha çok, o, doğayı bir öykünmeye götürmeye yarayan belli bir eylemden (büyüden) isteklerinin gerçekleşmesini beklemekteydi. Yağmur istediği zaman kendisi su saçıyordu, toprağın verimli olmasını dilediğinde doğaya, tarlaların ortasında cinsel ilişkinin görüntüsünü sunuyordu.

Biliyorsunuz ki, bir gün psişik anlatımını bulmuş olan her şey güç kaybolmaktadır; şu sıralarda bile hayli animist gösterilerinin, özellikle batıl inanç denilen biçim altında, dinin arka planında gözlemlenebildiğini öğrenmekle hiç de şaşırmasınız. Dahası var, bizim felsefemizin animist düşünme biçiminin bazı çizgilerini sakladığı yadsınabilir mi? Düşüncemizin gerçek olaylara yol gösterdiği ve onları yönelttiği fikri, söz büyüüne fazla önem ve değer vermek değil midir? Elbette burada büyüü eylemi olmayan bir animizm sözkonusudur.

Öte yandan, hiçbir şey bizi daha o çağda bir belli etkenin, insanların karşılıklı bağlantılarını belirli kılan kuralların var olduğunu düşünmekten alıkoyamaz, yine hiçbir şey bu kuralların, bu etikanın animist inançlara sıkı sıkıya bağlı olduklarını da göstermemektedir. Kuşkusuz bunlar kuvvetlerin ve pratik gereksinimlerin orantılılığı sonucu olarak çıkıyorlardı.

İnsanı animizmden dine geçmeye neyin götürdüğünü öğrenebilmek ilgi çekici olurdu fakat, kolayca tasarımılayacağımız gibi insan psişizmi tarihinin o çağlarını hâlâ kalın bir karanlık sarmaktadır. Dinin, önce ilk ahlâk kuralları tabularının çıktığı totemizm denilen o garip hayvanlara tapma biçimi aldığı kanıtlanmış gibidir. Az önce «Totem ve Tabu» da bu değişimin, insanın aile bağlantılarında bir altüst olmadan ileri geldiğini önden belirtmiştim. Din sayesinde cinler korkusu psişik olarak insana bağlı kalmıştır. İşte animizme oranla dinin en büyük eseri budur. Fakat kötü ruh, ilk çağlardan sonra da yaşamasını sürdürerek din sistemi içindeki yerini elden bırakmamıştır.

Bunu dinsel evren anlayışının tarih öncesi diye kabul edelim ve şimdi, ondan sonra gözlerimizin önünde neler geçtiğini, neler oluştuğunu görelim. Doğal olayların gözlemi ile güçlenmiş olan bilim kafası yüzyıllar boyunca dine beşerî bir iş olarak bakmaya ve onu eleştirel bir incelemeye tutmaya girişmiştir. Din buna dayanamadı. İlk önce, basit gözlemin bize öğrettiği ile çeliştiği ve insan imgeleminin apaçık izlerini taşıdığı için şaşkınlık ve kuşku doğuran mucizeler ele alındılar. Sonra sırlar, giderek dünyanın yaratılmasına ilişkin dogmalar yıkıldılar. Çünkü gösterdikleri bilgisizlikler, baştan başa geçmiş çağlara özgül saflıklara bulanmışlardı. Doğa yasalarının daha ileri götürülmüş bilgisi sayesinde bu aşamanın geçildiği anlaşılmalıdır. Canlı ve ruh taşıyan varlıklarla cansız doğa arasında kurulması gereken ayrılığın zihinlere yerleştiği gün, ilkel animizm olanaksızlaştı; dünyanın yaratma, ya da insanların kendilerinin yaptıkları gibi üretme ile oluşturulmuş olduğu fikri artık bir apaçıklık olmaktan çıktı. Ayrıca çeşitli din sistemlerinin karşılaştırmalı incelemesinin, onların uyumsuzluğunun ve birbirlerine karşı hoşgörülü olmayışlarının doğurduğu izlenimin bunda bir rol oynadığını da unutmamak gerekir.

Bu çalışmalarla sağlamlaman bilim kafası, sonunda duygusal bakımdan dinsel anlayışın en önemli ve en değerli bölümlerini inceleme tehlikesini göze aldı : Bu, bazı etika kurallarını dinlemesine karşılık, insana söz verilen tanrısal koruma ve ahiret mutluluğudur. Din tarafından verilen bu güvencelerin akıl almazlığı her zaman doğrulanabilmişse de, ancak çok sonraları insan onlardan kuşkulandırmaya ve bunu söylemeye yeltenebilmiştir. Evrende herkes için babalık kaygısıyla dolu ve kendisine bağlı olan her şeyi iyi sonuca götürmekle uğraşan bir erk bulunduğu kabul edilmez gibi görünüyor. Evrensel bir iyilik fikri, kendiliğinden var olan bir adalet fikri —ki bu aslında ötekiyle kısmen uyumsuzluk halindedir — uzlaşmaz gibi görünmektedir. Yer sarsıntısı, su baskınları, yangınlar, namuslu ve dindar kimselerle kötü ve dinsiz kimseleri ayırt etmez. Cansız doğanın işe karıştığı bu noktada, bir insanın yazgısının benzerleriyle olan ilişkilerine bağlı olduğu bu noktada, erdemın ödüllendirilmesi ve kötülüğün cezalanması kuralı hiç mi hiç yoktur. Pek çok zaman şiddet gösteren, hile yapan kimse, vicdan azabından yoksun olan kimse, o denli tamah edilen yeryüzü nimetlerini ele geçirir; oysa dürüst insanın elleri boş kalır; karanlık, kaba ve duygusuz güçler insanın alın yazısını düzenlerler; dine göre, dünyayı yöneten ödüllendirme ve cezalandırma sistemi hiç yokmuş gibi görünmektedir. İşte, animizmden dine sığınmış olan ruhçuluğun bir bölümünü bırakmak için bir neden de budur.

Psikanaliz dinin başlangıcının çocuk güçsüzlüğü olması gerektiğini göstererek ve içindekileri yetişkin yaşta hâlâ yaşamakta olan çocuksu isteklere ve gereksinimlere bağlayarak, dinsel dünya görüşünün eleştirilmesine son bir kanıt sağlamıştır. Bunda doğrudan doğruya dini yadsıma söz-konusu değildir; ne var ki bununla ilgili bilgilerimize bir çeki düzen verme gereksinimi söz konusudur. Dinle, o, tanrısal kaynağı ile övündüğü zaman çelişme halindedir. Eğer bizim tanrısal açıklamamız kabul edilirse, zaten o bundan zarar görmez.

Şimdi bilimin dinsel evren anlayışı üzerine verdiği yargıyı özetleyelim.

Çeşitli dinlerin herbiri, gerçeğin kendi tekeline olduğunu ileri sürerken, biz, dinin kapsadığı gerçek payını tümüyle önemsememenin daha uygun olduğuna inanıyoruz. Bu içinde yaşadığımız fiziksel dünyayı bir yenme denemesidir; istekler dünyası yardımıyla biyolojik ve psikolojik gerekler bizi kendi kendimizi yaratmaya itmişlerdir. Öğretileri kabul edildikleri çağların izlerini taşımaktadırlar : Bunlar çocukluk çağları, insanların bilgisizlik çağlarıdır. Dinin bize sunduğu avantajlar inanılmaya değer değillerdir ve deney dünyanın bir «nursery» (*) olmadığını bize öğretmektedir. Eğer etika kurallarına dinin onlara vermek istediği güç tanınmaya bırakılırsa, onlara bambaşka biçimde nedenler göstermek yerinde olur; bu kurallar, gerçekten, insan toplumu için mutlak gereklidirler ve onlara uymayı dinsel inanca bağlamak tehlikelidir. Din, insanlığın evrim tarihindeki yeri belirtilmek istendiği zaman, sürekli bir edinim gibi görünmektedir. Fakat insanın kendisini çocukluktan olgunluğa götüren yol üzerinde kaçınılmaz surette geçmesi, geçmek zorunda bulunduğu nevrozun eşine benzemektedir.

Size yapmış olduğum açıklamayı eleştirmekte elbette özgürsünüz ve ben bile size birtakım kanıtlar verebilirim. Böylece size dinsel dünya anlayışının yıkılışının ancak kısa ve eksik bir özetini vermiş bulunuyorum. Çeşitli süreçlerin kronolojik sırasını doğrulukla göstermedim, bilimsel anlayışın uyanışında işbirliği yapmış olan başka güçlerin gelişimlerini incelemeyi bir yana bıraktım. Dinsel dünya anlayışının söz götürmez egemenlik çağında, sonra doğmakta olan eleştiri anlayışının etkisi altında

yapılmış olan değişmelerden söz etmeyi de önemsemedim. Son olarak, yalnız tek bir din biçimini, batılı uluslarinkini göz önüne aldım. Bana sanki kanıtlamamış, olabildiğince gözalıcı ve çıbuk kılmaya elverişli, bir çırpıda bir görünüm tasarlamış olma siteminde bulunabilirsiniz. Daha iyi ve daha eksiksiz sonuç-

(*) Bebek bakımevi.

lar elde etmek gücünde olup olmadığım sorusunu bir yana bırakalım. Bütün size söylediklerimi başka yerde daha iyi açıklanmış olarak görebileceğinizi size hiçbir yeni fikir vermediğimi biliyorum. Bununla birlikte, şunu söylememe izin veriniz : Dinsel sorunların en inceden inceye gözden geçirilmesinin bizim varmış olduğumuz sonucu doğrulamaktan başka bir şey yapamayacağı kanısındayım.

Bilim anlayışı tarafından dinsel dünya görüşüne karşı* yürütölen savaşın sona ermediğini biliyorsunuz; bugün de gözlerimizin önünde sürüp gitmektedir. Psikanalizin polemik yapmaya alışmamış olmasına karşın, bu kavgaya katılmakta duraksamıyoruz. Belki, böyle hareket ederek, dünya anlayışı konusunda durumumuzu daha iyi aydınlatmayı başarabileceğiz. Dine bağlı kimselerin ileri sürdükleri kanıtlardan kimilerini kendilerine karşı çevirmenin kolay olduğunu, bununla birlikte kimilerinin çürütölmeden kurtulduklarını göreceksiniz.

Önce bize yöneltölen ilk itirazı inceleyelim : Bilim, araştırmalarının konusu olarak dini almakla pek kendini beğenmiş görünmektedir, deniliyor. Din, insan kavrayışının sınırlarını aşan ve akla dayanan eleştirinin ona hiçbir saldırma hakkına sahip olmadığı pek yüce bir şeydir. Başka bir deyişle, bilim din konusunda yetkisizdir. Elbette, din kendi mülküne çekilip otursa büsbütün yararlı ve değerli kalır, fakat din bununla yetinmediğinden bilim onu reddetmek zorunda kalıyor. Eğer bu reddedişle önem verilmezse, niçin dinin insanla ilgili bütün şeyler arasında böyle ayrıksı bir yer aldığı sorulur; buna ise tanrısal kaynaktan gelen dinin insanın ölçülerine vurulamayacağı ve insan aklının kavrama gücünde olmadığı bir zeka tarafından bize esinlendiğı karşılığı verilir.

Gerçekten bir vahy'in öznesi olan tanrısal zekâ yok mudur? Tanrısallığın söz götürmezliğı bahanesi altında bu sorunun sorulmaması gerektiğini söylemek yanıt vermek midir? Bütün bunlar bize bazen analiz sırasında zaten anlayış sahibi bir hasta falan ya da filan yorumlamayı reddettiğı ve bu reddedişin nedenlerini özellikle saçma yargılar üzerinde kurduğı zaman ortaya çıkan bir olguyu düşündürüyor. Bu mantık yoksunluğu ancak duyusal nitelikte güçlü bir çelişme nedeninin varlığını doğrulamaktadır; bunda kuşkusuz ki bir duyusal bağ söz konusudur.

Bu aynı neden başka bir yanıtta kesinlikle açığa vuruluyor. Deniliyor ki, din eleştiriye tutulmamalıdır; çünkü o insan zihninin en soylu, en değerli, en yüce olarak kavradığı şeyi oluşturmaktadır; çünkü o en derin duyguların belirtilmesine olanak vermektedir ve yalnız o, dünyayı dayamla-bilir kılma ve insana lâıyk bir plan üzerine koyma gücüne sahiptir. Dinin bu değerini tartışmak pek yararsızdır, tartışmayı baska bir alan üzerine götürmek de daha uygun olur; çünkü şunu belirtelim ki, bilim anlayışı dinin mülkü üzerinde gezinmeye hiç de çalışmamaktadır, ama tam tersine, bili.nsel düşünce ortamını istilâ eden dindir.

Öte yanda, dinin değeri ve önemi ne olursa olsun, din düşünceyi sınırlama ya da düşüncenin denetiminden kurtulduğunu ileri sürme hakkına sahip olamaz.

Bilimsel düşünce, aslında, herkesin, inançlı, inançsız hepimizin, yaşamın türlü koşullarında kullanmakta olduğumuz şuradan normal düşüncelerden ayrılmaz. Ancak, bazı özel karakterlerle ayrılır; örneğın, nesnelere incelenmesini maddi ve doğrudan doğruya yarar beklemeksizin uygulamalar, her türlü bireysel etkeni ve her türlü duygusal etkiyi bir yana bırakmaya çaba gösterir. Tümevarımlarını çıkardığı duyusal algılarının doğruluğunu denetler, her zaman kullanılan yollarda elde edilmesi olanaksız yeni algılar sağlar ve bile bile değişik denemelerde bu yeni deneylerin koşullarını inceler. Bütün bu çabalar, gerçekle, dışımızda olan bize bağlı bulunmayan şeyle, deneyin bize öğrettiğı gibi, eğilimlerimizin gerçekleşmesine ya da başarısızlığına neden olanla bir anlaşma elde etmeye giderler. Gerçek dış dünya ile bu anlaşmaya, hakikat adını veriyoruz. Pratik değerden yoksun bile olsa, her bilimsel çalışmanın aradığı işte bu anlaşmadır. Demek ki, din bilimin yerini alabileceğini ileri sürdüğü ve hayırlı, avundurucu olduğu zaman, o da hakikî olmak zorundadır. İşte bu, doğrusu, kabul edilmez ve genel yarara aykırı bir zorla alma olur. İnsan, deneyin kendisine sağladığı kurallara uyararak ve gerçeğı göz önüne alarak işlerini yürütmeyi öğrenmiştir. Din onun en içten meraklarını, akla uygun düşüncenin yasalarından kurtulma ayrıcalığına sahip olduğunu ileri sürdüğü bir dayatmaya boyun eğdirmeye zorlayınca, aşırı istekli görülür.

Dinin kendine bağlı olanlara söz verdiğı korumaya gelince, içinizden kimse trafiğı düzenleyen kurallara aldırılmak istemediğini, ancak kendi keyfine uyduğunu söyleyen bir şoförün otomobiline binmeye razı olmaz, sanırım.

Bu olay, tasarım halinde bile cinsellikle ilgilenmesine izin verilmemiş olan kadında da gözlemlenir. Geçmişin hemen hemen bütün ünlü kişilerinin yaşam öyküsü bu dinsel düşünme yasağının, yaşamlarındaki kötü rolünü göstermektedir. Öte yandan, genellikle akıl dediğimiz zekâ, insanlar üzerinde, o pek nadir olarak birleşen ve bundan dolayı da pek güç yönetilebilen insanlar üzerinde uzlaştırıcı bir etki yapacağını umabildiğimiz kuvvetler arasında sayılır. Herkes kendine ait bir çarpım tablosu, uzunluk ve ağırlık birimleri kullansaydı insanlık toplumunun ne olacağını bir gözümüzün önüne getirelim. Bir gün zekâ — bilim zihniyeti, akıl — insanların psişik yaşamında diktatörlüğü başarabil-sin! Bizim en ateşli dileğimiz budur. Akıl — niteliği bile bize güvence sağlar— insanın duygularına ve onun bütün belirttiklerine borçlu olunan yeri vermeyi savsaklamaya-caktır. Bununla birlikte, aklın boyunduruğu altına girmek zorunda kalan insanlar, onun en güçlü bağı oluşturduğunu, daha başka uzlaşmaları da ondan beklemekte hakkı olacağını öğrenir. Dinsel düşünme yasağı olgusu gibi bu gelişmeye karşı duran her şey, insanlığın geleceği için pek büyük bir tehlikedir.

Fakat şimdi dinin niçin apaçık şunları söyleyerek bu kısır tartışmalara son vermediği sorulacaktır : «Doğrudur, ben genel olarak hakikat denilen şeyi size sağlayacak durumda değilim; bunun için bilime güveniniz. Fakat benim size vereceğim şey son derece güzel, bilimin bütün sunabileceklerinden daha avundurucu, daha yüceltici. İşte bunun içindir ki benim anlattıklarım doğrudur; ne var ki başka bir anlamda, daha soylu bir anlamda doğrudur.» Bunun yanıtı kolaydır : Din, eğer bu itirafı yaparsa yığın üzerindeki tüm etkisini yitirir. Halk, sözcüğün her zamanki anlamında yalnız bir hakikat tanır. Onun daha yüksek, daha yüce bir hakikati kavraması olanaksızdır. Onun gözünde ölüm kadar gerçek olan hakikat, yükseliğe elverişli gibi görünmez ve o güzeli doğrudan ayıran eşığı aşma gücüne sahip değildir. Belki, benim gibi, haklı olduğunu düşünceksiniz.

Savaş hâlâ sürüyor ve dinsel dünya anlayışından yana olanlar şu eski atasözüne uygun davranıyorlar : «En iyi savunma saldırıdır.» Bize de şunu soruyorlar : «Bilim hangi hakla, binlerce yıl boyunca milyonlarca insana mutluluk ve avuntu dağıtmış olan dinimizin temellerini yıkmaya girişiyor? Hem bu bilimin başarıları nelerdir? Bizi avutmada, bizi yüceltmede güçsüz olduğunu kendisi açığa vurmuştur. Eğer önceki görüş noktasını önemsemesek, sorun daha da çetinleşir; hiç değilse bize öğretilerini anlatsın. Bize dünyanın yaratılışı ve geleceği üzerine bilgi verebilir mi? Bize evrenin bütünlük gösteren bir tablosunu çizebilir, yaşamın açıklanmayan olaylarını tanıtabilir, psişik güçlerin cansız maddeler üzerine nasıl etki yaptıklarını söyleyebilir mi? Eğer bunları açıklamayı başarabilirse, elbette ona karşı saygıda kusur etmeyeceğiz. Oysa bilim bu sorunlardan hiçbirini hâlâ çözememiştir; bize sundukları ise kendisinin birbirine bağlamak gücünde bile olmadığı sözde bilgilerin parçalarıdır. Bilim, günlük olgulara eşlik eden olayların gözlemlerini gruplamakla, onlardan yasalar çıkarmakla, sonra da onları cüretli yorumlamalara tutmakla yetinmektedir. Verilerinde de öyle belirsizlik var ki... Bütün öğrettikleri hep geçici, bugünün gerçeği, yarın atılacak ve yerine başka bir şey konulacak —o da bir anlık— şeyler... Böylece, en yeni yanlışlığa hakikat adı verilmektedir. Oysa siz, böyle bir hakikate, bizim en değerli nimetimizi kurban etmek istiyorsunuz!»

Bayanlar, baylar; bilimsel dünya anlayışından yana olan sizlerin bu eleştiriden pek kaygılanmadığınızı sanıyorum. Burada size, İmparatorluk Avusturyası zamanında her yerde yinelenen bir tümceyi anımsatacağım. Yaşlı hükümdar, hükümete karşıt bir partinin delegelerini kabul ederken : «İyi ama bu sıradan bir muhalefet değil, fesatçı bir muhalefet!» diye bağırıyordu!.

Bilime, şimdiye dek, evrenin gizlerini çözememesinden dolayı yöneltilen sitem bize bu sözün anımsatıyor, zaten haksız ve kinci bir biçimde kendini belli ediyor. Bilim verdiği sözleri yerine getirmeye henüz zaman bulamamıştır, henüz pek gençtir, öbür insan etkinlikleri arasında en geç gelişmiş olanlardan biridir. Ancak birkaç tarih sayabileceğimizi anımsayalım : Kepler tarafından yıldızların hareket yasalarının bulunuşundan bu yana aşağı yukarı 300 yıl geçmiştir. Işığı yedi parçaya ayırmış olan Newton 1727'de, şöyle böyle 200 yıl kadar önce ölmüştür. Fransız Devriminden biraz önce Lavoisier oksijeni buldu. Bir insan ömrü, insanlığın gelişimiyle karşılaştırıldığında pek kısa görünmektedir.

Ben bugün çok yaşlıyım, fakat Ch. Darwin türlerin oluşumunu konu alan yapıtını yayımladığında da yaşıyordum. Aynı yıl, 1859'da, radyumu bulan Pierre Curie doğdu. Eğer daha yukarı, Yunanlılara doğru bilimlerin başlangıcına, Arşimed'e Copernic'in öncüsü olan Sakızadalı Aristarhos'a, hatta Babillerin ilk astronomik çalışmalarına kadar çıkarsanız, yamyamlıktan sonra insana, bugünkü haline erişebilmesi için pek kısa bir zaman parçası gerekmiş olduğunu anlarsınız.

Öbür eleştirilere gelince, onlar az çok doğrulanıyorlar. Evet, bilim ağır ağır, güçlülükle, el yordamıyla ilerliyor, bu yadsınamaz, buna bir şey yapamıyoruz. Karşıtlarımız olan efendilerin bundan hoşnut görünmelerinde şaşılacak ne vardır? Onlar çok şımarmışlardır, çünkü vahy, işlerini hayli kolaylaştırmıştır. Bilimsel bir çalışmada gerçekleştirilen her nokta analizde yapılan şeyleri andırmaktadır. Başlangıçtaki umutlar kırılmıştır, gözlem şuradan buradan yeni bir şey ortaya çıkarıyor,

fakat buluşları birbirine uymuyor. Varsayımlar yapılıyor, doğru çıkmadığı zaman yıkılan kuramlar öne sürülüyor; bütün olasılıklara karşı hazır bulunmak, büyük bir sabır göstermek, yeni ve beklenmedik etkileri gizlememeleri için olgunlaşmamış kanıları elden bırakmak gerekiyor. Sonu sonuna, harcanan çaba başarı kazanıyor, dağınık veriler bir bütün oluşturuyor, psişik sürecin bütün bir bölümü ortaya çıkıyor, iş bitmiştir; artık başka birine geçmekten başka yapılacak şey yoktur. Yalnız, analizde, insan deneyler yapmanın araştırmaya getirebildiği yardımı reddetmek zorunda kalmıştır.

Bilimin bu eleştirilmesinde kocaman bir abartma payı da buluyoruz. Bilimin sendeleyeni adımlarını körü körüne bir deneyden öbürüne sürüklediği ve bir yanılgıyı başka bir yanılgıyla değiş - tokuş etmeye alıştığı savı yanlıştır Genel olarak, bilim, bir lülecî çamuruyla modeller yapan ve durmadan maketini düzelten bir sanatçı gibi çalışır : Gördüğü ya da tasarladığı nesneye benzetinceye dek eklemeler çıkarmalar yapar. Zaten, hiç değilse, en eski ve en gelişmiş bilimde değiştirilen ve sağlamaştırılabilen, ama hiç yıkılmayan kalıcı bir temel vardır. Bilimsel etkinliğin koşulları o denli iğreti değildir.

Fakat son olarak, bilimin bu .tutkulu eleştirilenleri hangi amacı güdüyorlar? Bugünkü eksikliğine karşın, kendine özgü güçlülere karşın, bilimin vazgeçilmez ve yerine başka şey konulmaz bir halde durduğu apaçık değil midir? Bitim önceden görülemeyen yetkinleştirmelere elverişli olduğu halde, dinsel dünya anlayışı öyle değildir; bu anlayış başlıca bölümlerinde değişmez kalmaktadır; eğer yanlışa hep öyle yanlış kalacaktır. Her zaman bizim dış dünya karşısındaki bağımsızlığımızı anlamaya bilim girişecektir; din ise gücünü bizim içgüdüsel isteklerimizi karşılamak olgusundan alan bir yanılsamadır. Şimdi size, aynı şekilde bilime aykırı başka bir evren anlayışından söz etmem gerekiyor; bunu heyecansız yapıyorum, çünkü bu konuda yetkili olmadığımı biliyorum. Aşağıdaki satırları okurken bu açığa vuruşumu anımsayınız, eğer ilginiz uyanırsa, bilginizi başka yerde tamamlamaya çalışınız. Burada ilk önce, dünyayı, o genellikle gerçekten pek uzak olan düşünürün kafasında yansıdığı gibi anlatmaya girişmiş olan felsefe sistemlerini sıralamak uygun olurdu. Zaten felsefenin genel, karakterini ve yöntemlerini belirtmeye çalışmıştım. Bu sistemlerin herbirini değerlendirme gücüne benden başka pek az kimse sahiptir. Öyleyse, bugün, özellikle dikkatimizden kaçmaması gereken iki noktayı birlikte inceleyelim.

Bu dünya anlayışlarından biri, belki de salt bir gösteri olanı, sanki politik anarşinin örneğini oluşturmaktadır. Eskiden nihilist aydınlar görünmüştü, fakat bugün modern fiziğin görelilik kuramı onların kafalarına monte edilmiş gibi görünüyor. Hepsi bilimi hareket noktası alıp, onu haklı öz davalarını yadsımaya zorlayarak, kendi kendini yıkmaya, kendine kıymaya itiyorlar. Bu, nihilizmin, arandığı sonuç elde edilinceye dek gözlemlenen geçici bir tutum olduğu izlenimini veriyor. Bilim bir kez ortadan kalktı mı, onun yerine bir mistisizm, hatta eski dinsel dünya anlayışının gelip oturduğu görülür. Anarşist öğretiyeye göre hiç bir hakikat, hiçbir belirli dış dünya yoktur.

Bilimsel hakikat olarak aldığımız şey, değişen dış koşulların ortasında göründükleri biçimde, gereksinimlerimizin ürününden başka bir şey değildir; demek ki bir yanılsamadır. Kısacası, bize bulunması bize gerekli olanı buluyoruz, yalnız görmek istediğimizi görüyoruz, başka türlü de yapamıyoruz. Madem ki hakikatin (dış dünya ile uygunluğun) değer ölçüsü yoktur, şu ya da bu görünüşe katılıp, katılmadığımızı bilmenin pek az önemi vardır, çünkü onların tümü de aynı eşitlikte doğru ya da yanlıştır. Kimse yakınının fikrine yanlış deme hakkına sahip değildir.

Bu alan üzerinde daha uzun zaman ne durmak isterim, ne de durabilirim. Ancak şunu söylemekle yetiniyorum : Anarşist öğretiy soyut kurgulara uygulandıkça yüce ve üstündür; pratik yaşam sözkonusu olduğu anda değerden düşer. Oysa, bunlar insanların eylemlerini belirli kılan görüşler ve bilgilerdir; aynı bilimsel düşünce atomun yapısı ve insanın çıkarı üzerine yargılamalarda bulunur, ya da sağlam bir köprü planı tasarlar. Eğer düşündüklerimizin hakikatçe hiçbir önemi olmasaydı, gerçekle uygunluklarıyla ayırt edilen bütün bilgilerimiz de var olmayacaklardı. Bu halde, hiçbir şey taştan köprüler değil, kartondan köprüler yapmaktan; hastalara bir santigram yerine bir desigram morfin vermekten; anesteziyi eterle değil, göz yaşırtıcı gazla yapmaktan ahkoymazdı. Elbette, anarşistler kendileri de kuramlarının böyle bir pratik kullanımını reddederlerdi.

Bununla birlikte, karşıtlarımızın ikincisi bize en korkulacak olanı gibi görünmektedir ve özellikle ben onu düşünerek aydınlatmalarımın yetersizliğine üzülüyorum.

Bu konu üzerinde benden daha çok şey bileceğinizi ve uzun zamandır Marksizm'den yana ya da ona karşıt bir durum aldığınızı sanıyorum. Toplumun ekonomik dokusunu ve değişik ekonomi politik biçimlerinin bütün insan etkinlikleri üzerindeki etkilerini ele alan Kari Marks'm çalışmaları, sorunu yadsınmaz kılmış ve onu çağımızın otoritesi yapmıştır. Elbette, düşünülen noktaların herbiri için doğruluk ve yanlışlık derecesinin ne olduğunu bilmiyorum. Bazı fikirler, insan toplumlarının evrimiyle, doğal yasalara bağlı evrimle ilgili olanlar beni şaşırtmıştır. Marks toplumsal katlarda yapılan değişikliklerin, diyalektik süreç sonucunda birbiri ardından oluştuğunu ileri sürmektedir. Bu savı iyice anlamış olduğuma güvenemiyorum. Bunlar «materyalist» görünmekte, fakat daha çok Hegel

felsefesinin tortusunu biçimlendirmektedirler. Marks aslında, bu okulun etkisine uğramıştır. Çeşitli toplumsal sınıfların kurulmasının, insan kalabalıkları arasında girilmiş olan savaşların sonucu olduğuna ne zamandır inanmaya alışmış olan ben, bu «mezheple yabancı olan düşüncemden kurtulmayı başaramadım.

Eşitsizlikler, diye düşünüyorum, başlangıçta kabilelerin ve ırkların eşitsizliği olmalıdır. Doğal yapıdan ileri gelen saldırganlık ve kalabalığın pek iyi iç düzeni gibi birtakım psikolojik etkenler; daha sonuç alıcı silahlara sahip olma gibi birtakım maddesel etkenler zaferi kazanmışlardı. Aynı toprak üzerinde yaşayanlardan yenilenler efendi, yenilenler ise köle olmuşlar. Bunda doğal yasalardan ya da kavramların evriminden başka bir şey çıkmamaktadı. Tersine, insanın her zaman çevresinin efendisi haline geldiği olgusunun toplumsal ilişkiler üzerinde gittikçe artan yansımaları vardır.

İnsanlar birbiriyle savaşmak için kullandıkları saldırma gereksinimlerini yeni bilimsel fetihlerinin hizmetine koymaktadırlar. Madenlerin, tuncun, demirin keşfi bazı uygarlık çağlarının sona ermesine, toplumsal kurumların yıkılışına yol açmıştır. Doğrusu, barutun ve ateşli silahların şövalyeliği ve soyluluğu öldürdüğüne ve korkunç savaşın patlamasından bile önce Rus despotluğunun mahkûm edildiğine, Avrupa hükümdar aileleri üyeleri arasındaki içerden evlenmenin yine de dinamitin patlama gücüne dayanabilecek güce sahip çarlar doğuramamış olduğuna inanıyorum.

Belki savaştan sonra ortaya çıkmış olan bugünkü bunalım, elementler üzerine şu son ve görkemli zaferimizin sonucudur. Göklerin fethi. Olgu ilk bakışta apaçık görünmüyor, fakat bu zincirlemenin ilk terimleri hiç değilse_ açıkça kavrayabilmektedir. İngiltere, denizlerin ortasındaki yalnızlığın kendine sağladığı korunmaya güvenerek bütün politikasını bu yalnızlığı üzerine kurmuştu. Bleriot uçağı ü? Manş'ı aştığı gün, bu güven aldatici gibi göründü, barış döneminin ortasında ve denemeler yapmaktan başka bir amacı olmaksızın bir zeplin Londra üzerinde uçtu. Almanya'ya karşı savaş alınıyazısı haline geldi.

Böylesine kapsamlı, böylesine karmaşık olan bir konuyu, böylesine özetleyerek, böylesine eksik bir biçimde işlemekten biraz utanç duyuyorum; size yeni bir şey öğretmemiş olduğumu da biliyorum; fakat amacım sadece size, eğer insan doğayı egemenliği altına alırsa, ondan kendi benzerleriyle savaşmak için silahlar alırsa, bu egemenliğin ekonomik kurumları etkilediğini göstermekti. İşte biz burada evreni tanıma sorunlarından hayli uzaklaştık, hemen oraya döneceğiz.

Elbette Marksizm, gücünü, tarih anlayışına ve bu anlayıştan çıkardığı geleceğe ilişkin öngörülere borçlu değildir. Ekonomik durumun, insanların fikir, ahlak ve sanat etkinliği üzerine yaptığı zorlayıcı etkinin inceden inceye kanıtlanmasına borçludur. Bugüne dek hemen hemen bilinmez kalmış olan bir dizi bağlantılar ve zincirlemeler böylece ortaya çıkmıştır; ama insanların toplum içindeki davranışlarını yalnız ekonomik etkenlerin belirlediğini kabul etmek olanaksızdır. Çünkü benzer ekonomik koşullar altına konulmuş çeşitli kişilerin, ulusların, ırkların aynı biçimde davranmadıkları yadsınmaz bir gerçektir. Bu olgu yalnız ekonomik etkenlerin doğurduğu bir tiranlık fikrini uzaklaştırmaya yetmektedir. Yaşayan insanların tepkileri sözkonusu oldu mu, psikolojik etkenlerin rolünü önemsememek elden gelmez. Bu etkenler yalnız ekonomik koşulların kuruluşuna katılmazlar, arkasından, ancak ilkel dürtüleri, koruma içgüdüleri, saldırganlıkları, aşk istekleri ve acıdan kaçma gereksinimleriyle hareket eden insanların bütün eylemlerini belirlerler.

Marksizmi gerçek bir toplum öğretisi yapmaya girişecek kimse, bu değişik etkenlerden herbirini incelikleriyle gösterecek durumda olmak zorundadır; insanın genel beden yapısı düzenini, ırksal başlıkları, toplumsal koşulları, meslek etkinlikleri ve kazanç olanakları olgusunda uğradığı değişimleri incelemesi ve bütün bu etkenlerin karşılıklı olarak nasıl yasaklandığını ya da güçlendiğini gözlemlemesi gerekir. İnsanın toplum içindeki davranışını inceleyen sosyoloji de uygulamalı bir psikolojiden başka bir şey olamaz. Kısacası, yalnız iki bilim vardır : Saf ya da uygulamalı psikoloji ile doğa bilimleri.

Ekonomik koşullara pek büyük önem tanınınca, onların değişmelerini doğal evrime bırakmaya girişilmemiş, fakat onları devrimci hareketlerle kısırtmaya gidilmiştir. Rus Bolşevizminde uygulanan kuramsal Marksizm, tir dünya anlayışının karakterim almıştır. Enerji, birbirini tutma, zümre tekelciliği ve bir de savaştığı şeyle garip bir benzerlik. Başlangıcını ve gerçekleşmesini bilime borçlu olan, bilim üzerine ve onun tekniğine göre kurulmuş bulunan Marksizm, düşünmeye karşı, zamanında dininki kadar amansız bir yasaklama salmıştır. Marksist kuramı eleştirmeyi yasak etmiş, kendisinin dayandığı görüşten kuşkulandı, eskiden Katolik kilisesinin gözünde dine aykırı kabul edilen düşünceler gibi cezayı hak eden bir cürüm olmuştur. Marx'm yapıtları vahy kaynakları olarak İncil'in ve Kur'an'ın yerini almıştır; oysa bu eski kutsal kitaplar kadar çelişmeler ve belirsizlikler sunmaktadırlar. Bütün idealist sistemleri ve bütün hülyaları acımazlıkla sürüp atarak uygulanmaya konulmuş olan Marksizm, eskilerinden ne daha kuşkulu, ne daha az kanıtsız yeni kuruntular yaratmıştır. Birkaç kuşakta insan doğasını, insanların artık çarpışmasız yeni bir düzen içinde ortaklaşa ve gerekli çalışmayı,

ona zorlanmadan yaparak yaşayabileceği şekilde değiştirebileceğini ummaktadır. Düzenlenmiş bir toplumda pek gerekli olan, içgüdüleri frenleme için onlara yer değiştiriyor, onları dışarıya doğru, bütün insan topluluğunu tehdit eden eğilimlere doğru yöneltiyor, sonra da yoksulların zenginlere ve geçmiş zamanın küçük kimselerinin eski iktidar sahiplerine duydukları düşmanlığa dayanıyor. İnsan doğasını bu yolla değiştirmeye çalışmak, doğrusu gerçekleşmeyecek bir çabadır : Bolşevik hareketinin bugün yığınlarda doğurduğu heyecan bu yeni düzen henüz tamamlanmamış olmasına ve dışardan tehdit edilmesine karşın, bizim, onun sona ereceği ve karar kılacağı anı şimdiden görmemize olanak vermektedir.

Bolşevizmin yanıtının ne olacağını biliyoruz. İnsanların doğası değiştirilemeyecekse, diyecek, bugün onların üzerinde etki yapmaya yarayacak yöntemler kullanmayı sürdürmek gerekir. Eğitimin sertliklerini, düşünme yasağını, kuvvet kullanmayı, hatta kanlı baskıları önlemek olanaksızdır. İnsanlarda aldanişlar yaratılmazsa, kendilerini bu sıkıntıya katlandırmak da olanaksızlaşsın Bundan sonra Bolşevik bizi, nazikçe, kendisine başka bir yöntem göstermeye çağırarak; biz de yenildiğimizi açığa vurmak zorunda kalacağız. Doğrusu ona ne öğüt vermeli? Benzer bir deneyin koşullarının beni ve benim gibileri bu girişime atılmaktan alakoymamış olduğunu, fakat bunda karar vereceklerin yalnız bizler olmadığını teslim durumunda kalmış görüneceğim. Niyetlerini gerçekleştirmek sözkonusu oldu mu, başkalarının acılarına duygusuz, kuşku bilmez, sarsılmaz kanılı aksiyon adamları vardır. Bugün Rusya'da girişilen pek büyük çaptaki deneyi bu adamlara borçluyuz. Büyük ulusların kurtuluşlarını ancak Hıristiyan inancına bağlılıktan beklediklerini ilân ettikleri çağda bile, Rusya'da patlak veren alt üst oluşun en üzücü öykülerine karşın, en iyi bir geleceğin bahanesi olarak görülmektedir. Ne yazık ki bizim öz kuşkuculuğumuz, ne başkalarının yobazlığı, bu girişimin sonunu önceden görmemize olanak vermemektedir. Buna gelecek karar verecek belki denemenin erken yapılmış olduğunu, doğa güçleri üzerindeki egemenliğimizi artıran ve böylece gereksinimlerimizin giderilmesini kolaylaştıran yeni buluşlar gerçekleşmedikçe kurulu düzende kökten bir değişimin pek az sonuç alma şansı olduğunu, gösterecektir. Belki toplum düzenini yeniden elden geçirmek, kişinin kültür isteklerine tam tamına saygı duyarak yığınların maddi yoksulluğunu ortadan kaldırmak mümkün olabilecektir; fakat insan doğası her türlü toplumsal ortaklığa güçlülükle baş eğmektedir; demek ki, savaşın önceden kestirilemeyen bir zaman boyunca sürmesi gerekli gibi görünmektedir.

Bayanlar, baylar; psikanalizin bir dünya anlamışı ile bağlantıları konusundaki özetlemeyi sonuca vardırma izin veriniz. Benim görüşümce, psikanaliz özel bir evren tasarımı kurma gücünde değildir. Buna da hiç gereksinimi yoktur; çünkü, bilimin bir bölümü olduğundan, bilimsel anlayışa katılabilir. Gelgelelim, tumturaklı bir biçimde övülmeye pek de değer değildir. O henüz pek yetersizdir, bütün gizlerin içine giremiyor; ne fikir tekelsidir, ne de sistemlidir. Bilimsel düşünce insanlar arasında henüz pek yenidir ve ona çözümlenecek daha pek geniş sorunlar kalmaktadır. Bilim üzerine kurulmuş bilimsel bir dünya anlayışı gerçek dış dünyayı değerlendirmekle yetinmez. Alçak gönüllülükle, hakikatten fazlasını istemeyerek ve yanılsamaları reddederek her şeyden çok olumsuz bile görünür. Eğer çağdaşlarımız arasında biri bu durumdan hoşnutsuzluk duyarsa, ve hemen bir durulma elde etmek için daha çoğunu isterse, onu burdan başka bir yerde arasın, bulabileceği yerde arasın. Kendisine hiç sertlik göstermemekle birlikte, ne ona yardıma gelebiliriz, ne de onun için düşünme tarzımızı değiştirebiliriz.

Freud, PSİKANALİZ ÜZERİNE adlı yapıtında bilinçaltı çatışmaların psikodinamik yapısını ve doğasını inceliyor. Freud'a göre psikanalizin amacı, bireyin tinsel yaşamı içinde bilinçdışı'nın yüzüne çıkmasına ortam hazırlamaktır. Bu yeni anlayış, hem bilinçaltının ortaya çıkarılmasına yönelik bir teknik, yani bir ruh tedavisi usulü; hem de genel bir psikolojik kuramdır. PSİKANALİZ ÜZERİNE, Freud'çu analiz konusunda bilinmesi gereken temel ve özlü bilgiler içermesi bakımından günümüz aydını için vazgeçilmez değerinde bir anahtar kitap olma özelliği taşıyor.